bu atlı geçide gider

M. Necati Sepetçioğlu

MUSTAFA NECATİ
SEPETÇİOĞLU

BU ATLI GEÇİDE GİDER

BU ATLI GEÇİDE GİDER
GEÇİTTEKİ ÜLKE
DARAĞACI
ÜÇLEMESİNİN BİRİNCİ KİTABIDIR

İrfan Yayımcılık

Yayın Hakkı (Copyright):
© İrfan Yayımcılık & Tanıtım
Limited Şirketi

DÜNKÜ TÜRKİYE DİZİSİ
ÜÇLEME 3
CİLT 1

Kapak:
Erol KAYMAK

Baskı:
Avcı Ofset

Cilt:
İstanbul Mücellithanesi

İrfan
Yayımcılık ve Tanıtım Limited Şirketi
Klodfarer Cad. Sümer Ap. No: 40/7
34400 Divanyolu İSTANBUL
Tel&Faks: (212) 518 38 66

BÜTÜN ESERLERİ:7

MUSTAFA NECATİ
SEPETÇİOĞLU

BU ATLI GEÇİDE GİDER

Mustafa Necati Sepetçioğlu

Yazar 1930 Zile doğumlu. İlk ve ortaokulu Zile'de okuduktan (1947) sonra İstanbul'da Haydarpaşa Lisesi'ni (1950) ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1956). 1954 yılında şair ve yayınevimiz yazarlarından Muazzam Gürşen SEPETÇİOGLU ile evlendi. Muhtelif kamu görevlerinden sonra Milli Eğitim Derleme Müdürlüğü (1974) yaptı.

İlk hikâyeleri Sivas'ta çıkan *Hakikat* gazetesinde yayımlanmıştı (1948). Daha sonra hikâyeleri İstanbul, Yol, Türk Yurdu, Türk Dili (1955-59), Türk Edebiyatı dergilerinde yer aldı. *Çağlayanlı Vadi* adlı romanı Vatan gazetesinde tefrika edilmişti (1966-71). Nehir romanları olan on iki ciltlik Dünkü Türkiye Dizisi'nde Malazgirt Zaferi'nden İstanbul'un Fethi'ne kadar Türk tarihi konu alınırken, üç ciltlik Bugünkü Türkiye Dizisi ile günümüz Türkiye'sinde yaşanan toplumsal değişim ve sonuçları işlenmiştir. Sabırağacı Dizisi ile fetihten günümüze Kıbrıs ve Osmanlı Devleti anlatılmıştır. *Trampacılar* adlı oyunu İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda (Mart 1968) sahnelenen Sepetçioğlu'nun, oyun yazarlığında en önemli başarısını gösterdiği *Büyük Otmarlar* İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu'nca sahneye konuldu (1967), ardından Avrupa Üniversitelerarası Tiyatro Festivali'nde en iyi oyun seçildi (1968). *Çardaklı Bakıcı* adlı oyunu ile MEB Ödülü'nü, *Gece Vaktinde Gündönümü* ve *Karanlıkta Mum Işığı* adlı kitaplarıyla Türkiye Milli Kültür Vakfı 1980 Kültür Armağanı'nı, *... ve Çanakkale 3/Döndüler* adlı eseriyle 1990 yılı Türkiye Yazarlar Birliği'nin yılın romancısı ödülünü kazandı. 1994'te İLESAM Üstün Hizmet Beratı verildi. 1998'de Atatürk Dil-Tarih Kurumu Şeref Üyeliği'ne seçildi.

"Bugün dedin Kara Mustafa ha oğul, bugünü sordun bana? Söyleyim. Bugün, insanın kendisidir; bugün sensin. Sırtında bir kambur var, göremiyorsun ama yükünü çekiyorsun, atamazsın, işte bu atamadığın dündür. Yarın ise?"

Kara Mustafa gözlerini kırpmadan bakıyordu. Bir an soluk da almadı. Sırtında göremediği bir kambur, şişirilmiş bir davar derisinin gerginliğiyle zorlandı.

Kara Mustafa, şişik davar derisinin her an çatlayabileceğini hissetti. Yine de: "Yarın ise?" diye fısıldadı. Yarımından, kaçamak bir soluk aldı: "Somuncu Babam, de hele, yarın ise? Nedir?"

Bekledi.

Hala kırpmadığı gözleri, Somuncu Baba'nın dirsekten sığalı kollarında, kara boncukların gün çalmışlığıyla baştan sona bir aklığa döneniyordu: tam dirsekte, ne bir tırnak üstte ne bir tırnak altta elifi elifine dirsekte, kırışmadan bükülmüş gömlek yenlerinin aklığı; dirsekten bileğece akan gün sarısında atılmış bir pamuk aklığı, bal suyu kıvamında bir hamurun serildiği un aklığı, una bulalı topak yumaklar, hamuru yumaklarken hamura saygılı parmaklarda, ellerde, el ayasında pötürleşmiş hamur aklığı. Somuncu Baba'nın gözleriyle hamur arasında gidip gelen bir gülümseme, garip bir aklığın gülüm-

semesi. Sonra? Somuncu Baba'nın dudaklarında ancak görünebilen bir kıpırdama. Una doğru, hamura doğru, dua yahut Kara Mustafa'nın kara boncuk gözlerinin bilemediği bir niyaz.

"Yarın? Somuncu Babam yarın ise, nedir?"

Somuncu Baba'nın yarı kırlaşmış değirmi sakalı ile ak keçe börkü bir yarım dönüşte Kara Mustafa'ya baktı usul usul ama gözleri, hamuru yumaklayan ellerinden ayrılmadı: "Her şeyi öğrenmek istiyorsun, bize bir şey bırakmayacaksın, niye?"

Kara Mustafa, soruyu ummuyordu. Koptuğunu hissetti. Kocaman hamurdan koparılmış bir avuç yumak toparlanmasında, kendi içine gömüldü; sesi iyice kaçmış, kırık çıktı: "Saygısızlık ettim." dedi. "Bağışla Somuncu Babam, çok soran haddini bilmezlere döndüm. Ama soruşum, soruşlarım, kendim için değil, vallah kendim için değil. Çocuklar, şunlar?"

Sağında solunda sıralı, iki diz üstünde duran beş çocuktan sol baştakine döndürdü yüzünü; sevmemiş, sevememiş baktı çocuğa. Suçlanmışlığını başkasına aktarma çabasında çabucak:

"Aha bunun gibiler çıkıyor arada bir bre Babam. Olur olmazı soruyorlar. Ha bire, aklı olsun olmasın, bu Kara Mustafa da kul parçasıdır bilir mi bilmez mi deyip düşünmeden cevap istiyorlar. Yoksa neyime benim dünü bugünü? Hele yarın neyime benim? Murad Beyimiz başımızdayken, akınlar akınları koğalarken hemi de, Koca Tanrı gözünü üstümüzden eksik etmemişken üstelik Murad Beğimizin oğulları da varken, hani Beyliğin sonu sağlamken demek istiyorum Allah'ın izniyle. İşte böyleyken durum vaziyet, yarın benim neyime? Gelgelelim şu sümüklü sülük?"

"Adı yok mudur?"

Kara Mustafa bir daha koptuğunu hissetti. Hamur yumakları yüreğinin ortasında yumulup yumulup açıldı, olanca sesini emdi boğazında. Zor bir fısıltıda, o da kaçacak delik arayan bir ses: "Bedreddin." dedi. "Adı batası." diyecekti ki dilini ısırıverdi. "Adı..." diye kekeledi. "Öyle dedi kendisi, Bedreddin'miş."

Somuncu Baba'nın yumak koparan eli yalpaladı hamurda, durdu. Yüzü Bedreddin'e doğru döndü. Hamura bakarken iyice açık, iyice doygun gözleri Bedreddin'e kısık baktı, belli belirsiz düşündü: "Türkmen mi?" diye sordu.

"Türkmen" dedi Kara Mustafa; "Türkmen de..."

"Adı mı Türkmen adı değil diyecektin?"

"Hem öyle, hemi de aklı. Türkmen aklı azıcık donuk olur, bununki suya benziyor."

"Anlaşılan seni bunaltmış?"

"Bunalttı ki nasıl bir bunaltma, sorma. Isıtmalı bir oğlan."

Somuncu Baba, hamurlu ellerini oğuşturuyordu. Kısık gözleri Bedreddin'deydi. Oğuşturduğu ellerinden unlu hamur pütürleri, darı tanelerinde dökülüyordu:

"Kimin nesidir? Savaş yetimi mi yoksa?"

"Değil. Anası haça tapanlardan herhal."

Somuncu Baba gözlerini açtı:

"O da nereden çıktı Mustafa?"

"Üç gündür yanımda Somuncu Babam. Isıtmalı bir çocuk dedim; gece uykusunda titrer, gün ortasında bir acayip dalar. Titremesinde de dalmasında da ağzı köpürür, sayıklar. Bunların dışında cin gibi akıllıdır. Sayıklamasında anası var hep, anasının adı da Mariya gibi bir şey olmalı."

"Mariya? İlle de anası mıdır sence? Nereli olduğu belli mi?"

"Simavna gibi bir yer adı diyor. Orda doğasıymış. Babası da?"

Güldü Kara Mustafa. Gülerken Bedreddin'e baktı küçümseyerek; gülüşü gibi küçümseyerek baktı. Bedreddin, hep iki diz üstünde, öteki çocuklar gibi, kendinden söz edildiği halde sanki orada, çocukların arasında değilmiş gibiydi. Sözler, kendisinin üstüne değilmiş gibi, Kara Mustafa'nın küçümseyen bakışı da gülüşü de kendisinden başkasınaymış gibi.

"Niye güldün?"

Somuncu Baba'nın sorusu Kara Mustafa'yı üçüncü defa koparttı kendinden. Küçümseyici gülüşü de sesine benzeyip kaçacak delik aradı:

"Oğlan, babasının Edirne Kadısı olduğunu söylüyor."

Ummuyordu ama Somuncu Baba'nın da gülmesini, küçümsemesini bekledi. Ne gülme, ne küçümseme; aksine, hiç olmayacak bir hareket yaptı Somuncu Baba. Bunca zamandır görülmemişti; yarım avuç un serpti hamurun üstüne, hamurunun başından ayrıldı. Bedreddin'e doğru gitti. Giderken de hiç şaşmamış: "Neden olmasın Mustafa?" diye mırıldanmıştı. "Anasının Mariyalığına inanıyorsun da babasının kadılığına neden inanmak istemiyorsun?"

"Ama Baba, anasını sayıklıyor; babasını aklı başındayken söylüyor."

"Evi demek ki insanın aklı başındayken söylediğine inanmamak, he mi?"

"Ama bu çocuk Somuncu Babam, çocuğun?"

Lafı yarım kaldı. Somuncu Baba'nın gelip Bedreddin'in tam karşısında durduğunu, tıpkı onun gibi iki diz üstü oturduğunu Bedreddin'in karşısında, az biraz çocuklaştığını: "Selâmünaleyküm Bedreddin oğlum." dedi-

ğini hemi görmüş hemi duymuştu. Kara Mustafa'nın gözleri fal taşı iriliğinde açılmıştı. Hele Bedreddin de Somuncu Baba'yı yadırgamadan: "Ve aleykümüsselam." deyip ısıtmalı gözlerini dikerek bakınca Kara Mustafa'nın kara boncuk gözleri şaşkınlıktan çatlamağa yürümüştü.

"Demek adın Bedreddin?"

Somuncu Baba'nın sesi sevecendi. Bedreddin'in cevabı az huysuz geldi: "Bedreddin!"

"Baban Edirne Kadısı mıdır?"

Bedreddin'in sesi sıkılmışlığını belli etti:

"Edirne Kadısıdır."

"Ya Mariya? Senin gibi bir çocuk olmalı, bir kız çocuğu? Şimdilerde Edirne'de karışık millet var."

"Mariya. İsa Peygamber'in anasıdır."

"Hoş. Sen İsa Peygamber'i biliyorsun demek? Kadı baban mı öğretti?"

"Yok. İsa Peygamber Hak peygamberi değil midir? Anam. Anam öğ....?"

Bedreddin sustu. Sadece ısıtmalı gözlerini dikti Somuncu Baba'nın gözlerine, gücü yettiğince dikti. Somuncu Baba, Bedreddin'in çocuk, ısıtmalı, gücü zorlanmış bakışlarının mavimsi aklığının sarardığını, kızıl ışık uçlarının diken diken yanıp soyunduğunu gördü. Neden olduğunu bilmeden üşüdüğünü hissetti.

Birdenbire çevresi boşalmış, varından yoğundan soyunmuş, yağmur altında yaprakları dökük bir ağacın, kabuğuna çekilişini damarlarında duymuştu. Ağacın ıslak dalları kaygandı, kalın urganlar sarkıyordu, yağlı, ıslak yağlı. "Bize rastlaması ne tuhaf diye mırıldandı Somuncu Baba kalkarken.

Kara Mustafa şaşıp kalmışlığında bütün bütüne afallamış: "Hep yanlış iş yapıyorum bugünlerde Somuncu

Babam." dedi. "Oruçtan diyeceğim, günaha girerim diye korkuyorum. Oruçtan önce işimden şaşmazdım, kusurum görülmezdi."

Somuncu Baba'nın dinlemediği görünüyordu. Bedreddin'i bırakınca hamurunun başına gitmişti. Elleri hamura değince de bir an Bedreddin'i, Kara Mustafa'yı, çocukları unutup yumaklarına dönmüştü. Üşümesi geçmişti; damarlarında kabuğuna çekilen ağaç kaybolmuş, un, hamur, yumak yumuşamasında bir ısınma dolaşır olmuştu. Kara Mustafa ise yanlış iş yapmanın tedirginliğindeydi.

"Yine yapmazdım ben bu yanlış işi." dedi kendi kendine; "Yapmazdım da bu Bedreddin işte, durmadan sorunca, ben ne bilirim dünü, ne bilirim bugünü?" Göz altından Somuncu Baba'yı süzüyordu. Somuncu Baba'nın elleri, gecikmiş bir işi daha fazla geciktirmekten korkuyormuş gibi everek hamuru avuçluyor, yumaklayıp sıralıyordu. Kara Mustafa: "Bilsem getirmezdim." dedi sonunda. Soluk aldı.

Somuncu Baba eli işinde: "Gördüğüm eyi oldu." dedi hafifçe; "Nasıl gelmiş buralara?"

Kara Mustafa rahatladı. Somuncu Baba'nın da Bedreddin'e benzer bir susuşla susmasından korkmuştu. Konuşmazsa kalkıp gitmek gerekecekti. Bu durumda kalkıp giderse yol boyu Somuncu Baba'yı düşünecek, kırmış olduğunu düşünecek, işlerinin bundan böyle tersine döneceğine inanıp aksilikler bekleyecekti. Somuncu Baba'nın lafı bağlamayışını, bağlandığı yerden açışını hayra alamet bildi:

"Doğru dürüst anlatmıyor ki." dedi bir nefeste; "Bana kalırsa evinden kaçmış. Sözüm ona bir gece vakti, bir aksakallı derviş gelmiş, uykusundan uyandırmış, elinden tutmuş bunu Edirne'nin dışına çıkarmış, senin gide-

ceğin yol bu yoldur gayri, bu yoldan doğru git, korkma demiş. Olur mu böyle bir iş Somuncu Babam?"

"Bilemem ki. Olur diyorsa Bedreddin, olur."

"Isıtmalı dedim ya. Daha ötesi, kaçık bu çocuk biraz, cinli."

Somuncu Baba, yine bir süre konuşmadı. Kalan hamuru yumaklayıp bitirene kadar ağız açmadı. Yumaklar tamam olunca, hafif ıslak, ak çalmadan sakız beyazlığında bir bezi yumakların üstüne serdi; sağını solunu sıkıca kapattı. Varıp fırının kapağını açtı. Kara Mustafa, fırının kapağı açılınca, yüzünü hoş bir ılımanın dolandığını duydu. "Kalkıp gitsem mi ki?" diye düşündü.

Somuncu Baba: "Tavında değil henüz." diye söylendi. Fırının içine doğru söylendiği halde Kara Mustafa kendisine söylendiğini sandı; içinden geçirdiğine cevap bildi: "Hay hayy Babam." dedi coşkuyla; "Tavı bilene can kurban."

Somuncu Baba fırının ağzını kapatmadan önce, ucu ıslak çuval dolamalı bir sırıkla fırının harlı ateşini diplere diplere itelemiş, çuvalı fırının tuğla tabanında dolandırmıştı. Fırının kapağını yerine sürünce durup Kara Mustafa'ya baktı. Coşkusunun sebebini mi anlamak istiyordu yoksa kalkıp gitmelerini mi bekliyordu, belli değildi.

"Fırın tavında değilse ekmek pişmez oğul." dedi. "Hamur kalır." Bu sefer gözleri Bedreddin'deydi. Yine kısılmıştı. Kalınca kaşları da gözlerine doğru inmişti.

Kara Mustafa bir kere daha: "Hay hayy." dedi ama bu sefer, az önceki coşkunluğunu kendi de yadırgadı. Somuncu Baba'nın, sandığı gibi kendi içinden geçene cevap vermediğini anlamıştı. "Gitmeli." diye düşündü tekrar; "Babanın gönlü bulanık bugün."

Doğrulacağı sırada Somuncu Baba'nın: "Bedreddin

benim yanımda kalmak ister mi acep?" diye sorduğunu işitti. "Hele bir ağzını yokla bakalım Mustafa, bakalım ne diyecek?"

Bedreddin'den çok sağ başta oturan çocuk kulak kabarttı söylenene. Omuz üstünden baktı hırsızlamasına. Bedreddin'in başı önüne eğikti, çevresiyle ilgisizmiş gibi duruyordu. Kara Mustafa boynunu eğdi:

"Mümkünü yok Babam, bunu bilirsin." dedi utana sıkıla; "Sana gizlilik de olmaz bilinmezlik de. Buyruk, bu oğlanın götürülmesi gereken yere götürmem içindir. Götürmezsem?" Büsbütün büktü boynunu; gözlerini, Somuncu Baba'nın gözlerine teslim etti.

"Kimin yanına vereceksin bu çocuğu?"

"Öteki çocuklar gibi değil bu." dedi Kara Mustafa; teslim olmuş gözleriyle eğik boynuyla daha bir yoksullaşmış, solundaki çocuğu gösterdi: "Şu, üst Makedonya akınlarından gelen çocuklardan, ana baba Rum milletinden, dil bilmez bir dağlı, Mustafa demişler adına. Benden ayrılsın diye pırtık börkünden kelli ben, Börklüce Mustafa diye çağırırım. Onun yanındaki torlak, Yahudi dölü; tek tük Türkmence biliyor nereden öğrendi ise, ama buna Türkmence denmez; anlamıyor, bildiği iki üç sözün de kafasını gözünü çıkarıyor; Torlak Kemal denmiş, öyle çağırılmakta. Bu ikisi, bir de aha şu benim sağ yanımdaki ecevitçe olanıyla bu üçü pençiklerden oluyor, pençik yolunda yetişsinler diye Deve Boynu Derbendindeki derbentçilerin yanına verilecekler, defterlerine böyle yazılmış.

"Ecevitçe dedin? Adı konmamış mı? Ne millettir?"

"Ben dedim Ecevit diye. Görünüşüne uydurup dedim. Adı batsın huysuzun biri, üstelik fitnecidir de. Adam olacağa benzemez bana sorarsan. Ama bakalım, derbentçiler göz açtırmazlar adama, çocuk demez mu-

ma çevirirler iki günde. Defterde adı Samet diye yazılı, kendi adıymış. Bana kalırsa aslı çingene bunun. Gelgelelim Türkmence biliyor, uydurup kaydırıp konuşuyor işte. Yalan dersen bunda. Kaş göz oynatmasından belli ya zaten. Sıkı tembih edeceğim derbentçilere bu üçünü; ya eyi birer kolcu olurlar ya yol kesici."

Somuncu Baba bıyık altından gülümsedi: "Öyle ya, doğru. Sen anlarsın bu işlerden." dedi. Sesi de bıyık altından gülüyordu.

Kara Mustafa, eski durumundan azıcık dikleşti:

"Anlarım." dedi. "İşim bu benim Somuncu Baba. Nice bin çocuk getirip götürdüm. Her birini ayda bir yılda bir uğrar sorarım, gidişatlarını görürüm. Yeniçeri olanlarının bile sonunu bırakmamışımdır. Bu üç oğlan? Şimdiyece hiç görmedim bu üçüne benzeyenini."

"Yolunu bulsan da Bedreddin'i bana bıraksan?"

"Olmayacağını bilirsin de neden beni yorarsın hay sakalına kurban olduğum Somuncu Babam? Anası babası belli bir Türkmen çocuğuna, anası babası sağken Murad Beğimiz bile sahiplenebilir mi? Benim şimdi bu Bedreddin'i Kumral Dede Konağına götürmem gerek; orada bu çocuğu bir dervişin alması gerek, Edirne'ye ulaşacak ilk kervana katılmaları gerek. Kervan Edirne'ye varıp daha konaklamadan ayaklarının tozu silinmeden çocuğun ana babasının bulunması, emanetin teslim edilmesi gerek. Bunca Sultan gereği apaçık beni bağlıyorken ben nasıl taşra çıkarım kurbanı olduğum? Ben taşra çıksam bile sen bu Somuncu Babalığın ile bana bir daha selam verir misin?"

"Demek ille de hamur fırına girecek, girmesi şart?"

Kara Mustafa anlamadan: "Buyruk." dedi. "Buyruk böyleyse uymak gerek!"

"Tavsız fırında ekmek pişer mi hay Mustafa, hamur

olmaz mı? Hamur ekmek ümmeti Muhammed'in kursağını kurutmaz mı?"

Bön bön bakındı Kara Mustafa Somuncu Baba'ya, Bedreddin'e, fırına, fırının kapalı kapağına bakındı. "Buyruk." dedi çaresiz; "Buyruk. Düşünmüştür tabi, fırının tavını da düşünmüştür." Sonra bir garip silkindi; fırının kapağına takılıp kalan gözlerini açıp kapadı, sıktı. Açtığında Somuncu Baba'ya dönmüştü: "Bedreddin olmaz ama şu olur belki." dedi sağ başta oturan çocuğa doğru dönerek; "Doğan'ı sana verirler, Türkmen'in hasına benzer hemi de savaş yetimidir. Bir şunlara bak, bir de bu Doğan'ın kara yağızlığına hay Babam, haksız mıyım?"

Somuncu Baba'nın yüzü Doğan'a doğru dönerken kısık gözleri, yaşlılıktan gençliğe uçan bir tebessümle açıldı, inik kaşları sis oynamasında kalkıp yaylandı. Doğan, açıkça belli bir kıpırdanışta dizlerinin üstüne doğru kalktı; yüzü, irice bir çocuğun kara yağız soyluluğunda umutlanmıştı. Ya Somuncu Baba'yı duymuştu daha önceden, adını biliyordu yahut da Kara Mustafa'nın saygılı teslimiyetinden Somuncu Baba'nın özüne varmıştı. Doğan'ın gözleri açık gün şavkımasında hem görünüyor hem görüyordu.

Sevdi Somuncu Baba birden bu gözleri, bu yüzü, bu umutlanan diz üstü kalkmağa yeltenişi; gülüşüyle de belli etti, saklamadı. Ama: "Kimini alırsak yazık ederiz yanımıza oğul Mustafa." dedi. "Kimini de salarsak yanımızdan yazık ederiz. Doğan oğlumuzu alırsak yazık edeceklerimizdendir. O at sırtına yakışır, eli kılıç ister, sesi buyurmak için çıkar çıkarsa, Bedreddin onun gibi değil, eli kaleme gideceğe benzer, kafasının içi kaçıyor. Gelgelelim bir sürü gerekler sıraladın, yazık. O kadar çemberi kırmak kolay değil. Dileyelim de Bedreddin'in eli kale-

me varmasın, tavsız fırınlara düşmesin."

Kara Mustafa ne cevap vereceğini düşünedursun, bir Bedreddin'e bir Doğan'a bakadursun o sırada Ecevit pat dedi hapşurdu. Ardından da bir "Hiiii!" sesi çıkardı ki Kara Mustafa apışıp kaldı, öfkeden kızardı bozardı, Somuncu Baba'nın divanında olduğunu bile unutup fırlamasıyla kalkması bir oldu ve o hızla şamarı Ecevit'in ense köküne yapıştırdı. Şamarı yiyen sanki Ecevit değildi: "Bana ne vuruyorsun. Börklüce'ye vurmalısın Ağa Adam?" dedi hırıltılı bir sesle. "Senin Börklücen el altından bir tutam toz savurmasaydı burnuma hapşurmazdım. Beni hapşuruğa iteleyen Börklüce domuzudur."

Kara Mustafa öleyazdı. Neden sonra eğilip Börklüce Mustafa'nın ellerine bakmağı akıl etti. "Hani toz soyha? Bunun avuçlarında toz mu var şimdi?"

Ecevit düşünmeden cevabı yetiştirdi: "Torlak Kemal'in eliyle attı, onun elini kullandı."

Bedreddin, başını bile kaldırıp bakmamıştı. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal ise konuşulanlardan da Kara Mustafa'nın hareketlerinden de bir şey anlamamıştı. Birbirlerine bakmıyorlardı suçlu, korkmuş.

Ecevit: "Bak bak." dedi. "Bak nasıl işmarlaşıyorlar Ağa Adam, gözlerine bak gözlerine, anaaaamm."

Somuncu Baba alt dudağını ısırdı: "Tanrım." diye fısıldadı; "Sen de bazen hamuru pek aceleye getiriyorsun!"

Kara Mustafa utanç içinde: "Ne buyurdun Somuncu Baba?" diye sordu. Ecevit'ten kurtulmak istercesine Somuncu Baba'nın ellerini doğruladı; "Gördün ya? Yalan mıymışım?"

Ellerini ustaca çeken Somuncu Baba: "Fırın tavını almış olmalı oğul, geçirmeyelim." diyerek Kara Mustafa'dan ayrıldı; kapağı açtı, baktı: "Eh." dedi; "Oluyor. Yu-

makları somunlaştırmanın zamanıdır."

Doğan yeniden diz üstü oturdu. Ne yaptığını bilmeden bir elini dizine vurdu, çocukça hayıflandı herhalde. Gün şavkımasındaki gözleri yarı yarıya eriyiverdi.

Somuncu Baba fırının kapağını aralık bıraktı. Elleri sabırsız bir oğuşmada birbirine girdi; deri üstünde kurumuş un hamur pürtüklerini oğalayıp sıyırdı, silkelendi. Aynı anda da ellerinden gözlerine kadar, saçı sakalı ak keçe börkü görünen ne varsa Somuncu Baba olarak hep birden aynı anda toparlanıp hamur yumaklarına vardı. Bir güzel uyum içinde Somuncu Baba görünüşü, saygılı, edepli ve bal erimesinde sanki hamurun hamurlaşmışlığında ak çalmadan ıslak bezi kaldırdı yumakların üstünden. Şöyle bir tarttı gözleri yumakları; sağ eli kendiliğindenmiş gibi un çanağına uzandı, bir avuç un aldı, tahta tezgâhın üzerine serpti. Dudakları, un serpilmesi inceliğinde hafifçe döküldü tezgâha unla birlikte: "Bismillahirrahmanirrahim! Lezzeti senden gelsin görklü Tanrı, hayırlısına."

Kara Mustafa'nın kara boncuk gözleri bir düşe dalmaktaydı; hamurların, hamurların bal sarısı hamurların incecik unlara belendiği sevecen ellerin dost düşüne.

Bedreddin önüne eğik başını kaldırmış, ısıtmalı gözlerini Somuncu Baba'nın dudaklarına dikmişti. Arada bir ellerine, yumakları avuçlayışına bakıyordu. Doğan, Somuncu Baba'nın ellerinde biçimlenip tezgâha serilen somun, pide, pazar ekmeği, halkalı pide olmuş yumaklardan gözlerini ayırmıyordu. Börklüce Mustafa Torlak Kemal'i, Torlak Kemal Bedreddin'i süzüyordu. Ecevit'in solu kaşına doğru inip çıkan gözleri çingenelikteydi. Durmadan fırının kandilliğindeki iki elmadan kırmızısına takılıp duruyordu. Birden bir patlama, hemen yanı başlarındaymışçasına yeri göğü sardı.

Torlak Kemal düşüp bayılıyordu az kalsın, sapsarı sararmıştı, tir tir titredi. Ecevit, büğelek sarmış deli danalar misali fırladı tezgâhın altına dar attı kendini; orada, oynayan sol gözü kaşı sağına karışarak sindi, patlamayı arandı. Doğan, utanmasa Ecevit'in haline kas kas gülecekti ama Somuncu Baba'nın hiç telaşlanmayan, yumaklara hep aynı edep aynı saygıyla uzanıp tezgâhın üstüne zamanını aksatmadan biçimleyen ellerinin huzurunda kaskaslık şöyle dursun çocukçana bile olsa yarımca gülümseyemezdi, bir de başlarında Kara Mustafa büyükleri varken. Ne var ki, edebini bozmadan dönüp patlamanın geldiği yana da bakmamazlık edemedi. Yüreğinin ortasından bir kaynak, neyin nesi olduğunu hele bir öğren bakalım dercesine kaynamıştı. Bir iki yankılandıktan sonra susan patlamadan bir iz görünmüyordu.

Te o yanda, kara dağın eteğine mor dumanları ile yaslanmış Bursa şehri; te bu yanda, aşağılara doğru yeşil, yeşil, yeşil, aralıklı sarı taçlanmışlığıyla, eskimiş altın yanardönerliğiyle daha bir koyulanan, daha bir ballanan yeşil. Ne tüten, ne uçan, ne kımıldanan. Yapışmış gibi duran bir yeşil akışı. Sağında daralan dağlar, diş diş; görebildiği yerlerde patlamanın izi de tozu da yoktu. Ama Doğan'ın gözleri Bedreddin'de duruverdi. İçine bir ürküntü geldi durup dururken. Bedreddin donmuştu olduğu yerde, taşlaşmıştı herhal. Bir tek ısıtmalı gözleri donmamış, taşlaşmamıştı, fakat onlar da dışarıya değil içine içine bakıyordu. Sanki patlama kendi içindeydi de Bedreddin'in, ona bakıyordu. Kara Mustafa, patlamayla birlikte koltuk altına doğru sokulan Börklüce Mustafa'ya bir süre dokunmamıştı, hatta biraz da Börklüce Mustafa'ya kendisi yaslanmıştı. Patlamanın sonu gelmeyince itti koltuğunun altındaki sığıntıyı, bir tuhaf hörelendi:

"Ne var korkacak soyha! Alt yanı, bre soyha alt yanı

patlamadır bunun, doğrul!"

Ardından, tezgâhın altında büzüldükçe büzülen Ecevit'e yüklendi: "Çık ordan çingene dölü, uğurunu kaçıracaksın hamurun, çık denildi bre!"

Somuncu Baba patlamayı duymamış sanki. Çevresinde sorucu gözler yok, patlama korkusunun dağınıklığı yok, kaçışı yok, sanki hiç bir şey olmamış gibi başladığından beri eline aldığı her yumağı bir tartıp, düşünmeden yer açıyor, pideliyor, ya uzatıyor pazar ekmeğine çekiyor ya yayıp ortasından döndürerek halkalı pideye çeviriyordu. Topaklayıp, somunlaştırıp üstünü çiziyordu. Bir un, hamur, insan, fırın bütünleşmesinde kendiliğinden doğma sağır ve dilsiz bir hareket idi ama o kadar dinlendirici, o kadar sessiz bir biçimsizden biçimliye geçişti ki Doğan, şu aşağılara doğru yapışmış akan sonu gelmez yeşilin devamı sanıyordu çocuk aklında. Öyle bir şey. Topraktan göğe ağan yahut gökten yere yağan bir bütünleşme.

Kara Mustafa ise patlamayı doğuranın Somuncu Baba'daki bu insanı deli eden işine kendini veriş olduğunu hissediyordu. Öyle iken yine de: "Neyidi ki?" diye sordu yarı kaçamak yarı tuzakta bir sesle; "Neyin nesi idi acep bu patlama Somuncu Babam?"

Bir yandan da Ecevit'e kaş göz işmarı yapıyordu adam gibi oturması için.

Doğan, Somuncu Baba'nın hiç cevap vermeyeceğini sandı. Gözlerini Baba'nın dudaklarına yapıştırdı adeta. Somuncu Baba ise yarım gözaltından bir an Bedreddin'i kolaçan etti; ya aradığını bulamadı ya da umduğunu. Bedreddin, taştan topraktan farksız Bedreddin, belki de sadece nefes alıyordu, belki de nefesi ısıtmalı gözlerini daha da yoruyordu.

Kara Mustafa, bu sefer sabırsızlığını belli etti:

"Duymadın diyemem." dedi. "Duymamış olamazsın. Cihana sığmayacaktı neredeyse, Ecevit'i bile kaldırıp attı sandım, neyidi Somuncu Babam bu patlama?"

"Demirci Boran Usta." dedi Somuncu Baba; yeni çıkmış bir fırın ekmeği vardı sesinde: "Kimisi de böyle düşünür, düşündüğünü böyle duyurur. Nicedir yeni bir top döküyordu onu denemiş olmalı."

Kara Mustafa: "Ahhaaa!" deyip açtı gözlerini; "Hiç duymadıydım. Top demek? Nasıl bir düşünce olmalı ki yeri göğü iniletti? Korkulur böyle düşüncelerden, gerçekten korkulur."

"Ben sesi duyulmayan düşüncelerden korkarım." dedi son yumağı somunlarken Baba. Yine gözleri bir an için Bedreddin'i kolaçan etmişti; "Demirci Boran Usta'nın gizlisi saklısı yok."

Doğan, Kara Mustafa'dan önce davrandı, sordu:

"Boran Usta nerde düşünür ki?"

Fırına doğru giden Somuncu Baba duraladı; yüzünde o hiç azalmayan, çoğalmayan da, gülümseyişini Doğan'a çevirdi:

"Dön ardını." dedi. "Olduğun gibi bak, doğrucana. Dağa vuran geçidi gördün mü? Şimdi o geçidin ağzından gözlerini sol yukarıya doğru bir parmak kaldır, kaya çıkığındaki gümeleyi göreceksin. Demirci Boran Usta'nın fırını da orası oğul, düşündüğünü orada pişirir."

"Ne biçim pişirme bu, hoşlanmadım." dedi Kara Mustafa. Doğan'ın az önceki izinsiz lafa girişini paylamak için çatallıydı sesi. "Ekmek pişer, anladık, ümmeti Muhammed'in kursağı içindir amma bu Boran Usta'nın patlamasındaki fayda ne? Heç."

Somuncu Baba fırının kapağını iyice açtı. Ucu ıslak çuval dolamalı sırıkla fırının içini pakladı, yanar korları sağ dibe topladı, eğilip gözledi fırının içini dipten doru-

ğa: "Tavda." dedi. "Hamuru sürmeli artık."

İnce uzun tahta küreği aldı kemerden, tezgâha koydu, unladı. Önce somunları sıraladı. Zikirde bir derviş de, duada bir mümin de ancak bu kadar kendinden geçebilirdi; gözleri ancak bu kadar incelebilir, yüzü bu kadar yeğnilirdi. Somun dizili ilk küreği, fırına kuşkanadı çırpmasında sürüp yerleştirdi, boşaltıp çekti. Son pideyi de fırına sürdükten sonra kapağı usulca örtene kadar ağız açmadı. Börklüce Mustafa'nın dizleri karıncalanmıştı. Torlak Kemal bu kadar uzun oturmaktan sıkılmış, Ecevit diz üstünden bağdaşa geçmişti. Bedreddin'de hiç bir kıpırdanma yoktu. Doğan sık sık başını geriye döndürüyor, Demirci Boran Usta'nın gümelesini seçmeğe çalışıyordu. Kara Mustafa, belli etmeden Ecevit'i çimdikledi, diliyle dişi arasından: "Bağdaş ha!" diye payladı; "Ben gösteririm sana bağdaşı. Diz üstüne geç soyha!"

Somuncu Baba ellerini yıkamaktaydı. "Bir şey söyledin herhal Kara Mustafa?" diye sordu.

Kara Mustafa suçluca: "Ben, şey, yok demedim." derken Doğan yerinden fırlayıp tezgâhın önüne asılı sarı bir peşkiri aldığı gibi Somuncu Baba'ya vardı, buyur etti, edepli durdu, bekledi.

"Ah ben ne eşşeğim ben Baba!" hayıflanışında kalkan Kara Mustafa dizini de döğüyordu; Doğan'ın buyur ettiği peşkiri aldı, kendisi uzatmak istedi ama Somuncu Baba engel oldu:

"Bırak yavru uzatsın Mustafa, hak onundur." Diyerek peşkiri Doğan'dan aldı; "Aziz ol oğul, peşkir uzatanların çok olsun." Dirseğinden parmak ucunaca kurulandı. Yerine oturan Doğan'a baktı: "Bir dileğin var senin yavru?"

"İzin verirsen var."

"Söyle hele."

"Beni bu Mustafa Ağam burda bıraksın."

"Benim yanımda mı?"

"Hayır. Demirci Boran Usta'nın yanında, sen dersen?"

"Olmaz!" diye araya girdi Kara Mustafa; "Senin Kumral Dede Konağına verilmen yazıldı. Değişmez."

Somuncu Baba, kocaman bir adamdan küçümencik bir bağış dilenircesine eğildi: "Değişmezmiş yavru." Dedi. "Bak, duydun. Buyruk dediydi az önce de. Bu dünyanın insanları kendilerini bağlayan öyle bağlar yaratmışlar ki oğul; kendi bağları kendilerini bağlıyor. Kendi kendilerini bağlıyorlar haberleri yok. Çözemiyorlar, kendi bağlarını çözemiyorlar, ben ne deyim."

"Ama sen Somuncu Babasın, sen istersen?"

"İsteyemem ki evlat, ben de isteyemem ki. Bu bağları siz çıkardınız ortaya, kendinizi kendiniz bağladınız desem inandıramam ki kimseyi. Somuncu Baba buyruktan büyük olamıyor, tutkulardan büyük olamıyor."

"Haydi bakalım yola düşelim gayri!" Kara Mustafa işin daha kötüye varmasını önlemek istedi aklınca; "Çok kaldık. Şimdiyece geçidi aşmalıydık. Haydi."

En önce Bedreddin kalktı; toprakmış, taşmış gibi kalktı. Kalkar kalkmaz da ısıtmalı gözleri yürümeğe başladı. Ecevit, sezdirmeden fırının kandilliğindeki elmalara yaklaşıyordu. Torlak Kemal, Ecevit'i göstermek için Börklüce Mustafa'yı dürttü. Somuncu Baba Ecevit'i Kara Mustafa'nın gözlerinden saklamak için görmeyeceği bir şekilde hesaplayıp yavaşça aralarına girdi:

"Hani sen bir soru sormuştun Mustafa, yarının ne olduğunu, he mi? Sorunu geri almadın ya?"

"Yorduk seni Babam, işinden gücünden de ettik üstelik."

"Yok yok, öyle düşünme. Fırındaki ekmekler pişme-

den salmam sizi. Bu yavruların göz haklarını alması gerek pişenlerden, oturun hele oturun. Ben de sorunun cevabını veririm o zamanaca."

Omzundan tutup Kara Mustafa'yı yan döndürdü, arkası Ecevit'e gelecek şekilde oturttu:

"Rahatına bak sen. Yol dediğin bitmez ki. Bitti sandığın yerde başlayan bir başka yol vardır. Bitti sandığın her şey aslında yeni başlamıştır."

Kara Mustafa ile birlikte ilk oturan Bedreddin oldu. Toprakmış, taşmış gibi. Yalnız bir ara, pek kısa bir ara ısıtmalı gözleri Ecevit'in, fırının kandilliğindeki elmaya uzanan eline yapıştı. Sonra başıyla birlikte önüne eğildi. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal birbirine bakıştı, herhalde neden kalktık neden oturduk demek istediler.

Somuncu Baba da Kara Mustafa'nın hemen yanı başına diz çöktü. "Bu çocuklar fırındaki ekmeklerden göz haklarını almazlarsa fırının bereketi kaçar oğul Mustafam." dedi. "Beni böyle bir eziyete sokma. Yol nasıl olsa alınır dedim sana."

"Pekey ya yarın?"

"Hah, şu mesele, yarın? Kulun durmadan düşündüğü nesne. Neden düşünür? Sabırsızlığından mı? Daha çok tamahkârlığından düşünür. Daha çok korkusundan düşünür. Yarın deyince aklına aslında ölüm gelmektedir de onun için. Hâlbuki ölümden önce neler neler vardır yarında, insana hem en yakın hem de insandan en uzaktır. Yarın? İnsanın alnında yazılıdır Mustafam. İnsanoğlu bu yazıyı okuyacağım diye koşar durur ama ne var ki alnı ile karşı karşıya gelemez. Gelse de alnına bakmağı akıl edemez, etmez; kendini beğenmişliği yüzünden kaşını, gözünü, ağzını burnunu süzmeyle vakit geçirir. Tanrı'nın verdiği o güzelim yüzde kusur arar yahut hayran bakar."

Kara Mustafa'nın akılcığı pek derinine inemiyordu, zorluk çekiyordu, bunalmağa başlamıştı:

"Yani?" dedi; "Yani Somuncu Babam?"

"Yanisi şu ki oğul Kara Mustafa, senin insanoğlu dediğin nesne, sırtındaki dünün kamburuyla alnındaki yokuşa sürer kendini; yarın, yarın, yarın diye zorlar. O zaman da bugününü ağırlaştırır, tıknefes olur, bocalar, bugününde bocalar. Hâlbuki her şeyin bir yolu yordamı vardır, çizilmiş bir yolu tıpkı şu senin yollanıp yürüyeceğin yol gibi. O yolu seçip tutabilirse insanoğlu varacağı yere varır. Ama nereye giderse gitsin kendi görmediği, fark edemediği kambur beraberindedir, onsuz yapamaz, sırtındadır. Kendinden başka herkes görür o kamburu. Say ki insanoğlu bir yıldırım; yükünü atmak için fırlar, yakıp yıkar ortalığı, sonra?"

"Aman? Şeyhim aman, destur ben bu yıldırımı? Bu yıldırım ben?" Uslu mazlum, geldiği vakit ki gibi yoksul gözlerle Somuncu Baba'yı dinleyen Kara Mustafa daha bir kararmış, gözleri boncuk kararmasından çok alı al moru mor açılmış, dudaklarının iki ucu tel köpükte beyaz, bakınıp durmuştu: "Aman? Kurbanın olam bu yıldırım işi bir afet. Evet afet ki beni yaktı hemi de. Ben bunu anlatacaktım, aklımda bu vardı." Bedreddin'e baktı hışımla: "Şu ısıtmalı oğlanın yüzünden ne soracağımı şaştım, onunkilerden bizimkine sıra gelmedi."

Somuncu Baba, küçük gülücükleri doldurup boşaltan gözlerini Kara Mustafa'nın üstünde tutuyordu. Bu da Kara Mustafa'nın daha bir dağılmasına sebep oluyordu. Ecevit, bu sırada şark dedi elmayı dişledi, kocaman bir parça ısırdığı belliydi, dudaklarının ucundan aşağı akan suyun çenesine doğru indiğini Doğan gördü. Kara Mustafa, Bedreddin'e yüklenmeğe hazır öfkesini Ecevit'e dökmek üzere yekindi, fakat Somuncu Baba bırakmadı:

"Yıldırımla bir alışverişin mi oldu evlat?" diye sordu. "Nedir alıp veremediğin?"

Somuncu Baba'nın sesi, gözleri, yüzü o kadar sakindi ki Kara Mustafa yekinmesine rağmen kalkamadı, Ecevit'e varamadı, varıp şaplağı yapıştıramadı uğursuza. Bir gözünü belertip bakmakla yetindi. Gelgelelim Ecevit oralı bile olmadı. Elma kütür kütür idi, İkincisi de orada hazır bekliyordu, görüyordu.

Kara Mustafa içinden bir "Ya sabır." çekti. İlk kelimeleri düğümünü çözememiş bir seste: "Şu geçen hafta." dedi; "Babam, hani sahura yakın bir kıyamet koptuydu ya, yer yerinden oynadıydı, gök yere indiydi yağmur diye. Hatırlamışsındır işte o vakit, gök gürültülerine uyandım. Bizim kadın hastacaydı, yatıyordu. Çırayı aradım ki evin içine ışık düşsün de gözüm açılsın demeğe kalmadı sen misin ışık arayan dercesine bir şimşek şavkıdı. Bir an gündüz oldu sandım. Ardından da aklına geldi mi Somuncu Babam, işte o gök yıkılmacasına kıyamet gümbürtüsü koptu. Başımı sokacak yer aradım. Lafın gelişi aradım deyişim yoksa evin içinde sen de bir ejderha dolaşmakta, ben deyim ejderhadan öte bir canavar, homur homur hemi de. Duvarın bir yanı pattadana yırtıldı gibi geldi bana, ilkin öyle geldi. Kol kalınlığında erimiş bir ışık aktı yandı kavrulmuş bir kıl kokusu doldu. Bir keçi kılı dumanı yayıldı ortalığa. Bizim yatan hasta kadının can havliyle şöyle bir debelendiğini hayal meyal hatırlıyorum. Ben o korkuyla bu duman arasındayken yine pattadana duvar tarafından bir yırtılma daha geldi sandım. Evin içi cehennem karanlığına büründü. Donup kalmışım olduğum yerde. Bir vakit kendime gelemedim. Sonra bir baktım, bizim hasta yatan kadın adımı sayıklıyor; sayıklıyor dedim Allah biliyor ya. Dışarda dehşetli bir yağmur yağmağa başlamıştı, evi seller gö-

türmese bari diye düşündüm. Beş on adımlık bir vakit geçince, kalkıp çırayı yakacak gücü buldum kendimde. O zaman fark ettim, evin içi nasıl cehennem gibi kararmışsa öyle bir cehennem ısınmasındaydı. Çırayı yaktığımda, duvarda, hemen bir karış ara ile iki delik gördüm, kara kara yanmıştı, aha şu yumruğum rahatça girerdi ikisine de."

Somuncu Baba hep öyle bakıyordu. Ne gözleri ne yüzü şaşmıştı. Ecevit'in, kendinin olmayan elmayı alışını, dişleyişini, oruç moruç demeden arsız arsız şapırdatışını nasıl olağan bulmuşsa, Kara Mustafa'nın anlattıklarını da öyle olağan bulduğu belliydi. Şu çocukların en çocuğundan daha çocuk bir şaşmışlık içinde, olalı bir haftayı bulmuş bir olayı o anki ürpertileriyle anlatan Kara Mustafa az biraz peltek:

"Bunu ben gördüm Somuncu Baba, düş değil gözüm açıkken oldu." deyip Baba'nın önemsemesi gerektiğini anlatmak istedi.

Somuncu Baba ise, duruşunu değiştirmeden: "Doğru oğul." dedi. "O gece birkaç yere yıldırım düşmüş, kimi yerde hayli zarar da yapmış."

"Yaaaa." dedi Kara Mustafa bön bön. "Ben kimseye anlatmadım. Bizim kadına da ağzını sıkı tutmasını tembihledim. Sahur vakti Tanrı her kulunu yoklamaz kolay kolay. İlkin sana anlatıyorum, doğru mu düşünmüşüm öğreneyim diye anlatıyorum."

Somuncu Baba'nın: "Doğru düşünmüşsün." Demesine açılmıştı kara boncuk gözleri; "Doğru düşünmüşsün." sözünü duyar duymaz yerinden sıçrayacak, börkünü kapıp yere çalacak, çalmadan oynayacak gibiydi Kara Mustafa.

Fakat Somuncu Baba dümdüz: "Doğru düşünmemişsin." dedi.

Kara Mustafa'nın gözleri yetimleşti: "Demek." diye söndü sesindeki kör umut.

Somuncu Baba yine dümdüz: "Tanrı yakıp yıkarak gelmez oğul." dedi. "Duvar delerek gelmez. Umut olur gelir, sevgi olur gelir, aydınlıktır. Sessiz gelir, ışık gibi."

Kara Mustafa'nın yetimleşen gözleri düşecek yer aradı, dökülecekti. Son bir umutla tutundu gözevlerine:

"Ama Babam, Somuncu Babam Tanrı olmasaydı evimizi yoklayan, dediğin gibi, yıldırım olsaydı, yani öylesine bir yıldırım ortalığı yangına verirdi. Hâlbuki çırayı yakar yakmaz gördüm, duvardaki deliğin birinden girmiş, benimle hasta yatan kadınımın arasından sıyrılmış, sıyrıldığı yerdeki kilimi urgan kalınlığında yakıp kavurmuş, sonra kerevete sıçramış. Kadınım, üşüdüğü için yün çorap geyip yatmıştı, çorabını tabanlarından yalayıp yakmış, yorganı tam ortasından yakıp ikiye bölmüş, yastıktan sıçrayıp yine duvara vurmuş, delip ikinci deliği çıkmış dışarı. Bu ne biçim iş, ne biçim yıldırım? Kadınım ter içindeydi, ona dokunmamıştı bile, üstelik hastalığının eyi olmasına da sebep oldu."

Somuncu Baba'nın cevabından önce Ecevit'in, elmayı dişleyen obur ısırışı sulandı. Kara Mustafa bu sefer kalktı ve öfkesini boşalttı: "Ulan çingene soyu ben şimdi almam mı ayağımın altına seni ha? Almam mı?"

Fakat öfkesini Somuncu Baba'nın sesi utandırdı yine: "Yıldırım kadar da mı bağışlaman yok Mustafam? Yıldırım kadarcık olsun çizemez misin yolunu?"

"Ama bu? Babam bu oğlan? Haddini bildirmeliyim ki bir dahasına?"

Fakat Kara Mustafa, Ecevit'in haddini bildiremedi. Somuncu Baba'nın gözlerinde, küçük gülücüklerle birlikte bir de tuhaf bir çuvaldız ucu sivrilmişti, battı Kara Mustafa'ya yahut öyle hissetti; Somuncu Baba'nın sesi

de soğumuşa benziyordu. "Elma, yenmek için yaratılmıştır, senin Ecevit dediğin de çocuk..."

"Bunlar da çocuk." diyecek oldu Kara Mustafa.

Somuncu Baba: "Öyle, bunlar da çocuk." dedi usulca; "Hamuru eyi yoğrulmadıysa ekmeğin pişmiş görünmesi neye yarar? Yani oğul, her somun bir gibi görünür dışardan bakınca. Hadi otur yerine, herkes, her nesne, kendine çizilen yolda yürür; o yolun dışına tırnak ucu kadar olsun çıkamaz, çıktığını sanır, kendim çizdim bu yolu, bu yolda yürüyeceğim der, zorlar özünü. Ne yapsa boşuna, varacağı yer aynı yerdir."

Isıtmalı bir ses cızırdadı hemen: "Elimden tutan getiren derviş dedi ki, sen kendi yolunu kendin bul dedi. Suyu bıraktın mı bir baştan, kendi kendine gider, toprak da önünden kaçar yol açar. Bizim bahçemizde gördüm bunu da, böyle gördüm."

"Aha vıyyy." diye şaştı gerçekten Ecevit'in elmalı sesi; "Bu Bedreddin'in dili açıldı yine."

Fakat başladığı gibi cızırtılı, ısıtmalı bitirip susmuştu; sanki Bedreddin'de konuşan bir başkasıydı, başkası konuşmuş, başkası susmuştu. Bedreddin hep o Bedreddin'di. Taş, toprak Bedreddin.

Somuncu Baba ummuştu hâlbuki. Kara Mustafa ile değildi konuşmaları göründüğü gibi, Bedreddin'den böyle bir söz duymak içindi. Ecevit'i bunun için hoş görüyordu. Taşlaşmış, topraklaşmış ısıtmalı bakan Bedreddin'in taşmasını; çocuk mu, büyüyüp de küçülmüş mü yoksa bir bilinmemiş doluluğun ezikliği mi her neyse bu oturan cılız ısıtma yükünün deşilmesini istemişti. Hamur yumağını yokladığı zaman pideye mi, pazar ekmeğine mi, somuna mı yatkın olduğunu hemen anlayan elleri, avuç içlerinde Bedreddin'i hissediyordu; biçimlendiremeyerek. Onun için, korkutmamağa çalışan bir

sesle: "Doğru dedin yavru." diye Bedreddin'i yanladı; "Doğrusun. Su, yolunu kendi bulur."

İçi ezilerek taş, toprak, cılız ısıtma yüklü Bedreddin'den gelecek sesi bekledi. Bedreddin sanki hiç konuşmamıştı. Konuşacağa da benzemiyordu.

Kara Mustafa'nın kara boncuk gözlerinden biri Ecevit'teydi, öteki Bedreddin'i bekliyordu.

Somuncu Baba'nın da Kara Mustafa'nın da beklediği, değil beklemediği ses gelip yerleşti kulaklarına:

"Destur, ya Allah haydi!"

Uzakça, çocuk ama güvenli, buyuran ve korkusuzdu ses. Sese döndüler. Bir Bedreddin dönmedi.

Düzün başladığı yerde yukarı, Demirci Boran Usta'nın gümeleli geçidine dönük bir atlı, atını salıvermişti dörtnala; şu çocuklardan daha büyük olmadığı seçiliyordu. At yukarı, geçide doğru akıyor muydu sünüyor muydu ne. Belki de hırslı bir dörtnalda kayıyordu. Çocuk, atın yelelerine doğru yatmıştı.

Doğan, elinde olmayan bir güce bağlanmış da çekiliyormuş gibi bir düş duygunluğunda ayağa kalkmıştı. Gözleri attaydı, atlıdaydı. Gözleriyle birlikte, belliydi apaçık, bütün bedeni attaydı. Farkında olmadan ayaklarını özengilemiş, belinden üst yanını uçan bir atın yelelerine bırakmıştı. Nefes almıyordu, olanca soluğu göğüs kafesinde sıkışıyordu. Doludizgin vuran bir yel yüzünde kızarıyordu.

"Tanrı bağışlasın, ateş parçası çocuk değil bu!" diye haykırdı Kara Mustafa; dizlerinde doğrulmuş, dörtnal uçan atı koğalıyordu taşan gözleri. "Görmesem, çocuk değil bu at süren derim. Tanrı bre, breh breh bak hele!"

Somuncu Baba, Kara Mustafa'nın, gözlerinden beter taşmış sesini yadırgamış: "Geçide gittiğinin de farkında mısın?" diye sordu.

Kara Mustafa, soran sesin Somuncu Babalığını bir an unuttu: "N'oolmuş? Gittiği yere değil, sen şu ata sahaplanışa bak. Helal olsun doğuran anaya!"

"Geçide at süren kişi temkinli sürmeli evlat, neye varacağın bilinmez."

"Neye varırmışsın ki?" Gözleri hala atlıdaydı; Doğan gibi Kara Mustafa'nın bütün bedeni de, geçide doğru kayarak tırmanan atın üstündeydi; "Geçit de bir yoldur atlı için."

"Dar bir yoldur; karşıdan ne geleceği bilinmeyen bir yoldur he mi? Ya geçidin öte yanından da tıpkı senin gibi bir deli dörtnala kalkmış geliyorsa? Ya sel basmış ise geçidi, yıldırım düşmüş kayaları yoluna uçurmuş ise?"

Kara Mustafa korku ile döndü Somuncu Baba'ya:

"Deme? Bu çocuk şimdi?"

Doğan da dönmüştü. Kara Mustafa'dan daha korkmuş bakıyordu.

Somuncu Baba ikisine de bakmadan: "Ya şu az önce patlayan top gibi bir top daha patlarsa? At ürkerse? He mi oğul, geçit bu, boşuna dememişler."

Kara Mustafa ürperdi: "Deme Baba, kölen olayım sahap çık şu çocuğa, yazık. Bu at sürüşte bir çocuk doğmaz bir daha. Yetiş Somuncu Babalığınla."

Doğan'ın gözleri de buna yakın ürpermelerdeydi, daha ötesi korkuyordu, yalvar yakardı. O yalvar yakarmalıkta dönüp bir daha baktı giden atlıya. Geçidin ağzında kaybolmak üzereydi; ağzı kupkuru kilitlendi, zorlukla: "Şimdi bu geçit?" diyebildi. Gözlerini yumdu. Başı dönmüştü birden.

Somuncu Baba: "Neyse korkulacak bir şey yok." diyerek kalktı. "Hele bakalım ekmekler pişmiş mi? Pişmeleri gerek."

Kara Mustafa, gizliden, derin bir soluk aldı. Ferahla-

mıştı, fakat yine de yüreğinde saklanmış bir sancı hissetti. "Çocuk buraların alışkını olmalı, pek bilmediği yere at sürmez herhal." diye söylendi. Somuncu Baba'dan alacağı cevap yüreğindeki saklı sancıyı ya büsbütün artıracak ya da sökecekti.

Fırının kapağını açarken Somuncu Baba: "Sürer o." dedi. "Bilmediği yerlere de sürer atını. Hele bilmediği yere, hele de yeni denenmiş tayları sürer!" Küreği uzatıp en yakındaki ekmeği çekti; parmak uçlarıyla yokladı: "O çocuk da böyle zorluyor yolunu. Çocuk mocuk ama büyüklerden beter zorluyor. Eh, pişmiş ekmekler, yenecek hale gelmişler. Çıkaralım."

Ecevit koşup tezgâhın başına geldi; ilk çıkacak ekmeklere yakın durdu, aç gözlerini dikti fırının ağzına; gözünün kaşının oynaması durdu. Kara Mustafa içinden bir kere daha "Ya sabır." çekti. Doğan edebini bozmadan Kara Mustafa'ya yaklaştı, usulca: "Geçidi aştı herhal." dedi. Umutluydu, biraz da inanmış bakıyordu. Ama ürkek, kaçacak gibi bir inanmışlıkta.

Somuncu Baba ilk küreğin ekmeğini tezgâha döktü düzenli bir saygıda. Bir yüzü Ecevit'e dönük gülümsedi, ötekilere duyurmadan:

"Aç isen beğendiğini al da ye çocuk."

Ecevit'in, somunun birini almasıyla bırakması bir oldu, eli yanmıştı. "Uyyy!" dedi kedimsi bir çığlıkla, ikinci küreği fırından çıkaran Somuncu Baba, Kara Mustafa'nın Ecevit'i azarlamasını önlemek için: "Geçide giden o atlı Sultan Murad'ın oğludur." dedi. "Bayezid Bey'dir."

Doğan: "Bayezid Bey!" diye haykırdı.

Kara Mustafa: "Tanrım sen bağışla Bayezid Beğimi." diye coştu. Hemen ardından da Somuncu Baba'ya serzenişte bulundu: "Bayezid Beğimin olduğunu bildin de neden o gidişi önlemedin hay Babam? Somuncu Baba-

lığın şartı bu mudur? Korumalıydın. Osmanoğlunun geleceği kime emanettir?"

"Kendisine." dedi Somuncu Baba; "Önce kendisine. Böyle geçide giden bir atlıyı kendinden başka kimse koruyamaz!"

"Tanrı da mı?"

Bir an kürek düştü elinden Somuncu Baba'nın. Taşın, toprağın içinden canlanıp gelen ısıtma yükü cılız sese döndü; bu sefer güçlü gelmişti ses ama yine de taşa toprağa bulalıydı. Bedreddin'in ısıtmalı gözleri önüne de eğik değildi, Somuncu Baba'daydı saklanmadan.

Somuncu Baba ilk defa saklanmadan bakan bu ısıtmalı gözlerin, cılız bedenin gösterdiği yaşta olmadığını sezdi. "İçlerinde en büyükleri bu." diye düşündü. Ürkütüp bir daha susturmamak için, sesinin en çiçeklenmişinde: "Sen nasıl düşünüyorsun oğul?" diye sordu.

Bedreddin'in ısıtmalı gözleri gerisingeriye, bir yaz düşüne çekildi: "Bahçede suyu yokuşa çevirdim. Çevirdiğim zaman su yokuşa akmadı, geri geri gitti. Ne yaptıysam fayda etmedi. Su yokuşu biliyor demek ki. Su yokuşa akmıyor."

"Bilen, kendini korur mu demek istedin?"

"Ben gördüğümü dedim." Sustu yine Bedreddin. Somuncu Baba'nın bütün istemesine rağmen konuşmadı. Doğan'ın sorusuna da Somuncu Baba cevap vermek istemedi. "Şimdi bu Bayezid Bey ne olacak?"

Baba'nın yerine Kara Mustafa cevap verdi: "O Bayezid Beğ'dir." dedi gururla; "Sultan Murad'ın oğludur. Ne sen, ne şu, ne bu. Ona bir şey olmaz. Geçide de at sürer dağa da."

"Belli olmaz." diye mırıldandı Somuncu Baba sadece; son ekmekleri çıkarmış tezgâha döküyordu.

Kara Mustafa işkillendi. "Ne dedin hay Babam?"

"Heç. Getir heybeni de çocukların göz haklarını koyalım. Bu ekmekler bir fırının. Bu çocuklarda bir Tanrı'nın. Haydi bakalım, herkes beğendiğinden alsın. Adam başına bir ekmek."

Börklüce Mustafa'yla Torlak Kemal'e işaretle anlattı Doğan.

Ecevit, ekmeklerden hangisini seçmesi gerektiğine hemen karar veremedi. Birini bırakıp ötekini aldı; sonunda, uzunluğundan çoktur diye düşünüp bir pazar ekmeğini seçti, aldı koluna doladı. Sıcak bir fırın, ekmeğin doyurganlığında, bedenine yayıldı kolundan.

Bedreddin istemedi. Somuncu Baba'nın zorla uzattığı pideyi de Ecevit'in koynuna soktu. Ecevit almam demedi. Bedenini saran sıcak fırının ekmek doyurganlığı bütün damarlarında aç aç açmıştı ağzını.

El öpüp yola koyuldular.

Ayrılırken Kara Mustafa: "Duanı esirgeme Baba." dedi. Çocukları gösterdi: "Bunlar da pişmeğe gidiyor bir bakıma, nasıl pişerler gayri onun orasını Tanrı bilir. Amma geçit tehlikelidir diyorsan onu da Bayezid Beğimize anlatmalısın. Hadi bakalım çocuklar, daha çok yolumuz var, adımlarınızı açın bakalım, açın hele."

Somuncu Baba, cılgadan düz yola çıkıncaya kadar gidenlerin arkasından baktı durdu bir süre. Düz yolda, ilk adımların tozu kabarınca, bir süre de başını göğsüne eğip düşündü. Bedreddin geldi gözlerine hep, iz iz, yol yol. Çıplak, üşümüş bir yalnız ağaç dalı gözlerinde titreyip durdu. Cıvıl cıvıl çiçeklenip meyveye dönecekken kuruyuvermiş bir yalnız ağaç dalı. Gözlerini bir ara sımsıkı yumduğu halde daldan kurtulamadı. Kulaklarında bir cılız ses.

Bedreddin'in ısıtmalı sesi cızır cızırdı:

"Ben gördüğümü dedim!"

Bu sesi de atamadı Somuncu Baba'nın kulakları.

Gidenler, yolu sağa kıvrıldıklarında ancak, ekmeklerine dönmek gerektiğini sezinledi. Bu sefer de terli, fışırdayan bir at dörtnalının toprağı toynaklayan sağır hırsını duydu; bütün bütüne tedirginleşti. Bayezid Bey, geçitten bu yana dönüyordu. "Tanrım!" deyip inledi Somuncu Baba; "Her şey, herkes sabırsız." Dolanıp, fırının arkasındaki ahırımsı bölmeye gitti, aralık kapıyı itti: "Sarım, çık bakalım, sıra sende." dedi dostça.

Aralık kapıdan, sarı bir öküz zorlanmadan çıktı. Gün ışığında parıldadı bir müddet; uzatıp başını Somuncu Baba'nın elini yaladı diliyle. Somuncu Baba özür dilercesine: "Yok." dedi. "Elmanı Kara Mustafa'nın Ecevit'i yedi, nasibin onunmuş bugünlük. Hay dost, gel bakalım yüklen ekmek yükünü. Sıra sende, bugün de elmasız olsun, ha?"

Keçi kılından heybeyi sarı öküzün sırtına yerleştirdi, ekmekleri de birer birer heybeye. Birini ayırıp fırının kandilliğine koydu. "Haydi yavru." dedi sarı öküze; "Biz de bizim yolumuza."

Bursa çarşısına gelinceye değin Ayetelkürsi okudu; bitti, yeniden başladı, bitti yeniden başladı. Yüzlerce, binlerce Ayetelkürsi'den örülmüş par par yanar ışıktan bir dünyanın içinde yanıp söndü, nurumsu bir kovanın nurumsu peteklerinde bal kıvamında aktı, Bursa çarşısınaca. Ancak çarşının üst başında, o da sarı öküzün sesiyle dünyaya döndü. Çarşı arastalarının başında yolunu bekleyenleri gördüğünde artık bu dünyanın içindeydi; bekleyen çarşılının arasındaydı. Sesine, değişik bir dünyanın değişik bir sesi sinmişti, doluluğunu duyuyordu:

"Ekmekler! Müminlere ekmekler! Müminlere ekmekler!"

Çarşının alt başına vardığında sarı öküzün heybe-

sindeki ekmekler bitmişti: "Şükür Tanrım!" diye mırıldandı; "Çok şükür bu günümüzü de tamamladık."

Çınarın altına geldiklerinde sarı öküzün alnının ortasını seve seve okşadı: "Hay dost, burada ayrılıyoruz." dedi sevecenlikle; "Uncuya git fırın için un, kendin için kepek al; attardan tuzu, çörek otunu unutma. Kalan paraları hangi kapılara bırakacağını nasıl olsa bilirsin. Ben de varam Murad Beğ'e hele, Bayezid için..."

Sarı öküz: "Böööö!" dedi boğazını burka burka.

Somuncu Baba sarı öküzün gerdanını kaşıdı. Sesi düşünceliydi: "Beğ işlerine burnunu sokma diyorsun bana, he mi? Biz ekmekten mi anlarız? Amma beğler de pek yalnız bırakılmağa gelmezler ki."

Sarı öküz bir daha böğüledi boğazdan. Somuncu Baba: "Pek ala." dedi. "Beğ beğliğini bilmezse biri gelir öğretir, he mi? Haklısın biz ekmekten anlarız, öyleyse işimizin başına hadi."

Kara Mustafa'yı düşündü o zaman; Kara Mustafa'nın: "Osmanoğlu kime emanet?" deyişini.

Kara Mustafa da yol boyu hem yürüdü hem fırını düşündü, fırında pişen ekmekleri. Kocaman, harlı ateşlerde ısınmış bir fırının içinde yürüdüğünü sanıyordu. Osman Oğlu Orhan Oğlu Murad Beğ'in ülkesi bir sonu gelmez fırın içi sıcağında yeni yeni ekmekleri pişiriyordu. Pişen ekmekler, pişen ekmekler, pişen ekmekler ordular boyu sıralanıyordu ve çocuklar? Yanında götürdüğü, şimdiyece götürdüğü, defterlerde yazılı yerlere teslim ettiği; yetişme süresinin sonunda geri teslim aldığı, getirip çeri düzenine yazdırdıkları nice yüz çocuk, bin çocuk, bin bir çocuk?

Ve bir de Sultan Murad Han Oğlu Bayezid Beğ'i düşündü.

Sultan Murad Han Oğlu Bayezid Bey at sürüyordu. Düzün başladığı yerde yukarı Demirci Boran Usta'nın gümelesinin alt yanındaki geçide dördüncü mü beşinci mi gayri Tanrı bilir, on beşinci defa da olabilir, atını Salı-vermişti.

Gözleri keskin bıçak ağzında kısılı, dişleri birbirine kenetlenmiş gibiydi. Diş etlerine sımsıkı bir acı vuruyordu. Bir eli, ölçülü gevşek kantarmada, bir eli atın yelesindeydi; yelenin dibinden terleyen bir sıcak köpüğün, avuçlarından kendi kanına karıştığını sanıyordu. Damarlarında at, yele, terli bir sıcak köpük, sonu gelmez bir hengâmede kanını körüklüyordu.

Yağız at, göğsünde püskürtme ak nokta benlerinden fışırdıyor; karası çatlarcasına aklarını çeken gözleri belirsiz bir acıyı koğalıyordu. Bir taze tay dörtnalında geçit gittikçe yaklaşıyor, geçit yaklaştıkça yağız atın halkalanmış burun delikleri ciğerlerine dar geliyordu; dimdik iki kulak ter buğulanmasında bunalmıştı.

Bayezid Bey'in keskin bıçak ağzında kısılmış gözleri bir an, atın, olanca terini buğulayan kulaklarına eğildi. Tere ve buğuya rağmen dimdik iki kulağın arasından görebildiği geçit ağzı, karanlıkçaydı, ıslak ve yapışkandı.

Kaya karasında sivrilmiş, boz bulanık toprak pütüründe koşup gelmedeydi. Bir gümbürdemediği noksan-

dı ki o da oldu en sonunda. Geçidin karanlıkça ağzında yırtılan, kayadan kayaya vurdukça daha bir kalabalıklaşan gümbürtü koptu. Koca bir gülle hemen üstünden yel hızında ıslıklanıp uçtu; gülle yahut geçitten kopma bir kaya taşı, her neyse. O anda da taze tay dörtnalıyla zorlanıp kendini de aşan yağız at ürktü; zınk dedi durdu ve durmasıyla birlikte şaha kalktı. Sıradan bir göz bundan daha çabuk açılıp kapanamazdı.

Bayezid Bey'in bir eli, dibi kaygan yeleye nasıl yapıştıysa öteki eli de belli ölçüde gevşek tuttuğu kantarmaya öylesine asıldı. Sesi, yeleye ve kantarmaya asılan ellerinin gücünde atı azarladı:

"Höst bre soyha, höst!"

Aynı anda kasılan bacakları olanca ağırlığını özengilere verip atın sağrılarını kıstırmış, belinden yukarısını olduğu gibi yelelere yaymıştı.

Şahlanan at gerildi sanki. Ürküntüsünü çarpacak yer aradı. Ağzını yırtan kantarmanın acısı damarlarına kadar vurdu. Bir korkunç sessizliğe kişnedi. Kantarma, ağzında biraz daha gerildi.

Bayezid Bey'in sesi bu sefer az öncekinden hayli dost geldi:

"Aslanım benim, koçum, korkacak bir şey yok."

Yeledeki el, hesaplı bir kayışla yavaşça boyuna, ulaşabildiğince gerdana doğru indi, indikçe okşadı, sevdi. Kantarmayı geren el belli belirsiz gevşedi, hemen sertleşmeğe hazır gevşedi: "Yavrum! Aslanım, koçum! Doğanım benim, huysuzlanma!"

Yağız at sakinleşti, duruldu. Terini, ürküntüsünü, korkusunu atmak istercesine başını silkeledi; belki ağzında hala yanan kantarmanın acısını silkeledi.

Bayezid Bey attan ancak o zaman emin oldu; bir çırpıda atladı aşağı. Ancak o zaman, ayakları yere değince

kendisinin de ter içinde yandığını hissetti, ağzı yapış yapıştı. Atına daha bir dostça sokuldu. Boynundan aşağı, gerdanına doğru bir garip okşamada tırnakladı; ıslak ve yağız bir parıltıda ısınmış at tüyleri, tırnak boyunca bembeyaz izlendi, aktı. Bayezid Bey, anasının ince tırnaklarının sırtını kaşıdığını sandı bir an; at ter koktu birden, sımsıcak bir ter koktu. Güneşin alnında ortalık, olanca varlığıyla at terine bulandı, at terinde koktu:

"Yordum seni taycık, yordum ama sana da kendimi başka türlü anlatamazdım."

Bir başka at hışırtısına döndü hışımla; iki soluk önce atını okşayan dost sesi huysuz bir dikensilikle bütün oklarını yaya sürdü:

"Neden beni gözledin İne Bey? Bize yalnızlık haram mıdır yoksa yasak mı çıkartıldı yalnızlığımıza?"

Yaşından çok öte, yaşını beğenmez bir yadırgamada öfke doluydu.

İne Bey hemen attan inmişti. Atını yedekledi. Saygıda kusursuz yaklaştı. Yirmi yirmi beş yaşlarında bir yiğit ses, alçalmadan etek öptü nerdeyse:

"Şimdilik yalnızlığın senin malın değil Bayezid Bey. Murad Han seni benden sorar. Cevap veremeyeceğim bir işe sokma beni."

Bekledi.

Bayezid Bey'in boşta duran eli, kararsız, yağız atın gerdanına vardı yine; kendi sırtını, anasının sandığı bir el kaşır gibi oldu bir daha, kendi eli atının gerdanında gezindi. At teri kokusunda bir dünya, genzinde buharlaştı. "Bu tayı sevdim." dedi usulca.

İne Bey: "Az kalsın düşecektin." diyordu dudakları; "At çatlayacaktı." dedi. "Sevdiğini çok zorluyorsun Bayezid Bey." diye ekledi.

"Ya sevmediğimi mi zorlayım? İnsanın kahrını sev-

diği çeker, babamdan korktuğun için benim peşimde değilsin herhal? Han babamdan korktuğun için mi kahrımı çekmektesin yoksa? Bilelim."

Bayezid Bey'in yüzü, biri hafifçe şehla kartalımsı gözleri, sağ yanağını bir avuç su içiminde ferahlatan çukur çizgisi, hepsi bir arada o denli bir çocukçalığı alıp bürünmüşlerdi ki İne Bey bu pürüzsüz içtenliğin her yanını sardığını fark etti:

"Ver atını dolaştırayım." dedi; "Sen de şu gölgede biraz dinlen. Yorulduğunun farkında değilsin; ha bu tay ha sen."

"Sen beysin." dedi Bayezid Bey; "Atımın terini almak sana düşmez."

Hafif şehla bakan gözü çocuk kurnazlığını saklayamıyordu. Yüzüne, istediği kadar Beyini düşünen bir han edası vermek istese de o bir gözü, yarı şehla olan, çocuk kurnazlığında saklanmağa çalışıyordu, beceremiyordu. O havadayken sözünün sonunu getirdi:

"Sen atını bana bırak; benimkine bin. Bursa'ya varıncaya kadar teri soğur. Bursa'ya varmadan ben ulaşırım."

İne Bey: "Benim atım sakardır." diyerek Bayezid Bey'i dinlemek istemedi. "Ola ki bir densizliği tutar, korkarım. Seni bu ata emanet edemem Bayezid Bey."

Gözleri kurnazlığını hiç saklayamadı Bayezid Bey'in: "Daha iyi." dedi sesi koşarak; "Kuzu gibi atlara binmek er kişinin kârı mıdır? İne Bey'in çırağı isem sakar atlara binmeliyim. Murad Han'ın oğluysam on kere sakar atlara binmeliyim. Ben Bayezid Bey'sem, hani Bayezid Bey olacaksam eğer on kere bin sakar atlar gerektir bana. Dedemiz Osman Bey'dir, kuzularla oynaşmamıştır. Oynaşmış mıdır?"

İne Bey'e atını bırakıp gitmek düşüyordu.

Bayezid'in inadını bilirdi, bilirdi ama henüz çocuk zorlamasındaki bu inada da alışmıştı, hoşuna bile gidiyordu. Zaman zaman Bayezid Bey'in inadını kamçılamaktan hoşlandığı da olurdu. Yine öyle yaptı:

"Atını burda gezdireceğim; burada, senin yanında. Sakar atlara bindiğin yeter artık."

Bayezid Bey aldırış etmez göründü; ne İne Bey'e bir şey demiş ne İne Bey'den bir laf duymuştu. Öylece doğruladı, az biraz surat astı, dönüşü ve yürüyüşü de asık suratına uygun gidip İne Bey'in önünde durdu; yüzüne bakmadan yedeğindeki atın dizginini çekip aldı, atladı atın sırtına oturdu, eyerde bir tartıp kendini yerleştirdi, özengiledi: "Ben şu gümeleye çıkacağım." dedi; "Sana da ardım sıra gelesin demem!"

İne Bey mıhlandı olduğu yerde.

Sonunun böyle olacağını umuyordu da daha çekişeceklerini, Bayezid Bey'in öfkesi artan söz direnişleriyle inat damarını iyice kabartacağını bekliyordu; böyle, doğrudan, kestirmeden hem de, sözsüz bir inadı varıp ata bindireceğini aklına getirmemişti. "Beylik damarı depreşti yine." diye düşündü; "Her gün daha hırçınlaşıyor."

Buna göre ayarlamalıydı kendisini. Çocuk, çok çabuk, birdenbire gelişiyordu sanki:

"O sarp gümeleye çıkıp ne göreceksin Beyim? Boşa gidecek zaman mı var şimdi?"

Giden Bayezid Bey, yarım dönmede cevap verdi:

"Gümbürtü ordan koptu, sebebini bilmeliyim."

"Ordan değil, geçidin öte ağzında lağım attılar, taş düşürdüler."

"Hayır! Tepemden geçti, gülleydi taş değil, bilmeliyim. Sen öte baştan diye inandıysan oraya gidebilirsin. Gücenmem."

"Ata ver kendini öyleyse, boş bulunma. Bayezid Bey sarpa da vurma hayvanı şöyle dolan şöyle." demekten başka yol yoktu. Öyle dedi İne Bey de. Kızmağa başlıyordu. Bayezid'in cevabını duyamadı. Hala karnı körüklenip burnundan soluyan terli atı yedeğine alıp gezdirmeğe başladı çaresizliğinden. Ama gözleri yine de Bayezid Bey'deydi: "Bırakıp gidemem." diye söylendi. "Bırakıp gidemem. Bu sıradan bir çocuk değil, kardaşı Yakup gibi bile değil. Sanki daha önce de gelmiş yeryüzüne, daha önce de at binip adam kullanmış. Yakup bunun yanında evliya bre. Ama bunu sever gönlüm bu Bayezid'i; bu yüzden bırakamam. Sarp kayaya tırmandırmasa atı bari. Acıması da yoktur soyhanın."

Şimdi atını düşünüyordu İne Bey. Sakarlığı olmadığını biliyordu ama Bayezid Bey'in, bu atı Tanrı yarattı deyip düşünmeyeceğini de biliyordu. Endişeyle dönüp baktı atına. Bayezid Bey, İne Bey'in atında İne Bey'den sağlam oturuyordu. Gidişine bakılırsa at da yadırgamamıştı binicisini; at da rahattı. Sarpa bile sürülse gitmem demeyeceğe benziyordu. Fakat Bayezid Bey, dikine sürmedi, dizgini yarım kasıp kantarmadan ata yön verdi, sarp kayayı soldan dolanan cılga yola çekti atı.

O zaman rahatladı İne Bey: "Uff bre, çeykel kozu ayıklamak ne zorumuş." diye mırıldandı. Ardından haksız buldu mırıltısını: "Bayezid çeykel bir koz olmasaydı sevmezdim." dedi. "Sevsem sevsem Yakup Bey kadar severdim o da Murad Han'ın oğludur diye."

Bundan sonra Bayezid Bey'i de atını da düşünmedi. Sinsi bir açlık karnını dolanmıştı. İftar vaktini düşündü.

Bayezid Bey ise yukarda, sarp kayanın üstündeki eğreti duran gümeleye kolay çıktı. Hiç bir tedbir düşünmeden at sürüp yanaştı. İnmeden çevre yanını kolaçan etti, ilk göreceği şeyi merak ediyordu.

İlk gördüğü yarı belinden aşağısına kadar uzun kıllı bir postu hırka yerine giyinmiş, ayaklarına çizme bozması kıllı posttan acayip bir dolak sarmış bir adam oldu. Yabanıl bir hayvan sandı ilk gördüğünde. Ne var ki eğilmişti; upuzun, kalın kocaman bir boruya dalmış düşünüyordu. Gümelenin hemen arkasında, duldasındaydı. Görünüşe bakılırsa eğilip daldığı upuzun kalın borudan, bir de kendisinden başka hiç bir şeyin varlığıyla ilgilenmiyordu. Ya kendisi ya da bir başkası yeri ve göğü dondurmuş, yerin ve göğün arasındaki zamanı dondurmuş bir o kalın boruyu bir de boruya eğileni canlı olarak resmetmişti. Görünen ne varsa bu resimden ibaretti.

Öksürüp kendi varlığını da duyurmak istedi Bayezid Bey. Yahut ökçeleyip atını şaha kaldırmak, kişnetmek, karşısındaki resmin içine girmek istedi. Ama aksini yaptı nedenini bilmeden, sıyrılıp indi atından. Bir an, atı yedeğinde çekiyorken dizgini de bıraktı. Çocuktan çok büyümüş bir merakla adama doğru yürüdü. Ancak yanına geldiğinde adam, daha doğrusu baş ucunda epeydir bir gölgenin belirdiğini fark ettiğinde başını kaldırıp baktı; kalın, upuzun, kocaman boruya dalmış düşünen gözleri Bayezid Bey'i de belki borudan ayrıcasız gördü bir müddet. Yavaş yavaş, o da demirin kor ateşte değişmesi misali gülümsedi. Enli yüzünden yayılıp keçi sakalına doğru indi; yıllar yılı hep aynı arka akan bir suyun alışmışlığındaydı.

"Hoş gelmişsin." dedi; "Uğurlu geldin inşallah."

Yüreğinde bir koyu körük, usuldan, bir sıcak sese yol vermişti sanki. Bayezid Bey bir göz süzümünde kulaklarında bu sıcak sesin yerleşmesini bekledi; hoştu.

"Uğurdur." dedi yanına çömelirken adamın. Usta mı, ağa mı, bey mi, ne demesi gerektiğini seçemedi. "Gelişim uğuradır." deyip tamamladı sözünü. Çömeldi.

"Kolay gelsin. Top mu bu?"

"Top. Top ya. Top dedikleri budur."

Pare pare, aralarında durup düşünerek, ama Bayezid Bey'i değil de topu düşünerek konuşuyordu adam. Alnı dümdüzdü. Yana kaykılı börkünden dağınık bir tutam ak saç fırlayıp boşanmıştı; dümdüz alnını sağdan kesiyordu, bölüyordu.

"Hiç görmüşlüğün var mıydı senin çocuk? Topu?"

Yüreğindeki o koyu körük, her sözünde bir kere, hem de yenilerek sıcak sese yol veriyordu dura dinlene.

Bayezid Bey: "Görmedim." dedi. "Duyduydum."

"Ben yaptım bunu çocuk! Nasıl? Düşündüğün gibi midir?"

"Hiç düşünmediydim ki."

Adamın yüzündeki alışmış gülümseyiş dondu. Yıllar yılı hep aynı arkta akan yatağına alışmış suyun yabancı arktaki ilk yabanlaşmasına benzeyip dağıldı, döküldü, şaştı, serildi; yerleşip uysallaşacak bir yer aradı. Sonunda, yorgun bir tedirginlikte keçi sakalı buldu, orda titredi: "Düşünmedin mi? Çocuk? Topu hiç, nasıl olur? İnsan duyduğunu düşünür, biçimlendirir."

"Görmemiştim ki."

"Olsun. Çocuk, insan görmedikçe daha iyi biçimlendirir, bilmedikçe. Bir nesne duyar, o nesneyi ilkin duyar, çocuk, insan bu duyduğunu biçimlendirmezse kafasında, kurur, o insan kurur. Göründüğün gibiysen sen kuruyacak kişilerden değilsin. Hele bu yaşta hiç değilsin çocuk."

"Ya kafamda biçimlendirdiğim nesneyle asıl biçimi o nesnenin, kendisi yani, değişik ise; sen başka türlü düşünmüşsen kafanda? Yanlış düşünme olmaz mı bu? Yanılma olmaz mı?"

"Olmaz çocuk, hiç olmaz aman böyle düşünme emi?

Yanılırım korkusuna kapılmamak gerek. Yanılmak güzeldir aslında çocuk, bilsen hep yanılmak istersin. İnsanların yanılmayanını sevme sakın. Yanılmamak? İnsanların hiç yanılmayanı, nasıl desem sana çocuk şeye benzer aha şu taşa, yok hayır taş da ondan eyidir aha şu kurumuş çalıya benzer."

Deminden beri yorgun bir tedirginlikle keçi sakalda titreyen gülümsemesi cesaretlendi yeniden, eskisi gibi enli yüzüne yayıldı, gözlerinde yuvalandı; o haliyle göğe baktı, kirşiz, apaçık:

"Çocuk, yanılmamak bir tek O'na, Tanrı'ya hastır; bir tek O'nda sevilir." dedi. Bayezid Bey'e doğru indirdiği gözleri çakır bir mavinin en hoşunda bakmağa başladı: "Korkma." dedi. "Duyduğun her sözü kafanda biçimlendirmeğe çalış, görmediysen de biçimlendir, korkma. Yoksa varım diyemezsin, ardında bir iz bırakamazsın; hayat yer seni bitirir. Karıncalardan bir ayrıcalığın olmaz, işte onlar gibi, bir lokma ekmek için vıdır vıdır didinirsin. Gel; gel çocuk bak sana ne göstereceğim."

Bayezid Bey, bir elini taş, taştan da beter su yüzü görmemiş katı bir toprağın tuttuğunu sandı; elinin üstüne, pütürleri kavlamış, hışır hışır bir kalın deri oturdu. Hoyrat değildi; nice bin yalan elden daha yakın, can evinden gelme bir yürek atışı titremesindeydi. Bayezid Bey elinin, kendi çocuk elinin, bunca zamandır böylesine arayıcı olduğunu bilememişti; bir yavru kuştu, soğuk güz yağmurlarında ıslanmıştı, açılmış bir kanadın sıcağına sokuluyordu; kanadın kendisi için açılmışlığını hissediyordu yalnız, tüylerin arasında batan telelerini, kemiğini duymuyordu. Kalktı, adamın eline uydu.

Gümeleye girdiler.

Çok küçük, çok isli pencerelerin kara aydınlığında, hele gün ışığından gelen bir gözün içerisini seçebilme-

sinin mümkünü yoktu. Ama adam, yüzündeki tebessüm kadar gümelesinin içine alışmış yürüdü, Bayezid Bey'i de alıştırdı. Gümelenin içi, karanlık görünmezliğinde bile belliydi, kalabalıkçaydı. Bilmeyen, her adımında bir öteberiye takılır, yüzde yüz tökezlerdi.

Nitekim adam da: "Bu gümelenin içi yamalı çıkıya benzer çocuk." dedi. "Benzer ya. Ama her bir nesne böyle gümelenin içi gibi kafamın orta yerine yerleşmiştir. Bak, şurdaki körüktür. Basalım bakalım, kor ışıldasın sen de topları göresin."

Körüğün fısırtısı gümelenin hem kara hem serin hem de şöyle böyle eskimiş bir demir pası ile gümelenin içini benimsemiş yanık kömür kokan görünmezliğinde yalpalandı. Ocaktan bir iki cingi çıtırdadı, korkak bir iki yalaz dillenmeğe yeltendi. Az sonra ocak korda tüttü, gümelenin görünmezliği pembeden kızardı. Pembe kızartı gümelenin bir köşesine vurdu, orada yığılmış ham demir kütüklerini aydınlığa çıkardı. Öteki köşesine vurdu, orada öbeklenmiş kömürleri ışıldattı karasından. İkisinin arasında üst üste üç dört post atılmıştı, belliydi. Adam, orada yatıyor olmalıydı. Ve yerde bir sürü ötebenin arasında boy boy yatan, irili ufaklı topları gördü Bayezid Bey.

Adam en sonunda çocuğun toplara baktığını görünce hiç beklenilmeyen bir keyifle körüğü haydaladı bir daha: "Bak, çocuk eyi bak! Hele eyce bak hele, eğil de bak hele hepsini ben yapmışım ben. Şurdakini, hah onu işte ilkini, ilk biçimlendirdiğim toptur o. Nasıl yamru yumru he mi? Şimdi o öyle biçimlendi diye vazgeçe miydim çocuk? Artık kafamda başka toplar biçimlendirmeye miydim? Ben insanım bre!"

Sesi hırslamıştı, köpürecek bir at hazırlanmasında idi; yüreğindeki körük, sesini sıcağından değil kaynamı-

şından yol veriyor olmalıydı: "At yaratılmamışım ey çocuk, at yaratılmamışım. At yaratılsaydım o zaman da binicimi biçimlendirirdim kafamda, ben durmazdım ben."

Sesi düştü birden. Yüreğindeki körük de sustu sapını bıraktığı körük gibi. "İlk topum patlamadı." dedi. "Yarıldı. Bak ordan yarığı görebilirsin koca karıların ağzına benzer cenabet. Ne yapalım? Yarılır tabi. Ömrümde hiç top görmemiştim ki. Daha önce hiç top görmemiştim bre."

Bayezid Bey adamı şimdi daha çok sevmeğe başladığını sezdi. Pembeden kızarıp aydınlama da, körükle birlikte fışırdayıp söndüğü için bir garip yanmışlıkla tozlandığını sandığı gümele yüreğini sıkıyordu hâlbuki.

"Görmeden mi yaptın bunları? Hiç?"

"Hiç ya. Görmeden. Görsem de yapsaydım ona yapma denmezdi çocuk."

"Durup dururken gelmedi aklına herhal?"

"Durup dururken gelmedi."

Adamın sesi, Bayezid Bey'i el altından kışkırtan hırsından sıyrılmıştı. Dışardaki gibi yine yüreğinden körükleniyordu: "Gelmedi." diye tekrarladı. "Bir zamanlar derviştim. Kumral Dede Konağını duymuşluğun var mı çocuk? Orda işte, orda derviştim. Şimdi değil miyim? Olmam mı? Şimdi bu topun dervişiyim ben. Yüreğim bu toplar gibi patlıyor, kafamın orta yerinde çocuk, nah şurada, topların biri siliniyor bir başkası daha değişmişi daha yenisi çocuk, yenisi biçimleniyor, ilki, şu yamru yumru olanı. Sonuncusu dışarda gördüğün. Kafamın içini yarıp baksan ondan da yenisinin resmini görürsün. Böyledir bu işler çocuk, böyledir. Yoksa ben de olmam."

Bayezid Bey bir an adamı ilk görüşünü, resme benzetişini hatırladı; resimden kopan düşü dinliyor gibiydi. Adam: "Çocuk." dedikçe düş daha bir buğulanıyordu.

Adam: "Kumral Dede Konağını bildin mi?" diye sordu. "Ermeni Derbendinin alt yanındadır. Orda herkes bilir her önüne gelen anlatır. Bir zamanlar, bir gönlü kara kişi, konağı kara barutla uçurmak istemiş. Kafamı bu kurcaladı. Taşı yerinden söküp patlatan bu kara barut ne menem şeydi ki dedim. Bir borunun içine doldurulsa dedim. Sıkıştırılsa da ateşe verilse. O zaman bu top biçimlendi kafamda çocuk, korktum."

"Bana dışarda yanılırım korkusuna kapılma dediydin. Yanılırım diye mi korktun?"

Adamın gözleri halkalandı. Çakırı kabarmış maviler çinilendi: "Öyle korku değil bu çocuk. Kara barut, ateş, top. Üçü birleşince yakıp yıkar, yok eder. Dervişlik yakıp yıkma değildir çocuk, dervişlik yapmaktır, kopmuşu yapıştırmaktır. Ben yakıp yıkmağı düşündüm. Şeytan da yakıp yıkmağı düşündüydü. Öyleyse ben şeytan olmuştum, bundan korktum."

"Keyfin uğruna yakıp yıkmağı düşündüysen?"

"Hah, atana rahmet senin çocuk, keyfim uğruna, birilerinin parasıyla tutulmuş köpekliğim için yakıp yıkarsam kötülenmeliydim doğru dedin. Sen akıllı bir çocuksun, kimin nesisin?"

Bayezid Bey belinledi açıkçası. Söylerse resim yırtılacak, düş susacak gibi geldi. Şunun şusuyum derse gümele yoksullaşacaktı sanki. Ama adam sorusunu sormamışa benziyordu, laf ağzından söz gelimi çıkmış gibi:

"Sana atan eyi bakmalı boş değilsin sen." deyip devam etti. "Ben de senin gibi düşündüm. Kendini rahatlatmam gerekti, insan kendini rahatlatmak istedi mi yalana bin türlü kaftan giydirir. Bir gece, çocuk, uyuyamadım bir gece. Kafamdaki top dürttü beni. Gece vakti kalkıp şeyhimden izin istedim. Nicedir buradayım. Bu gördüklerin çıktı ortaya, en sonu, dışarda gördüğündür."

"O gördüğüm eyi patladı ama. Gülleyi eyi savurdu."

"Yaa hem de nasıl? Duydun demek ki? Duyduğundan geldin hele bak, ben de bu çocuk nerden çıktı geldi, burayı nasıl buldu diye düşündüydüm bir ara."

"Buraya gelen giden olmaz mı?"

"Olmaz. Olur olur, bak şu aşağıda bir somuncu var, arada bir o gelir. Karanlıkta gelir, selâmlaşırız. Yüzünü görsem tanımam çocuk, belki o da benimkini tanımaz. Az beri gel hele, kulağını ver sana bir sır deyim."

Bayezid Bey ürperdi elinde olmadan. Adamın az önce halkalanıp mavisi çinilenen gözleri kaymıştı. Sesi yüreğine doğru kaçmıştı; omzundan tutup çeken eli görünmez bir karanlıktan uzanmışa benzemişti.

"Somuncu da boş değil bre çocuk. Onun da kafasında biçimlenmeler dolu, benimkine benzemez, benimkinden yararlı olduğunu sanıyorum. Ben pat deyip patlıyorum, bilemedin yüz adım öteye düşüyorum. Somuncunun kafasındaki biçimlenmeler Murad Beğ'in topraklarının da ötesine aşıyor, yaaa çocuk işte böyledir bu işler, dediydim."

Bayezid Bey adamın uzun zamandır önü tıkanmış su misali bunalmışlığının fırsatını bulunca akıverişinin böyle birden duruşundan hüzünlenir gibi oldu. Adamın: "Yaa işte böyledir bu işler, dediydim." deyişi, durgunluğunu akıtan suyun incelişi, gücünü yitirişi idi. Yeniden konuşabilmesi için belliydi, uzun bir süre geçmesi gerekti, yeniden göleklenmeliydi.

"Beni yadırgamadın sen." diye kilitlenen adamı açmağı düşündü aklınca. Gümele sessiz, ham demir yığını katı, kömürler kurumuş, körük söyünmüştü; irili ufaklı toplar eski zamanların kurbağaları gibi uzanmışlardı. Gümelenin içi umulmadık bir anda ölmüştü.

Adam cevap vermedi, bir tuhaf soluyordu.

Bayezid Bey bir daha denedi:

"Benimle konuştun amma?"

Adam, o bir tuhaf solumasının arasından: "Konuştum." dedi. "Çocuk, konuştum."

"Çocuk olmasaydım konuşmayacaktın demek ki?"

Adam, başını Bayezid Bey'e doğru eğdi; karanlığa gelen yüzünü seçemedi Bayezid Bey, ama adamın bocalayan sesi daha yakındı: "Çıkalım artık."

Gümelenin dışında Bayezid Bey, yarı karanlıkta boğulmuş bir ölümün birdenbire dirildiğini gördü. Güneşin gergefte işlenmiş bir canlılıkta sindiği topraktan ota ağaca ne varsa bütün görünen, gözlerini kamaştırdı. Adam bile, hantallığını gümelenin içindeki yarı karanlıkta unutmuştu yahut kış uykusundan uyanıyordu. Topa doğru açtı adımlarını:

"Bu topun da daha eyisi vardır çocuk, olmalıdır!"

Topa varır varmaz, Bayezid Bey'in ilk gördüğü gibi hemen yanına çömeldi; geniş omuzlarıyla topa doğru eğilmiş bir düşünce oldu. Bir ara, adamı orada öylece bırakıp dönmeği düşündü Bayezid Bey. İne Bey de ola ki aksilenmeğe başlamıştı; uzarsa ayrılışı, kızıp gümeleye çıkacağı tutardı. Nedense bu adamla kendisinin arasına İne Bey'i sokmak istemedi gönlü. Somuncu dediği her kim ise, onun gelip bu adamı bulması bile yüreğini dağlıyordu şimdi. Neyse ki konuşmamıştı onunla, böyle uzun uzun değil kısasından konuşmamıştı hiç. "Beni çocuk bulduğu için konuşmakta sakınca görmedi." diye düşündü gönlü, öfkelendi: "Sıradan bir çocuk ha! Kimin nesisin diye sorduğunda üstünde bile durmadı sorusunun, vay bre sana anlatmalı değil miyim kimin nesi olduğumu?"

Şehla gözü yanmağa başlamıştı, alnına doğru çekiliyordu. Bir göz altı aşağı yukarı titreyip oynuyordu. Bir çırpıda adamın yanına vardı:

"Sana kim derler? Kimin nesisin?"

Adam başını kaldırmadan: "Boran." dedi.

"Adın mıdır?"

"Adım, çocuk."

"Kimin nesisin?"

Bu sefer başını kaldırıp baktı Boran Usta. Şu önündeki kalın çemberlerle sarılıp kenetlenmiş top da canlanıp yüzünü Bayezid Bey'e döndürse ancak bu kadar bakabilirdi; gözleri olsa, ancak demirci Boran Usta'nın gözlerince şaşmış bir demir çakırlığını kırpıştırırdı. Dudakları böylesine keçi sakalına aşağı titremeği denerdi:

"Adım, çocuk. Demirci Boran Usta derler, o kadar hepsi çocuk."

"Kimin nesidir?"

"Bilinmek için çocuk, ille birine mi bağlı olmalıdır? Kendin kendine yetmez misin? Demirci Boran Usta olman yetmez mi? Senin adın neyidi çocuk?"

"Bayezid."

Güzelinden güldü Demirci Boran Usta, hoşundan güldü hiç düşünmeden: "Yahşi! Adın güzel. Senin adında bir evliya var idi. Adın Türkmen adı olsaydı daha severdim ben."

"Atam öyle koymuş."

"Atan eyi yapmış."

Demirci Boran Usta, çocuğun Bayezidliğini öğrenmiş olmanın ötesinde bir ilgisizlik ile topuna eğdi kaşlarını; gözleri bir garip kuşkuda topu, belki de topun dışında bir şeyi düşündü. Yarım göz bakımında:

"Senin atan? Herhal? Yok öyle hekim mekim değildir."

Düşünüp kestirmeğe çalıştığı anlaşılıyordu. Gözlerini Bayezid Bey'in atına doğru çevirip uzun üzün süzdü.

"Atına bakılırsa akıncı beyine benzer senin atan. Bu-

rada doğduğun için Bayezid demişlerdir adına, öyle mi?"

Bayezid Bey: "Benim atam Sultan Murad Han'dır!" dedi bir solukta. Gücü yettiğince sesini dikleştirmişti; aynı zamanda da gözlerini Demirci Boran Usta'da toplamıştı, Boran Usta'nın bir yüz kırışığını bile kaçırmak istemiyordu. Ağzından, Murad Han sözü çıkar çıkmaz, demircinin önce hareketsiz kaldığını gördü; ne yüzü, ne gözleri, ne de elleri kıpırdadı. Bayezid Bey'e öyle geldi ki Boran Usta soluğunu da tuttu açığımı vermesin diye, sonra ürkek bir tarla kuşu oldu elleri.

Toparlansın mı kaçsın mı bilemedi. Çok kısa bir an, yavru kuşların uçmasından kısa sürdü alışıp alışmayışı. Fırlayıp kalktı ayağa:

"Ben." dedi; "Bana." dedi; "Bağışla beni Beğim." Dedi. "Bilemedim. Saygıda kusur ettim, bilemedim ço..." Yutkundu; boğazı tamtakırdı. Elleri göbeğinin bir parmak üstünde kendiliğinden kavuştu, el pençe divan durdu; boynunu eğdi: "Ben, bilemedim." dedi. "Kente inmem hiç, buraya da gelen olmaz, görgüsüzlüğüme ver, bağışla Beğim."

Bayezid Bey atasının adını söylemeğe hazırlandığı andaki gibi değildi. Demirci Boran Usta'dan böyle bir davranış da beklemediğinden afallamağa yakın bir tutum içindeydi. Başlangıçtaki niyeti, topundan başka bir dünyayı umursamayan demircinin az da olsa şaşırışını görmek, bu şaşırışın üstüne üstüne gitmekti. Oysa Boran Usta şaşırmamış aksine toplarının dünyasını unutmuştu. Ne yapmacık, ne zorlama, ne de gereğinden fazla bir saygı gösterişindeydi ama bir ağacın dal budak salması, bir çiçeğin açması kadar kendiliğinden olma bir içtenliğini sergiliyordu. Bunu çocuk da olsa görürdü, anlardı; Murad Han da olsa görürdü, anlardı. Şimdi bu içtenliğe karşı ne yapacaktı pekey? İlk aklına gelen, Boran Usta'yı

kendi okuyla vurmak oldu:

"Boran Usta sen demiştin ki, kendin kendine yetmez misin demiştin. Ben Murad Han değilim, Bayezid'im. Çocuğum. Beni Bayezid olarak görmelisin."

Demirci Boran Usta davranışını bir tırmık ucu olsun değiştirmeden: "Yapamam Beğim." dedi, "Bunu benden isteme. Buraya geldin, bir buyruğun olmalıdır."

"At sürüyordum. Topunun patladığını duydum. Güllenin uçtuğunu görmeseydim seni bilemezdim."

"Bağışla Beğim. Ne de olsa kabadır bizim düşüncemiz. Somuncu gibi fırının içinde düşünemeyiz. Sesimiz seni yolundan alıkoydu, bu bile boynumuzun eğilmesine yeter. Seni böyle mi karşılamalıydık? Osman Beğimizin torununu böyle mi? Murad Beğimizin oğlu yoksulluğumuza gelsin de biz?"

"Hep atamdan söz ediyorsun. Beni bağlıyorsun. Kendin için nasıl düşünüyorsan benim için de geçerlidir."

"Olamaz Beğim. Biz karabudundanız."

"Biz neyiz? Nedeniz?"

"Haşa!"

Demirci Boran Usta öyle bir "Haşa!" dedi ki sesi de bedeni de titredi derken. Bayezid Bey, Boran Usta'nın titreyen sesinin ürpertisine kaptırdı kendini bir an. "Öyle olsun." diyebildi ancak.

Demirci, titremesi geçmiş sesini hafif kısmış:

"Öyledir Beğim, ben Demirci Boran Usta olmak zorundayım." dedi. "Benden öncekiler, benim atalarım benim yalnızlığımda değer kazanır kazansa kazansa. Onlara layık olamazsam dünya yıkılmaz, bir ben lanetlenirim. Amma siz? Sorduğunuz, buyurduğunuz için söylemem gerektir, siz hem Bayezid Bey olmak zorundasınız hem Murad Han hem Orhan Gazi. Osman Beğ'e layık ola-

madınız mı dünya o zaman yıkılır, yalnız seni değil Ertuğrul Bey'i de lanetlerler, size bel bağlayıp gönül veren karabudun lanetlenir. Sen kendini Bayezid Beğ olarak bilemezsin, bilirsen yarın karabudunun başı olamaz, kalabalığa karışırsın. Bağışla beni."

"Pekey. Benimle gel öyleyse. Atam Murad Han'a götüreyim seni. Yanına adam versinler, çalışacak yer versinler. Bu dar yerde zorluk çekmemiş olursun. Karnı tok olan daha geniş düşünür."

"Beğim çok adamın içinde düşünemem ben, çok geniş yerde de düşünemem, hele karnı tok iken. Karın tokluğunun sonu pekliktir, sıkıntı verir. Hem Murad Hanımızın yanına da böyle gidemem. Bu topun en eyisini yapmalıyım. On atıştan sonra işe yaramayan bir topu götüremem. Sultan Murad Han'a götürülecek top en azından iki yüz adımı vurmalıdır, yirmi otuz kere atmadan susmamalıdır."

Şimdi ne yapmalıydı Bayezid Bey? Dönüp gitmeği kendine yediremiyordu. Kalmak da işine gelmiyordu artık. Kalırsa, yanında eski, ilk gördüğü, Bayezid'i çocuk bilip çocuk gören resimdeki Demirci Boran Usta olmayacaktı. Kendi kendinde yalnızlığını zenginleştirmiş, kendi topunun düşüncesinde suskunluğunu, işkillenmediği bir çocuğa sayıklamaktan haz duyan, haz duydukça sıkıntılarını atan bir demirci yerine bey karşısında saygı kasnağına kısıldıkça kısılan bir Boran Usta görmek hoş olmayacaktı. Resmin tadı tuzu kaçmıştı. Canı sıkıldı. Bu can sıkıntısında, pek de derinine düşünmeden:

"Bu kadar gelişmiş top da şundan daha çok işe yaramaz. Boran Usta. Bakarsın ayakbağı bile olur." dedi.

Niyeti, Boran Usta'yı küçümsemek değildi; Boran Usta'nın topunun işe yaramazlığını söylemek hiç değildi. Ama Demirci Boran Usta, saygısında kusur etmeme-

ğe de çalıştığından, zor ayarlanmış bir sesle:

"Ne diyorsun Beğim?" diye karşılık verdi. "Bu top mu işe yaramaz? Bir patlaması bile düşmanının dağılmasına yeter. Daha gelip sana çatmadan düşmanı uzaktan vurmakla kaç çerinin canını kazanmış olursun."

Demirci Boran Usta'nın zor ayarlanmış sesi, sonuna doğru burkulmuştu, susmasına yakın büsbütün burkuldu. Yüzü yerden kalkmadı hiç.

Bayezid Bey de o zaman gerçek düşüncesini söyledi, saklamadı: "Savaş dediğin düşmanla göğüs göğüse yapılandır. Aklına, gücüne, bir de çerisinin bileğine güvenmeyen savaşa girmez. Osmanoğulları kan savaşı yapmadı şimdiyece."

Bayezid Bey, bir gürleme oldu sandı sözünü bitirir bitirmez. O sırada da Demirci Boran Usta'nın çakır gözlerini gördü. Her biri bir atmacanın gagasında açılmış koparacak et arıyordu. Demirci Boran Usta'nın gürleyen, ne gürlemesi haldır haldır kopup gelen sel sesi de atmacaların çığlığından farksızdı; binlerce atmaca bir anda ölüme iniyordu aç karnına:

"Demek kan savaşıdır bu ha! Yazık! Yazık! Yazık Bayezid Beğ sana bin kere yazık oyyy bre deli Boran oyy!" demesiyle delirmiş bir öfkeyi, ayaklarının dibinde yatan topuna indirip boşaltması bir oldu; yumrukladı topu, döğdü durdu. Ne az önceki el pençe divan durup Bayezid Beğine saygıda kusur etmeyen Boran Usta'ydı bu boşanış ne de ondan da önceki çocuğa bunca susmuşluğunu sayıklayan adamdı. Bir tutulmaz öfke kudurmuşluğu topun üstüne yağıyordu. Bayezid Bey'in, İne Bey'i bile şaşırtan akılevvelliği beş para etmiyordu şimdi, bir yol bulup araya giremiyordu. Öyleyken daha da kötüsü oldu: Demirci Boran Usta'nın yıkıntısı, öfkesini de kudurmuşluğunu da attı bir yana, ötesine geçti. Bayezid Bey'in

taşlaşmış gözleri önünde nasıl eğilip yapıştıysa topuna, kaptığı gibi Boran Usta şöyle bir yekindi, tarttı, başının üstüne aldı. Boyun damarları ince fındık süğlünlerinin en az iki mislinde kapkara kabarmıştı; Bayezid Bey, Boran Usta'nın çatırdamasını, kırılıp çökmesini, bir yerlerinin patlayıp delinmesini bekledi; kurbağa gözlerinden farksız yuvaklanan demircinin gözleri, ince bir kana bulanan çakırlığını fışkırtacaktı nerdeyse. Kalın, kopmağa hazır bir yüreğin hırıltısını sürükleyen bir ses Bayezid Bey'in kulaklarını yırttı:

"Gör, bak, ne işe yararmış bu top gör Bayezid Beğ!"

Koştu, o halde gümeleyece koştu.

Bayezid Bey'in binip geldiği İne Bey'in atı, gelen bu hışımdan ürktü, kulaklarını dikti, geri geri kaçtı.

Demirci Boran Usta hızını kesmeden gümelenin kapısına varıp çattı; vurduğu gibi çatırdatıp devirdi. İçinden, yere çalınmış bir kudurmuşluğun sağı solu yıkan gürültüsü geldi. Bir an hiç bir şey duyulmadı. Gökyüzünden yere yağan güneşin altında, ne daha önce ne daha sonra hiç bir şey olmamış gibiydi; sesler, gürültüler, sevgiler, saygılar yahut öfkeler olmamıştı; güneş eski güneşti, çayırlar bodurundan görkemlisine ağaçlar eski çayırlar eski ağaçlardı. Bir tek Bayezid Bey'in donmuşluğu yeniydi; güneşe rağmen kemiklerinde bir üşüme vardı, iliklerini dondurmuştu, çözülmüyordu. Patlama, alev, duman, üçü bir arada ve bir anda o sırada oldu, gümele sallandı. Koyu bir duman kapıdan dışarı vurdu. Dumanla birlikte Demirci Boran Usta da dışarı çıktı. Buna çıkış denirse tabi. Hatta dışarı çıkana Demirci Boran Usta denilebilirse. Kış uykusundayken zorlanmış bir tedirgin yabanılın paytaklığı, kendini bilmezliği çıktı, uludu:

"Kanlar gibi savaşırsan sana bin lanet Murad Han'ın oğlu sana bin lanet!"

Demirci Boran Usta'nın kendini bilmez sesi, sarp kayalara doğru vardı, geri geldi; vardı geri geldi, belki güneşe doğru vardı geri geldi. Bir süre lanetler yağdı gökten yere. Sarp kayalarda ve güneşte eriyip emildiği zaman Demirci Boran Usta da dik yamaca vurmuş tırmanmıştı. Bayezid Bey'in bulanmağa başlayan gözleri, yamacın bozunda Boran Usta'yı karıncalamağa başlayıncaya kadar kırpılmadı, kırpıldıysa bile bunun da Bayezid Bey farkında olmadı. Bir an geldi, Bayezid Bey, Demirci Boran Usta'yı, yamacın boz kıvrımında kaybetti. O an, o boz kıvrımda, kıvrımı dört ayak tırmanan bir yaratığın döndüğünü sandı. Nefes nefese bir el omzundan tutup sarsmamış olsaydı Bayezid Bey gözlerini yamacın boz kıvrımından alamayacaktı:

"Ne oldu Bayezid Bey, bir şeyin yok ya?" İne Bey'di. Patlamalara, aleve, dumana gelmiş olmalıydı.

Bayezid Bey'in bulanık gözleri yavaş yavaş duruldu ama yanmağa meyillendi bu sefer de; acıyan bir kaşıntı dolmuştu içten içe gözevlerine. Ayrıca boğazından aşağı göğüs boşluğunaca sanki dallı budaklı kupkuru bir odun kakılıp kalmıştı. Nefes aldıkça göğüs boşluğunu yırtacak sanıyordu. Bu yüzden boş boş baktı İne Bey'e.

Düş dumanlarında "Gidelim mi?" dedi. "Daha önce gelebilseydin. Keşke."

İne Bey, Bayezid Bey'i iki omzundan birden silkeledi: "Kimdi? Ne oldu? Bayezid Bey seni bu kadar korkutacak ne yapıldı? Cevap ver Bayezid Beyim bileyim!"

İne Bey'in ellerinden omuzlarını kurtaran Bayezid Bey: "Korkmadım." dedi. "Üstüme varma artık." Gümeleye doğru gidiyordu. "Atın orda, sen bin. Ben yürüyerek ineceğim."

"Senin atını da getirdim Bayezid Bey. Yürüyerek inme."

Atını gördüğünde yıllar yılı özlemiş gibi oldu. Hiç bir şey düşünmeden koştu, dizgini tuttuğu gibi atın başından geçirdi, atlayıp bindi, sürdü. Sarp aşağı iniyorum demedi saldı dizgini; ökçeledi atını.

İne Bey'e evmek düştü, çapmak. Bayezid Bey'i izledi. Ancak düzlüğe vardıklarında ardından erişti, bir at boyu geriye kaldı.

Güneş'i Bayezid Bey düzlükte bir hayli yol aldıktan sonra sırtında duyabildi, cayır cayır yanmaktaydı. O zaman ağzının kuruduğunu, dilinin damağına yapıştığını anladı. Sarı bir güneş tam öğlenin doruğuna tırmanmış, tepeden savruluyordu. Birdenbire terledi; bedeni, bir ter sıkıntısında boğuluyordu. Atı kendi haline bıraktı ister istemez. Akşamı, iftarı, bir yudum suyu, tuzlu kara zeytin tanesini düşünmek istedi. Yorgun, halsiz bir uyku geldi aklına. Dizgini de bıraktı atın boynuna. Ta nice sonra irkildi, kendine geliyordu; gözlerini açıp açıp kapadı. İnanamadı.

İnanmak istemedi. Yolun ortasında, atının ayak bileğine yakın bir kalınlıkta koyu kahverengi bir yılan upuzun uzanmıştı. Eli kendiliğinden dizgine sarılıp çekti. Huysuzlanan at baş verdi, durup sağ ön ayağından, yolun tozunu toynaklamağa başladı. Dik dik baktı Bayezid Bey, hemen sağındaki İne Bey'e dönmeden: "Yılan mı bu?" diye sordu ama cevabını beklemedi: "Ölmüş mü? Ölmüş herhal?"

"Sağ." dedi İne Bey; "Dolan da geçip gidelim."

Sanki "Dolan da geçip gidelim." demedi İne Bey. Daha doğrusu Bayezid, İne Bey'in "Sağ" dediğini duydu sadece, ötesine kulak asmadı. Atından atlamasıyla birlikte eyerin sağ gerisinde asılı topuzunu çekip alması bir oldu. Yılanı öldürmek niyetiyle gidiyorken İne Bey de atından inmişti:

"Dur Bayezid Beyim vurma!"

Bayezid Bey, yılanın yumruktan irice başına kaldırdığı topuzunu indiremedi: "Neden?"

İne Bey, topuzu yavaşça aldı elinden.

Yılan başını bile oynatmadı. Kıpırdamadan, uzandığıyla yatıyordu. Yalnız gözleri, toz sarısında solmuş bir yeşili kırmızıdan halkalayan gözleri bir garip parıltıda yanıp sönüyordu, Bayezid Bey'in gözlerini alıyordu.

"Yılan" dedi. "Öldürmezsek birinin canına kıyar bu meret. Ver topuzumu, ver dedim!"

"Birinin canına kıysaydı bizim canımıza kıyardı. Bir derdi var bu hayvanın. Mübarek günde günaha girme."

"Yılan bu İne Bey, yılanın ne derdi olur, mübarek günle ne ilgisi olur, ver topuzu."

İne Bey dinlemedi. Topuzu elinde salıp aşağı, yılana yaklaştı, başucuna vardı. Bayezid Bey'in: "Sen delirdin mi İne Bey?" demesine aldırmadan diz çöktü yılana, eğildi. Yılanın gözlerindeki solgun yeşilin korkunç çaresizliğini gördü. Kendi halinde can çekişir herhangi bir hayvan, herhangi bir canlı, herhangi bir susamış: "Susuz bu hayvan Bayezid Beyim su kırbasını getir hele, yazık!"

Bayezid Bey, ne yaptığını bilmeden gidip İne Bey'in atının terkisinde asılı deri su kırbasını aldı, getirdi İne Bey'e verdi. Verirken de: "Bırak şu işi." dedi. "Yılanın başı ezilmek içindir."

İne Bey deri su kırbasını alırken kalktı. "Dara düşmüş yılanın başını ezmek marifet değil." dedi. "Dediğin yılana rastlarsan benden izin sana, ez başını. Bu şimdi su istiyor bizden. Hele geri dur bakayım sen, ne de olsa hayvandır altı üstü."

Bir eliyle Bayezid Bey'e topuzunu uzatıp geri durmasını işaret ederken öteki eliyle de deri kırbayı kaldırıp yılanın başının üstüne üstüne su dökmeğe başladı.

İlk su, yılanda, belli belirsiz de olsa, boylu boyunca bir ürperti gibi kımıldadı. Yılanın başında hiç bir canlanma görünmedi. Su aktıkça, yılanın gözleri canlanır oldu. İne Bey suyu yavaş yavaş, yılanın bedeninde gezdirerek döktü bir seferinde de; sonra yine başına döktü. Yılan, belli bir serinlemenin hoşluğunu duyduğunu göstermeğe başladı; pul pul dirildi, gevşemiş halkaları oldukları yerde kıvrandı. Başını hafifçe kaldırmağı denedi, kaldırdı. Herhal İne Bey'e baktı. Dökülen suyun altına bütün uysallığıyla bıraktı başını. İnce, pembe kızılı dili çıktı dışarı, bir keyifli oynamada suyu yaladı. İyice kaldırdı sudan ayırmadan başını. İne Bey'e doğru baktı bu sefer, dökülen suyun altında, göz görmesinde oynuyordu. Şaklabanlık yapıyordu İne Bey'e.

İne Bey'in yağız yüzü terlemişti. Su akışında bir gülümseme, terden sızdı. Kırbada su bitti.

Yılan, daha su bekledi bir an. Başını dimdik, İne Bey'in yarı belinece kaldırdı. Dili, gözle zor görünür bir hızla oynayıp titriyordu.

Yeşili canlanmış gözleri, kırmızı halkası daha bir parıldamış göz evleri İne Bey'in terli yüzündeydi.

Bayezid Bey topuzunun sapını sımsıkı sıktı. Gözlerini yılanın başına dikti, bekledi. Yılan, kuyruğunun üstüne dikilmiş bedeniyle oynuyordu. Birden yekindi.

Bayezid Bey topuzunu kaldırdı vurmağa hazır.

Bir tuhaf ıslık çıktı yılanın ağzından; düştü İne Bey'in ayaklarına. Bayezid Bey'in iri iri açılmış gözlerinin önünde yılan, yumruktan irice başını İne Bey'in bir ayağından ötekine getirip sürdü. Bir daha kaldırdı başını bir karış kadar, İne Bey'in yüzüne baktı, ağzından bir ıslık daha çıktı. Islık, Bayezid Bey'e yine bir garip geldi.

İne Bey fısıltı halinde: "Gördün mü?" dedi, "Bayezid Beyim yılan deyip öldürmek istediğin hayvana bak."

Sonra yılan, yolun tozuna bıraktı kendini, kıvrılıp bükülerek sıyrıldı, yolu geçti, kıyıdaki hendeğin otları arasından görünmez oldu. Sessizliğe benzer bir sıyırtı bıraktı geçtiği yerden.

O vakit tutamadı yüreğini Bayezid Bey artık. Nasıl attıysa kendini yolun kıyısındaki otlara, orada uğundu kaldı. Murad Han'ın oğlu Bayezid Bey olarak değil, Sultan Murad Han'ın oğlu Bayezid Beyliğini unutup karabudundan gelme sıradan bir çocuk boşanışında yaşın yaşın ağladı.

İne Bey, Bayezid'in niçin, neden ağladığını bilemedi de anlayamadı da...

Kara Mustafa iftara çeyrek kala ancak Ermeni Derbendi sapağına ulaşabilmiş idi. Daha bir fersah yol yürümeleri gerekti. Haylidir alacalanan gün karaya çalıyordu; sapaktan sonraki yol düzde azıcık dolanıp sol kıyıdaki köknar korusunu hemen yokuşa sarıyordu. Alacalanan günün karaya çalması ise korunun üstünde mordan tüllenmiş, yokuşun yarı yerinde koyulaşmıştı. Köknar korusu ile yol arasında akan haşarı dereciğin suyu sayılmazsa iftara ağza atacak kırıntıları yoktu. Göz ucuyla çocukları süzdü: Bedreddin aldırmadan yürüyordu, ne düşünüyorsa düşündüklerinde yürüyordu. Kara Mustafa, öğle ile ikindi namazları için durduklarında, otururken bile Bedreddin'in durmadan yürümekte olduğunu sanmıştı hep. Somuncu Baba'ya gelinceye kadar sık konuşan, olur olmaz sorular soran bu uşak, Somuncu Baba'dan sonra ağzını hiç açmamıştı. Başını önüne bırakmış, yürümüştü. Kara Mustafa, Bedreddin'in adımlarını da başkalarının attığını sanmıştı, görünen Bedreddin'den başka görünmeden yürüyen, ayakları görünüp gerisi görünmeyen bir Bedreddin aramıştı. Ha şimdi, ha şimdi, ha şimdi yorulacağını beklemiş ama yorulmadığını görmüştü, iftara çeyrek kala bile sabahki Bedreddin'di, öyle yürüyordu. Hâlbuki Ecevit yine dereye koşmuştu, kim bilir kaçıncı suyunu içiyordu, içiyor görünü-

yordu, o bir parçacık çömelmeği kâr sayıyordu. "Yine ekmek isteyecek baş belası." diye düşündü; "Yine cedelleşecek, canımı sıkacak."

Nedense Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa'nın da dereye dalıp su içmelerini istedi içinden. Gül Baba Zaviyesinde karınlarını sıkıca doyurmuştu, üçünün de. Börklüce'yle Torlak Kemal'e, derede su içen Ecevit'i gösterdi: "Varın siz de için." der gibilerden başını oynattı. "İçseler, karınları şişse, açlıklarını bastırsalar." diye düşündü.

Çocukların ikisi de istemediler. Epeyce yorgun, epeyce solmuş baktılar. Doğan: "Yaklaştık galiba Mustafa Ağam?" dedi. Ne yorgundu sesi ne de dinlenmiş. Açlığını belli eden, susuzluğu yapışmış, öyleyken dayanıklı bir çocuk sesiydi. "İki adım iki adımdır varınca içsinler."

"Ecevit'i bekleyeceğiz ya nasıl olsa."

"Onunki su içmek mi sandın? Muzurluk. Seni çatlatmak için. Baksana su içtiği mi var? Oyun oynuyor."

"Ekmek istemesin de..." demesine kalmadı Kara Mustafa'nın, Ecevit şapul şupul dereyi koşup geldi. Kara Mustafa'nın önüne dikildi: "Acıktım ben Ağa Adam." Dedi. "Karnım sancıdı."

"Bre sabret yol azaldı, hem bu iftar vaktidir, günahtır."

"Ben oruç muyum? Bu Bedreddin'le Doğan oruç, sen oruçsun, günahı siz bilirsiniz. Oruç olmayanları doyurmalısın. Beni doyurmalısın şu ikisi dil bilmiyor nasıl olsa."

Börklüce Mustafa'yla Torlak Kemal'i gösteriyor, sözüm ona arkalıyor görünüyor onlara, ekmek yemek işmarları yapıyor, Kara Mustafa'yı işaret ediyor, suçluyor, karmakarışık bir boğuntuda sadece kendini düşünüyordu: "Bizi doyurmazsan senden sorarlar bizi, sormazlar mı?"

"Bre öğleyin yedirdik ya zındık!"

"O öğleyindi. Geçeli yıl oldu Ağa Adam. Bak bunlar da ölecek acından, dua et dil bilmediklerine. Bana verirsen onların haberi olmaz."

Kara Mustafa yüreğinden bir "La havle" çekip Börklüce'yle Torlak Kemal'e baktı, iftar vaktinin süzülüşünde, ikisinin de yorgun, inceden tozlanmış yüzlerinde gerçekten bir zavallılık vardı; uzun, tozlu kirpikleri, ikisinin de, yoksul bakan gözlerini saklayamıyordu. Kara Mustafa: "Bre belli, bre anladık, elden ne gelir? Neden kendini düşünürsün hepten? Bre sen ne biçim yaratıksın böyle?"

"O Somuncu Baba'da neden eğleştin o kadar? Eğleşmeseydin şimdiye çoktan vardıydık gideceğimiz yere."

"Çekil önümden soyha, düş ardıma it gibi yürü!"

Ecevit öteki çocukların arasına karıştı, onlara uyup yürüdü ama dili durmadı: "İt gibi dedin üstelik. Varır varmaz söyleyeceğim."

"Bulduğuna söyle. Şimdi yürümene bak."

"Bulduğuma değil, varacağımız konağın Ağa Adamına söyleyeceğim. Ekmeğimizi ellere dağıttığını da söyleyeceğim. Beni döğmek istediğini de. Beni döğmek istiyorsun sen."

Kara Mustafa, Ecevit'in ileri geri konuşmasını duymazlığa geldi ama ekmekleri de hatırlatmazlık edemedi:

"Somuncu Baba'da eğleşmeseydik o ekmeği düşünde göremezdin, şimdi mi ekmeğiniz oldu?" dedi sertçe.

Ecevit çapıp Kara Mustafa'nın önüne geçti, yüzü sırtlanımsı bir daralmadaydı: "Bize verilmedi mi? Göz hakkımız diye verilmedi mi?"

Doğan dayanamamış bir çocuk sabırsızlığında yerinde duramamıştı, Ecevit'i kolundan yakaladığı gibi kıvırdı altına aldı; yüzü mosmor olmuştu:

"Utanma yok mudur sende? Ağan sayılır bir adama nasıl konuşursun, dilin kopsa yeri değil midir?"

Tartaklıyordu. Kara Mustafa yetişmese pestilini çıkaracağı muhakkaktı. Kara Mustafa, gönlü ağırdan da alsa, yetişti, ayırdı ama ne Doğan'ı yatıştırıcı bir laf etti ne de Ecevit'i horlayın konuştu: "Adımlarımızı az daha açarsak varacağımız yer bize yakınlaşır, duralamayla konak ayağımıza gelmez, hadi bakalım." dedi. Sesi ne sert ne hiddetli, olduğunca duyulmağa gayret eden bir sesti.

Fakat Doğan'ın sarsarından kurtulan Ecevit, bir ara pıstığı sesini mızmızlamağa başladı: "Açlıktan yürüyemiyorum ben." Olduğu yere oturdu.

Kara Mustafa, bunca yılın götür getiricisi olarak bunca çocuk görmüştü; dil bilmez bunca çocuk kahrı çekmiş, kendi kanından bir nice çocuğun eziyetine katlanmıştı. Gelgelelim bu Ecevit gibileri pek az, pek azın da azı eline düşerdi; yüreğini daraltırlardı, boğazındaki soluğu kuruturlardı ama eline emanet olunanların hiç birini kendi gönüllerine komaz, bir yerlerini örselemeden defterlerinde yazılı konaklarına sağ salim götürür bırakırdı. Fakat bu Ecevit görüp gördüklerinin içinde benzeri olmayan bir huysuzdu; üstelik günlerden Ramazanın bir günüydü, güneş yakıp kavurmuş bütün gün yol yürümüşlerdi, iftara çeyrek kala hınzırın damarı tutmuştu. Hangi iftara çeyrek kala? İftarın eli kulağında sayılırdı, Kara Mustafa'nın boğazındaki soluk kurumak şöyle dursun kızıl kor ateşin yanmasındaydı. Döğse miydi ki bacaksızı? Yoksa Doğan'a bir göz işmarı edip ötesini görmezliğe mi gelseydi? Doğan, Ecevit'i yola getirmek için hazır bekliyordu; gözleri, görme beni alayım şunu ayağımın altına diye çırpınıyordu. Bir kere daha şeytana kış dedi içinden: "Koca Tanrı bana sabır ver, emanetin gönlünü kırdırma." diye niyaz eyledi; gözleri yerde bir an

düşündü, beyninde çöreklenen şeytanın uyumasını bekledi. O sırada da yürüdükleri yolun değişmişliğini fark etti. Duraksadı. Ramazandan bir ay önce geçtiği yolun bu yol olup olmadığını düşündü. Bu yoldu, başka yol yoktu ama tanıyamayacaktı nerdeyse. Herhal ana yolun sapağından beri böyle işlenmişti. Dönüp bakınca yanılmadığını anladı. Eskiden, bir bir buçuk ay önce kağnıların zor geçtiği, çakur çukur gelen yol genişletilmişti, düzeltilmişti. Yolun sağında öbek öbek yığılmış taşları da görünce yüreği genlendi, Ecevit'e dönüp olanı biteni unutmuş gülümsedi:

"Hadi bakalım." dedi; "Yürü, kalk, ekmek az ötemizdedir. Şu dönemeci kıvrılınca karşımıza çıkacak, sofamız hazırdır, yolcu dervişler bizi beklemektedir oğlum. Seğirt de bekletmeyelim."

Ecevit'ten çok öteki çocuklar, Bedreddin bile, Kara Mustafa'nın gösterdiği dönemece baktılar. Köknar korusu, biraz daha kararmıştı ve dönemecin o yanını göstermiyordu. Ecevit inanmamış:

"Sen bizi kandırıyorsun." dedi. Daha da öteye gitti: "Gül Babalı dervişlere bizim ekmeğimizi ver, yolcu dervişlerin fukara ekmeğini ye he mi? Yağma yok, nerde görülmüş?"

"Sen bilirsin." dedi Kara Mustafa, kırılmamıştı. "Aklına taktığın için söyleyim de anlamaklığın düzelsin, varsa anlamaklığın düzelsin tabi yoksa olmayan şey düzelmez. Bizim Türkmen'de yolcu göreneğidir oğul bu; o senin göz hakkımız dediğin ekmekler var ya şimdiyece bayatlardı bir, bir de siz öğleyin Gül Babalı dervişlerin varını yoğunu yediniz çünkü yoksul bir dağ başı dervişleridir Gül Babalılar, çoğuncası ekmeği bile bulamadıkları gün olur bir avuç buğdayla iki zeytinle ömür geçirirler. Varlarını yoklarını yolcuya çıkarırlar sana çıkardıkları

gibi. Bizden sonra gelenlere çıkaracak bir şey bırakmadınız, hele sen soluk almadan yedin. Ekmeği bayatlatmak mı eyi sizi doyuran kapıya bırakıp sizden sonra geçecekleri de doyurmak mı daha eyi? Her geçen varından bir nesne bırakmazsa bu dağ başı dervişleri kapılarını çalana ne yedirirler pekey? Eli boş karnı aç mı döndürsünler?"

"Kendileri de ekip biçiyorlar ya? Tekkenin öteberisi var ya?"

"Var. Bu yoldan geçenler yalnız biz değiliz. Bu yoldan sadece varlıklılar da geçmiyor. Fakir fukara da geçiyor. Geçmesinler mi? Fakir diye gezmesinler mi?"

"Bana ne? Ben kendimi bilirim, kendi hakkımı bilirim."

"Eyi. Var bil öyleyse, var bildiğince yaşa öyleyse. Biz bizi bekleyen iftar soframıza varalım, kısmetimizi bekletmeyelim."

Başlangıçta öfkelenmişti Kara Mustafa'nın sesi, taşacak yer aramış boğazını yine zorlamıştı; sona doğru her zamanki Kara Mustafa'nın sesi oldu. Beklemeden de yürüdü. Ecevit, kendisini bırakıp gideceklerini pek sanmıyordu. Hele Börklüce Mustafa'yla Torlak Kemal'in de ötekilere uyduğunu görünce belinledi. Hâlbuki bu ikisinin hem aç hem yürümekten kütleşmiş, hem de nedense kaçmağa hazır olduğuna inanıyordu. Fakat dönüp de arkalarına bile bakmamışlardı. Kara Mustafa'ya umut bağlamaktan başka çarenin olmadığını görüyordu. Gözdağı vermek için yürüyüp gittiğine, eğer yerinden kalkmazsa geri döneceklerine, geri dönüp alttan alacaklarına, diller dökeceklerine, hepsinin bir arada diller dökeceklerine inanıyordu. Gönlü bunu istiyordu. Yalvarılsın, yakarılsın, gel etme eyleme denilsin, sen paşasın, sen ağasın, sen beysin denilsin.

Ama dönüp bakan yoktu. Dönüp bakacakları da yoktu. Dirseğe doğru dönüyorlardı yürüyüşlerini yavaşlatmadan. Ot çekirgelerinin cızırtısı bir, bir daha derken birden bastırıverdi. Belki daha önceden cızırdıyorlardı; insanın yanında birileri varken başka bir şeyin varlığı duyulmuyor olmalıydı. Yanı başındaki derecik bile Kara Mustafalar yanından ayrılınca azmıştı sanki. Çocuklar uzaklaşınca kötü sesler çıkarmağa başlamıştı; köknar korusu, tepeden aşağı yıkılıp geliyordu. Yol, kocaman bir yılan göğdesinde kabarıp kıvrıldı. Otlar, sırtını kabartmış bir yabanıl kedi hayınlığıyla mırıldandı; toprak, bozarmış gözlerini Ecevit'e dikti. Gök, karanlığıyla yere iniyordu ki Ecevit koptu, yekindi, fırladı:

"Ağa Adam! Mustafa Ağa Adam! Gözünü seveyim koman beni burda!" Ancak dönemecin öte yanında yetişti gidenlere. Pörsümüş körüklerin hırıltısında soluklanan göğsü yırtılıyordu. Zar zor: "Beni..." dedi; "Beni neden bıraktın? Bunu da söyleyeceğim."

Kimse cevap vermedi. Kara Mustafa adımlarını azıcık yavaşlatmıştı belli etmeden. Akşam karanlığı, görünebilen yerlerde sine sine yerleşiyordu.

Görünebilen yerlerde ne bir iftar sofrası hazırlığı vardı ne de Kara Mustafa'nın sözünü ettiği, sözüm ona muştuladığı dervişler. Hala yerine gelmeyen göğsünün acısı da açlıktan sancıyan karnına yüklendiği için Ecevit, gerçekten köpürdü, üstelik gözleri de cingilenip duruyordu:

"Bir de beni koşturdun ardından, koşturdun. Hani sofra? Hani ekmekli dervişler yalancın!"

Görünebilen yerlere sinmeğe çalışan akşam karanlığında, Ecevit'in köpürmüş çocuk öfkesi su gibi akıp gitti. Bir avuç suyu serpsen toprakta nemi kalır, Ecevit'in öfkesi o nemi de bırakmadı ardında. Akşam karanlığı, top-

rakta olmayan bir açlıkla neyi bulursa yutuyor, yok ediyordu. Ecevit yine korktu. Kara Mustafa'ya, ötekilerden saklı uzattı elini. Kara Mustafa ötekilerden saklı tuttu Ecevit'in uzattığı elini. Kara Mustafa'nın eli takur tukur bir eldi, boğumlu kemikleri mengenenin dişlerinden beterdi ama Ecevit'in kanını ısıttı.

"Osmanoğlunun ülkesi boş değildir Ecevitim." dedi takur tukur kuru elin sesi; "Bakarsın, ummadığın yerden biri çıkar karnını doyurur."

Ecevit o kadar aksilenmek istiyor; o kadar huysuz, kavgacı konuşmağa can atıyordu ki, ama elinin yuvalandığı o takur tukur kuru el bırakmıyordu. Yine de: "İftar çoktan oldu." dedi.

Kara Mustafa, başını omuz üstünden bir parmak çevirip, köknar korusunun en üstünden göğe baktı. Hem bakıyor hem yürüyordu: "Gökteki şu kızıl çizgiyi gördün mü Ecevit?" dedi. "Gördüysen iftar olmamış demektir. Silininçe iftar olur. On adım sonra silineceğe benzer. On adım sonra da Tanrı neler çıkarır önümüze bilebilir misin? Sen neden oruç tutmazsın? Heç mi tutmadın?"

"Heç."

"Bak, Doğan da Bedreddin de oruçlar."

"Börklüce'yle Torlak değil."

"Onlar?"

"Tutmaz mı? Ayrıcalığı ne ki?"

"Onlar da tutacak. Hele bir Türkmen Damlarına yerleşsinler."

"Ben Türkmen Damlarına yerleşmem."

"Sen Derbentçilerin yanına verileceksin." Ecevit elini çekmek istedi. Kara Mustafa bırakmadı: "Derbentçiler rençberlerden katı olur." dedi.

Ecevit, derbentçilerle rençberleri düşündü; çok rençper görmüştü. Derbentçilerin nasıl olduğunu ha-

yalleyemedi. Rençperlerin nasıl yumuşak olduğunu da hayalleyemediğinden derbentçilerin katılığını kestiremedi. Kara Mustafa katı dediğine göre mengenemsi bir şey olmalıydı. Kara Mustafa'nın mengeneleşmiş elinden bin beter eller geldi aklına: "Ben Derbentçilerin yanını da istemem." demeğe hazırlanıyorken beklenmedik bir sesle irkildi:

"Allahuekber Allahuekber!"

Serin kuyuların ağustos sıcağına döktüğü bir ses yağmağa başlamıştı birden. Gökten geliyordu belki; yerden, otlardan, köknar korusundan yükseliyordu yahut aşağılara aşağılara akıp giden dereciğin, suyundan buharlaşıyordu. Hırçınlığı çoktan sanki yıllarca önce bir gece yarısı durulanmış, deliceliğinden arınmış, yorgunluğunda dinç, ihtiyarlığında gençleşmiş bir sesti. Ezanda erimişti, suda şeker kalıplarına dökülüyor idi:

"Eşhedüenla ilahe illallah! Yürüyün, yetişelim." dedi Kara Mustafa ürpertiler içinde.

Köknar korusunun yola doğru çıkıntısında, en uçtaki dalları yatık çamın dibinde üç derviş vardı, bekler gibiydiler. Birinin elinde bir toprak çanak gördü Ecevit yaklaştıklarında; dervişlerin, ağaçta ezan okuyanı beklediklerini sandı. Eli çanaklı derviş ise gelenlere yanaşıp Kara Mustafa'nın selamını aldı.

"Yorgun değilseniz su abdest almak içindir, hoş gelip safa getirdiniz, buyurun canlar."

Ecevit, Kara Mustafa'nın elinin evecenleştiğini hissetti; kendi elini unutmuştu takur tukur kupkuru el, başka yerlere koşmağa hazırlanıyordu, doğrulayıp dereye vardı. Doğan da. Bedreddin de.

Ecevit çöktü dizlerinin üstüne, bağdaş kurup oturdu. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'e yanını işaret etti:

"Oturun, oturun bre, şimdi benim dediğimi yapacaksınız!"

Deredekiler abdest alıp geldiler bekletmeden. Ağaçta ezan okuyan derviş dallara tutuna tutuna indi.

Çanaklı derviş, Kara Mustafa'dan başlayarak, elindeki çanağı uzattı: "Zeytindir." dedi. "Buyurun, iftar edin, bizi gönendirdiniz. Tanrım sizi de gönendirsin."

Ecevit: "Ben oruç değilim." dedi. "İstemem."

Gönlü, doğruluk göstermenin gösterişinde geri çekilirken eli uzatılan çanağın zeytinini almak için sabırsızlanıyordu hâlbuki. Derviş, çanağı Börklüce Mustafa'yla Torlak Kemal'e uzatınca da atıldı:

"Onlar da istemez, onlar da oruç değil."

Çanaklı derviş, Ecevit'in şimdiyece ne duyduğu ne de gördüğü bir şekilde güldü. Nenesinin aydedeyi gösterip: "Bak, bu hep böyle güler." deyişini hatırlattı dervişin gülüşü biraz. "Benim orucum sizlerin olsun oğullar, hadi benim yerime iftar edin de sevinsin yoksul gönlüm." dedi derviş gülerken de. O zaman, Ecevit'in sabırsız eli çanağın dibini avuçladı. Zeytinler, çanağın dibini örtemiyordu. Ecevit'in parmakları yine de iki zeytin sakladı gizlice. Çanaklı Derviş, en son arkadaşlarına uzattı zeytinleri. Ecevit'in hesabına göre çanağın dibinde zeytin kalmamış olmalıydı.

Dervişlerin en yaşlısı imamlığa geçti: "Şükür Tanrım diye mırıldandı; "Cemaatimizi artırdın, bizi şenlendirdin."

Sustu. Bir şeyler okudu herhalde. On sekiz yaşında pırıl pırıl bir seste: "Allahuekber" dedi. Suyun, otun, ağacın bolluğuna; toprağın genişine ve gökyüzünün enginliğine sızmış bir sessizlikte, bir an, kâinat sustu.

Ecevit sırt üstü uzandı; varla yok arası pırpırlanan erken yıldızlara dikti gözlerini. Börklüce Mustafa, bir

omzuna sığınan Torlak Kemal'e dayanıp olan biteni anlamağa çalıştı: yol, yollar, öğleyin karın doyurdukları yer, öğleyin öteki üç kişinin yemeyişi, sabahki fırıncı, ekmekler, nar kızarmasında pişmiş ekmekler, bir uzun yorgunluk ve şimdi çanaktaki taneler, tuzlu, kekremsi taneler. Öğleyin yemeyenlerin de bu tanelerden yeyişi. Ağaçta yanık yanık seslenen bir sakallı adam, ağaca niye çıktı? Niye yanık yanık seslendi, kime? Neden bu seslenişe yönelip geldiler? Şimdi niçin eğilip kalkıyorlar orada? Bu nasıl bir eğilip kalkış ki böyle kılıç vursan bana mısın demeyecekler, duymayacaklar kılıcı? Ya neden şu iki çocuk onlara uydu da şu yanlarındaki sırt üstü uzanıp yatmakta? Dillerini konuşuyor bir de:

"Ah bir bilsem, bir anlayabilsem? Öğreneceğim dillerini, öğreneceğim bunların?"

Ecevit hopladı kalktı:

"Aha sen konuştun heyy, ne dedin?"

Börklüce Mustafa Ecevit'e ters ters baktı; sevmediğini anladı, sevemediğini. Omzuna öte yandan sığınan çocuk daha iyiydi, omzuna yaslanmıştı, sığınacak yer aradığı belliydi.

Baktı; uyuduğunu gördü, koruyacakmış gibi çekti kendine. Torlak Kemal uykuda bir güvenişin sevecenliğinde yumularak bıraktı kendini büsbütün. Ecevit yere tükürdü: "Gâvurun oğlu." dedi. "Gâvurun oğulları nasıl da koruyorlar birbirlerini!"

Yeniden yattı sırt üstü, yeniden yıldızlara dikti gözlerini. Ninesini hatırladı bir daha, ninesinin soğuk soğuk baktığını. Soğuk soğuk, iğne ucunda, her an iğne ucu soğukluğunu torununun şurasına burasına batırmak sevdasında, üşüdü Ecevit, ilikleri dondu.

Namaz kılanlar namazlarını bitirdiler. İmamın kısa duası ipekten yeğni bir seste bitti. Dervişlerden biri gü-

nün doğuşunu andıran bir sarı sislenmede Tebareke okudu. Börklüce Mustafa'nın gözlerinde bulutlar, bulutlar, bulutlar; akşamüstü bulutları dolaştı.

Sonunda halkalanıp oturdular; Börklüce, Kara Mustafa'nın tavşan adımlarında yanlarına geldiğini düşlerin arasından seçti, aralarına aldıklarını sezdi.

Ecevit itip Torlak Kemal ile arasına oturunca ancak uyandı düşlerinden. İmam, Çanaklı Derviş'in uzattığı ekmeği Besmele çekerek aldı, üç defa öpüp üç defa alnına koydu, şükretti:

"Bize bu nimeti verdiğin için, bu nimeti gönderdiğin konuklarla bölüştürdüğün için, Tanrım, sana ne denli şükretsek azdır. Tarlayı süren, tohumu serpen, ekini sulayan, buğdayı biçen, harmanı döğen, çeçi savuran, buğdayı öğüten, unu yoğuran, hamuru pişiren, ekmeği taşıyan eller yeşersin, Tanrım dert göstermesin; cümlenin alın teri hürmetine Osmanoğlunun ülkesine bereket, toprağına rahmet, kızına kızanına ineğine davarına kısrağına zürriyet ver, helal lokmalara haram katma Rabbim. Bismillahirrahmanirrahim."

Kırılmasından korktuğu bir gönül tasını okşarcasına tuttuğu iri somunu, örselemeden ikiye böldü; bir tek kırıntısını yere dökmemeğe özenerek iki yarımı da ikiye böldü, parçaları yarıya üleştirip her birini ayrı ayrı öptü, çocuklara dağıttı dervişlere uzattı. Çanaklı Derviş kalan zeytinlerini bir karışlık küçük bir küpçükten çıkardı, birer yeşil soğanla birlikte dağıttı ve orta yere bir tutam tuz koydu.

İmam: "Olanımız bu yavrular." dedi kırıkça bir sesle; "Sudan yana sıkıntımız yok Tanrı'ya şükür, buyurun. Ağzınızı çoğa tutun canlarım."

Akşam karanlığında her yer bir olmuştu, ayrılıksız. Yokuşlar düze karışmış, eğriler doğrulmuştu. İncecik bir

serinlik, sıcaktan çıkmış yorgun günü dinlendiriyordu. Gökte yıldız aydınlığı da olmasa, köknardaki cırcır böcekleri, kalın bir yorganın altında bunalmanın sıkıntısı gibi gelecekti. Neyse ki yıldız aydınlığı, henüz çok yükseklerden de yağsa, artmaktaydı. Gök, bir güzel durgunluk içindeydi.

Ecevit, kimsenin görmeyeceğini bildiği halde, yine de avucundaki çalınmış iki zeytini gizlice yedi, çekirdeğini Doğan'ın arkasına attı. Herkesin üç zeytini olmalıydı, kendisinin beş zeytini vardı.

Çanaklı Derviş kalkıp dereden su getirdi. Çocuklardan başlayıp dağıttı. Kimse konuşmuyordu.

Çok yavaş çiğnenen lokmalar çok yavaş yutuluyordu, soğanlar ısırılırken de çıt çıkmıyordu. Börklüce Mustafa ile uykusunu dağıtamamış olan Torlak Kemal kendiliklerinden uymuşlardı bu sessizliğe. Soğanları alıp kokluyorlar fakat yemiyorlardı, bırakıyorlardı.

Bir Ecevit'in çenesi şapırdıyordu, soğanı çatırdatarak ısırıyordu. Cırcır böceklerinin kısa susuşuna rastladığı vakit Ecevit'in soğan ısırışı, daha çok Kara Mustafa'nın kulaklarında yırtılıyordu. Kara Mustafa dervişlerden utanıyordu, ağzında lokma bekliyor, çiğneyemiyor, yutamıyordu.

Ancak yemeğin sonunda namaz kıldıran derviş konuştu. O da, Tanrı'ya, verdiği nimetler için bir daha şükredip "Elhamdülillah" dedikten sonra Kara Mustafa'ya hal hatır sordu, nerden gelip nereye gittiklerini öğrenmek istedi. Namaz kıldırırken, ekmeği dağıtırken, karnını doyururken derece derece dirilmişti. Şimdi, sesinden açıkça belliydi, hiç bir sıkıntısı olmayan, karnı doymuş bir rençperi yahut yorgunluğunu atmış sıradan bir yolcuyu anıştırıyordu. Kara Mustafa'nın anlattıklarını dinlerken de sözünü hiç kesmedi, bitmesini bekledi sabırla.

Bitince, gönül evlerini boşaltan bir isteğin yanmışlığında:

"Yolumuz inşallah Bursa'ya da düşer oğul." dedi. "Varır, Somuncu Baba'dan rıza dileniriz. Ve lâkin bizim dilenmemiz neye yarar, Hazret gönül eylemeli de çağırmalı ki, çağrısız varmak yolcuya hastır. Biz ise yolcu olamayacak kadar bağlıyız. Bir bakıma tutsağız."

"Her tutsak sizin gibi olsa derviş baba." dedi Kara Mustafa edebini bozmadan; "Dileseniz hangi dünya malı sizin olmaz ki, hangi mekân size kapalıdır ki?"

Derviş cevap vermedi.

Kara Mustafa ileri gidip gitmediğini düşündü. Çizgiden çıkmış mıydı yoksa? Ecevit aksırdı.

Namaz kıldıran derviş: "Çok yaşa oğul." dedi; fırsatını bulup kolayca sözü değiştirdi: "Demek bu yavruların her birini bir yere vereceksin, duymuşluğum olduydu. Haklı Murad Hanımız. Bu Anadolu toprağı yerleşecek Türkmen arar, karşı Urumeli'ne geçmek yerleşecek Türkmen'le olur. Eskiler, toprak da ata benzer derlerdi duymuşluğun var mıdır oğul Mustafa? Bakıp tımar etmezsen, üç gün binmezsen üstüne at seni yadırgar. Toprak da seni yadırgar sahip çıkmazsan. Savaş dediğin toprağa sahip çıkmakla olur; Türkmen'in olanını alıp çeri yapar savaştan savaşa sürersen ne kazanırsın? Murad Han bu yeniçeri işini eyi akıl etti doğrusu. Şimdi şu yavrular yeniçeri ocağından önce Türkmen Damlarında pişirilecek he mi?"

"Üç tanesi öyle derviş babam. Bedreddin'i Derbent'te kervancıya teslim edeceğim Edirne'ye götürsün diye. Doğan'ın babası savaşta şehit olduğundan Kumral Dede Konağına yazılacak bir müddet."

"Aklında olsa da oğul Mustafam, bu çocukları seçen, ayıranlar kimlerse onlara söylesen, bir ikisini de bizim

gibilerin yanlarına katsalar. Yardımcılara ihtiyacımız oluyor kimi gün. Yetişirler, yetiştiririz."

"Tekkelere, zaviyelere veriliyorlar derviş baba."

"Onu demedim oğul. Tekkeler, zaviyeler, doğru, veriliyor, veriliyor da, biz ne tekkeyiz ne zaviye. Biz şu gördüğünüzüz işte; karanlıksa karanlığız aydınlıksa aydınlığız. Üstümüzde gökyüzü dam, altımızda toprak taban. Duvarımız hiç yok ama gönül zencirimiz tekkeye uzuyor, oraya bağlanıyor. O zencirden gayrisi tabiatın ortasıdır. Böyle üçer beşer dervişleriz. Kimimiz Bursa İnegöl arası yollarda kimimiz Bilecik'ten Eskişehir'e Kocaeli'ne daha o yana bu yana serpilmişiz."

"Tevekkeli derviş baba, kırk elli gün önce geçtim bu yoldan pek bakımsızdı. Açılmış şimdi, genişlemiş. Herhal taş döşenmiştir bundan sonrası da? Yolun kıyısında taş öbeklerini gördüydüm. Zahmetli iş."

"İşin zahmetlisi kolaydır, savaş zahmetsiz mi? Can pahasına değil midir? Onun için o sizin savaşa bu bizim savaştan başlamalı yeniçeri dediğin. Yeni çeri, yeni usul, bizim bu yol işi de yeni usul. Yarın bakarsın savaş vakti de gerekir yol döşemekten anlayan çeriler gerekmez mi dersin oğul Mustafam?"

"Gerekir. Bursa'ya varınca öğüdünüzü unutmayacağım."

"Pekey, akçenizi kim veriyor sizin?"

Kara Mustafa Ecevit'in uyuduğunu sanıyordu. Daha doğrusu namaz kıldıran dervişin yaprak misali söyleşmesine o kadar dalmış, öylesine kendini bırakmıştı ki Ecevit de, sık sık söz edilmelerine rağmen ötekiler de aklından çıkar gibi olmuştu. Ecevit'in dangıdana lafa girişinden irkilip taş kesildi. Bir de edepsiz çıkmıştı itin sesi! Bir de kendini bilmez, utanmaz, arsız çıkmıştı. Ne yapacağını, nasıl bağışlatacağını düşündü. Allah'tan, na-

maz kıldıran derviş çocukla çocuk olmasını bilenlerdendi. O hoş, o yerin göğün ötesinde saygı duyuran sesini, kolay bir kıvraklıkta Ecevit'in sesine uyduruverdi:

"Bizden başka uyumayanımız da varmış aman." deyip hemen sordu: "Nasıl bir akçedir istediğin senin toy oğlan? Şakırdayan çil akçe midir?"

Ecevit, dervişin sesinden alacalanmış, yayvanlaştı ebegümeci oldu:

"He yaa, şakırdayan çil akçedir dediğim benim."

Derviş de yayvanlaştı: "Kimse vermeeez!"

"Kimse vermez de ne diye yol yapıp durmaktasınız?"

"Yol yapmazsak karnımızı nasıl doyururuz pekey? İş görmezsek ekmeği kim verir bize? Sen getirir misin beleşinden? Getirmezsin sen toy oğlancık."

"Yiyecek dediğiniz sizin bir avuç kuru ekmekle iki tek kara zeytin mi yani?"

Kara Mustafa dudaklarını bir ısırıp bir bırakıyordu. Avuç içleri öfkeden mi sıkıntıdan mı yoksa utançtan mı her nedense terlemişti, bıcıl bıcıl su içindeydi. Yanında olsa Ecevit, etinden et kopartacaktı karanlıkta kimse görmeden. Ayrıca derviş babaya da, bu edepsize çanak açtığından güceniyordu. Ecevit iyiden iyiye kapıp koyuvermişti ki tutabilene aşkolsun demenin yeridir; yerini yurdunu düşüneceğe hiç mi hiç benzemiyordu, almış gidiyordu edepsizliğini. Namaz kıldıran dervişin Ecevit'e cevabı ise büsbütün ipini koparmasına yetti:

"Eh bazen onu da bulamadığımız olur a canım, açlığa şerbetleniriz."

"Ohhooo siz çok ucuzlamışsınız hay baba."

"Ya oğul çok ucuzladık; ne yaparsın ki çok, pek çok ucuzladık!" Bu seferki ses, Kara Mustafa'yla söyleşen sesi andırıyordu az biraz; Ecevitleşen sesten kıl payı ayrılı-

vermişti, git gide büyüdü kıl payı ayrılma: "Daha da ucuzlamanın mümkünü olsa bir. Bir gün büyürsen yavru, sakın ola ki kendini pahalıya satmak için uğraşma, pahalıya satılayım diye düşünme sakın. Ne denli pahalıya satılırsan o denli ucuza gittiğinin farkında olmazsın. Ucuz mal ol eğer olacaksan, ucuz mal ol ki Ümmeti Muhammed'in yoksulunun işine yarayabilesin."

Dervişin büyüyen sesi, tatlı bir gülüşle sustu. Kara Mustafa'nın yüreğine su serpildi.

Ecevit ilk defa şaşaladı. Dervişin ne dediğini anladığından değil, sesinin oynaşırken oynaşırken birden bir yerini ısırır gibi olduğunu hissettiğinden şaşaladı. Ama, hemen susmadı: "Akçeyi sorduydum." dedi. Fakat sesi kaçıp bir yerlere saklanacak hazırlıkların telaşındaydı.

Namaz kıldıran derviş: "Akçe yola döşenmez çocuk." dedi kısaca; "Yola döşenmeyen nesne de işe yaramaz."

"Ya emek n'ooluyor emek? Hani sıkıntı, emek, işte ter?" Ecevitliği kırıla kırıla soruyordu artık; bir yekiniyor, yıkmak için, ancak köpükleşebiliyordu; uçacak, hemen varlığından korkacak köpüklerden.

Namaz kıldıran derviş özlemle doldu: "Getir o emeği de bin yıl kurbanı olam oğul, bin yıl kölelik yapayım akçe nedir bilmeden. Emek, insanın kendini verebilmesidir, dediğim azcık ağır gelmiş olmalı sana he mi? Ağırsa, ağzına alma bir daha, taşınması zordur." Garip bir aydınlık tüllendi karanlığa, sanki dervişin susmasını beklemişti.

Ufacığından bir yel esmiş de en incesinden bir tutam toz serpmişti. O sıra, köknar korusundan, yakınlarda bir dalın ucundan bülbüller öttü kısa kısa, sustular, biri susmadı. Kısa kısa devam etti, durdu, uzun bir dem çekti; demi uzattı, uzattı, uzattı, göğsünü mü yırtmak istiyordu ne? Belki de tükenmeğe niyetliydi, bitmek

bilmeyen bir tükeniş özlemindeyken sustu yine. Ama bu susuş, zenginliği tarif edilmez bir başlangıç oldu. Belki yüz, belki beş yüz, belki de bin bülbül birden dem tutmağa başladı. Köknar korusu, her bir dalından, her bir yaprağından nefes alıyordu, başka türlüsü olamaz. Toprağın bağrı yarılıyor, en gizli hazineler ses ses buğulanıyordu; göğe yarışırcasına buğulanıyordu. Kara Mustafa o an, bütün bedeninde iğne uçlarında alevlenmiş seyrimeler duydu. Kendinden geçmek üzereyken köknar korusunun üstünden sıyrılan ayı gördü. Göğün masmaviliğini çivide boyuyordu. Dayanamadı: "Allah!" diye haykırıp sarsıldı.

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal uykularından sıçradılar. Çevre yanlarına aval aval bakındılar. Ay ışığında, şimdi herkes, her şey seçiliyordu. Doğan'ın hayran gözleri gökyüzünün maviliğine hızla yürüyen aydaydı.

Bedreddin, açabildiği kadar açmış gözlerini, namaz kıldıran dervişe dikmişti. Daha önce, ortalık karanlık iken, kimse kimseyi görmüyorken de böyle bakıyordu muhakkak; konuşan dervişin sesini görmeğe açıyordu bu kadar gözlerini.

Yüzünde kımıldayan da kımıldayacak da tek bir çizgi yoktu. Ecevit'in sağı solu oynayan gözleri fırdolayı çevresine dönüyordu.

Dervişler derin bir niyazdaydılar.

Namaz kıldıran dervişin gözleri, kendisinden kaçan Ecevit'in gözlerini yakaladı bir ara: "Nasıl oğul?" diye sordu. "Şu gördüğünü bir de şu duyduklarını kaç bin akçe satın alabilir sana? Bu, Tanrı'nın akçesidir işte sakın unutma. Biz de kalkalım gayri oğul Mustafam, teravihe niyetlenme vaktidir."

Dünyadan ellerini eteklerini çekmişçesine niyazda

duran dervişler, böyle bir işarete hazır bekliyorlardı galiba; namaz kıldıran dervişin kalkışıyla birlikte, az önce doğan ay nasıl sessiz sedasız doğmuşsa tıpkı öyle sessiz sedasız kalkıverdiler. Kara Mustafa'nın kalkışı delicesine bir kendinden geçmişlikle oldu. Doğan'la Bedreddin, dereye abdest almak için inenlerin ardına takıldılar.

İlk abdest alıp gelen derviş, dibinde oturdukları dalları yatık köknara çıkıp yatsı ezanını okudu.

Börklüce Mustafa, aradan yüz kere yüz bin yıl geçtiğini sandığı bir eski düşün tekrarına döndü, tekrarına düşündü. Bu sefer epeyce uzun sürüyordu ayakta durmalar diz üstü oturup alın üstü toprağa yüz sürmeler. "Anlayacağım." diye geçirdi içinden; "Bir gün bütün bunların ne demeğe geldiğini anlayacağım. Öğreneceğim bunların dillerini." Gözlerine ağır bir uyku kapaklandı, kurtulamadı, açamadı, kaçamadı. Torlak Kemal'in yanına bırakıverdi kendini. Daha bu yanında Ecevit'in horultusu dünyayı tutuyordu. Bir an geldi Ecevit'in dünyayı tutan horultusunu da duymaz oldu Börklüce Mustafa. Uzak, çok uzak, hiç yabancılık çekmediği bir memlekete gülümsedi, kendi öz dilinde.

Teravihten sonra namaz kıldıran derviş Kara Mustafa'ya: "Bundan böyle yola düşüp gidemezsiniz oğul Mustafam." dedi. "Yolunuz yakın sayılır varsanız da bir işe yaramaz şimdi, Derbent açılış dağdağasındadır, yarın kuşluk vakti açılış duası okunacak. En eyisi bu geceyi burda geçirmektir. Sabah ola hayır ola, kuşluktan önce Derbendine ulaşırsınız, ulaşır mısınız?"

"Size yük olmasak derviş baba. Şunun şurasında...

"Ne yüküdür bu? Can cana yük mü olur hay Kara Mustafa? Sahura diyorsan Allah kerimdir, bize de gönderir göndereceğini size de. Çocukları yan yana yatır ki tek bir keçe üstlerini örtebilsin başka malımız yok sen

de kendini korumasını bilirsin. Hadi bize izin ver ay ışığı varken sahuraca yola taş döşeyelim."

"Gece de mi döşersiniz?"

"Vaktin ne gecesi vardır oğul ne gündüzü. Murad Hanımız gece gündüz der ayırır mı? Şu sıralar herkes bir Murad Han olmazsa neye yarar bu savaş? Ne zaman biter?"

Kara Mustafa başını önüne eğdi. Zor duyulur bir sesle: "Bağışla beni baba." diye mırıldandı; "Biz de iş yaptığımızı sanırdık, iş yapıyoruz diye öğünürdük. Lafla gönül eğlermişiz bunca yıldır desene."

Namaz kıldıran derviş eğilip Kara Mustafa'nın iki omzundan ayrı ayrı öptü; Kara Mustafa geri çekemedi bedenini:

"Kendini kınama oğul Mustafam. Bunlar, bu çocuklar sana emanettir. Emanet bakmak da bizim haddimiz değildir, hoşça kalasın. Sahura bizi gönendir oğul, olmaz mı? Yoksul bırakma."

Dervişler, ya bir duaya ya bir niyaza gider gibi süzülüp yola indiler.

Kara Mustafa öyle, olduğu yerde bakıp kaldı arkalarından. Anlayamadığı, aklının almadığı bir şey zonklayıp durdu ense kökünde. Sabahleyin Somuncu Baba'ya anlattığı yıldırım düşüşünü hatırladı nedense. Dervişler yola sıralanmış, çömelmiş, işlerine dalmışlardı. Taş tıkırtıları, taşa hafif hafif vuran tokmak, çekiç sesleri geliyordu; geceyi uyutmak istemeyen tıkırtılardı. Dönüp bekleyen Doğanla Bedreddin'in ellerinden tuttu, uyuyan çocukların yanına götürdü. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal birbirlerine sarılmış uyuyorlardı; Ecevit darmadağınık yatıyordu, darmadağınık horluyordu. Bir ara onu o darmadağınıklığı içinde bırakmağı aklından geçirdi. Bedreddin'le Doğan'a, Börklüce Mustafa'nın yanını

gösterip uzanmalarını fısıldadı. Dervişlerin ak keçesini alıp dördünün de üstünü sıkıca örttü, boşluklarını sarıp sarmaladı. Gözüne kestirdiği yere uzanıp uyumak için dönerken yüreği elvermedi, Ecevit'e yöneldi. Korkutmamağa çalışarak toparladı darmadağınıklığını, kucağına aldı, Torlak Kemal'in yanına yatırdı. Keçenin bir ucunu Ecevit'in üstüne örttü. Ecevit uyku sersemlemesinde uyandı, gözlerini delicesine açmıştı ama bu delicesine açılmış gözler, yine delicesine uyuyordu. Horultusunu yenememiş sesiyle sertleşti: "Ne uyandırdın?" Yumruğunu savurdu Kara Mustafa'nın çenesine. Kara Mustafa çenesini güçlükle sakındı: "İtin dölüne bak." diye söylendi; "Soyha uykusunda da cıdıllı." Acımasızlığına kızmıştı. Kızgınlığından keçeyi çekip bıraktı Ecevit'in üstüne, yarım örttü. Gidip uzandı gözüne kestirdiği yere. Uyuyacağa benzemiyordu. Neden sonra öfkelenmiş olmasına güldü. "Çocuk uykusunda ne yaptığını bilir mi hay koca öküz." deyip gözlerini kapadı. Ama içinden bir ses: "Bu Ecevit uyanıklığında da ne yaptığını bilmiyor." dedi.

Yola taş döşeyen dervişlerin tokmak, çekiç, taş tıkırtıları, uzakça bir yerden boğuk boğuk uykusunu süslemeğe başladı. Tam duymaz olacağı sırada, hemen yakınında yürüyen birinin adımlarını hissetti, dinelip kalktı birden, Bedreddin'i gördü. Gitmek üzereydi nereye gitmek istiyorsa. Kara Mustafa öteki çocukları uyandırmamak için sesini kısmış: "Hey. Bedreddin? Nereye?" diye sordu. Bedreddin'den cevap alamayınca garipleşti; çocuğun gece yarıları yollara düşüp yürüme huyunu hatırladı, daha bir temkinli: "Bedreddin. Hey? Sana dedim Bedreddin." diye ünledi kısık kısık.

Bedreddin bu sefer cevapsız bırakmadı:

"Dervişlerin yanına gitmek istediydim."

"Yatıp uyusana."

"Uykum gelmedi."

"Ne varmış dervişlerin yanında?"

"Bakacağım. Seyredeceğim."

"Uykusuz kalırsan hasta olursun."

"Bakıp seyretmezsem de hasta olurum, izin verdin mi? Verdiysen gideyim. Uykum gelirse döner yatarım."

"Eh, sen bilirsin, uyku senin uykun. Karışamam."

Bedreddin kırk yıllık bir alışkanlığın yürümüşlüğünde dereyi geçip dervişlerin yanına gitti. Selam verdi. "Kolay gelsin." dedi. Doğruladı, namaz kıldıran dervişin yanını buldu. Çömeldi ses çıkarmadan, yola taş döşeyişini seyre daldı. Derviş de yadırgamadı Bedreddin'i. Bir ara: "Sen uyumaz mısın yavru?" diye sordu.

Bedreddin: "Uyurum." dedi.

"Şimdi neden uyumazsın?"

"Şimdi uykum yok da ondan uyumam."

Bir hayli vakit ses soluk çıkmadı. İkisinden de. Yerini buldu mu Bedreddin, bir iki küçük taşı, dervişin uzağında olanları, alıp uzattı. Yine bir hayli zaman geçti. Bülbüller ötüp durdu, bülbüller aralıklı dinlenip sustular teker teker. Bedreddin gözlerini ayırmadı dervişten hiç; dervişin ellerinden, ağca sakalından, gözlerinden, alnından ayırmadı. Derviş bile dayanamadı bu sessiz seyredişe: "Hep bana bakarsın." dedi. "Tanır gibi."

Ay par par yanıyordu dört bir yanda; dervişin sesinde, ağca sakalında, yola taş döşeyen ellerinde par par yalabuyordu.

"Bilmem, içimden geliyor bakmak."

"Güzel. İçinden başka neler gelir senin?"

"En çok?"

"En çok neler gelir?"

"Kitaplara bakmak. Bir de kitap yazanlara."

"Okuma öğrettiler mi sana?"

"Öğrettiler."

"Eyi. Çok eyi. O zaman sana bir çift sözüm olacak, ama unutmayacaksın. Hemi bu geceyi unutmayacaksın hemi bu söyleyeceğim sözü unutmayacaksın. Tamam mı? Söz mü?"

"Tamam. Söz."

"En sağlamından mıdır bu sözün? Eyi düşün de söyle."

"Sözün sağlamı nasıl olur? İpe benzer mi?"

"Eh, say ki söz dediğin iptir, ipliğinden urganına varıncaya dek."

"Eyi düşündüm de söylüyorum öyleyse, en sağlamındandır sözüm."

"Pekey, sen de aç kulağını öyleyse. Senin adın mıydı Bedreddin?"

"Evet."

"Bedreddin oğul sakın çıkmasın aklından bu sözüm. Kitap dedin, sözüm de kitap üstüne olacak. İki kitap vardır kâinatımızda, bu iki kitaptan gayrisi yalandır. Bu iki kitaptan birincisi Kur'an'ı Kerim'dir, ikincisi de tabiattır. İşte şu gördüğün. Bu iki kitap herkesindir, ayrıcasız herkes içindir, kimse tek başına çıkıp da sahiplenemez, benim malımdır diyemez. Bu iki kitabı eyi okur da eyi anlarsan sırtın yere gelmez, sapıtmazsın! Ee? Ne diyeceksin bu sözüme şimdi? Bir cevap vermeyecek misin?"

"Veremeyeceğim."

"Neden?"

"Babam da böyle dediydi. Böyle, senin dediğin gibi. Babam yalan söylemez."

Çekiç düştü dervişin elinden; Bedreddin'in yüzüne bakakaldı. Bir an kırpamadı gözlerini, sonra: "Var git oğul Bedreddinim var git yat gayri, yoksa çalışamayacağım."

Bedreddin, bir kuzu uysallığına bürünmüş, kalktı.

Yerine gitti, uzanıp yattı.

Kara Mustafa'nın içi ancak o zaman rahat etti, birdenbire uyudu. Dünya da birdenbire uyudu Kara Mustafa ile birlikte...

Ertesi gün, kuşluk vaktinden az önce Derbend'e vardılar.

Gayri Derbend'e mi vardılar bir kaynayan kalabalığa mı yoksa çocuk irisi taşların peynir peynir kesilip kalıplaştırıldığı, üst üste oturtulduğu bir dizi konaktan kurulmuş küçük bir kente mi, orasını Kara Mustafa ilkin pek anlamadı, istediyse de anlayamadı. Ne zaman yapılmış, nasıl yapılmış, kimler kaç kişi kaç bin kişi geceyi gündüze katmış da bu konakları böyle birbirinden görkemli kurmuşlardı? Daha ötede türediği görülen kerpiç evler, saz damlar, taş yapılar, kaba saba yontulmuş ağaçtan kulübeler yerden mi bitmişti? Atlılar, kağnılar, açıkta konaklamış üç kervan; yayalar, yayalar, yayalar…

Yayaların arasında görebildiğince çerçiler; sessizmişçesine çoğalan bir gürültü. Doğan, Bursa'da sandı kendini birden; Bursa'nın deri yerinde.

Boğazından göğüs boşluğunaca ılık bir duman indi, burun direği sızladı. Bursa'nın deri yerinde böyle bir hayvan ve insan kalabalığına ilk girişiydi, babasının bir adım gerisindeyken, hep öyle yürürken edebini bozmadan, o kalabalığı görür görmez unutup elini uzatmıştı baba eline tutunayım diye, yanına sokulmuştu; baba elini sımsıkı bulmuştu, bütün, kalabalığı ezebilecek sımsıkılıkla...

Farkında olmadan uzattığı eli bu sefer Kara Mustafa'nın kemik boğumlu takur tukur kuru elinin avucuna girdi fakat çabucak yadırgadı, çabucak kaçıp kendine

döndü. Göğüs boşluğuna akan ılık duman gizliden alevlenmişti.

Kara Mustafa: "Sakın ha ayrılmayın bir yana!", diye sıkıladı? Gözü daha çok Ecevit'te idi: "Hele Samet sen! Ecevitliğinin sırası değil. Bu kalabalık, sen şöyle yanıma gel Doğan oğlum, sen de şu ikisini gözden ayırmamağa bak!" Börklüce'yle Torlak Kemal'i gösteriyordu. Bedreddin zaten Kara Mustafa'ya yapışıktı o sırada; ısıtmalı gözleri ayna ayna, cam cam görebildiğini süzüp yutma, beğenmediğini atma çabasındaydı.

Kara Mustafa durmakla yürümek arasında, gideceği yeri kestirmeğe gayret ediyordu. Taş yapıların en görkemlisini seçti gözleri. Kalabalık orada daha kıpırtılıydı, daha bir sıkışıktı. "Hadi bakalım oraya, o görkemli yapıya, gözünüzü dört açın." diye yön verdi; "Bana bak Samet, dediğimi unutma. Ecevitliğini unut, adam ol, teslim yerine geldik. Benden günah gider bundan sonra, anladın mı? Kalabalık demem, Derbent Ağası demem alırım ayağımın altına, her yerin bir yolu yordamı, edebi terbiyesi vardır oğlum." Bir yandan da Ecevit'in bileğinden tutuyor, bırakmıyordu keyfine göre.

Bedreddin aralarından geçtiği atların, kağnıların boyunduruğundaki camızların, insanların kuşluk güneşine bulanmış tozumsu toprağımsı bir kokuda farksız ve ayrıcasız, bir koktuklarını hissetti; yola taş döşeyen geceki dervişin ay ışığında yalabuyan sesi, bir kere daha kulaklarına gelip gitti: "İki kitap yavru; iki kitap." Babasının sert, çok kıllı, çok kara sesine karışıyordu: "İki kitap?"

İlkin bu kadar çoğu bir arada görüyordu, insanın çoğunu, hayvanın çoğunu, taşın toprağın çoğunu, konağın bir arada çokluğunu.

Bu kadar çoğun bir araya gelişi, bir oluşu, bir kuşluk

güneşinde çokluğun tek kokması? Hepsinde aynı göz, aynı burun, aynı çene. Değişiklik biçimde, görünüşte. Birden bu kadar çoğun aynı gözden baktığını, aynı burundan soluk aldığını, aynı ağızdan konuştuğunu da hissetti. Delicesine açılmış ısıtmalı gözlerinin önünde kocaman, yerin göğün arası kadar kocaman bir çift göz baktı, bir tek burun soluk aldı, bir tek ağız oynadı. Korktu Bedreddin gördüğünden, sapır sapır titredi; ağzı köpürecek gibi oldu, güçlükle: "Tanrım!" diyebildi.

Kara Mustafa Ecevit'i bırakıp Bedreddin'i tutmak zorunda kaldı "Sahura da uyanamadın, tutma dedim sana." diye omzunu okşadı: "Sabret, az sonra doyururum."

Bedreddin: "Aç değilim." diye mırıldandı. Karnının her zamankinden tok olduğunu biliyordu ama kafasının tam ortasında bir çizgi açlığa titreşiyordu; Bedreddin, açlığa titreşen bu çizginin neyin nesi olduğunu bilemiyordu. Neden bu kalabalık bir anda tekleşmişti? Bir tek oluşunu görmüştü, nasıl olmuştu bu? Kara Mustafa hala omzunu okşuyor: "Sabret, az daha sabret." diyordu; "Karnını doyuracağım senin."

Ecevit: "Ben de acıktım, benim de karnımı doyur." dedi fırsatı yakalamışken.

"Kes sesini! Sabah yedin sen!"

"Bir parça kuru somun geveledim; ona yeme mi diyorsun?"

"Çok bile. Derbentçilerin yanında çok yersin. Doğan şuna göz kulak ol oğlum."

Ecevit'in yüreğinden koptu bu seferki hırçınlığı: "Niye? Doğan'ın benden ne üstünlüğü varmış ki?"

Kara Mustafa'nın cevap vermesine meydan bırakmadan Doğan atlayıp Ecevit'i bileğinden yakaladı, büktü: "Kopmasını istemiyorsan susar Börklüce'nin yanına katılırsın." dedi dişlerini sıkarak.

Ecevit bileğinin kopmasından korktu, sustu. Doğan, ne olur ne olmaz düşüncesinde Ecevit'in bileğini bırakmadı. En görkemli konağın önündeki alana böylece girdiler. Alanın hemen orta yerinde, dalları göğe ser çekmiş üç koca çınar vardı, eşit aralıklıydılar. Dipleri yosun yeşilinde göğermişti, göğdelerinin çevresinde fırdolayı peykeler çevriliydi, aralara sekiler atılmıştı. Yaşlı, daha az yaşlı, az yaşlı, ortaca insanlar durumuna göre kimi peykelere kimi sekilere oturmuş, gölgenin serininde mırmırından bir söyleşmeye vermişlerdi kendilerini. Çimene bağdaş kuranlar bir ayrı fasıl; diz üstü bel bükmesinde dalıp gitmiş içini dinleyenler bir ayrı fasıldı. Az ötede şıkırdayan şadırvanda el yuyup abdest tazeleyenler de kalabalıkçaydı.

Kara Mustafa görkemli yapının dev kanadı kapısına çıkan merdivenlerin sahanlığındaki ala sayvan gölgeliğinde sedir minderlerine oturan beş altı kişinin içinde Kadı'yı tanıyınca rahatladı; yanında Konak Ağası, onun beri yanındaki Tutkavul daha bu yandaki de İlerlerinin Yiğitbaşısı idi. Yiğitbaşı'yı Sırp Sındığı baskınından tanımıştı, hey gidi hey anlı şanlı Hacı İlbeğ hey! Bir gece vakti, gençliğin har vurup harman savurduğu can pazarında nasıl da inmişlerdi Sırpların üstüne? Say ki bir kurt bölüğü kopmuş dağ doruklarından, öncü Hacı İlbeğ'in kurtluğunda tıs demeden, üçerli beşerli yedişerli dalıvermişlerdi. Bu yiğitbaşı ile Kara Mustafa sırt sırta gâhi de omuz omuza kâfire kılıç çalmanın lezzetini tatmışlardı.

Ne zaman Yiğitbaşı'yı görse Kara Mustafa, karanlık bir gecede parlayıp sönen binlerce kurt gözünü hayal ederdi; kurtların dağ doruklarından kopup inişini. Kadı'yı görmemiş olsaydı tıpkı o gecede olduğu gibi kurt çığlıklarını andıran bir naralanmayla koşup kucaklaş-

maya atılırdı Yiğitbaşı'yla. Yorgunluğunu çoktan unutmuştu, çocukları da.

İlerlerinin Yiğitbaşısı da Kara Mustafa'yı görmüştü; görür görmez Kadı'dan izin isteyip basamaklara atladı. İlk basamakta kucaklaştılar. Ayrılıp bir an süzdüler birbirlerini: "Kara Mustafa! Bre! Hep o Kara Mustafa'sın bre sen!"

"Elvan! Bre! Hep o Elvan'sın bre sen!"

Doğan, Ecevit'in bileğini bırakmadan, Yiğitbaşı Elvan'la Kara Mustafa'nın hasret giderişine dalmıştı. Elvan'la Kara Mustafa, ikisi de aynı sözü aynı anda tekrarladıktan sonra susmuşlar, sadece bakışmışlardı, gülümseyip bakmakla yetinmişlerdi. Bıraksalar, kim bilir nice zaman da öyle bakışacaklardı. Ama o sıra sela verilmeğe başlamıştı. Üç ayrı konağın burç biçimi çıkıntılarından üç ayrı müezzin, kuşluk güneşini ballandıran üç ayrı seste sela okuyordu.

Yiğitbaşı Elvan evecenleşti, ancak bir kısmı görünen yola başını çevirdi: "Kervan görünmüş olmalı Kara Mustafa" dedi; sesi kuşkuluydu; "Görünürde bir toz bulutu da yok ama..."

"Ne kervanı? Ben üç kervan saydım, üçü de develerini ıhtırmıştı."

"Onlar dün akşamdan gelenler. Bu Horasan'dan yola çıkmış, yolu Edirne'ye. Dün bekliyorduk."

"Benim kervan? Biz de geciktik diye işkillenmekteydik."

"Kadı Horasan'dan gelecek kervanı bekler, gelsin de Derbend'i öyle açalım der. Ya senin ne işin var Horasan kervanıyla?"

Kara Mustafa Bedreddin'i gösterdi: "Bu çocuk" dedi. "Edirne'denmiş, babasına yollanacak. Dediğin kervancıya teslim olunacak."

Yiğitbaşı Elvan çocuklara baktı: "Çok azsın bu sefer Kara Oğlum; bir bölükten az oldu mu yola çıkmağı onuruna yedirmezdin, yaşlandın mı yoksa korkar mı oldun, nedir?"

"Ne o ne bu, aslında bu sefer ki işim deneticilik. Bu yörelerde yerleşmiş Dodurga Boyundan bir kısım oymaklara verilmiş çocuklar vardı. Dodurgaları bilirsin. Kulağımıza çocukları irdeledikleri haberi çalındı. Çocukların haklarını gözetmiyorlarmış, kimi de çok bakımsızmış. Doğru mudur değil midir yerinde göreceğim. Bedreddin'i de kervana yetişsin diye yanıma kattılar; ötekilerin üçü size biri Kumral Dede Konağına. Bu yanlara geliyorum diye boş bırakmadılar senin anlayacağın."

"Eyi. Çocukları ağacın dibine bırak da abdest tazelemeye bak öyleyse. Kadı şükür namazına kalkıyor. Acele et, çocukları ben götürürüm. Gelin, düşün önüme."

Doğan Ecevit'in bileğini bırakmıyordu. Kara Mustafa şadırvana gidince daha bir açtı gözlerini; Bedreddin'i, Torlak Kemal'i, Börklüce Mustafa'yı koruyucu gözlerle kolaçan etti sık sık. Boşalan çınar dibi peykelerinden birine oturduklarında, yine Ecevit'in bileğini bırakmadan, koruyucu gözlerini çocukların üstünden ayırmadı. Öyle ki İlerlerinin Yiğitbaşısı Elvan, Doğan'a takılmadan edemedi: "Delikanlım, pek sahip çıkmadasın çocuklara görürüm ki. Kara Mustafa'nın çavuşu musun yoksa, maşallah." derken iyiye mi kötüye mi yorumlanacağı bellisiz bir gülüşle gülmedeydi.

Doğan kızardı birden. Kara yağızlığının çocuk kızarması, yüzünü sevimleştirdi de. Elvan, sözünün öğücülük olduğunu anlatmak için bu defa gülmeden: "Bunların başı sensin." dedi. "Kara Mustafa gelip teslim almadıkça çocukları senden bilip senden soracağım, ne dedim?"

"Bu çocuklar benden bilinip benden sorulacak."

Doğan'ın başı dikti. Gözleri Elvan'ın gözlerindeydi.

"O çocuğun bileğini bırak öyleyse."

"Bırakırsam kaçar."

"Maksat bileğini burmadan kaçırmamaktır. Bileği pençede biri yoksullaşmış sayılır."

Doğan kestirip attı: "Olsun. Buna Ecevit demişler güvene gelmez. Ben bildiğimce yaparım. Kara Mustafa Ağam gelince o da bildiğince yapsın." dedi ama Yiğitbaşı Elvan'a kötü bir karşılık verip vermediğinde ikirciklendi. Elvan'ın bakışlarından da bir anlam çıkaramadı. Sadece sağ gözünün altından elmacık kemiğine doğru bir kırpışmanın hareketlendiğini gördü; Elvan, o halde:

"Öyle olsun." dedi. "Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır demişler, boşuna dememişler."

Kalabalık saf bağlıyordu. Müezzinler, safların aralarına dağıldıkları yerlerden kamet getiriyorlardı. Kara Mustafa abdestini tazelemiş, bir yandan yeniyle yüzünü siliyor öte yandan Elvan'ı çağırıyordu. Elvan, imamın "Allahuekber"ine ancak yetişebildi. Namaza durdu. El bağladı. Çok susamışların umulmadık bir anda su bulmuşluğunda hoş bir hafiflemeye bıraktı gönlünü. Safların ötesinden imamın yıllar yılı ihtiyarlamış sesi sine süzüle geliyordu. Elvan, sese, gözlerini yumdu.

Namazdan sonra dua, duadan sonra genç bir hafızın gürül gürül sesinden Mülk Suresi bitti; Fatiha ile birlikte Kadı, en görkemli konağın dev kanadı kapışmaca tırmanan mermer basamakları çıkmağa başladı. Bedreddin, namaz boyunca uyumasına yumduğu sanılan gözlerini o sırada açtı; bir daha da kapamadı. Börklüce Mustafa'yla Torlak Kemal çınarın serinliğinde, tilki uyumasına yatmışlardı. Ecevit'in uyuyup uyumadığını bilmenin mümkünü yoktu ama Doğan, uyur gibi görünen göz kapaklarının ardından uyumamış, hınzır gözlerin beklemekte

olduğunu hissediyordu. Onun için bir Kadı'ya bakıyorsa iki de Ecevit'i kolluyordu.

Kadı, taş duvarlardan örme bir sesi, namaz sonu oturmasında bekleşen saflara döktü:

"Horasan kervanı gecikti. Geciken kervanı beklememiz vaktin sahibine karşı gelmek demek olur. Öyleyse gerekeni yapalım. Osman Beğ oğlu Orhan Beğ oğlu Sultan Murad Han'ın ülkesinde vakit gecikme götürmez. Bu yapılan da bu mülk de taş görünüşlerinin gösterisiyle görünüp öğünsünler diye yapılmamıştır. Derbent yapılandır; hamamdır, mesciddir, aşevidir, gelen hasta olursa hastalara bakım yeri vardır. Kuş uçmaz kervan geçmez bu dağ başı yerinde şenlik getirecektir, güven getirecektir. Yolsuzun uğursuzun hırsızın yolunu kesecek, yolcuya uğurluya akıllıya umut olacaktır, ocaklık yapacaktır, yurttur bu yurttur! Töreye göre sormamız gereken soruları soralım öyleyse. İmamımız şöyle buyursun bakalım, müezzinlerimizin en yaşlısı da şöyle buyursun, şu yana. Kumral Dede Konağının Susuncusu da buyuracak ki tanıklarımız tamam ola; hele bir de cemaatten en yaşlımız gönül düşürüp buyurmalıdır ki o zaman cevaplarımız sağlam sayıla."

Sayılanlar bir bir mermer basamakları adımlıyordu çağrıldıkça; en sonuncu çağrıya ilkin gelen olmadı. Saflar hafif tertip dalgalandı; herkes yanını yöresini yokluyor, kendinden yaşlısını arıyordu. Bir süre çıt çıkmadı. Bir çınar yaprağı yere düşse kopuşu da, havada salınışı da, yere düşüşü de duyulabilirdi.

Kadı: "En yaşlımız kendini bilir, çağırılacağını da bilir, töremizi de." diye devam etti.

Ortalardan bir aksakal kalktı ayağa; sakalı göbeğinde, süğlün boyunda ne eğilme ne bükülme. Yaprağını dökmüş bir kış meşesinin diklemesinde yürüyüp geldi;

saflar, gelişine, kendiliğinden açılıp yol verdi. Kadı, gözleri gelen aksakalda olduğu halde: "Şimdi de Konak Ağamıza sıra geldi; buyursun, soracaklarımızı karşılasın Derbent yolunca yordamınca mı kurulmuş görelim." sözleriyle Konak Ağasını çağırdı en sonunda.

Konak Ağasının gelip sırada yerini almasıyla birlikte Kadı ilk sorusunu sordu; Konak Ağasınaydı: "Bu yerin, burada Derbent olması gerekmekte midir?"

Saflar, Kadı Bey'in sesine kulak açmış dinliyordu.

Doğan, soruyu şöyle böyle duydu ama Konak Ağasının sesi gelmedi. "Kendileri söyleyip kendileri dinleyecek herhal." diye düşünürken Kadı Bey'in sesi az daha dikleşmiş duyuldu: "Konak Ağası sesin az çıkar, arka saflar duyamaz. Say ki dağ başındasın, aşağı ovaya duyuracaksın sesini, ona göre konuş. Gerekmekte midir?"

Doğan Konak Ağasının sesini de açık seçik duydu: "Gerekmektedir." diyordu.

"Ya neden gerekmektedir? Murad Beğ'in ülkesinde sebepsiz taş yontulur mu?"

"Yontulmaz Kadı Bey. Bu Derbend'in buraya gerekmesinin sebebi buraların ıssız dağbaşı oluşudur. Şu aşağı geçitte bir takım aşiret döküntüsü kılıç kaçkını kendini bilmez yuvalanmış yol kesip uğruluk yapmaktadır, hemi de yol üstü olan buradan geçen kervanları uğrulamakta ve dahi can mal güvenliği gözetmemektedirler."

"Derbent olması ülkeye yararlı olacak mıdır?"

"Olacaktır. Bu ıssız dağ başı şenlenecektir, bağ bahçe tarla açılacaktır, ayrıca bu Derbent bir karakol olup cümlenin canını ve malını koruyacaktır. Kervanlar korkusuz gelip geçecek, korkusuz konaklayacaklardır."

"Bunun için Sultan Murad Han'dan buyrultu istenmiş midir?"

"İstenmiştir. Buyrultudan önce bu çevre yoklanmış,

her bir meselesi araştırılmış ve Derbentliğe uygunluğu anlaşıldığından Murad Han'dan buyrultu çıkmıştır."

"Ya bu yoklamayı, araştırmayı kimler yapmıştır?"

Kumral Dede Konağının Susuncusu ile imam birer adım öne çıkarak: "Biz yaptık." dediler.

"Yoklamayı ve araştırmayı Allah'a sığınarak ve yüce peygamberini düşünerek, hiç bir çıkar ummadan ve kimsenin kesesi düşünülmeden ve aklınıza getirilmeden yaptığınıza ve dahi Osman oğlu Orhan oğlu Sultan Murad Han'ı yanıltmadığınıza and eder misiniz?"

"Yoklamayı ve araştırmayı Allah'a sığınarak ve peygamber efendimizi düşünerek, hiçbir çıkar ummadan ve kimsenin kesesi düşünülmeden ve aklımıza getirilmeden yaptığımıza ve yalınız Sultan Murad Han'ın ülkesinin eyiliğini düşünerek yaptığımıza, Sultan Murad Han'ı yanıltmadığımıza yemin ederiz."

Kadı Bey yanındakilere döndü: "Tanık olur musunuz?" diye sordu.

"Tanığız; Allah için tanığız!" karşılığını alınca bu defa da yüzünü, bağdaşta yahut diz üstü oturan saflara çevirdi: "Sizler de söylenenlere, gördüklerinize hemi de duyup işittiklerinize tanıklık eder misiniz?"

"Ederiz!" deyip gümbürdedi saflar; bir an, ardı gelmeyecek sanıldı.

Kadı Bey, sesi gırtlağını boğarcasına haykırdı:

"Yarın Ahiret Günü, hesabın sorulacağı gün bunu böyle, burada söylediğiniz gibi, böyle duyduk böyle gördük der misiniz?"

Saflar bir daha gümbürdedi; bir an, bir daha ardı gelmeyecek sanıldı. Kadı Bey ellerini açmıştı; yüzü, gözleri, olduğunca gökyüzündeydi; gökyüzünün de ötesinde kim bilir kaç gökyüzü katına doğru bir niyaz çığlığı koptu:

"Sen de şahitsin Yarabbi! Bugüne, bu saate şahit ol! Buyrultu Murad Han'dan, hüküm sendendir."

Sustu, elleri bir garip titredi, dudakları fısıldadı bir süre; sonra iki elini birden yüzüne sürdü usulca. Ardından:

"Bize bu Derbend'i açmak düşüyor, Bismillahirrahmanirrahim. Tanrım bu yurdu sen gönendir..."

"Amiiin..." Yüzbinlerceydi.

Az önce Kadı Bey iki elini nasıl usulca yüzüne sürmüş ise yine öyle usulca, dev kanadı kapıya yöneldi, usul adımlarla kapıya vardı. Saflardaki bütün gözlerin ağırlığını üstünde götürüyor gibiydi; üstündeki göz ağırlıklarının birini bile dökmek istemiyordu. Dev kanadı demir kapının demir sürgüsünü yavaş yavaş çekti. Sürgüden kurtulan kapı kanatları, ardına doğru süzülmeğe başladı. Saflardaki bütün gözler, ağır ağır süzülen dev kanadı kapının ardında, bir kuşluk vaktinin parlayan gün mavisine açıldılar. Herkesin kapıya, kapının ardındaki açılan gün mavilisine daldığı bu sıra koşup gelen vakitsiz, çiğ bir ses, sessizliği yırttı: "Kervan! Horasan kervanı göründü heyyy, göründü!"

Uzakça bir çıngırak dolaması birbirine girmiş duyuldu. O anda da davulla zurna bir kopuş koptu ki kimsede can bırakmadı. Yaşlısı genci kendini eğlenceye verdi.

Doğan, daha ilk seste irkilmiş, birinci davulla zurnanın sesine dönmek için ayağa kalkmıştı. Ötelerden, daha ötelerden daha başka davullarla zurnalar heyheylenip ortalık bir bayram curcunasına döndüğünde ne yana bakacağını bilememişti. Bu ara Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal de tilki uykularından uyanmış, Bedreddin bile ayağa kalkmıştı.

Doğan, davul zurna dalgınlığında Ecevit'in bileğini

bırakmış Kara Mustafa'yı aranıyor, kaynayan kalabalığın başına bir iş açmasından çekiniyordu. Horasan kervanının göz kamaştıran zenginliğiyle görünüşü, ta yakınından geçmeğe başlaması aklını bütün bütüne dağıtmıştı. Bir yandan kervanı seyrederken, öte yandan çocukları kollayım derken Ecevit'i unuttu.

Ecevit, böyle bir fırsatı ya arıyor ya bekliyordu. Doğan'ın kervanın akışına dalmasını cana minnet bildi, peykenin öte yanına dolanıverdi; ondan sonrası kalabalığın arasına karışmaktı, o da hiç zor olmadı. Bedreddin, Ecevit'in kalabalığın arasına sızmasındaki çabukluğa şaşarak baktı ancak.

Doğan Ecevit'i hatırlayıp arandığında Ecevit çoktan kayıplara karışmıştı. İnanamadı. Kendine yediremedi.

Sağa sola koştu, çaptı, onu bunu iteledi. Orda burda heybeyi hurcu kilimi küfeyi altüst etti Ecevit'i aradı. Hırslanıp burnundan soluya soluya çocuklara sordu:

"Nerde? İt soyu nereye gitti?"

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal anlamadan baktılar. Bedreddin sakin duruyordu. Doğan Bedreddin'i tuttu: "Görmedin mi? Sen görmedin mi?"

"Gördüm."

"Nerde?"

"Bulamazsın. Kalabalığa karıştı."

"Neden söylemedin bana?"

"Neden söyleyim?"

"Siz benden sorulursunuz?"

"Senden sorulanı benden neden sorarsın?"

"Lafa bak. Gördün de niye söylemedin ha?"

"Her görülen söylense kıyamet kopar dediydi atam."

"Hay senin atanın, sülük!"

Hırsla, iğrenerek, tiksinerek itti Bedreddin'i.

Bedreddin yere düştü. Düşerken başı peykeye çarptı, börkü öteye uçtu, alnında bir sıyrık kanadı. Börklüce Mustafa yardım etmek istedi, Bedreddin geri çekildi. Börklüce Mustafa'ya dönen Torlak Kemal kendi dilinde bir şeyler söyledi; eliyle Ecevit'i tarif ediyordu, sonra Bedreddin'i, Bedreddin'in alnında kanayan sıyrığı gösterdi; sonra da çaresiz iki elini yana açtı, omuzlarını kaldırdı sorar gibi. Bedreddin börkünü yerden alıp ucuyla alnındaki sıyrığın kanını sildi. Doğan ortalıkta görünmüyordu. Az sonra geldiğinde öfkesi hala burnundan soluyordu ama bu sefer gidişinden hayli yumuşaktı. Avucundakini dökmemeğe çalışarak Bedreddin'e uzattı:

"Tuz getirdim, al da yarana bas." dedi; "Düşerken başını yaracağını bilseydim öyle itmezdim. Hiç dayanağın yokmuş, çuval bile senin gibi kolay düşmez. Alsana ne duruyorsun kanın akıyor, al bassana bre!"

Bedreddin: "İstemez." deyip geri çevirdi: "Kan değil o."

"Ya ne?"

Bedreddin hırçın: "Kansa benim kanım." dedi. Bunca zamandır ilk defa hırçındı, bir ölünün olmayacak canlanmışlığında:

"Sen git emanetini ara. Canını senden sorarlar."

Doğan, avucundaki tuzu yere çaldı, ayağıyla ezdi:

"Sameeeet!" diye haykırdı; "Samet! Samet!" Kalabalık kendi heyheyindeydi. Davulun zurnanın sesi, gelen Horasan kervanının çevresini sarmış konak yerine götürüyordu. Doğan, kalabalığı iyice kaynaştıran kervan yüzünden Ecevit'i bulabilecekse bile artık bulmasının mümkünü olamayacağını hissetti. "Karga uçtu." diyordu. İçinde bastırmak istediği halde başaramadığı bir ses; "Uçtu. Uçtu ki sahici karga olsa bunca uçardı."

Kara Mustafa geldiğinde Doğan iki eli böğründe ba-

kınıp duruyor, hala içinde kargalar misali gagalanıp öten sesi bastırmak istediği halde bastıramıyordu. Kara Mustafa'ya verecek bir cevabı da yoktu. Bedreddin'in alnındaki sıyrığın kanı durmuştu. Kara Mustafa börksüz baştaki sıyrığa, şimdi fındık boyu şiştiği görülen sıyrığa bakıp sorunca Doğan, ona da verecek bir cevap bulamadı. Bakındı, bakındı, bakındı; sol boyun damarı parmak kalınlığında mosmor kabarmıştı; sol şakağı açıkça zonkluyor, kabaran boyun damarını gerdikçe geriyordu. Göz çanakları kıpkırmızı halkalanmıştı, çatlarcasına yanıyordu, yandığı gören gözce dahi belliydi. Hınklayıp duruyordu ayrıca. Derken hönkürüp attı kendini yere. Hönkürüşünde uğundu kaldı. "Kaçtı! Kaçtı! Kaçtı!" dedi durmadan; "Ecevit kaçtı."

Sağdan soldan toparlananlar oldu çevrelerine. Kara Mustafa Ecevit'i unuttu. Tek düşündüğü Doğan oldu. Kucaklayıp almak, çocukları burdan götürmek, gözden ırak bir yere götürmek. Öyle yaptı ama Doğan'ı kucağına almakta çok zorluk çekti, göründüğünden ağır, çırpınan bir Doğan'ı kucağından taşırmamak için olanca gücünü kullandığına şaştı. Bir yandan da Doğan'ın kulağına fısıldıyordu:

"Aldırma oğul, kaçan kaçtığını sanır, kaçan kendi aldanır. Murad Han'ın ülkesidir bu ülke. Sinek olsa kaçamaz, karınca olsa buyruksuz bir delik bulup gizlenemez, yeme kendini. Murad Bey'in ülkesini Ecevit bilmiyorsa anlar oğul öğrenir, sus artık."

Ama nafileydi. Doğan, Kara Mustafa'nın fısıltılarını duyuyordu, ne anlama geldiğini çıkaramıyordu, bilmediği bir dildi sanki. Boyun damarının parmak kalınlığındaki mosmorluğu inecek yerde kabarıyor, şakak zonklaması duracağına artıyordu. Üstelik yapışkan bir ter, Doğan'ın kendinden geçmiş öfke sarmaşığındaki kara

yağızlığına sıvanıyordu, zamklaşıyordu.

Kara Mustafa Doğan'ın soluksuz kalmasından, kucağında katılaşmasından korktu. Bedreddin'in de duyabileceği bir şekilde, dişlerini gıcırdata gıcırdata:

"Bre Ecevit. Bre soyha sakın elime geçmeyesin, aklın varsa geçmezsin. Sakın, sakın. Sağlam bir kemiğin kalırsa eğer bana Kara Mustafa demesinler! Başına geleceği bir bilsen kaçmazdın." dedi.

Ecevit böyle olacağını bilmiyordu. Başlangıçta sırf Doğan'a inat olsun diye kaçmıştı. Şeytanla bir olup oynadığı oyunlardan birini daha oynamağı düşünmüş, Doğan'ın boşluğunu bulmuş, Doğan'ın Kara Mustafa'nın yanında düşeceği durumun tadını çıkarmak istemişti. Bedreddin'in ısıtmalı gözlerinin de böyle bir oyunu kışkırttığını sezmiş, bu sezmenin keyfinde kalabalığa kayıvermişti. Kolayca, eğlenceliğinden. Doğan'a hiçliğini göstere göstere. Kolay, eğlenceli, oyuncaklı bir kayıverişti önceleri gerçekten de, tadına doyulmuyordu. Horasan kervanının allı morlu göz alıcılığında, davulların zurnaların alıp götürücülüğünde bir başıboşluk, bir kimseye bağlı olmamak, bir tasmasızlık, gemsizlik o kadar güzeldi ki. Kendini yaşamak, o yaşın burnu havadalığı, içinin ittiğince içinin ittiği yere gitmek o denli yelcesineydi ki, Ecevit görülüp yeniden gemlenmek korkusunu arada bir duymasa nerdeyse börkünü havaya fırlatıp heyhey çağıracak, çocuk gırtlağına sığdırmakta zorluk çektiği narasını kapıp koyuverecekti. Böyleyken narayı ancak Horasan kervanını geçip kalabalığı araladıktan, çalıların bodur duldasından kel koruyu da aştıktan sonra atabildi; ama yine de kısık bir naraydı, tatsızdı, bir tümseğin ardından biri çıkabilir ürkekliğini henüz yenememişti.

Güneş, öğlenin doruğunu tuttuğunda Ecevit çakır

kayaların eteğine vardı. Kalabalıktan, Derbend'in hayhuyundan, hele hele Kara Mustafa'dan Doğan'dan kurtulmuş, gönlünce olmuştu, gönlüne göreydi, kesinlikle hissediyordu bunu. Çakır kayaların aralıklarına bir daldı mı bir daha kolayına bulunamayacağı içine doğuyor, keyifli bir türkü dudaklarını zorluyordu. Çakır kayaların ardını, ondan sonrasını, nerelere nasıl varacağını düşünüyordu artık. Sıcağa, boynunda boncuklanan tere, dizlerinin üstünde biriken kesikliğe aldırış etmiyordu. Çakır kayaların aralarına girince gölgeye kavuştu.

Yürüdükçe gölge koyulaştı. Serin bir üşüme sardı her yanını, büklümdeki kaya dibi gözesinin başına oturdu, eğilip kana kana içti. Yüzünü, boynunu boğazını yıkadı. Yarı güneşte ılımış bir kaya yarığına sırtını yaslayıp uzandı. Ohhh. Gökyüzü, yanardöner bir mavide pamuk bulutlarını yığmış oynaşmaktaydı. Pamuk bulutlar biçimden biçime giriyorlardı; at, eşek, deve oldular; tavuk oldular, horoz oldular, hindiye benzeyip kubardılar. Gulyabani, al karısı, zebani oldular, bir türlü çiçek olamadılar, çiçek olup açılamadılar. Hâlbuki mavinin en yunmuş arınmışı, beyazın en kırışmayanı, morun damarsızı alabildiğineydi; pembeleşmiş kırmızısı çizgi çizgiydi de bulutlar çiçeklenemiyordu, açamıyordu, açıp göğü dolduramıyordu; acımasız bir gizli el pamuk bulutları hep kötüye biçimliyordu. En sonunda yapacağını yaptı o acımasız gizli el, koca, kapkara kıllı bir ayı postunda gelip Ecevit'in gözlerine oturdu; göğü, maviliği, bulutları görünmez etti. Ecevit inanamadı. Gözlerini birbiri ardınca açıp kapadı, açıp kapadı. Ayıydı. Bulutlardan kopmuş hemen önüne düşmüştü; hırıldayan nefesini bile duyuyordu; ayının salyası sızan açık ağzındaki dişlerinin sivriliği, burnunun sümüğü, oynayan boncuk gözleri, ayının homurtusu bir diziye, hepsi, hepsi şu bir

adım ötesinde canlanmıştı, görüyordu Ecevit, elini uzatsa tutacaktı, uzattı da. Fakat uzatmasıyla birlikte delirmiş bir çığlık koptu boğazından: "Anaaaa!" Ayı korktu. Yalpaladı. Et yığını bedenini ayarlayamadı kolayca. O sırada çatallı, az biraz çatlak bir ses döne dolana geldi:

"Kara oğlan? Huuu kara oğlan!"

Ecevit sese karşı dengesini yitiren ayının üstüne düşeceğini sandı; gırtlak gırtlağa: "Doğan! Kara Mustafa! Yetişin!" diye bağırdığını biliyordu, fakat sesi gırtlağında kurumuştu, karnının boşaldığını hissetti bir ara, ötesini hatırlamadı, koyuverdi kendini. Ayı höngürdedi ters dönüp.

Ecevit, yerini belinleyip yadırgadığı bir mağara önünde ayıldığında gün ikindiye aşmak üzereydi. Görebildiği bulutlar kirli bir bulanıklığa sarmıştı. Çıplaklığını sezdi. Derisi kurumuş yağlı yapağı kokan bir koyun postuna sarınmıştı. Az ötesinde ayıyı yalanırken gördü, kapkaraydı. Ecevit'in eli ayağı buz kesti. Kalkıp kaçacak güç bulamadı kendinde, her yanı büzülmüştü birden. Dua etmek istedi, bildiği tek bir dua yoktu. Başını da çekti sarındığı postun içine içine, gizlice; pörsük, gözlükten çoktan çıkmış gözlerini göğe dikti, medet umdu. Şimdiyece tanımadığı, bilmediği bir gökyüzü aradı sığınmak için, korka korka, kirli bulanıklıklarında kaçışan bulutlar, Ecevit'in gözlerini yalnız bırakmağa yeminli miydiler ne. Yüreğindeki tek umuda sığınmaktan başka çare göremedi. Ayının orada, olduğu yerde yalanıp yatmasıydı o tek umut, ayının kalkmamasıydı. Ama ayı kalkıverdi. Kulaklarını da dikti, yabanıl görünmemek isteyen bir halde homurdandı. Salına sallana doğruladı, Ecevit'in yanına geldi. Ecevit gözlerini yumdu, post da ne kadar kaybolabilirse o kadar kayboldu, kımıldamadı. Ayı, kulağının dibinde yine öyle homurdandı.

Ayının homurtusu Ecevit'in kulaklarında gümbürdedikçe gümbürdedi. Ve o gümbürtüye, çatallı, çatlak bir ses karıştı:

"Hele bak, karaoğlana bak, çocuğun başında bekle diyen mi oldu sana domuz! Çekil oradan!"

Ecevit gözlerini açıp açmamağı düşündü. Açmadı.

Ses, ayıyı kovaladı yakından: "Deh! Var git oğlancağızın kirletecek donu da kalmadı post elden gitmesin bre!"

Sesi çok yakınında duyunca açtı gözlerini Ecevit. Adamı gördü. Cascavlak kafası usturaya vurulmuş, sakalı göbeğinece salkım saçak dumanlı. Yarım bir postun örtebildiği kıllı, kaskatı, kararmış bir beden; gelip Ecevit'in üstüne eğildi. Ecevit boğulacak gibi oldu, soluk almadı; alırsa bütün ciğeri olduğunca koyun postu olup çıkacaktı, adamın sarındığı posttan postun kokusu eğilmişti üstüne. Sanki yüz, yüz elli, beş yüz kiloluk koku. Kayalar, taş toprak su yüzü görmüştü de üstüne eğilen beden su nedir bilmemişti. "Hey çocuk?" dedi. Elinden geldiğince sevmeğe, incitmemeğe, ürkütmemeğe çalışıyordu. "Çocuk? Ayık mısan? Ayıksan ses ver."

Ecevit, kendi de bilmeden, incesinden iniledi.

Adamın sesi sevindi: "He ya, ayıksan, uyanıksan." dedi. "Gözlerini aç hele. Kara oğlan bizdendir yaban değildir. Aç dedim oğlancık, korkma dedim. Bak sana getirdim bunu."

Ecevit gözlerini açtığında, adamın göstermek için kulaklarından tutup sarkıttığı sallanan bir tavşan gördü; tavşanın kırmızı gözlerini gördü, canlı sandı. Adam:

"Şimdi kızaracak bu." dedi. "Karnına girecek, doyuracak, senin için yakaladım. Kalkabilecek misin? Kalk ya, donların aha şurdaki kayada kurumuştur. Ne vardı bre oğlancık öyle altına edecek? Alt yanı bir ayı işte bir yok-

sul karaoğlan. Her yanı ayı olsa ne yapar? Sen insansın bre oğlancık ayıyı da hükmüne alırsın, insansın! Anlar mısın ne derim? Ha, anlamazsın, pekey, ben şimdi ateş yakıp bu tavşanı kızartacağım, senin için."

Ecevit istemeye istemeye adamın yüzüne bakıyordu. Duman kirinde ipliklenen sakalın altındaki yüzü çıkarmağa çalışıyordu içgüdüsüyle. Derken gözlerine takıldı; adamın çini mavi gözleri. Tuhaf, çok tuhaf. Adamın çini mavi gözleri çini bir kabın ısıttığı suyu andırıyordu. Gülümsedi de uzak derinliğinde; Ecevit'e uzak derinliklerde gülümser geldi. Onun için: "Ben kaçtım." dedi, sığınma arayan bir çekingenlikteydi.

"Kaçtın mı? Nerden? Kimden? Nasıl? Yok bre oğlancık ne korkarsın seni paylamak niyetiyle sormadım. Kaçmak eyidir. Yiğit adam kaçar. Ben de kaçtım, kaçıyorum."

"Sen de? Kimden?"

"Heç kimseden. Kendimden kaçıyorum bre. Başkasından kaçmak kolaydır."

"Öyleyse beni ele vermezsin. Verirsen döğerler."

"Ne yaptın ki?"

"Kaçtım."

"Eyi, anladık onun orasını kaçtın, o kadarcıksa? Eyi etmişsin dedik o kadarcıksa. Rençper takımının yanına verilenlerden misin yoksa? Rençperlerden kaçmak gerek. Toprağın karnını yırtar onlar."

"Ben Kara Mustafa'dan kaçtım."

"Kara Mustafa? Bilemedim kimdir?"

"Benim gibi çocukları götürür, getirir. Çeriliğe..."

"Ha o mu? Bildim onu. Ondan kolay kaçılmaz bre oğlancık, kaçırdığını tez bulur o tilki, bırakmaz ardını."

"Şimdi beni bulacak mı? Bulursa?"

"Gider misin?"

Sıçradı Ecevit; kötü bir düş gürmüşçesine sıçradı, doğruldu, posta sarındı titreye titreye:

"Gitmem! Beni öldürür."

Adam, hala kulağından tutmakta olduğu tavşanı kaldırıp bir köşeye attı: "Hele bak hele tavşan mıdır öldürdüğü bre? Gelecek de, bulacak da, Kel Aynak'ın elinden alacak da, pöh! Sultan Murad'ın toprağı dar gelir sonra senin Kara Mustafana."

Ayı, tavşana gitmiş kokluyor, ayağıyla oynuyordu. Adam, yerden bir taş alıp ayının böğrüne fırlattı.

"Dek dur karaoğlan o, sana göre değil, dek dur dedik. Var başka yerde karnını doyur, yallah! Sen de çocuk geyin, ben ocağı yakacağım. Adın ne senin?"

"Samet."

Ecevit, kaya çıkıntısının arkasında, kuruyan çakşırını giyiyordu.

Adam, ateş yakmağa koyuldu: "Neyin nesisin?" diye sordu. "Yani kimin kimisen? Niye Samet derler sana?"

"Samet işte, bir şeyin Samet'i değil. Kara Mustafa Ecevit adını taktıydı."

"Huysuzluğundan ötürü mü? Çocukları birbirine mi düşürüyordun yoksa?"

Ecevit'ten karşılık gelmedi. Adam da istemedi. Kıvılcımlanan ateşin yanmasını beklerken tavşanın derisini soydu bir çırpıda, karnını yarıp temizledi.

Mağaradan, koca bir kaya tuzu kalıbı alıp geldi. Soyup karnını temizlediği tavşanın içine dışına kaya tuzunu sürdü; Ecevit giyinip de gelinceye değin tuzladı. Ayıyı göremeyen Ecevit daha bir rahatladı. Adamdan korkmaması gerektiğine inanmıştı. Sağını solunu yokladı:

"Karaoğlan nerede?" diye sordu.

Adam güldü: "Hah, işte böyle." dedi. "Karaoğlan dedin mi ayılığını unutmuş olursun. İş, ayının ayılığını

unutmaktadır. Öte yanı kolaydır, alışma çabuklaşır. Sen tavşan yedin mi heç? Böyle kızarmışını?"

"Yemedim."

"Yahşi! Çök ateşin başına öyleyse. Kızarışını gör tavşanın, hamlığını atışını gör. Ateş, her bir şeyin acısını atar bre oğlancık, olmamışlığını atar; geriye kalan lezzettir." Ağzını şapırdattı: "Ateşin olmadığı yerde lezzet de yoktur. Bunu eyi belle hemi de aklından çıkarma. Eyi, ne bakıyorsun bana tavşana bak, ateşte hamlığının eriyişine bak!"

Ecevit birden sordu: "Kel Aynak kim?"

"Kel Aynak? Nerden duydun?"

"Az önce, sen dedin. Kel Aynak'ın elinden dedin."

Adamın çini gözleri fıldır fıldır döndü. Tavşanı kızartmak için ortasından geçirdiği şimşir çubuğunu sıkıca tuttu. Gözlerini Ecevit'ten ayırmadan:

"Kel Aynak benim bre dedi. "Benim adıma derler. Çök şimdi, tavşanı seyret, ateşe bak. Konuşma!"

Ecevit, tavşan kızarıncaya kadar ağzını açmadı. Gözü tavşandan ateşe, ateşten Kel Aynak'ın yüzüne gidip geldi. Tavşanın kızaran cızırtısını dinledi, yanışını kokladı. İçi ezildi; yutkundu sık sık. Kayaların arasında güneş, tozlanmış bir esmerliğe yatmaktaydı. Kel Aynak'ın gözleri, cızırdayan tavşanı yalamaktaydı. Gergin, haz dolu, aç. Ama Ecevit nedense bu açlığın kendi açlığından çok farklı olduğunu seziyordu.

Tavşan, kızardıkça küçüldü, ateşte eridi.

Tavşan eridikçe ateş bir alevlendi bir söyündü, küllenmeğe yüz tuttu.

Ateş kararıp ateşliğini kaybettiğinde tavşan da yenecek haldeydi. Ama Kel Aynak'ın gözleri bir süre daha sarhoş baktı. O durumda çekip çubuktan sıyırdı tavşanı, yandan koparıp böldü, baş yanını Ecevit'e uzattı:

"Dişle bre, durma, cızırtısı kadar lezzetli mi bakalım, dişle oğlancık durmasana, nah böyle dişleyeceksin."

Yarım parmak açılmış ağzından sarkan tırnaksı dişlerini tavşanın bir buduna geçiriverdi, but yarıdan kopup ağızda, dişlerde kaldı, hızla çiğnendi, çiğnenen et arasında ezilmiş bir ses lezzetini taşıra taşıra: "Dişle bre! Soğutma!" dedi.

Ecevit, tavşan elinde, kekeledi: "Ekmek?" dedi. "Ekmeksiz mi?"

Kel Aynak apıştı kaldı hareketsiz, sonra diliyle dişlerini temizledi: "Ne ekmeği?"

"Ekmek?" dedi Ecevit; "İşte, ekmek."

"Hınzır, deyip gürledi Kel Aynak; dişlerinden, kopuk et parçalarını da fırlatmıştı gürleyişi: "Ekmeği rençperler yer; dervişler, çerçiler yer bre. İnsanlar ekmek yemez, Kel Aynak ekmek yemez! Bu karaoğlan da yemez o dediğinden. Ekmek yiyecektin madem ne kaçtın?"

Ecevit bir daha ekmek deyip üsteleyemedi; tavşanı ekmeksiz yedi. Bitirdiğinde Kel Aynak burun kıvırdı:

"Yiyişini beğenmedim." dedi. "Sen tavşanı yemedin tavşan seni yedi. Yarın da tavşan yiyeceksin, devresi gün de."

"Hep mi?"

"Beğenmezsen geri dön, yol yakından nah bu yandan. Somun yeyip derviş ol."

Ecevit kıvrandı oturduğu yerde; başını önüne eğdi. Neden sonra Kel Aynak'ın gözlerinin içine baka baka: "Tavşan yemek daha eyi." dedi.

Kel Aynak'ın yüzü güldü: "Sevdim seni şimdi bre." dedi. "Hep tavşan yemek yok, arada keklik de kızartırız. Keklik eti gevrek olur, karaoğlan balın en eyisi nerdedir onu da bilir, bal yersin ki bıkmacasına, tamam mı?"

On beşinde bir yeniyetme tavında zıpladı kalktı, tav-

şan artığı ellerini böğürlerine sildi. Keskin bir ıslık çaldı, bir daha çaldı: "Karaoğlan gelir nerdeyse." dedi, "Ben de mağaradan defimi getireyim..."

Karaoğlanla Kel Aynak aynı anda Ecevit'in yanına geldiler. Karaoğlan karnı doymuş, bir homurtuda iki ayak üstüne kalktı Kel Aynak'ı görünce; Kel Aynak da defini şangırdattı: "Hayda bre Ecevitçik. Karnı doyan ya def çalmalı ya oynamalıdır, haydah! Bre haydaaah!"

Karşı kayalarda akşam çörekleniyordu. Ecevit'in görebildiği her şey, bu sessiz çöreklenmeden nasiplenmeğe hazırlanıyor yahut Ecevit'in alışmadığı bir yalnızlığa soyunuyordu. Kel Aynak'ın acayip define uymağa heveslenen karaoğlan iri, hantal bedeniyle salınıyordu. Bir akşam önceki yola taş döşeyen dervişler aklına geldi Ecevit'in hiç de yeri değilken; dervişlerin çalgıdan çığırışımdan uzak ekmek bölüşmeleri. Aklına takılan soruyu Kel Aynak'a soramadan edemedi:

"Sen oruç tutmaz mısın?"

Kel Aynak'ın defi sustu bıçak kesmesinde. Karaoğlan tatsız bir homurdanışla dört ayak üstüne indi.

Çıt çıkmadı.

Ecevit, bu sessiz bekleyişin çığlaşmasından korktu. Kel Aynak'ın gözleri, düştüğü yerleri deliyordu. Bir hayli zaman sonra:

"Soru yok." dedi. "Sormaca yok. Karaoğlan sormaz!"

Usuldan usula defi okşadı; belki sıyırdı defin derisini, görünmeyen tozlarını aldı. Parmakları küçük vuruşlarla dokundu, karaoğlan iki ayak üstüne kalkmağa yeltendi. Defin sesini yetersiz bulmuş olmalı ki tam keyiflenemedi. Ayının keyifsizliği Ecevit'in gözünden kaçmadı. Kel Aynak'ın parmakları defe aynı biçimde vuruyordu, durdu. Kel Aynak:

"Sana ne dedim ben?" diye Ecevit'e döndü. "Karnı

doyan ya def çalar ya oynar. Doymadın mı yoksa?"

Ecevit gözlerini kaçırdı Kel Aynak'tan: "Ya karnı doymayan?" diyecekti. Kara Mustafa ile Doğan'ı hatırladı; "Doydum." dedi korka korka.

Kel Aynak defini haydaladı eskisi gibi: "Doyduysan oyna bre Ecevit, durma oyna! Ötesinden sana ne!"

Ecevit farkında olmadan ayıya uydu.

Ecevit'in kaçışından sonra Doğan ol görüp kendine gelemedi; yüzü hiç gülmedi. Kara Mustafa, çocuğun hastalanmasından, bir yerlerine bir şeyler olmasından endişelendi. Doğan yanında iken Ecevit lafını ağzına almamağa gayret ediyordu. Konak Ağasından Tutkavul'a, Yiğitbaşı Elvan'a dek herkes, ilkin, Ecevit'in kaçışını ya oyun ya da sıradan bir yitik olayı saymışlardı. Kalabalık içinde, Derbend'in uzağında yakınında adam salınmış, tellal çığırtılmış, yitiğin aranılması için çabalanmıştı. Ama Kara Mustafa, oldum bittim Ecevit'in kaçtığına inanmıştı: "Gözü göz değildi onun." diyordu her ağzını açışta; "İlk gördüğümde gözü dışarda bir oğlan olduğunu anladıydım. O kaş o göz oynaması o dillilik başka türlü olamazdı."

Belli etmiyordu ama Kara Mustafa'nın da ağzını bıçak açmıyordu aslında. Bursa'ya döndüğünde ne diyeceğini, nasıl hesap vereceğini düşünüyor, hesap vermek için vardığında utancından yerin dibine geçeceğini sezinliyordu. Yiğitbaşı Elvan'ın en sonunda aklı kesip: "Ecevit yitik değil arkadaş kaçak, haklısın." deyişini duyunca, kendini aldatırcasına saklayıp zaman zaman sığındığı o küçücük umudunun da soyunduğunu anladı; çenesini, önüne geçemediği kötü bir titremedir aldı. Zar zor: "Bitti bu iş." dedi. "Elvan, ben artık eski Kara Mustafa mıyım şimdi? Bir bacaksızı elimde tutamıyorum.

Öyleyse bırakmalıyım bu işi; Bursa'ya varınca beni bağışlamalarını dileyeceğim."

"Bir çocuk kaçtı diye?"

"Bir çocuğa göz kulak olamayan ne işe yarar?"

"Bulunur. Bu ülkede kaçak çocuğa sahip çıkan olmaz, korkar."

"Bulunsa da bi yol adım çıkmış olur ya. Bu leke yeter bana. En eyisi şu elimdekileri yerlerine bırakayım başlarına bir iş gelmeden. Doğan'ın halini beğenmiyorum. Bakarsın Ecevit'i bulacağım diye düşer yollara, Bedreddin dersen hepten ısıtmalı oğlan. Kendimden korktum artık Elvan, yola çıkıyorum hemen."

"Akşama buluruz belki, sen dönünceye kadar."

"İnşallah, ama sanmam. Kel Aynak gibilerin eline düştüyse eğer?"

"Mağaraları da aratıyorum."

"Çoktan Germiyan toprağına geçmiştir. Senin de aklına gelmiş demek ki?"

Yiğitbaşı Elvan cevap vermedi, "İftara yetişmeğe bak." dedi sadece; "İftar üstü Kadı Beğ Horasan kervancısını çağırdı. Belki faydalanacağın haberleri vardır."

"Bedreddin sana emanet Elvan. Eyi bak, çifte yara açma ciğerime."

Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'i yanlarına bırakacağı aşiret, yolunun üstündeki köye yeni yerleşmişti. Bağ, bahçe, tarla işlerine henüz alışamamışlardı. Kimi çadırdan bile çıkmamış, kerpiç evin yanı başına kurduğu çadırında bildiğince yaşamakta direniyordu. Köyün kiziri Börklüce Mustafa'nın çadırlılardan birine verileceğini söyleyince Kara Mustafa: "Olmaz!" dedi diretti; "Ev gerek. Bu çocuk çadırda yetişmez, çadır yerleşik değildir. Bu yaşta göçerlik işlerse damarına neye sahip çıkar yarın? Nasıl çeriye yazılır, neyin için döğüşür?"

Hala Ecevit'in kaçışının acısındaydı:

"Ev içine alışmış birinin yanına verin bunu da. Eski düzen yok gayri, çeri de ev içinden yetişmeli."

Köyün Kiziri: "Getirmesi senden." dedi kısaca.

"Yerleştirmesi de sizden." diye bir kere daha diretmek istedi Kara Mustafa; "Sizden de, bu çadır?"

"Nesi varmış çadırın? Şimdiyece çadırda doğanlar vardı, Osmanoğlu'nun yanında evciller mi vardı?"

Kara Mustafa'ya: "Siz bilirsiniz." demek kaldı. "Getirmesi benden sadece."

Kizir'in kırçıl kaşları, az önceki sertçe konuşmasını bağışlatmak istercesine indi gözlerine, yumuldu:

"Kaçar sanıyorsan, hani çadırı böyle gevşek görüp de, korkma, en gevşek çadır bile adamı Kara Mustafa'dan sıkı tutar."

Kara Mustafa'nın ciğerine bir ok saplanmış gibi oldu, olanca kanı yüzüne yüklendi; boynu eğrildi bir yana. Kizir'in yüzüne bakamadı. "Haklısın." dedi zor duyulur bir sesle. Doğan'ın elini kaskatı tutup çekti: "Yürü Doğanım. Biz yolumuza koyulalım."

Kizir, Kara Mustafa'daki boyun eğişi gönül kırgınlığı sandı; bırakmadı: "Dur, anayolaca yoldaşlık edeyim size." dedi. "Yanlış anladın beni kardaş. Sesimin bağırdığına bakma sen, öyle çıkar zıkkım ben de şekvacıyım ama ses bu bre, Tanrı'nın yarattığıdır ne deyim. Al bu bağımlı sesini geri bana kibarını ver diyemem ki. Ne ise, çadırı görünce, şimdilik bu çadırlar. Kardaş Türkmen birden eve alışamıyor bre alışamıyor. Alışınca da bırakmıyor meret, kırk yıllık ev alışkını olup çıkıyor, daha eyisini istemeğe başlıyor, bilmez misin? Yakında bütün çadırlar ev olacak, pek yakında."

Kara Mustafa mırın kırın etti, ne dediği pek anlaşılmadı. Belki haklısın dedi belki sana kırılmışlığım yok

dedi. Anayolda, ayrılacakları sırada ancak ağzından çıkan anlaşıldı: "Kırgınlığım yok Kizir Ağa." dedi. "Sen haklısın, bundan sonrası sizden sorulur."

Doğan'ı teslim edeceği Kumral Dede Konağına kadar da bir daha konuşmadı. Konuşsa da Doğan'ın karşılık vereceği zaten şüpheliydi. Her ikisi de yol boyu koca, taşınması zor bir sıkıntı yükünü sürükleyip durdular. İkindiye yakın konağa varlıklarında Kara Mustafa da Doğan da hala yürümek istiyorlardı. Yol boyu alıştıkları ağacın, otun, toprağın yalnızlığını konağın, belli olmasa da hemen sezilen canlı varlığı bozuvermişti. Kara Mustafa'nın alışmış ayakları, elinden tuttuğu Doğan'ı, doğruca Konağın Suyolcusuna götürdü; gözle görülür şekilde evecenleşmişti. Suyolcunun hal hatır soruşunu geçiştirdi. Doğan'ın kâğıdını verirken de, Suyolcunun damgalı kâğıdını alırken de elleri titriyordu. Öyle ki Suyolcu: "Neyin var? Hasta mısın Kara Mustafa, başına sıcak mı geçti yoksa?" diye sormak zorunda kaldı. "Başına sıcak geçtiyse var Sayrular Evindeki hekimlere görün bir."

"Bir şeyim yok." dedi Kara Mustafa, kupkuru baktı. "Çocuk sapasağlam teslim edildi mi şimdi?"

"Şimdiyece sakatlayıp mı getirirdin bre Mustafa?"

Zorla gülümsedi. "Lafın gelişi canım bakma sen." dedi. "Dönmeliyim ben. Hoşça kal Suyolcu Ağam."

"İftara kalmıyorsun demek?"

"Derbent'te Elvan'a verilmiş sözüm var. Yetişmeliyim."

"Sende bir dert var var olmasına ya Kara Mustafa neyin nesidir bilemem. Neyse, her neyse, yolun açık ola. Doğan'a bir tembihin olmayacak mı? Yoldaşını pek kötü bıraktın gibi gelmekte bana."

Kara Mustafa ikircikli döndü, hatta korkarak. Doğan'ın gözlerine bakmamağa çalışıyordu, fakat gördü.

Doğan'ın gözleri acı biber ağlamasındaydı.

Öpmesi için elini uzattı. Elini öpen dudakları da, Doğan'ın elleri de unutulması imkânsız bir sıcaklıktaydı. Ecevit'in bu çocuğu böylesine dertlendireceğini ummamıştı. Giderayak güzel bir söz söylemek, Doğan'ın hiç değilse gönlünü almak istedi ama o da elinden gelmedi, söyleyecek hiç bir güzel söz bulamadı. "Üzülme." diyebildi.

Doğan boğuk bir sesle: "Suç bende." dedi. "Benim yüzümden." Yutkundu ağlamamak için.

Suyolcu, ilgisizmiş gibi görünüyordu ama kulağı konuşulanlardaydı. Doğan'ın, ağlamamak için yutkunuşunu bile sezmişti.

Kara Mustafa, Doğan'ın avuçlarını ellerine aldı, sıktı. "Kendini suçlama." dedi. "İşe yaramaz. İşe yarasaydı suçla derdim."

"Bulacağım onu!" dedi Doğan yine boğuk bir sesle. Sesinde yenemediği öfkesi de vardı: "Bir gün muhakkak bulacağım. Bir gün Bedreddin'den de Ecevit'in hesabını soracağım."

Kara Mustafa, Doğan'ı da o yaştaki çocuklardan farksız görmüştü hep, öyle, o gözle bakmıştı. Zaman zaman bir küçük ayrıcalığını sezmişti ama bu küçük ayrıcalığın iyiye de kötüye de değişebileceğini bildiğinden o kadar üstünde durmamıştı. Zaten görevi değildi bu. Ama şimdi? "Bulacağım onu!" derken, "Hesabını soracağım!" deyişinde Doğan, yol boyu görüp bildiği, küçük ayrıcalığını zaman zaman sevdiği Doğan değildi; bu kesinliğin taşlaşmasından korktu. Ömründe yapmadığını yaptı Kara Mustafa, dervişleşiverdi. Doğan'ın, avucunda tuttuğu iki elini birden eğilip öptü: "Unut Doğan." dedi. "Yol boyu, say ki bir düştür, düşte görülenler unutulur. Unutulmazsa gündüz uyanmasının kıymatı kalmaz. Gündüz

uyanması neye yarar o zaman?"

"Sen unutacak mısın?" Doğan'ın acı biber ağlamasındaki gözleri kesin cevap bekliyordu.

Kara Mustafa, cevap veremeyeceğini hissetti. Yalan söylemekten korktu. "Seni arayacağım herhal." dedi başka bir laf söylemedi. Dönüp çıktı hemen. Doğan, Kara Mustafa'nın ardına düşmemek için zor tuttu kendini, istese de gidemeyeceğini biliyordu. Suyolcu'nun gözleri üstündeydi, seziyordu, olduğu yerde çakıldı nal çivisinde. Bir dört duvar taşlığı upuzun, alabildiğine geniş, üstelik kapkara bir soğumuşlukta her bir yanını sarmıştı. Pencereden gelen sarısı hasta bir ışık odayı durmadan soğutuyor, aydınlatacağı yerde karartıyordu.

Suyolcu'nun nereden geldiğini bilemediği sesi taş duvarların birinden ötekine çarpa çarpa büyüdü kulaklarında: "Otur oğul. Doğan'dı senin adın öyle mi?"

Doğan oturmadı da çöktü köşedeki sedire.

Suyolcu'nun sesi yine öyle sordu: "Bu Kara Mustafa'nın nesi var? Senin derdin nedir?"

Doğan, taş duvarlara korka korka baktı. Suyolcu'nun sesinin kaynağını aradı sanki. Kara Mustafa'nın, birlikte geldikleri yolları bir başına, Ecevit'in acısından ağırlaşa ağırlaşa dönüşünü hayalledi.

Kara Mustafa ise, Derbend'e dönmemek için oyalandı durdu yollarda. Bedreddin olmasa Derbend'e bile uğramayabilirdi. Ecevit'ten umudunu kesmişti. Derbend'e yaklaştıkça ayakları birbirine dolanır oldu. Elvan'ı görmek, Elvan'ın ağzından "Haber yok." sözünü bir kere daha duymak ok üstüne ok yemekle birdi. Ama Bedreddin Derbent'teydi ve Horasan'dan gelip Edirne'ye gidecek kervana teslim etmezse işini bitirmiş sayılmazdı. Teslim ederse işini bitirmiş mi sayılacaktı sanki? Ecevit'in hesabını veremedikten sonra?

Derbend'e geldiğinde, yollarda ne kadar oyalansa da ne kadar ayakları birbirine dolansa da geleceği yerdi Derbent, gelmişti işte, iftar vaktini geçirmişti. Yarım avuç su, bir kuru zeytin zor geçmişti gırtlağından, Elvan'ın hazır beklettiği sofraya elini bile süreememişti. Farzdan kıldığı akşam namazından sonra çaresiz, Kadı Beğ'in kaldığı odaya gitti. Odada Konak Ağası, Tutkavul, Yiğitbaşı Elvan, yüzlerini şöyle böyle seçtiği birkaç kişi daha vardı, Horasan'dan gelen kervancıyı dinliyorlardı. Kara Mustafa, kervancının sözüne açmış kapıyı, gözleri yerde içerdekileri selamlamış, ayakuçlarına basa basa yürümüş, en köşede, uçta bir yere ilişmişti; bütün bir yol sıkıntısıyla birlikte ilişmişti.

Kadı Beğ, Kara Mustafa'nın girişine bekleyip susan kervancıya: "Eyi oldu Mustafa'nın gelişi Ağa." dedi. "Sözünü kesip soramadıydım. Bu Timur dediğin şahı görmüşlüğün var mıdır? Yakından görmüşlüğün?"

"Şah değil Timur, Kadı Beğim. Amma, bana öyle gelir ki niyeti şahlıktadır."

"Her neyse? Şah olmuş yahut ki beğ olmuş bize ne, ünü kendisine. Senin görmüşlüğün var mı, bizim için önemlisi budur."

"Var Kadı Beğim. Biri böyle senin kadar yakından biri de bir cuma namazında. İki saf gerisindeydim. Böyle, aha bu Elvan yiğitbaşı gibi ince dalan bir endamdadır Timur Beğ. İki görüşümün ikisinde de yüzü gülmez cinsindendi. Gelgelelim nice gülen yüzlerden daha yakın geldi bana. Bilmem, ben sevdim Timur Beğ'in yüzünü. Gözleri acımasız bakmakta hepten ne var ki, arkadan vurucular gibi kancık değil. Beyaz, ipektenmiş sanılan saçları var. Temiz tirandaz geyinen bir beğdir bildiğim kadarıyla."

Kadı Bey gülerek kervancının sözünü kesti:

"Canım verecek kızımız yok ki, türediyi bu kadar öğmenin gereği nedir?"

"Türediliği? Doğru; Timur Beğ bir türedi kimince. Bu yıla kadar adını sanını bilen yoktu. Bu yıl gökten düşercesine birden çıktı ortaya ama böyle çıkışa can gurban Beğim. Öğdüğümden değil haa. Bütün oralılar Timur Beğ diyorlar da başka söz etmiyorlar."

Bu sefer de Konak Ağası lafa girdi: "Eh, Oğuz Soyu demişler buna, ağzı açık ayran delisidir, hani Oğuz'un aşiret bölüğünü kastettim. Bizim burada pek geçmez."

"Diyelim öyle olsun" dedi kervancı kaçamaktan.

Kadı Bey, kervancının kaçamağının üstüne vardı:

"Neden? Bir korkun mu var?"

"Korkum? Eh, var da denilir. Bildiğim, Timur Beğ'in beğlikle yetinmeyeceğidir. Kısa zamanda adı buralarda da duyulunca geçip geçmeyeceğini, sonunun neye varacağını bilemem tabi. Daha dün bir bölük çeri bulamazken ardında bugün Emir Hüseyin'in kızını isteyecek kadar güçlenen adamdan topal da olsa korkulur."

"Topallığı da mı var?"

Şaşıp soran Tutkavul idi. "Horasanlılar kala kala bir topala kalmış, yazık!" diye şaşmasının yanı sıra küçümsedi de. Fakat kervancı:

"Ben asıl size şaşmaktayım" dedi. Sesinin tekdüzeliğini bozmadan: "Sizin kökünüz de Horasan. Osmanoğulları'nın akılları ayağında mıdır? Yarın o yanda Timur Beğ de bir Osmanoğlu olursa? Ben olur diyorum. Üstelik topallığı savaş topallığıdır, savaşın birinde yediği oktan ötürüdür. Bir beğ için eyiye midir kötüye midir böyle bu topallık? Ben eyiyedir derim. Horasan'dan ayrılalı iki aya yaklaşıyor, belki şu sıra Emir Hüseyin'in kızıyla düğünleri bile olmuştur. Topallığına bakmayın dedim size, Timur Beğ hızlı giden topallardandır."

Kadı Bey düşünmeye başladı. Sakalını kaşıdı bir süre: "Emir Hüseyin'in oğlu yok benim bildiğim." dedi. "Var mı?"

"Yok. İki kızı var. Timur Beğ'in istediği büyüğüdür."

"Eh Emir Hüseyin ölünce de Timur Beğ'in yerine geçer demeğe getireceksin."

"Emir Hüseyin ölmeden de geçebilir."

"Bre bu nasıl olur? Uğruluktan ayrıcalığı nedir bu işin? Bunca öğdüğün Timur Beğ yapar mı bu uğruluğu, yaparsa yakışır mı?"

"Gerekliyse yapar. Daha önce de beğler arasında Emir Hüseyin'e baş kaldıranlar olmuştur."

"Hadi Timur Beğ de baş kaldırdı diyelim. Yeneceğini kim söyleyebilir?"

"Ben!" dedi Kervancı. "Timur Beğ savaşı aklına koyduysa yapar, yaparsa kazanır, kazanırsa acımaz. Şairle şair, âlimle âlim, kadıyla kadı gibi konuşur."

Tutkavul yine küçümsedi: "Seninle de kervancı gibi konuştu öyleyse?"

Kervancı oralı olmadan: "Eyi bildin." dedi. "Benimle de kervancı gibi konuştu. Yolları benden eyi bilmekte. Neyi nereden alır nereye götürürüm, nerden neyi ne kadar getiririm benimle bileymiş gibi hesaplamakta, Bursa'daki Alboyacılar Çarşısında kaç türlü kumaş boyanır sen bilir misin Tutkavul Ağam? Şu hemen yanıbaşınızdaki Kumral Dede Konağında akıldan hastalar nasıl eyileştirilir haberiniz var mı?"

Tutkavul'un cevap veremeyeceğini tedirginleşmesinden anlayan Kadı Bey, kervancının bekleyen sorusunu geçiştirmek için araya girdi: "Canım Ağa sen de uzattın. Sanırsın senin Timur Beğ'in de cihan bilicisidir."

"Eh, o değilse ona yakındır. Bursa'nın alboyacılarını bilmek benim işim, bilirim. Fakat gördüm ki Timur Beğ

de benim kadar bilmektedir. Kumral Dede Konağının eyileştirme yollarını ise ben hiç bilmemekteymişim meğer. Timur Beğ'den öğrendim."

Kadı Bey dudak büktü. Konak Ağası ensesini kaşıdı. Tutkavul başını önüne eğdi. Yiğitbaşı Elvan göz ucuyla Kara Mustafa'yı süzdü. Kara Mustafa geldi geleli başını yerden kaldırmamıştı, uyukluyor muydu kervancıyı mı dinliyordu yoksa Ecevit'i mi düşünüyordu bilinmiyordu görmekle.

Kadı Bey: "Böyleyse" diye sessizliği bozdu; "Senin Timur Beğ'in de iş vara benzer."

Kadı Bey'i sonunda inandırmış olmanın rahatlamasında kervancı: "Var var." dedi çabucak; "Bu anlattıklarım azdır daha. Satranç bilenniz var mı içinizde?"

"Biraz bilirim ben." dedi Kadı Bey; "Oynamadım ama Konya'dayken oynayanları çok seyrettim."

"Savaşa benzer." dedi kervancı. "Seyrettiğine göre farkına varmışsındır Kadı Beğim. Bir taşı yanlış sürdün mü oyun elden gider. Tıpkı savaşta yeri gelmeden bölüklerini sürüşün gibi. Karşındaki nasıl oynuyor, neyi nereye sürecek seni nasıl çevirecek bir bakışta görmelisin. Sonra senin süreceğin taşa nasıl karşılık gelecek, üç yahut beş sürüş sonunda ne gibi bir darbe yiyeceksin bilmezsen kötü vururlar adama, savaştaki gibi."

Konak Ağası: "Satrancın yeri ne pekey bu konuşmada?" diye sordu.

Kervancı o değilden: "Hiç." dedi. "Belki hiç. Timur Beğ satrancı eyi bilir de, o yanda henüz Timur'u yenen çıkmadı satrançta, savaşta yenen çıkmadığı gibi. Çünkü sen şah atıyla vurulacağını beklerken Timur Beğ karşına birden vezir filini çıkarıvermiş, sana pes demek düşer."

Tutkavul: "Hiyle yapar demek istiyorsun?" dedi.

Kervancı bu defa tutamadı kendini güldü: "Yok bre

ağa nerden çıkardın hile işini. Timur Beğ savaşın hile olduğunu bilir yalınız, hemi de çok eyi bilir."

Yiğitbaşı Elvan lafın sonunu beklemeden kalktı, yavaşça çıktı dışarıya. Az sonra da Kara Mustafa. Fakat Elvan'a yetişemedi. Alacakaranlıkta, Elvan'ın, aralığın sonundaki odaya girdiğini görebildi ancak. Kapının önünde durdu, ikirciklendi, girmeğe cesaret edemedi. Aşağı avluya indi. Bir süre dolanıp durdu avluda, aklı Elvan'daydı.

Elvan, odasına girdiğinde hiç oyalanmadı. Kandilin yanındaki çekmeceyi açtı hemen, el kadar, incecik bir kâğıt aldı, diviti çekti. Bir an düşündü yazacaklarını; kervancının anlattıklarını toparladı kafasında, düşüne düşüne: "Horasan kervancısı." diye yazdı; "Timur Bey denir bir bey'i anlatır. Anlattıkları önemli olabilir. Edirne'ye vardığında kendi ağzından dinlenilse yeridir. Bir de..."

Eli varmadı Elvan'ın; yazsa mı yazmasa mı bilemedi. Yazmazsa hayınlık etmiş olacağından korktu. Devam etti: "Çocuklar getirilmiş, yerlerine teslim edilmiştir. Ancak biri kaçaktır. Bulunamadı. Derbent işi tamamdır. Hayırlısı ile açılmıştır." Okudu. Bir daha okudu yazdıklarını. Ecevit'in kaçışını bildirmeden edemezdi.

Kâğıdı örselemeden büktü, yuvarlak yaptı. Yine çekmecesinden aldığı çok ince bir kurşun borucuğa soktu büktüğü kâğıdı. Kurşun borucuğun iki ucunu sıkıp ezdi. Kâğıt düşmezdi artık.

Borucuğu avucunun içine alıp gizledi.

Dışarı çıktı. Ses çıkarmadan yürüdü. Avluya geçti. Ahırların bulunduğu kanattaki çardağa gitti. Çardaktaki güvercin tüneklerinden ortadakinin kapağını açtı. Karanlıkta bile aklığı belli bir güvercini ürkütmeden tuttu çıkardı. Kurşun borucuğu ak güvercinin ayağına, alışkın

bir şekilde bağladı, işini bitirince sevip okşadı güvercini: "Hadi bakalım ak güvercin." dedi yavaştan. "Yönün Edirne'yedir. Beğ şimdi orada, seni bekler." Saldı güvercini.

Ak güvercin, kara gecede kanat çırptı. Derbent yapılarının üstünde sarhoş bir yarım dönüşle dönüp karanlığa karıştı. Elvan bir süre daha baktı güvercinin uçuşuna; göremediği halde baktı. İçinde bir eziklik vardı. Kara Mustafa'nın Ecevitini bildirmekle iyi mi yapmıştı kötü mü, bir karara varamıyordu. Ardına döndüğünde Kara Mustafa'yla burun buruna geldi.

Ne diyeceğini, ne yapacağını şaşırdı epey bir zaman. Çok istediği halde göğe de bakamadı. Sonunda, o da kırık dökük: "Yarın." dedi. "Horasan kervancısı yarın gidiyor Edirne'ye. Bedreddin'i onun için erken yatırdım."

Kara Mustafa Ecevit'i soramadı. Gece, birdenbire katranlaşmıştı.

Sabahın ilk gün ışıkları Eski Saray'ın Meriç'e bakan camlarına olduğundan da renkli vurur. Nehrin sabah buğusunu süzüp geldiğinden mi yoksa bütün gece boyu dinlenmiş çalkantısına ilk eğilen olduğundan mıdır nedir, sabahın bu ilk gün ışıkları ayrıca, aynı camlara değişik bir serin dinlenmişlikte de vurur. Sultan Murad Han ise bu saatlerde namazını kılmış, duasını bitirmiştir. Edirne sabah uyanışının sessizliğini sindirmektedir.

Sultan Murad'ın sabah duaları hayli uzun sürer. Bursa'da da uzun sürer Edirne'de olduğunda da, alacaklı borçlu hesaplaşmasını andırır. Eğer bu hesaplaşmada Sultan Murad, alacaklısının gönül rızasını alamadığını sanmışsa, yüreğinde öyle bir buruk iz depreşmedeyse dua ular gider. Ne Eski Saray, ne Edirne, ne Meriç Nehri. Varlığını hissettirecek tek görünenin olmadığı bir sisli karanlıktadır sanki. Uçsuz bucaksız bir çöl bulanıklığında yahut engin bir denizin kara yeşilinde yalvarır da yalvarır.

Sabahın ilk gün ışıkları, Eski Saray'ın Meriç'e bakan camlarına vurmağa hazırlandığında yüreği ferahlar. Hesabını vermiş gibidir, varsa alacağını almış gibidir. Camlarda, olduğundan da renkli ışıyan sabahı, yüreğindeki ferahlığın işareti sayar. Henüz niyaz yükünden yeğnilmemiş gözlerini usulca kaldırıp camlara bakar, Meriç'in

camda buğulanan renginin olgunlaşmasını içer gözleri; o haldeyken kalkar, saçından tırnağına dek hala niyaz gevşemesindedir. Varır, camlardan birine dayar alnını. Alnı yanmaktadır. Sabahın ilk gün ışıklarının camdaki değişik serin dinlenmişliğine, aç alnı doymağa başlar. Usulca açar camı.

Ramazansa, sabah, Ramazan sabahıdır; Edirne, bütünüyle sahur sonu uykusundadır. Geç kalmış bir bülbül, Meriç'in bu yan söğütlerinden uzun uzun öter. Sanki yalnız Sultan Murad Han için ötmektedir, yalnız Sultan Murad Han için öttüğünü bilmektedir. Tanrısıyla baş başa bir sabahı başlar Sultan Murad'ın. Uzun, uzun, uzun bir lezzettir bu; doyumsuzdur. Biri gelir de yarım kalır diye yüreği titrer.

İne Bey bilir bunu yalnız; onun için, her zamankinden daha sessiz, ayaklarının ucuna basa basa basmamanın da mümkünü olup olmadığını düşünerek girer odaya. Sultan Murad, bu sessizliğe rağmen İne Bey'in girdiğini sezer.

İne Bey'in odaya girdiğini sezdiği anda da günün dağdağası başlar. Sultan Murad'ın bir türlü sevemediği, hep yadırgadığı bir dağdağadır. Buz gibi bir taş duvar inmiştir sanki tırmanması için; buz katılığındaki soğuk yüzünü göstermiştir. Sultandır, Murad Han'dır, Osman Beğ'in torunudur. Tırmanılacaksa bu buz yüzlü taş duvar düzlüğü, kaçmayacaktır, onu da tırmanacaktır. Sabah, sabahlığıyla kalır; Orhan oğlu Murad Hanlığına döner. "Nedir İne Bey? Oğlum Bayezidim hazır hale gelmiş midir?"

"Hazırdır Murad Beyim."

Ertuğrul da, Osman da, Orhan da beğ idi; öyleyse Sultan Murad Han da beğ olmalıdır, beğ denilmelidir. Böyle denilmesini sevdiği için İne Bey "Murad Han" de-

mez, Sultan da demez.

"Ya Yakub Beğimiz? Ağası Bayezid kadar attan anlamakta mıdır? Kılıçtan anlamakta mıdır?"

"Değilse de ona yakındır Murad Beyim. Onun lalası..."

"Sen değilsin, bilirim. Sen olmadığın için mi Yakub Bayezid kadar olamamakta?"

"Beyim, Murad Beyim onu demek istemedim, ben..."

"Sen attan kılıçtan savaştan anlarsın; hemi de en eyisinden. Bir Beğ'in yanında senin gibilerin çokluğu o Beğ'in yenilmezliğidir çok eyi biliriz. Yakub oğlumuzun lalası da senden aşağı kalmaz, ona da seviniriz. Yalnız beni korkutan İne Beğ beni korkutan Bayezid'in bu yanıdır. En deli tayı ver kuzuya çevirsin; Zülfikar'ı ver dokuz döndürsün, aklı kurnazlığa da eriyor benden eyi eriyor hemi de. Beni düşündürür bu Bayezidcik. Yakub, amcam Alaeddin Beğ gibi kılıç kadar kitaba da yatkın, Bayezid kitaptan kaçıyor İne Beğ, kaçıyor kitaptan."

"Yeni yetmelik çağıdır Beyim, kanı kaynamakta. Yarın ağırlaşır, kitaba da diz çöker."

"İnşallah. Ama aklım kesmiyor. Yakub Bayezid'in küçüğü, kitabı irdelemiyor. Böyle olmalı beğ dediğin İne Bey, say ki bir terazidir. Bu terazinin bir kefesinde kılıç durur, öte kefesinde kitapla kalem. Terazinin ibresi Beğ'in aklı olmalıdır ne o yana ne bu yana ağmamalı, şaşmamalıdır. Kılıca ağarsa çok keser beğ çok; o vakit Yakubuma acırım, o vakit. Her neyse, eyiye yoralım düşümüzü. Öteki çocuklarımızı da düşünelim. Neden bu ikisi, hep bu ikisi?" Cama dayadı alnını yine, serince, bir süre öylece bekledi alnını, o durumda iken: "Dün..." dedi. "Somuncu Baba var bilir misin? Bursa'dadır aslı, Bursa'dan pek çıkmaz biliriz. Meriç kıyısında dolanıyordum. Atım kendiliğinden yürüdü, bana öyle geliyor çün-

kü ben yön vermiyordum, eyi ki yürüdü kendiliğinden. Somuncu Baba'yla karşılaştık. Bir Beğ'in yanında böyle Somuncu Babalar da olmalıdır. Bursa'da Bayezid'i görmüş. Deli bir tay geçide sürülmemeli dedi. Deli tay? Bayezid mi oluyor sence de? Neyse. Bursa'ya dönünce kendisinden sorarız. Seni dinleyelim artık biz kendi kaygularımızdan söz ettik. Haberler? Şu Timur'u söyle önce, yenisi var mı Timur haberinin?"

"Henüz yok Beyim. Horasan kervanı eli kulağında, gelmektedir. Elvan'dan alınan güvercin haberinin üstüne buyruğun üzere Horasan'a üç çaşıt saldım. Menzil güvercinleri ile de yol boyu bildirdim."

"Eyi. Kaynağından öğrenmek için çok bekleyeceğiz öyleyse? Elvan'ın söylediği çocuk bulunmuş mu?"

"Ondan da bir haber yok Beyim."

"Başına bir iş gelip telef olduysa günahını kim yüklenecek çocuğun hiç mi düşünmezler? Beni düşünmezler mi bunlar İne Beğ? Sağ olsun da kaçarsa kaçsın diyeceğim geliyor. Hiç mi eyi haberin yok?"

"Eyi haberler Urumeli'nden Beyim, Akıncılar'dan, Lala Şahin'den, Kara Timurtaş'tan. Kurduğun Akıncı Kolu Vardar'ı geçmiş; Sırbistan, Bosna, Arnavutluk içine akmışlar, Dalmaçya'yaca vurmuşlar. Güvercin kâğıdında, Beyimizin izniyle yel gibi esiyoruz, denilmekte."

Sultan Murad Han'ın yüzü hafifçe ışıdı, gözleri hafifçe ışıdı, ağır ağır başını salladı: "Yahşi!"

İne Bey ürperdi. Sultan Murad'ın sesi garip bir şekilde şimşeklenmişti, fakat hemen geri çekildi: "Tanrı yardım etsin." dedi kısılarak.

İne Bey: "Lala Şahin Samaku'da Sırplarla Bulgarları bozmuş Beyim." diye devam etti. "Samaku ile İhtiman Kaleleri bizim olmuş. Kapulu Derbendini sıkı tutmuşuz."

"Allahuekber!" deyip inledi sanki Murad Han; "Ne

dedin? İne Bey Kapulu Derbendi mi? Gâvurun Trajane Kapısı dediği yerdir orası, Balkan Dağlarının kapısıdır bre bu!"

Daldı gözleri; dağlara, doruklara, karlı ovalara gidip geldi, oralardan dolaşan sesi: "Bizans'ın boğazını sıktığımızın farkında mısın?" diye sordu. "Sonra? Sonra İne Bey?"

Sesi sabırsızlanmışa benziyordu. Yerinde duramayacak, gidecek hep gidecekti.

"Büyük Vezir Beyim, Çandarlı Kara Halil. Sonra Gazi Evrenuz Bey yanlarında Deli Balaban Bey, Rodoplardan Despot Dağı'nı aşmışlar Makedonya'dalarmış. Kara Timurtaş Bey Tunca Boyundan Yenice-Kızılağaç-Yanbolu'ya varmış. Kırkkilise ile Vize'ye girmişiz."

"Bizans!" dedi Murad Han; "Meyve olgunlaşıyor. Şimdi? Şimdi sen, pekey Karamanoğlundan gelen? Karamanoğlundan haber yok mu?"

İne Bey Bizans'ı anlamıştı, olgunlaşan meyveyi de anlamıştı. Başlangıçta karalı ama gittikçe ışıyan Murad Bey'in yüzüne gözleri iliştikçe haberleri arka arkaya sıralamaktan haz da duyuyordu. Ama Murad Bey'in bir düşünüp, bir buyruk verecekmiş gibi düşünüp, ardından taa Konya'ya Karamanoğlu'ya geçmesini birden anlayamamıştı. Urumeli'nin en derininde köşe bucak at süren beylerin vezirin iyi haberleri neden Karamanoğlu'yu düşündürüyordu Murad Bey'e? İne Bey'in bir an karışan aklına Murad Bey'in düşünen sesi yardım etti:

"Timur?" dedi. "İne Bey bu Timur? Şu Horasan kervanı gelse de bir de ben dinlesem kervancıyı. Elvan'ın güvercini bir kurt gibi girdi yüreğime. Urumeli'nden Bizans'ın soluğunu kesişimizden korktum. Soluğu kesilen can havliyle sarılacak dal arıyacak, arar. Karamanoğluysa Selçuk'un mirasçısı kesilir öteden beri, Kayıla-

rı çekemez, Kayıları vuracak zamanı kollar, Dedem Osman Beğ'in, Şeyh Edebali'den duyduğu bir kuyruklu yıldız meseli çocukluğumdan kulağımda kalmış. Böyle, Timur gibi birden çıkıp ortaya birden türemiş. Karamanoğlu da Bizans da böyle bir türedi yıldıza can atar."

O ana kadar pencerenin yanından ayrılmayan Murad Bey, odayı arşınlamağa başladı. Pencerede güneş yerleşe yerleşe yayılmış, sisini buğusunu atıp sahiplenmişti; Murad Bey'in arşınladığı odaya yol yol taşıyordu, odayı dolduruyordu.

Murad Bey odanın ortasında duruverdi; belli olmuyordu ama bir şeyi dinliyor gibiydi; hatta bir ara İne Bey'e soracak oldu, sormadı. Gelip eski yerinde yaslandı pencerenin pervazına. Bir müddet camdan dışarı baktı, düşündü. Ağır ağır İne Bey'e döndü. Yüzü de gözleri de ağırlaşmıştı;

"İne Bey, hemen, yarından tezi yok, Bayezid oğlumu da yanına alacaksın. Bursa'ya uğramaca yok, doğru Ankara'ya, Ahilere. Oradan tebdil olup Konya'ya varacaksınız. Bayezid Karamanoğlunun topraklarını eyi öğrenmeli, mümkünü olursa daha ötesini de görmeli. Bir yurt, görmekle öğrenilir derim. Bilmediğin yolda yürüyemezsin ya, nice savaş edeceksin?"

Sözüne ara verip dışarıyı dinledi, pencereyi açacağa benzedi, açmadı: "Bayezid kendi gözüyle görsün, kendi kulağıyla duysun Karamanoğlunun ülkesini, sen de. Savaşan yiğit, arkasını sağlam kayaya yaslamalı ki bilmediği yerden vurulmaya, bildiği yerlere baka."

Açtı pencereyi en sonunda, dayanamadı. Ya Meriç'i ya Edirne'yi dinledi, İne Bey'i yanına çağırdı sonra: "Dinle, bir şeyler duyacak mısın yoksa bana mı öyle geliyor?" dedi. "Bir ses mi? Uzakta, henüz uzakça bir ses mi?"

İne Bey kulağını iyice verdi: "Kervan" dedi çekine

çekine. Pek emin değildi, emin olunca: "Kervan Beyim bu!" deyip Murad Bey'in yanından geri çekildi. "Beklediğimiz Horasan kervanıdır hemi de, bana öyle gelmekte. Şu sıra Edirne'ye gelen başka kervan yoktur."

"Öyleyse git, Bayezid'i al gel. Yakub'u da getir. Sahanlıktan kervanın gelişine bakalım. Meydan önümüzde. Timur nasıl görünecek gözümüze?"

Gülümsedi mi gülümsemedi mi İne Bey onun orasını çıkaramadı, çıkmak üzere idi, anlamaklığı bölünmüştü, anlayamadı. Konyalar, Karamanlar, Bizanslar, Timurlar gergefinde yüklü bir sabah düğüm düğüm düğümlenmişti kafasının içinde.

Kervanın girişi Edirne'yi birdenbire uyandırdı; çıngı kışına çoluk çocuk, genç ihtiyar koştu. Horasan adı, kervanın kendinden çok adam çekiyordu. Geldi; Eski Saray'ın karşısındaki hanın önünde develerini ıhtı.

Kervan yükünü indiredursun, kaldırdığı toz bulutu daha durulmadan Kara Mustafa Bedreddin'in elinden tuttuğu gibi kervancıbaşının yanına ulaştı: "Bize izin." dedi. "Kurda kuşa yem olmadan geldik Edirne'yi bulduk. Emaneti yerine ulaştırmam gerek. Kal sağlıcakla."

Yükü indirilen develerden biri, çift hörgüçlü bir kara deve öfkelenip höngürdedi o sıra.

Kervancıbaşı, tozunu toprağını süpürüyordu: "Şükür Allah'a!" dedi. "Amma bu evme neden? Elini yüzünü yu hele. Çocuk tozdan görünmüyor, sapsarı." Lafını bitirmeden kara deveyi tekmeleyen deveciye döndü, azarladı: "Höööt! Höt dedik hınzır! Sana ekmek yediren kapı tekmelenir mi? Ağır ol!"

Kara Mustafa deveyle deveciye bakıyordu daha çok. Kervancının ilgisini dağıtmak için: "Bu çocuk aslında sarıdır bakma sen." dedi. "Anasına geldi nasıl olsa. Kavuşunca aklar paklarlar. Sağ olasın."

Aslında içi içini yiyordu. Domuzundan bir kurt yüreğinin başına yapışmış kemirip duruyordu. Bedreddin'in de Ecevit'e benzemesinden korkuyordu. Bunun için kervana katılıp Edirne'yece gelmiş, konak yerlerinde uyurken bile yanından ayırmamıştı; utanmasa, Kara Mustafa delirmiş demelerinden korkmasa Bedreddin'i ayak bileğinden kendi ayak bileğine bağlayacaktı. Yol boyu, Ecevit'in kaçışını yutamadıkça Bedreddin'e daha bir sıkı sarılır olmuştu. "Hadi." dedi Bedreddin'e; "Evinin yolunu biliyorsun he mi? Götür beni; gidelim."

Bedreddin Eski Saray'ın sağ köşesinden sapan sokağın başını gösterdi boşta kalan eliyle.

Kara Mustafa, Bedreddin'in sağ elinden sokağın başına bakarken sarayın sahanlığındakileri şöyle bir gördü. Kirpiklerinin uçlarına bile toz bulanmıştı; gözevlerinde toz sulanmışlığı acımaktaydı, kötü bir titremedir sardı her yanını, elleri de sapır sapır titriyordu. Gün çalmış bir titremede, farkında olmadan, elleri varıp acıyan gözlerini oğuşturdu; oğulmuş bir kırmızılığın uçuşmasında sarayın sahanlığına kaçamak baktı. Sultan Murad Han idi, az gerisindeki İne Bey'i de tanıdı. Gitmek, İne Bey'e Elvan'dan bir haber olup olmadığını sormak, Ecevit'i öğrenmek için yüreği koptu. Koptukça attı, attıkça koptu. Fakat durdu birdenbire. İne Bey'in vereceği cevabı duydu sanki, hayın bir ses kulağının ta içinden: "Ecevit kaçtı! Ecevit kaçtı! Sen kaçırdın!" demişti. Kara Mustafa, çaresiz bir utanç yılgınlığı içinde görünmekten korkarak çekti Bedreddin'i az beri yana doğru itti: "Sarayın önünden geçilmeden gidilmez mi sizin eve?" dedi. "Başka yolu yok mudur?"

Bedreddin hanın solunu gösterdi: "Şuradan da gidilir." dedi. "Gidilir de, çok dolaşır."

Devenin biri, bir daha höngürdedi, az öncekinden

daha öfkeliydi, belki de yine o kara deveydi.

Kara Mustafa düşünmeden, sağına soluna bakmadan Bedreddin'i sürükledi: "Çok dolaşsın, ordan gideceğiz, adımla, adımla dedim Bedreddin, adımla bre!"

Kervancıbaşının adamın birine kabaca çıkıştığı, bağırdığını duydu: "Alır ayağının altına o deve seni." gibi bir de tehdit. Herhalde demin deveyi tekmeleyene idi. Hanın yanındaki dar sokağa sapınca az biraz ferahladıysa da adımlarını yavaşlatmamıştı henüz, Bedreddin uymakta bir hayli zorluk çekiyordu, zorlanıyordu. Ama ağzını açmıyordu. Kara Mustafa kendinde olup da Bedreddin'in yüzüne doğru dürüst bakabilse, yorgunluktan ve Kara Mustafa'nın evmiş uzun adımlarına uymağa zorlanmaktan öte bir sıkıntıda olduğunu anlardı. Anlamasına anlardı da, sorardı da, ne yapıp yapıp sıkıntısını giderecek çareleri arar, muhakkak bulurdu da. Gelgelelim Kara Mustafa cendereler içindeydi; Bedreddin'i evine götürüp teslim etmekten başka şey düşünmüyor, hele sarayın sahanlığında Sultan Murad'ı gördükten sonra Ecevit'in kaçışındaki utancın yangını, tutuşturmadık bir yanını bırakmıyordu. Bir soluk bittikçe evmesi hırçınlaşıyor: "Hangisi? Şimdi hangisi?" diye delicesine soruyor, girdikleri yeni sokak uzadıkça kalan sabrı da eriyordu: "Ne bitmez sokaktır bu? Yanıldın mı yoksa? Hele bir yanılasın ki?" deyip sokranıyordu.

Herhal girdikleri üçüncü sokaktı, göz kararlamasından anladığına göre hanı da Eski Saray'ı da soldan dolanıyorlardı. Soldan, hanla Eski Saray'ın bulunduğu meydandan uğultular, çığlıklar, kaçan bağırışlar, kudurmuş höngürtüler birbirine karışıp geldi. Kervana rağmen yine de sessiz Edirne uğul uğul kaynaşıyordu.

Bedreddin, daha çocuk iken çöp sokup karıştırdığı oğul vermiş bir arı topağının kudurmuş çözülüşünü

hatırladı, o günkü korkusunda Kara Mustafa'ya yaslanıp kaldı. Kara Mustafa ise meydanın, bütün Edirne'nin, Sultan Murad ordusunun kopup ardına düştüğünü, Ecevit'in hesabını soracağını sandı. Kanı kuruyordu nerdeyse. Bu kargaşa böyle yayılıp gelirse? Bu sel? Bu sel de Bedreddin'i kapıp götürürse? "Yürü!" dedi hırsla; "Durmaca yok. Hangi sokağa şimdi? Doğruca mı?"

Bedreddin'in toz yutmuş sesi: "Doğruca." dedi.

"Başka sokak var mı yine?"

"Var. Kısadır."

"Ne bitmez sokaklar bunlar?"

"Çok dolandık da."

Yeni, Bedreddin'in kısa dediği sokağa girdiler. Bedreddin, sokağın yola kavuştuğu yeri gösterdi; sanki istemeye istemeye, bir garip, bir yoksul inledi: "Ordan sağa." dedi "Ev orda."

"Soldan saraya mı gidilir?"

"Saraya."

Yürüyorlardı. Uğultu daha çok arttı, daha yakından duyuldu. Kara Mustafa daha hızlandı. Sesi daha hızlandı, mümkün olsa sokağı hızlandıracak yahut Bedreddin'in evini bu yana doğru koşturup getirecekti: "Neyin nesidir bu uğultu?"

"Bilemiyorum."

"Edirne böyle midir hep?"

"Olmaz. Akıllıdır."

Kara Mustafa, Bedreddin'in ne için "Akıllıdır." deyişini çıkarmağa çalışırken sokağı sağa dönüyorlardı. Soldan, kaynaşması hemen patlayıp bir yana yıkılacak uğultu açık açık duyuldu. İki üç adım atar atmaz da Bedreddin zınk deyip durdu. Bedreddin'in eline sıkı sıkıya yapışmış olan Kara Mustafa, bu eli koparsa da Bedreddin'in orada öylece kalacağını anladı. Canı bur-

nunda: "Bre ne yapmak istersin?" diye soludu.

Bedreddin'in yüzü, gözleri, görünebildiği kadar baktığına doğru donmuş kalmıştı, donmuşluğu parçalayamayan sesiyle: "Atam!" diyebildi.

Kara Mustafa hiç bir şey anlamadı. "Atan mı? Ne atası bre?"

Bedreddin yine öyle: "Atamdır." dedi. Kaşları, gözleri, yüzü o donmuşluğunda sokağın ilerisini gösteriyordu, paramparça dökülüyordu. O zaman, uzaktan, gözleri yerde, iki eli göbeğinin az altında yenlerine sokulmuş bir adamın, yerde börtü böcek varmış da ezmekten çekiniyormuş gibi usul, düşünür adımlarla gelmekte olduğunu gördü. Bir adama, bir Bedreddin'e bakındı, bakındı, bakındı. "Bu mudur? Atan mıdır? Atan bu mudur?"

Bedreddin, değişmeyen donmuşluğunda gün ışığı ararcasına: "Bu..." diyebildi.

"Eyi, atan bu da, eyi bre bir çocuk atasını görür de böyle mi durur?" Bedreddin kötü kötü yutkunuyordu; bir laf daha söylerse Kara Mustafa, ya yılışıp ağlayacak ya olduğu yere çöküp bayılacaktı. Böyle olduğunu gördüğü halde, başka zaman olsa yapmayacağını yaptı, yükten kurtulacağını görmenin son kaygısında Bedreddin'i kuş misali kaldırıp kucakladı, koşar adım, gelmekte sanki nazlanan adamın gelişine uçtu, tam önünde bıraktı Bedreddin'i yere; selamı sabahı unutup: "Al emanetini, sağ salim gelmişim baba, kaçmadan kaybolmadan gelmiştir, al." dedi.

Bedreddin, Kara Mustafa tam babasının önünde yere bıraktığı halde, nasıl yaptıysa gerilemiş hemen, Mustafa'yı babasıyla kendi arasına almıştı; nedense Mustafa'nın çakşırından tutunmuştu.

Bedreddin'in babası, ilk anda gerçekten belinlenmişti; düşlerinden, düşüncelerinden, belki dualarından

fırlayıp önüne düşmüş bir dış dünyaya kolayına bakamamıştı. Fakat Mustafa'nın, görünen Mustafalığına yakışmayan sesini, tavrını, acayip korkusunu, acayip korkusundan kaçışını çocuktan beter Bedreddin'in gidip o korkunun çakşırına tutunuşunu önüne düşen dış dünyanın alışageldiği tuhaflıklarından sayınca alışılmışlıklara bakar gibi baktı: "Hayırdır inşallah?" dedi yavaşça.

Kara Mustafa: "Teslim." dedi. "Teslim." diye tekrarladı.

Bedreddin'in babası, oğluna sönük sönük baktı; cam kırıklarının bütünleyemediği bir ışık geldi geçti sönük bakışına. Paylamak mı acımak mı yoksa sevmek mi olduğu anlaşılmayan sesi Bedreddin'in üstüne üstüne çöktü: "Bu sefer derviş götürmemiş seni Bedreddin." dedi. "Getiren derviş değil, ne diyeceksin?"

Kara Mustafa kimseyi dinleyecek durumda değildi. Üstelik arkasında gerçek bir kıyamet koptuğunu sanıyordu. "Teslim." dedi bir daha. "Sağ salim, berelenmeden teslim."

Bedreddin'in babası sinirlendi mi ne? "Kâğıt da ister misin?" dedi taşsı; "İstersen yazıp veririz."

Kara Mustafa düşünmeden: "Eyi olur." dedi.

Babası, yenlerinden çıkardığı sağ elini oğluna uzatırken taşsılığı artmış: "Olur." dedi. "Hayırlısıyla elimiz değsin de teslim..." Sözünü bitiremedi. Bedreddin babasının eli omzuna değdiği anda ürkek tavşandan daha ürkek kaçtı. O anda da babası, höngürdeyip gelmekte olan çift hörgüçlü kara bir deve gördü. Ağzının köpüklendiği ta buradan belliydi, gözünün hiç bir şey görmediği ayan beyandı. Boynunda, sağdan soldan atılmış kementlerin kopardığı urganları ayağına dolandıkça kara devenin kudurmuşluğu azıyordu. Arkasında, yanına pek yaklaşamayan birtakım adamlar, odunlarla koşuşmaktaydı.

Deveyi, Bedreddin'in acayip ürküşüne bir anlam veremeden bakakalan Kara Mustafa da görmüştü. Görür görmez o aklı başından büsbütün gitti. Bedreddin, kara devenin yolu üstündeydi. Orada, öylece, tuzağa düşmüş çulluklar misali bönleşmiş, beklemedeydi; gözleri kara deveye mıhlanmıştı. Bir an, koca dünya durdu yerinde; ses soluk duyulmaz oldu, nefes alınmaz oldu. Bir an, koca dünya bir kara deveden bir Bedreddin'den ibaret küçüldü, sonra Sultan Murad Han oldu Kara Mustafa'ya Ecevit'i sordu. O anda da Kara Mustafa, yayı bırakılan ok düşüncesizliğinde uçtu varıp Bedreddin'i kucakladı çekip kenara bıraktı ama duramadı yerinde, hızını alamadı ok düşüncesizliği yahut vurduğu yerden geri sekti aynı hızda, yeni hedef aradı, kara deveyle burun buruna geldi; ok düşüncesizliğinin hızı ve kara deve. Kara Mustafa ve ok düşüncesizliği hızı. Ok düşüncesizliği hızı, Kara Mustafa ve deve kudurganlığı birbirine karıştı, birbirinden farksız oldu, Kara Mustafa böyle hissetti; hissetmesiyle birlikte de kara devenin kudurmuşluğunun boynuna atılıp asılması bir oldu. Kudurmuş kara deve, boynuna sımsıkı sarılıp soluğunu kesen nesneyi kaldırıp atmak için bütün kudurmuşluğuyla salladı başını, boynuyla birlikte, ayakları yerden kesilen Kara Mustafa sallandı durdu. Kusacaktı, içi dışına çıkıyordu.

Kara Mustafa'yı boynundan atamayan deve, bu sefer yere çalıp ayaklarının altında ezmeğe yeltendi. Gerisine gerisine inen odunların acısıyla, Kara Mustafa'yla birlikte, odunlardan kurtulmak için fırdolayı döner oldu, döndü, döndü, döndü. Kara Mustafa kendinden geçmek üzereydi. Uyuşmadık yeri kalmamıştı. Deve ise aksine, döndükçe kuduruyor, döndükçe kudurmuşluğuna kudurmuşluklar ekliyordu. Kimsenin bir yardım yapacak hali kalmamıştı. Bu durmadan dönen kudurmuş

hızın arasına girmek değil gözle seyretmek delilikti. Tek umut ya devenin çökmesi ya Mustafa'nın kollarını çözüp kaçabilirse kaçmasındaydı. Kollarını çözüp kaçması için bağırıyorlardı. Ama ne deve çöküyordu ne de Mustafa bağıranları duyuyordu. Bir ara deve yorulmuşçasına durakladı. Fırsatı kaçırmak istemeyen biri, hazır beklettiği kemendini fırlattı, fakat tutturamadı. Kemendin vuruşundan huylanan deve korkunç bir homurtu ile salladı kafasını, Kara Mustafa bu sefer tutunamadı. Devenin az ötesine, tepe üstü düştü.

Boynundaki ağırlıktan kurtulmanın şaşalamasındayken deve, iki üç okçu birden yaylarını gerip bıraktılar. Oklar devenin alnına, gırtlağına, döşüne saplandı. Deve de ıhtı olduğu yere.

Bedreddin'in babası kalabalığı yarıp geldiğinde Kara Mustafa'nın yoksul gözleri yarı soyunmuştu, ama aranıyordu. Başucuna eğilen Bedreddin'in babasını hayal meyal tanıdı. Dudaklarının iki ucundan da kan sızıyordu. Başının yarısı ezilmişti. Kan sızmasında güçlükle: "Teslim mi?" diyebildi, demeğe çalıştı daha doğrusu.

Bedreddin'in babası, Kara Mustafa'nın kulağına yanaştırdı dudaklarını, ağır ağır: "Allah senden razı olsun oğul." dedi. "Emanetimi sağ salim getirdin. Kendi emanetini de sağ salim götür, haydi aslanım." Sonra Kara Mustafa'nın Kelime-i Şehadet getirmesine yardım etti.

Kara Mustafa'nın gözleri yoksullaştı, yoksullaştı, yoksullaştı. Birtakım sözler söylemeğe çalıştı, fakat Bedreddin'in babası anlayamadı. Kara Mustafa'nın gözleri, en yoksul bakışında, susuverdi.

"Galuinnalillah ve innaileyhi raciun." dedi Bedreddin'in babası; Kara Mustafa'nın gözlerini kapattı. Cübbesini çıkarıp üstüne örttü.

Bedreddin'i arandı tedirginliğinde. Bedreddin'de

bet beniz kalmamıştı; kocaman iki göz olmuş, ısıtmadan sapsarı bakmaktaydı. Elinden tuttu; eve götürdü. Ağzını açıp tek kelime söylemedi. Sadece, evin kapısında, kapı açılmadan önce: "Kaçışın bunun içinmiş demek?" diye söylendi. "Sebepsiz gül açmaz, sebepsiz gül de solmaz."

Kapıyı açan anasına Bedreddinini itti: "Al, geldi ağladığın." dedi. "Benim işim var az dışarda."

"Cübben?" dedi kadın; "Cübbeni giymedin mi? Böyle mi çıktın sen?"

Bedreddin'in babası dalgın çekti kapıyı: "Benim değilmiş." dedi. "Sahibi geldi."

Örtülen kapının arkasında Bedreddin'in anası bir süre Bedreddin'e bakıp durdu; gözleri oğlunu sevdi; sevdi. Koştu bağrına bastı, öz dilinde boşandı, konuşup öptü, öptü konuştu. "Oğlum, Bedreddinim, ciğerim."

"Gel." dedi. Aldı yukarı götürdü. Soydu, attı üstündeki pılıyı pırtıyı, temizlerini giydirdi. Yatağa sakız aklığında çarşaflar serdi, Bedreddinini yatırdı. "Su ısıtıp yuyacağım seni Bedreddinim." dedi. "Unutacaksın. Meryemimize, Kutsal Babamıza dua ettim, oğlu İsamıza. Duamı kabul ettiler. Bir daha o pis dervişler gelip götürmeyecekler seni, götürmeyecekler Bedreddinim götüremeyecekler, güçleri yetmeyecek."

Bedreddin evden çıktı çıkalı ilk defa rahat bir yatakta, gevşemek üzereydi. Bir düş konuşmasında: "Dervişler düş diyor, babam." dedi. "Kötü düşlermiş. Kafamın içindeki şeytanlarmış."

Anası: "Baban?" deyip döndü; sesine bakılırsa pek de iyi sözler söylemeyecekti. Fakat değiştirdi. "Onun dinine bakma sen Bedreddinim. İsamız yalan söylemez. Seni bana İsamız geri getirdi. Dervişlerin elinden İsamız aldı kurtardı."

"Hayır. Kara Mustafa'ydı adı."

Anası, Bedreddininin sayıkladığını sandı. Köşedeki perdeye gidip çekti; ardından çıkan biri haçtaki İsa'yı öteki Meryem'in boynu bükülüğünü gösteren tasvirlerin orta yerinde duran mumu yaktı. Diz çözüp önlerinde mini mini bir duaya daldı.

Bedreddin yatakta, anasını, yarı karanlık bir düşü seyreder gibi seyretti.

Tasvirler, mumun titrek ışığında kaçtı, kaçtı, kaçtı gözlerinde. Kaçarken Kara Mustafa oldu, Elvan oldu. Kaçarken yola taş döşeyen dervişlerden biri oldu, Somuncu Baba'ya uzandı, sonra Ecevit?

Sonra? Mum ışığında kaçı kaçıveren tasvirler sonra Börklüce Mustafa'yla Torlak Kemal olup kaldılar.

Bedreddin bu ikisine uyudu.

Börklüce Mustafa'nın ilk bağdaş kurup oturduğu sofra kaba oyulmuş tahta kaşıklarla bulgur pilavına, bir tas yayık ayranına ve üç baş kuru soğana oldu. Kuru soğanlardan biri yeşilinden filizlenmiş, ötekinin yarısı soğlamıştı; birisi sağlam, yenilecek cinsindendi, onu da Börklüce Mustafa'nın önüne koydular. Koyarken de evin kadını: "Soğan." dedi. "Soğan. Türkmencedir." Börklüce Mustafa'nın ilk öğrendiği Türkmence söz soğan oldu. Kırıp yediğinde gözleri yaşardı, acı olduğunu öğrendi. Bir daha da soğana elini sürmedi.

Duayı öğrendi, ardından da; yemekten önce, yemekten sonra şükretti evin kadını gibi, erkeği gibi, delikanlı oğlu gibi; yemekten sonra el yıkamayı da öğrendi.

Ne konuştularsa konuştular kadınla erkek yemeğin üstüne, kısa sürdü. Sonra evin erkeği Derbendin camisine gitti. Evin kadını kap kaçakla, yatak yorgan keçe sermekle uğraştı. Evin delikanlı oğluna bir şeyler söyledi; o da Börklüce Mustafa'yı alıp dışarı çıkardı. Karanlıkta dolaşırken Torlak Kemal'e rastladılar; Torlak da yanına verildiği evin oğluyla dolaşıyordu.

Torlak Kemal'i görünce Börklüce Mustafa'nın içi oynadı; herhal Torlak da öyle oldu ki sarılıp kucaklaştılar. Torlak Kemal akşam yediklerini anlatmağa çalıştı. Elini kolunu boynunu boğazını oynattı durdu. Börklüce Mus-

tafa'nınkinden farksızdı herhal. "Soğan" dedi Mustafa, gülüştüler, iki Türkmen çocuğu da kendi aralarında konuşup gülüşüyorlardı. Yıldızlar vardı gökyüzünde, sayılamayacak kadardı; kimi kümelenmiş, kimi iki ikiye kimi de bir başınaydı. Bir başına olanların ışığı daha parlaktı. Gece, akla kara ayırd edilecek kadar aydınlıktı.

Bir güvercin sıyrılıp süzüldü geldi; ak idi, sanki yıldızların arasından düşmüştü. Börklüce Mustafa da Torlak Kemal de güvercine bakarken göğüs geçirdiler, aynı anda, ikisi de farkında olmadan.

Güvercin, kanat çırpa çırpa Derbendin en görkemli yapısına doğru uçtu, kulenin arkasına dolanıp görünmez oldu. Torlak Kemal'in de Börklüce Mustafa'nın da gönlünde kabarıp kanat çırpan güvercinler kaybolup belirsiz bir yere kondular.

Gece, her zamanki gibi güvercinsiz kaldı.

Yiğitbaşı Elvan tüneğe gelip konan güvercinin ayağındaki borucuğu aldı, çıkan kâğıdı okudu. "Bu Timur nedir ki böylesine düşündürür Murad Beğimizi, nedir ki?" diye söylendi. Ötesini düşünmeğe gücü yetmedi. "Bilme Sultan Murad Han olmaktır." deyip rahatladı ancak.

Odasına dönerken, Sultan Murad Han olmanın zor, çok zor olduğunu düşündü; mümkünü yoktu. Yine de aklına takılıp kalan soruyu cevaplandırmak için zorlanıyordu: "Nedir ki? Bu Timur nedir ki düşündürür böyle Sultan Murad Han'ı?"

Yiğitbaşı Elvan odasına gireceği sırada, sessiz geceyi sıyıran kanat seslerinden irkildi, döndüğünde de şaşıp kaldı. Bir başka güvercin, bu yan tüneklerden birine konuyordu: "Hayırdır inşallah." diye söylendi. Bugünlerde, böyle bir güvercin beklemiyordu.

Şaşa düşüne tüneğe vardı. Güvercin, Konya'dandı. Güvercinle gelen kâğıdı ay ışığına tuttu; belirsiz bir korku, bilinen korkulara benzemiyordu, gelip geçti göğüs aralığından. Kâğıt, sanki sorusunun cevabıydı.

"Tirmiz Şeyhlerinden Seyyid Bereke, Biya kasabasında Emir Timur'a bayrak ve tuğ verdi!"

Yiğitbaşı Elvan "Bayrak ve tuğ?" diye söylendi;

"Osman Beğ'e verildiği gibi. Vay babam vay! Vay ki vay."

Timur, başparmağı ile orta parmağının uçlarında bir kelebek kanadı tutar gibi tuttuğu atı, şahın dördüncü hanesine konduruverdi. Konduruverdiği anda da, çizgisiz ak yüzünde gül uçmalarından daha yeğni bir tebessüm dudak uçlarına indi, kısılıp: "Şaha kış ya Emir Hüseyin." dedi; tebessüm, gözlerinin içinde oyalandı.

Emir Hüseyin, Moğol sakalının az kabacasına heveslenmiş sakalına, yolarcasına sarılıp kaldı. Gözlerine inanamıyordu. Bundan önceki iki oyunun ikisinde de atın tekmesini yemişti, hâlbuki filden beklemişti; filin hücumlarına aldanmıştı. Filin hücumlarını durdurmak, fili kıstırmak yahut yemek için zaman zaman Timur'u bile imrendiren açmazlar hazırlamıştı. Ama sonunda bir at sıçramış açmazlarının üstünden, gelmiş şahına kış demişti. Ve yine, şimdi, bu atın huysuzluğunu tersliğini bile bile bu üçüncü oyunda da at, hem vezirinin hem şahının karşısındaydı. İçinden söğüp saydı bu işe; Okçular Arastasının kaytan delikanlılarının ağzıyla küfürü bastı Timur'a ama ne çare? At, vezirine de şahına da kafa tutuyordu hem de daha oyunun sekizinci hamlesindeyken. Bir ara, Timur'un hile yaptığına bile inandı. Fil açısıyla mı başlamıştı oyun? Fil açısıyla başladıysa fil neden vezirin koruyucusu değildi öyleyse? At neden tepiyordu? "Ah!" diye söylendi Emir Hüseyin, ince, çizgileşmiş göz-

leri büsbütün gömülmüş, çizgisini de silmişti. "Ben baştan yedim bu naneyi, file uydum."

Emir Hüseyin'in iki ön dişi yoktu, alttan bir köpek dişi çarpılmıştı; söylenişi bir yana, doğru dürüst konuşması dahi zor anlaşılırdı. Timur: "Ne buyurdun emirim?" diye sordu. Saygıda kusur etmeyen sesi, her zamankinden daha ölçülüydü; "Filler, savaşta da ürkütücüdür, adamın gözünü çeker üstüne, cüssesinden mi dersin?"

Islığımsı bir sesle Emir Hüseyin düşündüklerini döktü: "Satranç da savaştır Timur Beğ." dedi. "Durmadan duyarım dilinden."

"Doğru, boş bulunmağa gelmez. Hep söylemişimdir. İnanmışımdır da."

"Eh, sen de savaşta hileyi seversin, he mi?" dedi ama hâlâ düşünüyordu; şahını kaçırmak yahut vezirini feda etmek, Timur'un hilesini bulmaktan daha önemli gelmiyor gibiydi; "Satranç da savaş ise?" diye geveledi düşüncesini, dili daha ötesine varamadı, dilinin kökünde acımsı bir kasılma daha ötesine izin vermedi.

Timur'un, çizgisiz ak yüzündeki tebessüm kayboldu: "Satrançta hile, yapanı rezil eder emirim. Savaşta hile ise sıradan bir Beğ'i bakarsın vezir eder, şarttır." dedi.

Saygıda kusur etmeyen sesi az biraz burkulmuştu yahut da Emir Hüseyin'e öyle geldi. Ne var ki geri dönmeği de Emir Hüseyinliğine yediremedi. Küt tırnaklı dört parmağı ile birden şahını tuttu: "Hileyle savaşıp vezir olan Beğ'in gözü sultanlığadır Timur Beğ, aklında bulunsun." dedi. "Gözden ırak tutmazlar, bir ayağının tökezlemesine bakılır böyle Beğ'in." Küt tırnaklı dört parmak şahı kıştan çekti, selamete aldığını sandı.

Timur, karşısındakinin bu güvenişini bekliyormuş gibi ikirciksiz, atını vezire sürdü, yedi. "Benim bir aya-

ğım her zaman aksar emirim." dedi veziri alırken de; "Bu yüzden hep sürçerim, tökezlerim. Gelgelelim bütün şahlar, tehlikeyi gördü mü canı derdine düşerler kaçarlar, vezirlerini yedirirler. Bu bakımdan korkum yoktur, atılan kazanır, vuran yener. Şah kaçtı mı kaçtığı yeri de bilmez, bak, şurda filim nasıl beklemekte? Selamette sandığın şahına yürüyüp alacak onu, yine kış! Bu oyun da biter emirim."

"Haklısın." dedi noksan dişlerinden Emir Hüseyin; "Satrançta üstüne yok, amenna. Büyük balık küçük balığı yer demişler ama satrançta değil herhal, satranç için dememişler. Baksana bir at bir veziri, bir fil bir şahı yiyor kolayca."

Timur "Kolayca?" deyip, Emir Hüseyin'in kalkmasını bekledi. Fakat Emir Hüseyin kalkmadı. Oysa kalkacak gibiydi. Çekirdek irisi gözleri Timur'a baktı bir süre; "Ee?" diye sordu noksan dişli sesi; "Kolayca değil de ne? Şunun şurasında altı hamle, bilemedin yedi. Yedinci hamlede vezir de gitti şah da. Kolayca değil mi bu?"

"Değil emirim, izin verirsen değil. O altı yedi hamle, altı yedi ay düşünülmüştür, altı yedi ay da denenmiştir. Şimdi altı yedi dakikaya sığdı. Kolayca dediğin bu senin. Ama benim söylemek istediğim o değil. Büyük balık dedin; her zaman küçük balıkları yiyemez büyük balıklar!"

"Ha şimdi de bunca yıllık atalar sözüne karşı çıkacaksın, bir kulp takacaksın. Tak bakalım nasıl bir kulp olacak görelim."

Doğrudan cevap vermedi Timur. Çizgisiz ak yüzü, hiç umulmayacak derecede süt kabarmasına çalmıştı, sesi daha bir kabarık, gerilemişti. "Ben çocuk iken emirim..." diye yutkundu; "Eyice çocuk iken hemi de, herhal bilirsin, ben çocukken babasız idim, babasız büyüdüm. İşte o vaktin birinde, Ceyhun'un bir küt kolu bizim oba-

dan akardı. Gidip sazlıkta göleklendiği yere oturur suda oynaşan balıklara bakardım. Tuttuklarımı anama götürürdüm. Başka kim getirir bize yiyecek, kim düşünür ana oğulun karnını. Göleğin daha ötesinde bulanık sulu kocaman bir çökek su birikintisi vardı. Ceyhun'un küt kolundan da su gelirdi buraya, gelirdi de galiba geri gitmezdi, burada çökeklenirdi. Her neyse bu çökekte işte, burda da balıklar vardı şöyle ufacık tefecik, görsen balık yerine koymazsın. Elini sokmayı gör, bu küçük balıkların onu yüzü bir olup vururlar, elini bir daha sağlam alamazdın. Onları gördüm ben. O ufacık tefecik balıkların onunun yüzünün birden bir olup göleğe geldiklerini, kocaman balıklara saldırdıklarını gördüm. Göz açıp kapayıncaya dek o koca balığı bir kuru kılçık yapıp bırakırlardı. İçlerinden birinin ön ayak olmasını beklerlerdi; o gözü kara, o korkusuz öncü yön verip atıldı mı avına ötekiler hemen birleşir ardına düşerlerdi. Küçük balık deyip önemsememek eyi değil, hoş değil; beş on küçük bir oldu mu isterse ayı balığını da ortadan kaldırırlar. Bana izin var mı emirim, artık gidebilir miyim?"

"Neden? Bir acelen mi var?"

"Yok emirim, saat... Gecikti de."

"Çok geciktiğimiz oldu. Satrançta yenilsem de seni dinlemek hoşuma gidiyor. Yenilen doymazmış. Ne dersin?"

Timur ya bilerek boş bulundu yahut da ağzına geleni ilk defa tutamadı: "Evet emirim." dedi; "Ders almazsa yenilen doymuyor."

"Yaaa? Bu taş bana. Kabul. Sen heç yenilmedin mi?"

"İki defa. İkisinde de neden yenildiğimi düşündüm hep. Uzun uzun düşündüm. Satrançta hangi taşı vakitsiz sürmüştüm yahut hangi yerinden kımıldatılmayacak taşı kımıldatmıştım. Kımıldattığın taşı geri alabilir misin?

O zaman aynı oyunların tekrarlanmasına fırsat vermedim. Sözüm size değildi, size gibi çıktıysa bağışlayın lütfen. Bazen lafın gelişi gidişini şaşırtıyor, izin verirsen emirim gitsem diyorum."

Emir Hüseyin gözünü satranç tahtasına dikti; şahı, veziri, filleri, atları, öncüleri süzdü. Moğol sakalından az kabacasına heveslenmiş sakalıyla oynuyordu, bırakmıyordu. Çekirdek iricesi gözlerini kırpıştırdı. Dişleri noksan sesi: "Ben diyorum ki..." dedi düşüne düşüne; "Timur Bey ben düşünmekteyim ki..." Asıl söyleyeceğine dili varamıyor, dolanıyordu. Sakalını bırakıp gözlerini Timur'a döndürdü, birden aklına gelmiş gibi: "Eyi. Eyi de acelen ne onu söylemedin daha." dedi.

Timur'un çizgisiz ak yüzü depreşti huysuzlanıp, gözlerinin kenarları kırıştı, istemeye istemeye: "Birini görmem gerekmekte." dedi.

"Nasıl bir görme?"

"Bir kitap getireceklerdi."

Emir Hüseyin'in, Timur'un ağzını bekleyen çekirdek iricesi gözleri yayvanlaşıp gülmeğe çalıştı; azıcık küçümsedi de: "Ha sen okurdun ya." dedi. "Okumağı da severdin. Bir satranç kitabı mıdır beklediğin?"

"Bir satranç kitabı değildir emirim. Bir tıp kitabı."

"Yok canım. Bir tıp kitabı hemi de? Kargacık burgacık, kafam kadar ağır, dirsek boyunda? Aman Timur Beğ; bre sen bir beğsin tıp kitabı Beğ'in nesine? Hekim mi? Hadi canım adamın dili bile varamıyor."

"Çok büyüttün emirim, beni hayli onurlandırdın, değer miyim bilemem?" derken Timur, Emir Hüseyin'in küçümsemesini anlamazlıktan gelmeğe gayret ediyor, incitmeden vuracak bir söz arıyordu aklı; "Tıp dediysek o kadar da değil, eh olsun olsun da sekiz on yaprak olsun şöyle el ayası bir risaledir."

Emir Hüseyin satrançta yenilmenin acısından kurtulma çaresini bulduğu için keyiflenmişti: "El yazısı bir risalede okunacak ne vardır hay Timur Beğ, kitap dediğin sana göre olmalı, kalın olmalı ki, yazsa ne yazar oncacık?"

"Delilerin nasıl tedavi edildiğini yazıyormuş."

"Yok canım, hele bak sen Timur Beğimize. Bak sen şimdi de deliler ha? Akıllılar bitti mi? Bre bu kitabı hangi akıllı yazmış ki seni çeker böylesine?"

"Osmanoğlu'nun ülkesinde yazılmış olmalı."

"Osmanoğlu?"

O ana kadar aklınca eğlenen Emir Hüseyin hem "Osmanoğlu?" deyip sordu, hem durdu, hem de gerçekten düşündü. Timur, Emir Hüseyin'in devam edip sormasını bekliyor, susuyordu. Ama karası süzülmüş ışıkta gözleri, Emir Hüseyin'i daralttıkça daraltıyordu, hatta bunaltmağa başlamıştı. Emir Hüseyin gözlerini kaçırarak: "Bilemedim." dedi. "Çıkaramadım." diye tekrarladı; "Kimdir bu Osmanoğlu. Bizim bu yanlarda adı bilinir mi? Bu Hazar ötesinde de yoktur herhal?"

"Daha öte." dedi Timur. "Duyulması kolay bir yerde değil, Urum üstüne akınlar yapan bir beğliktir."

"Bre sen oralardan haber almakta kitap getirtmektesin, sen Timur Beğ doğrusu korkulacak adamsın. İlyas Hoca'yla oğlunu haklaman boşuna değilmiş meğer. Boşuna diyenlere kanacaktım nerdeyse. Demek oralaraca adam salmışsın?"

"Salmış değilim emirim, gidip gelen kervancılarla konuşurum. Gelip bulurlar beni. Kitabı getiren yeni dönmüş bir kervancıdır. Haber de getirmiştir belki. Haber dersem, hani oraların durumu hakkında, neler görüp duyduysa."

"Öğreneceksin?"

"Ee. İşte öyle."

"Tee oraları öğrenip de ne yapacaksın? Çevremizi bilmen yetmez mi sana?"

"Yetmez emirim. Çevremizin de çevresi vardır, o çevrenin de bir başka çevresi. Uzar gider bu böylece. Çevrelerin sonu gelmez. Gelir belki. Bütün çevreler senin olur ise..."

"Bütün çevreler? Dünya yani, dünya demek istedin?"

"Say ki dünya demek istedim emirim."

"Çok büyük, kocaman bir çevre..."

"Hayır emirim az. Küçük, dar bir çevre. Vardıkça küçülür, öğrendikçe daralır."

"Eyi. Demek bu Osmanoğlu. Demek böyle birileri de var? Deliler için kitap da yazdırtmışlar? Hayırlı olsun. Var git bekletme kitabını Timur Beğ!"

Kalkıp çıkmak için kapıya yönelen Timur, hep aynı saygıda bekledi. Emir Hüseyin yapmacıksız bir ilgilenişle sordu:

"Bu kitap, deli tedavisi, akla uygun mudur sence?"

"Bilemem emirim. Duymuşluğum musiki yoluyla olmasıdır."

"Musiki yoluyla?"

"Evet. Beni de çeken yönü budur. Bir takım makamlar, bir takım deliliklere eyi gelmekteymiş. Herhal denenmiştir."

"Eyi. Eyi de, yine derim ki ben... Timur Beğ, sen açsın! Bir tuhaf açsın; doymayacak açlardan daha beter."

Timur'un çizgisiz akça yüzü kıpkırmızı kızardı nedense; bütün kanı, bir boşluğa akar gibi akmış, yüzünü doldurmuştu görünüşe bakılırsa. Emir Hüseyin, pırıl pırıl mumların ışığında, şimdiyece hiç görmediği Timur'un bu kan kırmızısı yüzünden irkildi birden; çekin-

me mi korku mu her neyse bir kötü ürküntü yüreğini sardı: "Ne oldun Timur Beğ? Ayağın? Başın dönmüş olmasın? Birden kalktıydın."

Timur bir süre cevap vermedi. Pamuk beyazındaki saçlarının börk altından çevrelediği yüzü, eski sağlam ve güvenilir Timurluğunu alıncaya değin kımıldamadı da. Yalnız, aksayan ayağına yer değiştirtti o da farkında olmadan. Sesi neden sonra bulanık geldi Emir Hüseyin'in kulağına. Biraz önce Timur'un yüzüne yayılan kan kırmızılığından bulanmışa benziyordu: "Ben..." dedi bulanıkça; "Emirim ben doğduğumda kıpkırmızı doğmuşum. Bir külçe kan sanmışlar. Kızıloğlan hastalığı dendiğini sonradan öğrendim bu kırmızılığa. Et yememekten olurmuş. Onun için açım herhal. Anamın babamın soyluluğu bir akçe etmemiş demek ki; sürülmüşler obadan, sürgünde soyluluk sökmemiş. Etsizliğe doğmuşum ben. Onun için şimdiyece istediklerim, şimdi istediklerim, şimdiden sonra isteyeceklerim açlığıma yetmemiş ise, yetmiyorsa, yetmeyecekse emirim onu benden başkası düşünsün. Isırdıkça ısırdığın, kopardıkça kopardığın küçülür."

"Dur Timur Beğ, asıl diyeceğimi demedim dur hele!"

Timur yine öyle bekledi. Timur yine öyle bekleyince Emir Hüseyin yine öyle gevelendi. Ama Timur'un taşmak üzere olduğunu hissedince söyledi söyleyeceğini en sonunda: "Timur Beğ kızımı sana vermek istiyorum. Senin de işine gelir herhal; büyük kızımdır. Cevap verme sakın şimdi. Git, yarın dersin diyeceğini. Bunu sen de istiyorsun biliyorum, var kitabının yanına."

Timur gittikten nice sonra da bakakaldı ardından Emir Hüseyin, içinde hem korkunç bir rahatlama hem de o ölçüde bir ürperti vardı. Rahatlamadan çok ürpertinin, kulaklarının ardında zonkladığını fark etti. "Vezir

gibi." diye mırıldandı; "Tıpkı vezir gibi. Kızımı da alınca bana kış diyecek bu topal. Ama? Başka bir yolu yok ki, yok ki."

Ağır, aksak, hantal; bir yığın olmuş döndü. Hamur yahut yumağı dönüşü. Ayaklarını hamurların içinde sürürcesine satranç tahtasının bulunduğu sedef işlemeli sehpaya gitti; baktı, baktı, baktı. Öfkeli bir el vuruşuyla bütün taşları devirip dağıttı. Sonra her birini dağıldıkları yerlerden aldı, yerlerine dizdi. Hamle sırasını Timur'a verip oyunu açtı, tekrarladı. Küt tırnaklı parmakları tam vezirine değdiğinde aklı başına gelmişti: "Burda!" diye dehşetle mırıldandı. "Burda yaptım yanlışı ben, burda yaptım, veziri oyuna sokmayacaktım ah sokmayacaktım. Vezir şahı nasıl kurtarır hay budala Hüseyin!"

Vurdu tekmeyi tahtaya: "Dönemem artık." dedi. "Vakit çok geç dönemem. Üstelik toy düğün eyleyerek çağıracağım topal bacağını tuh!"

Günlerden cumanın ertesiydi.

Sabah bütün şenlik şamatasını Kumral Dede Konağının bahçesine dökmüştü. Sayrular Evinin gül çardaklı kapısı her zamankinden kalabalıktı. Çoğu donuk, sanki yorgun, sanki uykuda düşte yahut düş kırığında bir takım insanlar bir sırada; bakıcı dervişler bütün güleçliğiyle aralarındaydı. Ya iki kişiye bir derviş düşüyordu ya üç kişiye, kalabalık belki de bundandı. Hekim yamaklarından ikisi, biri bir hayli genç, o bir takım adamları, ellerindeki kâğıtlardan okuyup, arada bir iki söz konuşup ayırıyor, içeri salıyorlardı. Genç olanı, kalınca, deri kaplı bir deftere öteki hekim yamağının ağzından çıkanları hemen yazıyordu:

"Arap'tır aslı bunun, buna Hüseyni gerek. Hüseyni'den türeyen makamlardan da dinletilse eyidir. Bunun aslı Tacik'tir, Tacik'e Arak makamı hoş gelir. Bu Türk. Türk deyince Uşşak makamıdır başkası gerekmez. Derviş baba, şu yanda duran sarı yüzlü mavi gözlü soğuk adamları içeri götür. Bunlara Rast makamından bir de Rast'tan türeyenlerden ezgiler dinletilecek unutmayasın. Tamam, siz baş ağrısı mı çekiyordunuz ordakiler? Her zaman mı? İçinizde hafakan illetinden dertli olanlar da var mıdır?"

Orta yaşlı hekim yamağının son sorusuna birkaç

hasta: "Var." karşılığını verdi. Cılız, isteksiz, kiminin soluğu zorlanmış olarak; "Eyi, pekey." dedi hekim yamağı, alışmış, alıştığı için hemen kendiliğinden gelen sesi, hareketleri vardı. "Hafakanlılar da baş ağrılılar da aynı koğuşa alınsın derviş baba, bunlara sen bak. Rehavi makamıdır dinleyecekleri makam. Çok konuşan, sıcakkanlı görünen hastalar gitti mi? Onlara da Tacikler gibi Arak makamı yazılacaktı, yazdın mı? Bre bir de kız olacaktı bugün? Baş ağrısından dertliydi, nerdedir? Görünürlerde yok mu?"

Bakınırken esmer, bıyıkları yeni terlemiş, eni boyu bahar fışkırmış filiz genleşmesinde dimdik duran delikanlıyı gördü.

"Hey? Senin derdin ne? Kâğıdını getir bakalım."

Delikanlı, hakkı olmayanı seyretmenin, seyrederken görülmenin tedirginliğinde utanmış: "Ben hasta değilim." dedi.

Orta yaşlı hekim yamağı, yine alışmışlığı içinde: "Ha, eyi, pekey." deyip döndü. "Bugün de bu kadar öyleyse, bu kadar tamam."

Genç yamağa döndü, aklına takılanı tekrarladı:

"Kız gelmedi mi? Başı ağrıyan canım?"

Genç yamak bakındı, "Bilemem." der gibilerden omuz silkti. Orta yaşlısı: "Dün halıcıların usta kadını söylediydi bre, hey delikanlı! Gel hele azıcık gel hele, adın ne senin?"

Esmer, bıyıkları yeni terlemiş delikanlı çekinmedi bu sefer: "Doğan." dedi.

"İzin günün herhal? Hangi ocaktansın?"

"İzin günüm. Şu sıra atlara bakıyorum, menzil atlarına."

"Ha? O sensin demek? Atlardan eyi anladığın söyleniyordu, eyi eyi."

Doğan tanınmış olmanın gururunda kubardı. Utanarak, sıkılarak, terleyerek.

Orta yaşlı yamak, börkünün ardından ensesine doğru sarkan saçlarını kaldırıp karıştırmağa başlamıştı. Kulak memesini de tutup bıraktı, ikircikli düşündü: "Eyi. Pek eyi. İzin günündeysen sana nasıl iş buyuracağım pekey? Buyuramam ki. Kendim gideyim bari."

Genç yamağa dönmüştü. Herhalde "Sen gider misin?" diye bakıyordu.

"İşimiz bittiğine göre..." dedi düşünerek hep. "Tamam ben giderim kıza canım eyi. Pek eyi. Hekimbaşıya tekmili sen ver, ben giderim halı dokumacılarına, gider kızı görürüm ola ki?"

Sözünü bitirmeden Doğan, daha doğrusu sesli düşüncelerinin arasına girerek, yeni yetme delikanlılığının içtenliğiyle orta yaşlı hekim yamağına yanaştı:

"Görülecek bir iş varsa buyur ağam." dedi. "İzin günüm olsa ne çıkar. Ayağına üşenenlerden değilim, nereye gidilecekse söyle, giderim."

"Hakkını yemek doğru olmaz yiğidim, sen dinlenmene bak, asıl ben ayağıma üşenmeyim, eyi. Pek eyi. Üşenmeyim."

Doğan daha içten konuştu: "

Halıcılarda kimi göreceğim? Ne diyeceğim?"

Orta yaşlı hekim yamağı bitmeyen düşüncesinde gülümsedi: "Yaşın helal olsun sana yiğidim" dedi. "Emeğini esirgemeyecek cinstensin eyi. Pek eyi. Sevdim seni. Halıcıların usta kadınını göreceksin. Hiç gitmiş miydin oraya?"

"Okçular Arastasının ardındadır. İki kere gittiydim." derken azıcık pembeleşti Doğan'ın yüzü; şöyle böyle bir kızarıklıktı, gelip geçti ama orta yaşlı hekim yamağının hep düşünen gözlerinden kaçmadı düşüncelerinin ara-

sına bu kızarıklık da karışıverdi. Bir gözünü kırptı:

"Sakın Doğan yiğit ordaki kızlardan biri ha? Eyi. Pek eyi. Ha? Seni seni senii? Neyse sözümüze gelelim." diye takıldı. Ama Doğan'ın esmer yüzünün birden kayalaştığını görünce: "Alınma Doğan yiğit, hekim sayılırız biz de, sözümüz dervişçedir batmamalı." dedi. "Neyse dedik zaten madem ki bildiğin yerdir, eyi. Pek eyi. Oraya git. Usta kadına varınca başı ağrıyan kızın Sayrular Evine gelmediğini söyle. Oradaysa, gelecek gibiyse senin yanına katıp yollasınlar, gelemeyeceklerdense haber getir de hekim yollayalım. Bu kadar hepsi eyi pek eyi Doğan yiğit."

Doğan sonunu sormadan, yolun kıyısındaki aslanağzı çiçeklerini atlayıp tez adımlarla camiye giden çimli cılgayı adımlamağa başladı. Utanmıştı başlangıçta, hekim yamağının bir lafına yüzünün kızarışından yakalanmıştı ama yüreği ala ala heyinden pırpırlanmaktaydı. Daha hekim yamağının ağzından halı dokumacılarının sözünü duyar duymaz yüreğindeki ala ala heylenme boy göstermişti. Düz, yandan örülmüş, sarkıtılmış pırıltılı bir top saç. Bal arısının daha koyucasında bir çift göz. Durgun ama bir tuhaf durgun bir yüz, gönlünden gözlerine çıkmış, gözlerinden gönlüne inmişti o saatte.

Okçuların yanından alınıp menzil atlarının bakımına verildiği gün, doru tayın gezdirmesini bitirmiş suvarmağa götüreceği sıra tam hamamın kapısında bir kere gördüğü, sonra bir de, bir hafta mı bir ay mı yoksa bir yıl mı o kadar kısa yahut o kadar uzun bir vakit önce yine bir izin günü bu sefer havuzun başında oturmuş kara balıkların çilli balıklarla oynaşmasına daldığı gün birden suya vuran gölgesinden şaşıp zıplayınca karşılaşıverdiği örgülü saçı, durgun yüzü, nedense çatılıp küsmüş kaşların altında saklanan gözleri hatırlamaktaydı.

Kesinkes biliyordu ki, şimdi ala ala heyinden pırpırlanan yüreği biraz delikanlılığından ise biraz da bu hatırlamadandı. Yüzü yine kızardı.

Adını bile bilmediği, hiç konuşmadıkları için sesini dahi duymadığı kızı, halı dokumacılarının arasında görüverirse yine ne olacaktı? Ordaki o kızlar, o kadınlar, o halı dokuyanların hepini birden Doğan'ın oraya o kız için geldiğini, başı ağrıyan kızı çağırmağı bahane ettiğini sanırlarsa, anlarlarsa, bilirlerse ya? Ayakları bağlandı kendiliğinden. Bir gören olsa, yüzündeki esmer kızarışın terlediğini gözünden kaçıramazdı. Geri dönüp orta yaşlı hekim yamağına: "Ben bu işi yapamayacağım hekim ağa." demek en iyisiydi. Ya o zaman da "Neden?" diye sormazlar mıydı adama? "Orda bir kız var da ondan mı?" diyecekti? "O kızı ben..."

Ense kökü de terledi Doğan'ın; ısınarak, ısınması artarak terledi. "Gözlerimi yerden ayırmam, kimsenin yüzüne bakmam." dedi kendi kendine; "Bir usta kadına bakarım bakılacaksa. Ona da bakmam." Fakat halı dokumacıların yerine gelip atkısı çözgüsü yerli yerinde sayısız tezgâhın kurulduğu upuzun odaya girince şaşkınlığından ayakları birbirine geçti. Sırtları kapıya dönük bir sürü kız, kadın vardı her tezgâhın başında. Kimi kirkit vuruyor, kimi kırpık yapıyor, kimi çift düğüm atıyordu. Çıt çıkmıyordu. Tezgâhların her birinde, atkılarında çözgülerinde ayrı bir ebemkuşağı renklenmişti. Upuzun oda yün tozu, yün iplik sarması, biraz da ısınmış kadın kokuyordu. Dokunmuş halıların asıldığı duvar boyunu Doğan bir düş cenneti sandı.

Eğer, tezgâhların arasında dolanıp her birini teker teker yoklayan usta kadın görüp de yanına gelmeseydi Doğan, şaşmış haliyle daha uzun zaman orada durup kalacaktı. Az sonra da kulağı bülbül sesleri duymağa

başlayacak, gözünde cennet kuşları uçuşacaktı. Usta kadın, başı sıkma yazma bağlamış, kaş göz yerinde ama öyle hemen laf söylenmeyecek, yanılıp söylendiğinde ise söyleyeni söylediğine pişman ettirecek ana kadınlardandı. Hele Doğan gibileri, daha görür görmez el bağlayıp karşısında el pençe bir sus pusa zorlayacak yapıdaydı. Böyle olmasa da Doğan ağız açacak halde değildi ki. Zor şer derdini anlatabildi; niye geldiğini, nerden geldiğini. O zaman usta kadın, kalınca fakat daha çıkar çıkmaz adamı tedirgin etmeyen, tedirginse tedirginliğinden çekip alan bir sesle:

"Yormuşlar seni delikanlı oğul." dedi. "Az biraz benim yüzümden oldu. Alanur'u zorlayıp göndermeliydim. Eyiyim ana deyince peşini bırakmamalıydım."

Doğan saf saf: "Alanur, başı ağrıyan kız mı? Senin kızın mı?" diye sordu. Usta kadın, eh, kendince işte, gülümsedi: "Burdakilerin hepisi de benim kızım demektir delikanlı oğul." dedi. "Hepisinin de eyi kötü başı ağrır. Boyalı renklere durmadan baktın mı sen heç? Bakmadıysan bak demem, bilemezsin sonunu. Alanur narince olduğundan onun dayanması daha az. Seni gönderdiklerine göre yanına katayım da götür. Alanur! Kızım tezgâhını bırak da gel hele buraya."

Usta kadının çağrısına ortalardan bir kız salınıp kalktı. Az daha yüreği bütünüyle ağzına geliyordu Doğan'ın. Alanur, onlara doğru gelmek için döndüğünde Doğan'ın hem yüreği ağzına geldi hem başı döndü, çarpılmış gibi oldu. Alanur dedikleri kız, o kız idi. O gördüğü, o örgülü düz saç, bal arısının koyucası gözler, o durgun ama bir tuhaf durgun yüz. O saçın, o gözlerin, o yüzün adı Alanur'du, Tanrım Alanur'du heyyy!

Doğan'ın gözlerinin az üstünde kaşlarına yakın sıcak su üstüne kurşun dökmüşlerdi sanırsın. Öyle bir

cızırdama alnının ortasından bütün aklını sarmıştı, gözlerini ağırlaştırıp yere ağdırmıştı, kaldıramıyordu. Ne var ki yine de Alanur'un salınıp gelişi, yarı yay kaşlarının altında kırpışan kirpikleri, kirpiklerin her kırpışmasında uçuştuğunu sandığı ürkek bal arıları Doğan'ın yere ağan gözlerinde salınıp geliyor, yaylanıyor, kırpışıyor, ürkek uçuşunu ağdalandırıyordu. Doğan'ın, çok istediği halde, hatta böylesine dağılmağı delikanlı yiğitliğine hiç yediremediği halde gözlerini kaldırıp Alanur'a, o da olmazsa usta kadına bakmak elinden gelmiyordu. Çıt çıkmayan halı dokuma odasının sessizliğinde Alanur'un adımlarını sayıyordu kulakları; bir ara Doğan, Alanur'un adımlarını olduğunca hissedebilmek için soluğunu bile karnında tuttuğunu fark etti.

O sırada da, halıcı kızların usta kadını, sesindeki iğneyi saklamış: "Herhal sen Sayrular Evinin adamı değilsin delikanlı yiğit, he mi?" diye sordu. Daha bir açıldı sesi, iğnesini atıp eğlencelik bir hoşluk içinde: "Senin dilin var idi." dedi. "Geldiğinde eyi kötü konuşuyordun, şimdi neden dut yedin delikanlı oğul? Var bunda bir iş, sakın ola ki dilini yutturan dut denesi bizim dalımızda olmaya? He midir?"

Doğan'ı öyle bir kıstırgaça almıştı ki çıkmak ne mümkün. Yetmemiş, Alanur da yanlarına gelmişti; muhakkak kendisine bakmaktaydı. Bakmakta mıydı acaba? Yoksa onun da gözleri böyle yerde miydi? Başının içinde onun da böyle kaynamış sulara erimiş kurşunlar mı dökülüyordu? Cızırdıyor muydu? Fakat usta kadının birbiri ardınca sorduklarına bir cevap vermeliydi.

Vermezse kadın ikirciklenebilirdi. İkirciklenmesi bir yana Alanur'u yanına katıp göndermezdi. O yol, o Sayrular Evinece giden, Debbağların üst başından dolanırsa daha da uzayacak olan yol boyu iki ikiye, Alanur'la

gidilecek iken Alanur'suz gidilmek... Bir an bir dağ başı kısırlığı çöktü yüreğine Doğan'ın. Çöker çökmez de gözlerini kaldırdı usta kadına, o sıra gücü yettiğince erleşmiş baktı. Adını söyledi. Sayrular Evinden olmadığını da. Ve gözleri Alanur'a kayıverdi. Alanur'un, tam kaçıracağı sırada gözlerini yakaladı. Bir kız gözü ancak bu kadar cennet sislerini aralamış bakabilirdi. Yüreğinde oylum oylum yandı Doğan'ın. Usta kadının sesi olmasaydı yanmanın da ötesine geçebilirdi. Ama usta kadın Alanur'a: "Bu Doğan yiğit, başının ağrısı için gelmiş senin kızım." dedi. Doğan'la konuşurkenki sesinden çok daha sevecendi; "Seni Sayrular Evine götürmek ister, gider misin?"

Doğan, Alanur'un "Giderim ana." diyecek sesini bekledi. Birden bir bülbülün ötmesini, tarifsiz bir çiçeğin dillenmesini, onun gibi bir şeyi beklemişti. Alanur'un sesini ilk defa duyacaktı. Duyduğunda ne gökyüzü yere yağdı çisil çisil ne de tezgâhları atkılayıp çözgüleyen bin bir renk dile geldi. Herkesinkinden değişik olmayan bir sesti Doğan'ın duyduğu; herkesinkinden değişik olmayan bir sesi Alanur'dan duyması acayibine gitti. Yere göğe sığmayan bir alımlı atın savrulamayan yelesi yahut kırpılmış kuyruğu gibi geldi.

Alanur, samanımsı bir sesle: "Sen bilirsin ana." diye cevap vermişti. Usta kadın: "Kız, ağrıyan baş benim mi? Ne bilirim ağrıyıp ağrımadığını?" deyince Alanur'un cevabı: "Sen git dediysen, giderim." oldu.

Ses, aynı sesti ama Doğan ilk duyduğundan daha değişik buldu; yavaş yavaş ısınan bir su yahut alevini göstermeden yanan bir ateş böyleydi.

Halı dokumacılarının usta kadını çıkıştı: "Kız sabah sorduğumda ağrımıyor, geçti dediydin gözü çıkmayasıca. Şimdi delikanlı oğlanı görünce mi ağzın değişti?"

Alanur utanmış: "Ana, şimdi sen de..." diye gevdi; "Başım ağrıyor işte; ağrıyor."

"Tez elden git öyleyse. Tezgâhının boş duracağını eyi belle, halına yabancı düğüm karışmasın diyorsan tezinden eyi olmanın yolunu ara. Öyle üstünde durulacak ağrılardan değilse, hekimler işi büyütür aklında bulunsun. Benden tembihlemesi."

"Olur ana. Elini öpeyim mi?"

"Gelin mi gidiyorsun kız? Şuna bak, yürü, sümsüklenme. Elini öpeyim mi imiş?"

Dışarı çıkınca Doğan bir an Alanur'un sağından mı solundan mı yürüsün, şaşırdı; büyüklerin yaptığı gibi bir adım önden yürümeği delikanlılığına yediremiyordu. Onun için Alanur'un bir sağına bir soluna geçip durdu. Öyle ki kız: "Doğru gitsen olmaz mı kardaş?" demek zorunda kaldı. "Başım döndü. Zaten ağrımakta."

Doğan Alanur'un konuşmasını cana minnet bildi, sırtında ağır yükler varmış da birazını atmış gibi oldu. "Sabahtan ağrımıyor muydu?" diye sordu.

Alanur zorlanmadan: "Ağrıyordu." dedi.

"Ana kadın sorunca ağrımıyor demişsin de."

"Ne deyim? Ağrıyor deseydim gönlü kalacaktı, işten kaçtığımı sanacaktı. Ana için en başta halıları gelir, bizim başımızın ağrısı sonra gelir. Azıcık ağrıyı aş, çok ağrıyı iş bastırır der."

"Hekimlere kim haber saldı öyleyse?"

"Ana salmıştır. Bakma sen, yüzümüze serttir ama ardımızdan kötülüğümüzü istemez, korur bizi."

"Korumazsa suçlanır da ondan herhal..."

"Yok sanmam. Ana öyle suçlanma korkusuyla iş yapanlardan değildir, öylelerini de sevmez. Hey. Niye bu yoldan gidiyorsun? Bu yol dolanır, hamamın önünden daha kestirme gidilmez miydi kardaş?"

Doğan'ın yüzü yine kızardı. Bile bile dolanan yola sapmıştı. Kara Mustafa'dan bu yana, Konak'a geldi geleli böylesine bir sarhoşluğun içine düşmemişti. Alanur konuştukça sarhoşluğu artıyordu, içten içe yanan ateşin bir tuttu mu bir daha bırakmayan ısıtması gibi o başlangıçta acayibine giden sesi, alnının ortasından adımlarınaca sarmadık, sinmedik bir yerini bırakmamıştı. Bunun için yolun kısalmasından, Sayrular Evine bir an önce varmaktan korkmuştu. Daha halı tezgâhlarının odasında düşündüğü bir işi yapmanın ürpertisi vardı içinde. Alanur'un, yolun dolambaçlısına sapmış olduğunu anlamasına üzüldü; üstelik bunu yüzüne vurmasından da korktu. Kızın kötü şeyler düşünmesinden çekindi. "Dalmışım da..." dedi. Sesi titremişti, hissetti sesinin titrediğini; "İstersen dönelim. Keseden gidelim."

Durup ilk defa Alanur'un yüzüne baktı. Yanan yüreği eğer gözlerinde de belliyse, Alanur'a bundan daha iyisini söyleyemezdi.

Alanur, Doğan'ın gözlerine bir baktı, iki baktı, üç baktı en sonunda duramadı, gözlerini önüne eğdi; başını da. Usulca: "Burdan gidelim." dedi. Yüzü belli belirsiz pembeleşmişti.

Doğan'ın gözlerinin içi güldü. Ne var ki, ondan sonra da konuşamadı. Aklına, hatta dudaklarının uçlarına kadar gelen bütün güzel sözler orada birikiyordu, akmıyordu, dudaklarının dışına çıkamıyordu. Alanur'a duyurmanın mümkünü olmadı; duyarsa başıboş, duyarsa bomboş kalacağını hissediyordu. Daha bir uzun, daha bir dolambaçlı yol var mı diye düşündü. Sayrular Evinin bu kadar yakına yapılmış olmasına kızıyordu. Konağın küçücük, daracık, avuç içinden de daracık olduğunu nasıl da görememişti şimdiyece. Yoksa şimdi mi daralmıştı yollar, şimdi mi küçülmüştü genişlikler, o uzaklık-

lar nerdeydi? Kim kısaltmıştı, neden?

Allah'tan Alanur konuştu: "Atlara sen mi bakıyorsun?" diye sordu.

Doğan evet dese mi Alanur'un hoşuna gider hayır dese mi onu kestirmeğe çalıştı. Doru tayın gümüşlenmiş tüylerini hatırlayınca göğsünü doldura doldura: "Evet." dedi. "Atlara ben bakıyorum. Şaştın mı?"

"Niye şaşayım?"

"Büyük değilim diye?"

"Herhal başında bir ağan vardır?"

"Yok!" dedi Doğan. Sesi, farkında olduğundan daha çok övünüyordu. Kumral Dede Konağının en dar yerinden en geniş bahçelerine kadar yayılan bir "Yok!" deyişi Doğan'ın. Alanur'a da hoş bakışlar verdirmişti. "Geçen ay derviş baba ölünce bana bıraktılar tümünü. Derviş babanın vasiyeti, atlara kimse el sürmeye olmuş; Doğan'dan gayri kimse el dokundurmaya, beni vasiyet etti."

"Tek başına? O kadar ata hemi de?"

Doğan, az önce bütün konağı dolduran övünen sesinden kaçtı; göğsüne çekilen bir utanmışlık: "İki kişi de ahırların temizliğine bakar." Atlar karıştı mı lafa Doğan doludizgin gidiyordu. Korkmuyor, çekinmiyor, utansa da utanışı tatlısından eğim eğim eğilmiş oluyordu. Atlarla Alanur'u bir arada konuşmak. Alanur'a atlardan konuşmak. Hepsi böyle, bu biçimde bu şekil konuşulsa ve yol uzasa uzasa uzasaydı...

Alanur: "En çok doru tayı mı seviyorsun?" diye sordu. "Düşünme de konuş a be yiğitçik bak işte meydan senindir" mi demek istedi? Doğan'ın yüreği hopladı: "Ne biliyorsun ki?"

"Suvarmağa sen götürüyordun da."

Ohh bre! Görmüştü, unutmamıştı demek. Üstelik

gördüğünü de, unutmadığını da söylüyordu apaçık; Alanurca, ezilip büzülmeden. Daha da ileri gitti: "Gözün taydan başka bir nesne de görmüyordu, sağına soluna baksaydın ya biraz da." dedi.

Tam yeriydi: "Ben de seni gördüm, unutmadım." demeliydi, diyemedi. Hep o dudaklarına gelen, gelen, gelen ve hep o dudaklarında biriken, ordan çıkmayan Allah'ın belası laflar. Çıksalardı ya; çıkabilselerdi ya.

Bir daha fırsat olmadı. Sanki Alanur söylediklerinden utanmıştı, günahlanmıştı. Günahlanmışların tedirginliğine bürünmüştü; yetmemiş, adımlarını da açmıştı, hızlanmıştı.

Ve Sayrular Evi görünmüştü işte. Bir zamanlar yunak diye yapılmış ama şimdi hiç kullanılmayan dört köşe yapının yaban güllerini de dolandın mı yol kayıp Sayrular Evine dayanıyordu. Ne dolanacak bir cılga vardı artık ne de uzatılacak bir dönemeç. Ne yandan gidersen git, bilemedin otuz adım sonra bitiyor. Her şey bitiyor. Alanur bitiyordu. "Eşşek kafa!" diye için için yedi kendini Doğan; "Taş kafa, bir daha bulursun bu fırsatı, bulursun. Atlar kaçıyordu sanki başka laf mı yoktu?"

Fakat Sayrular Evinin ana kapısında, Alanur'un ikircikli duraksamasından yararlanıp: "Havuzun başında da gördüm seni. Doru tayı suvarmağa götürürken de gördüm ben. Doru taydan başkasını da görür gözlerim Alanur. Seni gör..."

Alanur, Sayrular Evinin ana kapısından içeriye sıyrılıp kaçtı; keklik sekişinde çaptı. Doğan'ın sözü yarım kalmıştı. Kalmıştı ya Doğan da anlayacağını anlamıştı. Artık Kumral Dede Konağında, atlardan başka boşluğunu dolduracak, soluklanacak bir canlı daha vardı. Gördü göreli düş bellediği bir canlıydı bu. Ve Doğan için bakmış, Doğan için konuşmuş, Doğan için utanıvermişti.

Bunca zamandır, geldi geleli bunca zamandır konağın taşından toprağından sessizce fışkıran o derviş tevekkülünü, sabrını, seven derviş gönlünü bir türlü benimseyemediğini bir daha, çok açık olarak anlıyordu, istediği atlardı, istediği Alanur'du.

"Tanrım. Koca Tanrım ne olur onun başındaki ağrıyı bana ver! Ağrıyan baş benim olsun!"

Alanur'un girip görünmez olduğu iç kapıya doğru, Alanur yüklü gözlerini almakta güçlük çekerek, epeyce baktı. Arsızlık olmayacağını bilebilse içeri girecekti. Hatta girmek için, ana kapıdan içeriye bir iki adım attı. Nedense adımları utandı birden. Ense kökü ısındı yine, terleyecek gibi oldu. Döndü. Konağın dışına çıkan yola yürüdü. Yolda, bir daha dönüp baktı iç kapıya, Alanur'un gelip oradan baktığını sanmıştı. Hep o sanışla birlikte konağın dışına çıktı. Hem üzüntü vardı gönlünde; bilemediği, ölçemediği bir üzüntü, hem de seviniyordu. Bazen biri bazen öteki ağır basıyordu. Ama doru tayı her sevişinde, bundan böyle, konakta bir tek bu doru tay varmış gibi sevmeyecekti.

Öğle ezanını konağın altındaki ak meşe koruluğunda duyduğu halde dönmek gelmedi gönlünden. Yorulmamıştı da. Yorulmuş olsa da oturup dinlenmek istemiyordu. Güneş, ikindiye doğrulamış yatarken ekşi ekşi kokmak üzere olduğunu sezdi. Ekşimiş, üstelik hantallaşmış bir uyku, gözlerinden çok dizkapaklarında bağlanmıştı. Gözünü alan bir meşe dibi çimenliğine dayanamayıp yattı. Yatar yatmaz da Alanur'la dolmuş bir uykuya verdi kendini. Öyle ki, nice sonra uyandığında gözleri, elinde olmadan, yanında yöresinde Alanur'u arandı. Bulamayınca, daha güzel olan uykuya dönmek için yumdu gözlerini, olmadı. Uyku, eski uyku, Alanur'un örgülü saçlarında, koyuca gözlerinde vurup gitmişti ne-

reye gittiyse. Kalktı. Koruluğun üst yanından geçen işlenmemiş yola döndürdü yönünü. Niyeti, yola yakın akan çoban çeşmesinin buz suyunda boynunu boğazını yumak, ekşimişliğini, yorgun uykusunu suyun buzunda atmaktı. Suyun buzluğu sandığı kadar soğuk değildi; buz soğukluğu şöyle dursun, tembel bir ısınmışlığa daha yatkındı. Ama yine de Doğan'ı kendine getirebildi. Şimdiye kadar hiçbir gün konaktan böylesine uzun müddet ayrılmadığını düşündü.

Dönmeğe hazırlanırken, yoldan gelen biri genç iki atlının yolu sapıp çeşmeye at sürdüğünü gördü. Belki yol soracaklardı belki at suvaracaklardı. Bekledi yana çekilerek. Yaklaşınca atlılardan birinin, genç olanının, aşağı yukarı kendi yaşında olduğunu seçti. Altındaki at benim diyen cinsindendi, yaşı üçten yukarı olmayan bir yağız tay ki Doğan gözünü ayıramadı üstünden. Döşü yavru balaban misali, boyun kırışı soyuna has, dökülen yelesinin yanında ipek kaç para eder sanki. Hele o alnındaki hafif yıldız akıtması. Fakat tayın başı huysuz muydu ne? Yoksa ilk gem yeyişinden kalma kötü bir alışkanlık mıydı? O zaman binicisine baktı tayın. Ola ki dizgin tutuşundan gelme bir huysuz baş atış idi. Ama atın binicisi yabana atılacak binicilerden olmadığını belli ediyordu; taya dizginlerden değil özengilerden hükmediyordu hem de tayı incitmeden, özenginin özengi olduğunu sezdirmeden...

Yolculardan ikisi birden Doğan'a selam verdikleri için Doğan bir an taydan aldı gözlerini, gelenlerin selamını karşıladı. "Bey bunlar." diye geçirdi içinden; "Ama karındaş değiller, tayın binicisi ötekinden daha bey. Görünüş bu Doğan oğlum."

Gelenlerin ikisi de atlarını suya sürdüler. Büyük olanın atı, ağzını bir iki çalkadıktan sonra suyu süze süze

içmeğe başladı. Soylu tay, suya uzandığı halde, ağzını bile çalkayamadı; o huysuz baş atışları arttı aksine. Genç olanın canı sıkıldığı belliydi:

"Neyi var bu soyhanın İne Bey?" diye söylendi; "İkidir suya varmıyor ağzı. Susuz olduğunu biliyorum."

"Farkındaysan bir de Beyim baş atmakta. Böyle huysuzluğu yoktu, yeni çıkardı. Bir derdi mi vardır nedir?"

İne Bey'in atı suyunu içmişti. Geri çekilmek için sabırsızlandı, İne Bey engel oldu.

Genci, suya zorlamak için tayını hafifçe özengilerken: "Derdi nazlanmak şımarığın." dedi.

Doğan, tayın derdinin nazlanmak olmadığını anlamıştı; şımarmak hiç değildi. Canı yanıyordu yoksulun. Dayanamadı; kendi öz canının yanışında: "Tayın ağzında sülük var zorlamasan eyi edersin Beyim." dedi. Kızan olur, izin vermezler diye düşünmeden taya yaklaşmak istedi. Yaklaşacağı sırada aklına geldi; İne Bey denilenin davranışından delikanlının büyük bir bey oğlu olduğunu kesin olarak anladığından, kötü bir karşılık almaktan endişe etti. Endişesinde de yanılmadı; İne Bey sertçe: "Ne biliyorsun sülük olduğunu? Anlar mısın?" diye sordu.

Doğan, saygılı, övünmekten uzak: "Sayende anlarım İne Beğim." dedi.

Atlılardan delikanlı olanı: "Nerden anladın?" diye sordu. Üst perdeden; karşısındakini, belli etmese de küçük gören, birazdan fazla kendini beğenmiş bir tavırla sormuştu. Alışılmıştan değişik gözleri de öyle bakmıştı, soruşuna eşti.

Doğan, kızması gerektiğini hissediyor, gönlünden terslemek hiç değilse işe karışmamak geliyor, fakat tayın boğazındaki sülüğü kendi gırtlağına yapışmış gibi

duyduğundan kızamıyor, acısına ortaklık ettiği taya doğru eğiliyordu. Ve ne kadar tuhaf, ne kadar acayip üst perdeden konuşan delikanlıya ısınıyordu, tayı derdinden kurtarırsa delikanlıyı derdinden kurtaracağını sanıyordu; tayla delikanlı, taydan çok delikanlı Doğan için yaklaşılması gereken bir acı olmuştu o anda.

Onun için tersleyemedi; aksine: "Bir kere..." dedi tertemizinden; "Bir kere senin gibi bir binicinin altında hiç bir at nazlanmaz kardaş! Ya kaldırıp yere vurur ya da kuzulaşır."

Kardaş deyişi ne yapmacıklıydı ne kötü niyetli, nasıl geldiyse öyle çıkmıştı ağzından.

İne Bey, delikanlıya bakıyordu, delikanlı Doğan'a. Herkesinkinden değişik gözleri sertliğinden sıyrılmamıştı daha ama yüzü bir hayli karışmıştı. "Sülük olsa ağzından kan sızmaz mıydı?" diye sordu.

"Sülük, yanaklara yahut damaklara yapıştıysa dediğin doğrudur. Dilin gerisine de yapışır cenabet; o zaman bu taydaki gibi dışa kanamaz. Tayın huysuzlanması, baş atması bundan, su içmemesi de. İçemiyor yoksul."

Atlılar bakıştılar. Sonra ikisi birden Doğan'a baktılar. Kuşkuluydular.

Doğan: "Sazlığa yakın bir yerde mola verdiniz mi?" diye sordu.

İne Bey'in cevabı: "Evet." oldu.

"Atları da yeşil ota saldınız tabi." dedi Doğan. "Sazlığa yakın yeşil otlar sülüklüdür. Yazık. İzin verirseniz kurtarırım hayvanı." derken taya yaklaşmış kantarmasına el atıyordu zaten.

Binicisi olan delikanlı, dostça uyardı: "Aman eline dikkat et yiğit, kapar soyha!"

Aynı zamanda Doğan'ı sakınmak için dizgini çekip kasmıştı. Tayı büsbütün huysuzlandırmasına rağmen

Doğan ne delikanlıyı dinledi ne kendini sakındı: "Bu at bilir kardaş, uzanan elin niyetini sezer, gamlanma sen." deyip tayın boynunu tuttu, okşadı, kantarmalara doğru kaydırdı elini. "Şimdi dizgini bana bırak kardaş, ağacın altına götüreceğim."

Tay, kırk yıllık bakıcısı olsa böyle uysallaşmazdı. Nerdeyse başını Doğan'ın omzuna bırakacaktı. İne Bey aptallaşmıştı, anlatsalar inanmazdı gördüğüne. Delikanlı belki ömründe ilk defa hayret ediyordu bir harekete. Tayının ne deli, ne hırçın, ne gem almaz cinsinden olduğunu bilmese olağan sayacaktı.

O halde, ağacın altında atından indi. İne Bey de indi. İkisi birlikte yaklaştılar Doğan'ın yanına. Doğan yüzü gözü sanırsın taydan farksız olmuş, sanırsın tayın derdinden dertlenmiş bir yüz göz biçiminde tayı okşayıp durmaktaydı,

İne Bey dikkatle baktığında tayın gözlerinde, değme insan gözünde zor görünecek bir damla ışık gördü; hoşlanmış, yakın, sevimli bir büzülmedeydi. Yavaşça fısıldadı: "Bayezid Beyim bu yiğit atla konuşur gibi bak hele bak şuna."

Bayezid Bey'in de gözünden kaçmamıştı ama inanamıyordu.

Neden sonra Doğan, tayın kendinden kendinin taydan ayrıcasız olduğunu sezinleyince, gemi sıyırıp aldı ağzından atın. Bayezid Bey'e: "Şurda kalın bir dal var kardaş, sana zahmet getirir misin?" dedi. "Ne olur ne olmaz biz tedbirimizi alalım yine de."

İne Bey gidecekti söylenen dala; Bayezid Bey, olmaz dercesine baş sallayıp koştu, sevinmişti bu isteyişe. Sıradan bir adam yerine konulmanın keyfini duymuştu. Doğan'ın istediği dalı seve seve getirdi. Doğan, ürkütmeden tayın ağzını açtı, dilini tuttu yavaşça, dalı dilin

üstüne koydu, incitmemeğe gayret ederek bastırdı. Bayezid Bey'e: "Kardaş bunu böylece tut." dedi. "İne Beyim torbanda tuz bulunur mu? Bulunursa bir avuç kadar hazırlasan. İşimize yarayacak." diye de İne Bey'i işe koştu. Sağ kolunu sığamıştı o ara. Besmele çekip, alışık bir harekette, tayın ağzına soktu elini: "Dur yavru, dur aslanım, dur ceylanım. Şimdi, şimdi koçum, şimdi kurtaracağım seni yavrum, kurtaracağım" diye mırıldanmaktaydı, öteki eli tayın gerdanını okşuyordu, "İşte!" deyip çekti elini.

Kara, şişmiş bir sülüğü de birlikte çekti. Parmakları kan içindeydi. Sülüğü fırlatıp atarken: "Geber!" dedi. Bayezid Bey'e de: "Sakın bırakma kardaş!" diye buyurmuştu.

İne Bey'in hazır tuttuğu tuzu aldı, avucuna yaydı, tayın diline, sülüğü çekip aldığı yere sürdü sertçe, acımadı bu sefer. Ama tay yine huysuzlanmadı, aksilik çıkarmadı. Sonunda: "Tamam kardaş, bırak artık." dedi Doğan Bayezid Bey'e. "Tayın kurtuldu. Selçuk'un hası bu tay he mi? Helal olsun, Tanrım nazardan saklasın. Ama yazıktır, olur olmaz yerde ota salmayın gayri."

Tay, bir hoş kişnedi. Doğan, gırtlağından sülüğü alınmış bir insanın kurtulmasında taya ses verdi: "Türkü söylersin tabi." diye güldü, yıldız akıtmalı alnını kaşıdı, kantarmasını verdi ağzına, dizgini Bayezid Bey'e uzattı: "Buyur Beyim." dedi. Başı sağ omzuna hafif yatmış, gözleri terbiyenin incesinde pırıl pırıl bir gülüşle silinmiş bakıyordu. Bayezid Bey o zaman Doğan'a adını sanını neyin nesi olduğunu sordu, alıcı gözle baktı.

Doğan uzatmadan anlattı. Alanur'dan söz etmedi sadece, hâlbuki etmek gelmişti yüreğinden.

Bayezid Bey: "Yolumuz Bursa'yadır." dedi. "Gidelim desem, gelir misin?"

Doğan hiç düşünmedi: "Gelemem." dedi. "Çünkü bir başıma değilim."

Kendi yaşındaydı, üstelik kanı ısınmıştı ayrıca haslığını da sezmiş, sevmişti Doğan'ın. Bu yüzden sözünü saklamadan Bayezid Bey: "Bir gönül bağı mıdır seni bağlayan?" diye sordu.

Doğan, böyle anlaşıldığı için utandı. "Yok hayır." Dedi, kekelemişti. "Kumral Dede Konağının Suyolcusu'ndan sorarlar beni, Şeyhinden sorarlar. Onlara danışsam da, onlar da bir başına izin veremezler herhal."

"Onlar izin verdi say, gelir misin sen onu söyle?"

Soruş, daha çok bir buyruk ayarındaydı. Doğan, derlenip toplanmak gereğini hissetti. Ama yine de yapmacıksızlığından vazgeçmedi: "Akıncıya yazılacaksam gelirim." dedi kesinlikle.

Bayezid Bey'in alışılmamış gözlerinde alışılmamış bir şimşek yanıp söndü: "Atla atına İne Bey, gidiyoruz!"

Doğan'ın pek güvendiği gözlerinin bile takipte güçlük çektiği bir sıçrayışla tayın sırtına uçtu. Kantarmayı kastı; tayı özengiledi: "Akıncılık az değil midir sana Doğan?" dedi.

Doğan, ne kadar hayran kalırsa kalsın, yola çıkar çıkmaz sabırsız bir dörtnalda uçup giden iki atlıyı da daha o anda unuttu; yeniden, hem de hiç boşalmamacasına Alanur ile doldu.

Ya bir hafta geçti aradan ya da on gün. O kadar da olmamıştır. Bir sabah ekmeğini daha yeni yemişti. Suyolcu'nun elulağı gelip çağırdı. "Tez ol." dedi. "Durma Doğanım Suyolcu ağam seni ister."

Doğan, "Neyin nesidir?" diye ağız aradı.

Elulağı: "Bilsem..." dedi. "Bilemem."

Bildiği muhakkaktı. Görünüyordu. Söylemeyecekti.

Yolda bir kere daha denedi. Taşta ses var, elulağında yok. Suyolcu'ya varıncaya kadar kuşkudan işkile, işkilden üzüntüye gitti geldi; korkusu Alanur'dan yanaydı, iki gün önce, bir gece vakti ay ışığında konuşmuşlardı. Sayrular Evinin hekim yamağı görmüştü. Gördüğünü de belli etmişti, gülmüştü. Gülüş de tıpkı "Eyi. Pekeyi" deyişi gibiydi. Kendinden değil Alanur'un adının çıkmasından korkuyordu.

Suyolcu başka ne için çağırırdı yoksa?

Az kalsın korktuğu başına geliyordu. Suyolcu'nun kapkara çatılmış kalın kaşlarını görüp de bir o kadar çatık: "Tez hazırlan, yola çıkıyorsun." diyen sesini duyar duymaz Doğan: "Ama Alanur..." deyiverdi.

Suyolcu birden anlayamadığından bütün bütüne çatılmış: "Ne Alanur'u bre, Alanur da nedir? Bursa'ya Bursa'ya!" dedi. "Bursa yolunu bilir misin? Tek başına gidemezsin herhal?"

Doğan o zaman çağırılışının Alanur'la ilgili olmadığını çıkardı ama sevinemedi. Hüzünlendi. Sanki bir ip kopmuştu Alanur'la arasından, zor bağlanırdı bir daha, bağlamayabilirdi de, hiç. Hayal meyal iki atlıyı düşündü, gencinin giderken çağırışını.

"Gitmem, çok mu gerek Suyolcu Ağam?" dedi gönülsüzce.

Suyolcu dudak büktü: "Şuna bak! Buyruk Murad Han buyruğudur bre, ne demek gitmem gerekir mi? Soru sormak ne demek buyruğa?"

"Yani... Burda eyiydim de ben."

"Bayezid Beğ'e yoldaş olmaktan da mı eyidir burası?"

Doğan'ın gözleri dört döndü açılmaktan. Bir süre konuşmadı, bakınacak yer aradı. Suyolcu'nun gözleri öylesine dardı ki bakışları bu darlığa sığamayacaktı:

"Bayezid Bey'e yoldaş mı olacağım?"

"Ha şunu hileydin. Bre talih kuşu başının üstündedir, dönüp dolanmaktadır. Aklını kullanırsan yolun sonu nereye varır bilir misin? En kötüsü Tımar Beğliğidir, Paşalığaca gidersin. Durma artık, atın, yolluğun çoktan hazır oldu, benim elulağı yoldaşlık edecek sana, Bursa'yaca. Öp bakalım elimi, bizi unutmayasın sakın, hemi? Unutur musun yoksa? Bir diyeceğin var mı oğul Doğanım?"

Dese miydi? Alanur'u anlatsa mıydı?

"Halı dokumacılarının usta kadını." diyebildi ancak.

Suyolcu sertleşti; "N'oolmuş usta kadına?"

"Elini öpmeme vakit var mı?"

Elulağı o sıra içeri girdi: "Her şey hazır ağa."

Suyolcu ayağa kalktı:

"Yolcu yolunda gerektir Doğan oğul." dedi. "Çok gerekiyorsa elini öpmek istediğini söylerim usta kadına. Başka? Başkası yoksa hadi yolunuz açık ola."

Doğan: "Alanur..." diyemedi.

Timur, "O zaman çolak değildim." diye düşündü. "Hangi o zaman? Daha iki yıl öncesine kadar çolak değildim. Bir ayağım on yıldır aksamakta. Yağmur yağacak herhal, yağmayacaksa bile dağın eteğine nemli bulutlar ağıyor." Hem sakat kolu çolak bileğinden fena halde sızlıyor hem de aksak ayağında çoktandır büzük kalmış ok yeri ateşlerde kavruluyordu, ikisi de kemiğe işler gibiydi, ikisinden de canı yanıyordu. Hâlbuki şehnişinden seyrettiği Keş kenti neftli ışıldakların binlercesinin aydınlığında kaynamaktaydı; neftli ışıldakların isi, aydınlığın hemen üstünde karanlıktan ayrı bir kara duman bulutu olmuş yüzmekteydi. Kaynayan kalabalığın coşkunluğu, bu isli kara bulut denizini şehnişine kadar dalgalandırıyor; Barulas, Sulduz, Nayman, Celayir, Kıpçak, Senceri, Türkmen, Arlat oymakları toyun son gecesinin tadına doyuyordu. Gözlerini kısabildiğince kısıp isli kara duman bulutunun altını, ışıldakların aydınlığını ipildeten şenliği seçmeğe çalıştı. Sanki orada aradığını, sızlayan çolak bileği ile ateşlerde kavrulan aksak ayağındaki ok temrenini bulacaktı. Zaman, öylesine bir kararmış aydınlıktı; görmek değil hissediliyordu yalnız.

"Keş!" diye mırıldandı. "Benden önce Şehr-i Sebz denilen kör kuyu beni bilemedin. Beni bilmen için bir ayağımla bir elimi yarım bırakman şart mıydı?"

Daha kıstı gözlerini; belki acılardan, belki karşı kara dağı çalına varıncayaca seçebilmek için. Oradaydı, dağın hemen doğudan kıvrılan eteğinde, Hoca İlgar köyü. Yıllar öncesi bir Sıçan Yılında orada doğan, eli ayağı sapasağlam, üstelik Tanrı'nın başka bir kimseye vermediği bir nimetle apak saçlarla doğan çocuğun Timur olduğunu bu Keş kenti bilememişti. Oralarda kimsenin tutulmadığı o kızıl etsizlik hastalığına uğradığında da Timurluğunu bilmemişti bu Keş kenti.

Toyun son gecesinin tadını çıkarmaktan coşmuş bir gürültü, Timur'un düşüncelerinde uğuldadı. Neftli ışıldaklardan binlercesinin bir kısmı oynaştı, yürüdü, havalara atıldı: "Emir Timur! Emir Timur!" haykırışlarını açıkça duydu: "Keş şimdi beni ezberliyor, şimdi beni tanıyor." diye mırıldandı. "Ama çolak ama aksak. Öğreniyor."

İki aydır sürüp gelen bu coşkun toyu bunun için Keş'te düzenlemişti. Keş'i bile bile seçmişti. "Kazan Halil Han'ın kızı Saray Melik Hatun, sen bu toyun Belh'te verilmesini beklerdin, bilirim." diye geçirdi gönlünden, aynı anda da burnunun direği sızladı. Timurluğunu bildi bileli böylesine bir sızlama hissetmemişti: Olcay Türkan Ağa yüreğinin en kuytusundan depreşivermişti; sanki küskün, kırgın. Sanki bunca çetrefil yıllarının tek dayanağı olmasından pişmanlık duymuş gibi, sanki tek bir bakışıyla bir gülüşüyle ve yalnızcalıklarında tek bir Timur deyişi ile başarıya götürdüğü o sonu gelmez kör yıllarının ucuza satılmışlığına yanmışçasına depreşivermişti. Timur, neftli ışıldakların binlercesinde birden Olcay Türkan Hatun'un, ölümünde bile soylu güzelliğini yitirmemiş yüzünü görür gibiydi. Bu yüz, bir kere, o da Timur'a belli etmemek için ömründe ilk defa allanıp pullanarak saklanmış, babası Emir Hüseyin'in öldürül-

düğü gece solmuştu. Timur'dan gizlenip saklanmağa çalışmıştı.

"Savaş!" deyip soluklandı Timur; Olcay Türkan Hatun'u andığından beri soluğunu tutmuştu fark etmeden: "Savaş Türkan, bilmen gerek. Çetelik, kazaklığa çıkış, vur kır, adına ne dersen de, savaş! Başka yoldan Emir Timur olamayacağımı sen de biliyordun."

Olcay Türkan Hatun'un yıpranmış sesinin: "Başardın işte." dediğini kulağı duymadıysa da yüreği duydu Timur'un. Olcay Türkan Ağa'nın sesi yıpranmamış olabilirdi, yıpranan kendi kulaklarıydı. Kendi yüreği, duyduğunu sandığı ses öyle bir yıpranmıştık bıraktı.

Başını eğdi Timur, hala burnunun direği sızlamaktaydı, gözpınarlarını sıkıntıya sokuyordu: "Başardım, haklısın. Ama o eski Timur muyum? Hiç değilse yüreğim o eski Timur mu?"

"Saray Melik Hatun'la evleniyorsun, bu toy gösterişi onun için, daha küçüğünü de ben seyretmiştim, unuttun mu?"

"Unutmam, unutmayı istedim, beceremedim."

Çok istediği halde Timur, Olcay Türkan Hatun'un, yüreğinin kuytusundan konuştuğunu sandığı sesini bastıramıyordu, başaramadığı yetmiyor cevaplarını da veriyordu. Bir ara içeri, yandaki sofaya dönmek istedi, ilk karısıyla konuşması susardı en azından. Fakat oynayan köçeklerin, çalgılardaki köçek havasının şuursuzluğuna katlanmak imkânsız idi. Aşağıya mı inseydi, toyun yayıldığı alana? İnmek, sofada saygı sırasına göre sofraya oturmuş Barulas, Sülduz, Nayman, Celayir, Kıpçak, Senceri Türkmen, Arlat Emirlerinin tümenlerinin arasına karışmak, onlar gibi fırlatıp börkünü göklere sipsine vermek kendini, bengiye vermek. Ama çolaktı, topaldı...

Olcay Türkan Hatun'un sesi, yine yüreğinin kuytusundan yıpranmış: "Olmasan da inemezsin, tümenlerin arasına karışamazsın." dedi galiba. "Çünkü artık Küregen'sin, Kazan Halil Han'ın damadısın!"

Timur Han isteksiz: "Olmaz olaydım." diye mırıldandı.

Olcay Türkan Hatun'un yıpranmış sesi: "Kurtulursun." der gibi geldi. "Emir Hüseyin'den kurtulduğun gibi Kazan Halil Han'dan da... Sıra ona gelmiş olamaz mı? Onu seçmiş olmayasın sakın, bilerek? Yazık öyleyse Saray Melik Hatun'a. Ortağıma yazık!"

"Yeter!"

Timur kulaklarını tıkamağa hazırlanmıştı. Yandaki büyük sofadan gürültülü kaba alkışlar geldi. Epeyce bir süre devam etti. Ardından, her kaba gürültünün sonunda duyulan boş, acayip, ne yapılacağı bilinmeyen bir anın sessizliği sızlandı. Ay ışığındaki neftli ışıldakların aydınlığı da böyle bir sızlanmayı bekliyora benziyordu ki, daha bir koyulaştı. İçerde kalın, tok bir ses şiir okumağa başladı. Timur'un duya duya alışıp bezdiği, oldum olası sevmediği bir şiirdi; Emir Timur'u övüyordu, Emir Timur'un çeteliğini, kazağa çıkışını, savaşlarını, savaşlarını, savaşlarını sayıp döküyordu, Belh kurultayını Emir Timur'un Uluğ Beğliğini yüceltiyordu. Söyleyen şaire de, söylenen şiire de bakılırsa Emir Timur gibi bir yiğit bundan önce yeryüzüne gelmemişti, bundan sonra da gelemezdi.

Timur, yüreğinin kuytuluğundaki Olcay Türkan Hatun'un yıpranmış sesinin alay etmesinden, eğlenmesinden korktu. Ama ses, hayattakinden daha yakın: "Ne şair seversin ne şiir." dedi. "İçerdekiler de biliyor bunu. Gelgelelim sana yaranmaları lazım. Hoşuna gidiyor, saklama."

Timur birden girip sofaya hiç değilse birden girişiyle birlikte şairi olsun susturmak için yandaki sofa kapısının perdesine yürüdü. Fakat perdenin aralandığını, açıldığını gördü, perdeye varamadı. Görünen, Seyyid Bereke idi. Ucu göbeğine doğru incelerek sivrilmiş uzun ak sakalı kıvırcık, ak keçe külahı tüylüce, ancak bir yoksulun sırtında yeni sayılabilecek yeşilimsi cübbesinin havı dökülmüş, öylece... Timur'a, aradığı huzurun görüntüsü gibi geldi. Timur, bilerek toparlandı; sol eli, sızlayan çolak bileğini göbeğinin az üstünde tuttu, hafif hafif oğdu. Toparlanması Timur'undu; hareketleri bir başkası yapıyora benzemekteydi.

Şeyh Seyyid Bereke, gözlerini yerden kaldırmadığı halde, Timur'daki acayipliği sezmekte gecikmedi. Pamuk kozasında, dinlendirici sesi bile bile süzüldü:

"Yorgun musun Emir Timur?" diye sordu.

"Dinlenmişe de benzemem."

Sanki yeniden yüreğinin kuytuluğuna sinen Olcay Türkan Hatun konuştu; öyle yıpranmış çıktı Timur'un sesi.

"Savaş adamı ancak savaşta dinlenirmiş, görmeden anlamıyor insan. Düşünmenin yorduğunu bilirim ben."

"Ben? Evet doğru, aslında düşünmek için çıkmıştım sofadan. Kalabalık sofrada çok yeniyor. Çok yenilen yerde düşünülmüyor."

"Bu da doğru Emir Timur. Çok konuşulan yerde de düşünülmez. Neye vardı düşünmen? Korkarım kendi kendinle hesaplaştın? Yalnızlığın bir kötülüğü de budur."

"Şeyhim, doğrusun, haklısın, dediğin gibi oldu."

"Toyun son günü. İki aydır yenilip içilmekte. İçerde Tümen Beğleri seni bekler. Bu toy herhalde boşuna olmasa gerek."

"Kazan Halil Han'ın kızı Saray Melik Hatun ile evlenmemiz sebep değil midir?"

"O toyun görünüşündeki sebep. Tümen Beğleri..."

"Sözünü kestim şeyhim bağışla beni. İkidir tümen diyorsun, bense düşündüklerimi. Düşündüklerimin içinde tümen de var; henüz açmadım."

Seyyid Bereke'nin göğsüne eğik gözleri, söğüt yaprağı uzunlamasında güldü: "Bazı düşünceler işaretlerinden anlaşılır aziz Emir." dedi. Hep o pamuk kozası.

"Her oymaktan bin kişi çağırılmış ama beğlik sırasına göre de olur beğ. Bir düşüncen olmasa sayıya dökmezdin."

"Tanrı biliyor ya sakladığımı sanıyordum. Eyi ki düşmanlarımın içinde Seyyid yok."

Seyyid Bereke cevap vermedi. Başını yarım kaldırıp Timur'a bakmakla yetindi.

Timur özentisiz: "Evet." dedi. "Orduyu düzene sokmak istiyorum. Uzun zamandır düşünmekteyim. Olgunlaştığını sanıyorum. Toy bunun içindi, düğün göstermelik sebeptir."

Bir an düşündü, bir an gerilere gidip geldi: "Artık çete değiliz. Ordunun işi ile ordunun dışındaki işler ayrılmalı. Ordu Divanının başına Emir Seyfeddin Nüküz'ü getirmeği düşünürüm; Oğlan Tuvacı adıyla Ordu Emiri olarak Nüküze yardımcı Şehzade İskender ile Emir Abbas Kıpçak, bir de İnak Kavçın uygundur derim. Emir Caku Barulas ise ordunun dışındaki halkı yönetsin isterim. Her oymak on bin kişilik bir ordu olmalı, tümen olmalı, Tümen Emirlikleri kurulmalı; her tümen bir binbaşının buyruğunda biner kişiden oluşmalı ve her bin kişi, birer yüzbaşıya bağlanarak yüzer kişiden kurulmalıdır. Sonra onbaşılar. Uzun düşünmemin kısası budur Şeyhim. Sen ne düşünürsün?"

"Hepsi çeri, herkes çeri, pekey toprak? Pekey yeyim, içim, geyim? Geçim Emirim? Hayvanların bakılması?"

"Olacak!"

"Yürüyen bir millet; vurup alan, kırıp yıkan, sürüp getiren bir millet? Nerde ne zaman nasıl yerleşecek?"

"Yurdumuz var ya. Varlığımız orduya ve savaşa bağlıdır ancak. Ganimetler bizi zengin edecek. Yerleşenler..."

"Bu durumda pek yerleşen görünmüyor. Yerleşenler kadınlar, çocuklar, sakatlarla yaşlılar."

Timur aceleyle: "Bilginler, sanat adamları, tarihçiler, din adamları, müneccimler..." deyip devam ederken Seyyid Bereke şeyhçe araya girdi: "Çocuklarla yaşlılar gibi." dedi kibarca; "Çocukları da orduya heves eder, ordunun boşluğunu doldurmak için yetişir sayarsak, yerleşenler savaş artıkları olacak demek ki."

Timur sinirlenmişti. Şeyhçe de olsa, kibarcalığına rağmen böyle bir karşılık almağı ummuyordu: "Biraz büyütmüş değil misin acaba Şeyhim?" dedi, kırılmışlığı belliydi; "Biya kasabasında bana bayrak ve tuğ verirken güvenmiştin. Bayrak ve tuğ herkese verilmez, hele Seyyid Bereke herkese sunmaz."

Timur'un "Sunmaz." deyişinde gizlenmiş kasılma battı Seyyid Bereke'nin kulaklarına. O esnada, insan yanılmağa hazır bir yaratıktır diye düşünüyordu. Timur'un alınmışlığını anlamazlıktan, kasılmıştık gizlenen sesini duymazlıktan gelip: "Ben yine o Emir Timur'la konuşuyorum." dedi. "Say ki mübalağa ettim. Yerleşenlerin beslenmesi, bakılması gerek. Orduyu da bir besleyen olmalıdır."

"Başkaları besleyecek, bizim kurtardıklarımız, bizim kanadımızın altına girenler, koruduklarımız. Ordumuzu beslemek onların görevi."

Karşısındaki Seyyid Bereke olmasa Timur çoktan bırakıp içeri girerdi; Seyyid'i geçemiyordu, Seyyidliğinden gidemiyordu; garip, alışamamış bir şekilde çekiniyordu. Cevap vermesini bekledi hatta. Bu sefer de Seyyid'in susmasından çekindi: "Ne dersin bu düşünüşüme?" diye sordu; "Yanlış mıdır?"

"Düşündüm. İki gündür düşünüyorum aslında. Geçenlerde bir genç gördüm, sıska. Isıtmalı gözleri beni epey düşündürdü. Konuşunca baktım, düşünceleri de biraz hastaca. O yaşta o meselelere dalınca başka türlüsü de olmaz doğrusu. Adının Bedreddin olduğunu söyledi, babasına Simavna Kadısı derlermiş."

"Simavna? Bizim buralarda böyle bir yer yoktur."

"Yoktur. Osmanoğlu'nun ülkesindedir."

Haylidir canı sıkılan Timur ilgileniverdi:

"Ne işi varmış buralarda?"

Seyyid Bereke övünmekten uzak: "Bizi duyup gelmiş." dedi. "Ders öğrenmek ister. Mısır'a gitmesini salık verdik, onun öğrenecekleri Şeyh Hüseyin Ahlati'dedir, onu söyledik. Önemli olan Bedreddin'in neye geldiği değil, ülkesi için söyledikleri. Murad Han da ordusuna yeni bir düzen vermekteymiş, senin gibi aziz Emir."

"Osmanoğlu kökünden çoktan koptu, benim düşündüğümü bilmez de uygulayamaz da. Ben köke daha yakınım."

"Orası öyle, gelgelelim Murad Han'ın yaptığı iş de kökenden ayrılma sayılmaz. Kökene yeni bir aşılama yapmadır. Saklamadan söyleyim, daha akıllıca kurduğu Yeniçeri düzeni. Hıristiyan çocuklarını alıp, Türkmen yanında yetiştirip Türkmen'le İslam törelerine bağlamak. Orduya katmak bundan sonra; düzenin kısacası bu Hıristiyan ülkelerini, aslı yine kendinden olanlara vurdurup Osmanlı ülkesine katmak."

"Dur biraz Şeyhim. Herkes aslını korumaz mı? Her şey aslına geri dönmez mi? Hıristiyan asıllı en olmayacak yerde aslını hatırlayınca Murad Han'ı yarı yolda bırakmaz mı?"

Seyyid Bereke tebessümünü de saklamadı. Timur'un kendini zorladığını, beş yaşında bir çocuk günülemesine kapıldığını, Murad Han'ın düşüncesini küçültmeğe yeltenişini sezmişti: "Kılıçtaki çeliğin aslı demirdir." Dedi. "Kömürün aslının odun olduğunu bilmeyen yoktur. Emek verip işlersen işlediğin senin dilediğince yönlenir, senin yönünde hareket eder, aslını hem keser hem yakar. Böylece Murad Han, elinin altında hem sağlam hem şu bu Beğ'in aklına estiğince kullanamayacağı, bunun için de ne zaman nereyi isterse vurabileceği bir orduyu daima hazır bulunduracak demektir Emirim. Benim anladığım bu. Ayrıca Türkmen toprağa yerleşme imkânını daha çok bulacak, savaş yükünün bir kısmı Türkmen'in sırtından alınacak demektir. Bu düşünce gerçekleşir ise Türkmen toprağı ekip biçecek, çocuklar sadece çerilik ve savaş için büyümeyecektir. Murad Han, bizim buraların töresi olan Tarhanlık töresini de kendine göre değiştirip bir yeni biçime sokmuş. Tımar, zeamet, has gibi adlarla toprağı, savaş kazanmış beğlerine vererek hem yerleşmeği hem beslenmeği hem de o yöreleri güven altına almağı, bir bakıma yedek orduluklar ambarı haline getirmeği akıl etmiş. Bu, kalıcılık içindir Emir Timur, kalıcı devlet düşüncesidir."

Timur'un yüzü kıpkırmızı oldu: "Bütün bunları ısıtmalı dediğin baldırı çıplak oğlan mı söyledi?"

Seyyid Bereke, Timur'un aksine daha sakin, çok daha pamuk kozalarının içinde: "Bedreddin'den duydum." dedi. "Şimdiyece duyduklarımı doğrulayan haber olduğundan sana anlatmağı düşündüm."

"Sağ olasın." Timur'un kıpkırmızı yüzü sanırsın sesine inmişti; daha boğuk: "Sağ olasın." diye tekrarladı. "Demek? Demek şeyhim sence Murad Beğ kalıcı devlet uğruna düşünmekte, kalıcı devlet kurma yolunda, bizimki geçici, böyle mi? Sustun Seyyid Bereke! Demek böyle? Öyleyse ben tamamlayım. Bizim tümenler ayrı boyların emirlerine bağlı, asıl ipler onların elinde, istedikleri gibi ipleri çekerler. Murad Beğ bütün ipleri kendi elinde tutar demek istersin. Ama ben Timur'um o Murad Beğ. Devlet bize atamızdan kalmadı, hazır bir devlete konmadık, bize öyle bir devlet veren de olmadı, pençemizi vura vura aldık. Ben Timur isem eğer, o kendi başına oynayan ipleri nasıl tutup çekerim, görürsün. İki yıl önce böyle konuşamazdım, iki yıl sonraki konuşmam da şimdikinden çok farklı olacak. Yumruk, vurabilirsen işe yarar, vuramazsan yumruğu yiyen sen olursun."

Yüzü hala kıpkırmızıydı Timur'un, üstelik soluk alışları da sıklaşmıştı. Burun kanatları dar geliyordu. Döne döne yuvarlanan bir dağ taşının düşüşünde: "Bir gün Osmanoğlu'yla da burun buruna geleceğim. Dünya o denli koca değil Seyyid Bereke." dedi. "Sağ olmanı dilerim, görmeni! Vurulunca dağılan Yeniçeri düzeni mi Timur düzeni mi anlarsın. Benim düzenim güçlü olacak, yıkıp geçerim yıkıp!" Timur'un son sözü, gırtlağı kanamış da kana boğulmuş bir ses olup çıkmıştı.

Seyyid Bereke, Timur'un kollarını da salıverdiğini, çolak kolunun saklaması zor bir titremede sarsıldığını gördü. Susmak, Timur'un öfke sağanağının geçmesini beklemek en iyisiydi: "Haklısın Emir Timur." dedi yavaşça. Ama söz daha ağzından çıkar çıkmaz küçüldüğünü de hissetti. Seyyidliği, ünü yaygın Bereke adı yerlerde sürünüyor gibiydi. Dünya malı bir öfke sarsan karşısında baş eğmek ahiret malı bir gönül için aşağılanmaktan

da kötüydü; hem de haksıza haklısın diyerek baş eğmek. Yapamazdı. Seyyidliği, şeyhliği, Berekeliği hep birlikte ayaklanıp bu aşağılığa karşı geliyordu.

Üstelik Timur, daha bir sarsılarak: "Haklı olduğumu biliyorum." demişti hemen. "Tanrı beni Timur olarak yarattı, haklıyım!"

Seyyid Bereke birden, bir başkasının kendi kulağına fısıldadığı sözleri iyi biliyordu ki, bu fısıldayan Seyyidliğinin, şeyhliğinin, Berekeliğinin ayaklanışıydı. Ayaklanışın fısıldadığı sözleri iletircesine birden: "Tanrı ne seni Timur diye ne beni Bereke diye ne de Bedreddin'i Bedreddin diye yarattı." dedi. Dediği anda da, bu sözün, Bedreddin'in sözü olduğunu hatırladı. Seyyidliğinin, şeyhliğinin, Berekeliğinin ayaklanışını hızlandırmıştı: "Bunu, senin o baldırı çıplak dediğin Bedreddin söyledi. Herhal ben de biraz kibirli konuştuğumdan söyledi. Tanrı herkesi insan olarak yarattı haklı yahut haksız diye de değil. İnsanla birlikte aklı akılla birlikte kendine yön ve biçim verme yeteneğini yarattı. Aklı kullanmasını bilmezsen o akıl kendi başına dert açar."

"Benim aklım haklı olduğumu söylüyor."

"Ben de haklı olduğunu söyledim az önce Emirim. Bir gün, Tanrım öyle bir günü yazmamıştır hiç yazmamıştır inşallah, bir gün Osmanoğluyla karşılaşırsan yıkıp geçersin, Yeniçeri düzenini senin düzenin dağıtır. Ama bu neye yarar? İskender de buralara kadar gelmişti, şimdi nerede? Hani devleti? Hani izi, adından başka kalan ne Emirim? Sen bir İskender olursun, haklısın, gelip geçersin ama Osmanoğlu devlet olarak kalır; kurduğu düzen toparlar onu. Ağacın kökü toprakta kaldığı müddetçe..."

Timur, Seyyid Bereke'yi daha fazla dinleyemedi; çolak kolunun titremesi öteki koluna da geçmiş, bütün

bedenine yayılmak üzereydi. Yüzündeki kıpkırmızılık patlayıp fışkıracakmışçasına kaynamaktaydı. "Seyyid Bereke olmayacaktın sen!" diye öfkesini döktü dişlerini sıka sıka; "Ah Seyyid olmayacaktın ki Seyyid!"

Yanından geçerken Seyyid Bereke, Timur'un estirdiği öfke yelini olanca soğukluğu ile hissetti; etin, kanın, kemiğin nasıl olup da böyle bir öfkeyi kaynattığına, Seyyid Bereke de olsa, şaşmamanın mümkünü yoktu. "Et, kemik, kan..." diye mırıldandı; "Üçü de durgun, üçü de sakin. Tanrım nasıl oluyor da birden kuduruyorlar?"

Yavaş yavaş şehnişine doğru gitti. Şöyle böyle buğulanmış camdan, artık bir hayli eskimiş geceye baktı. Bir hayli eskimiş gece, Keş kentine yıkılıp çökmekteydi. İki aydır sürüp gelen toy yorgun, uykusuz, iyice doymuş, kanıksamıştı. Neftli ışıldakların aydınlığı kimi yerde sönüyordu; sönmeyen yerlerde ise koca diller halinde yalabuyordu. Hemen yakınlarda bir açıklıkta belki elli belki yüz ışıldak kaynaşıverdi; herhalde orada toy eğlentisi bitmişti. Işıldakları üst üste atıyorlardı, yakacaklardı. Seyyid Bereke, atılıp düşen her ışıldağın, kanlı bir baş olup düştüğünü sandı. Yanlış mı görüyor, yanlış mı benzetiyordu yoksa? Gözlerini açabildiğince açtı. O sırada son bir iki ışıldak da atıldı, son bir iki ışıldak da kanlı birer baş olup düştü. Topluca yanan ışıldakların alevi koyu bir is dumanında kıvrılıp yükselirken direk direk alevler is dumanını yuttu, ehramlaştı.

Kanlı kellelerden bir ehram yandı Seyyid Bereke'nin gözlerinin önünde; gözlerini acıyla yumdu:

"Tanrım!" diye inledi Seyyid göğsü; "Tanrım, bu mu netice? Neden bunun adı zafer?"

"Zafer!" naralanmasıyla girdi dört atlı Bursa'nın dört kapısından. Bursa sokakları adam almıyordu. Bursa'da çifte düğün, en dar sokağından ana yollarına kadar taşıyor, sokak başlarında kurulu ocaklar isteyene istemeyene pilavından zerdesine, kavurmasından helvasına durmadan dağıtıyordu. Yerlisi yabancısı, Müslümanı keferesi, dinlisi dinsizi ayırd edilmez bir Orhan oğlu Murad Bey Sultanlığında kendini unutmuş, kimi yerde çifte naraya kimi yerde davul zurnaya kimi yerde cenge kaptırmış kendini, yiyor içiyor eğleniyordu. Bursa'ya bir gelin geliyor Bursa'dan bir gelin gidiyordu. Bursa Bursa olalı ne böyle bir gün yaşamıştı ne de bir daha yaşayabilirdi. Gelen gelin Germiyan'dandı, Germiyan Beyinin kızıydı, adı Devlet Hatun'du, Şehzade Bayezid Bey'e geliyordu. Gelirken çeyizini de, Germiyan Beyinin toprağından Kütahya ilini de getiriyor, kansız kavgasız üstelik şenlik şamata içinde Murad Bey'in ülkesine katıyordu. Murad Bey'in ülkesi, Türkmen kanı dökülmeden, o yanda Türkmen beylerinin içine içine genişliyor, Germiyan Beyinin ülkesi daralıyordu.

Bursa'dan giden gelin Karamanoğluna gidiyordu, Murad Bey'in kızıydı, adı Sultan Hatun'du. Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey'in haremi olacaktı. Giderken bir karış toprak götürmüyordu, Murad Bey'in ülkesi daralmıyor-

du. Baş çeyizi Murad Bey'in kızı olmaktı. "Güvenimizdir" demişti Murad Bey. "Oğul Bayezidim, bacın Sultan Hatun Karamanoğlunda güvenimiz olacaktır, Urumeli'ndeyken başımız ağrımasın diye. Sultan Hatun kızım Karamanoğlunu kilitleyebildiği sürece bizim anahtarımız Urumeli'yi açmalıdır, açmalıdır, açmalıdır."

"Ya kilitleyemezse aziz babam? Karamanoğludur bu, üstelik kocasıdır itaat etmek boynunun borcudur kocasına. Keşke işe yaramaz cinsinden biraz toprak verseydik.

"Kilitleyebildiği kadar, gücü yettiğince kilitler. Kızımızdır. Onun için, öyle yetişmişti, görevidir. Mücevheri altını çokça götürsün, toprakta bizim hakkımız yok, toprak Tanrı'nındır, Tanrı'nın bize emanetidir, emanet bağışlanmaz. Var sen Devlet Hatun için hazırlan, kızımı ben düşüneyim. Gelinimizin ayağı uğurlu gelir inşallah."

Devlet Hatun gelinin uğuru, Bursa'nın çifte düğün kalabalığını yara yara, zafer naralanmalarında dört kapının dördünden birden geldiğinde kimi İne Bey'e, kimi Doğan'a, kimi Bayezid'e ulaştı, onlardan da Murad Bey'e. Her haber Murad Bey'de ayrı bir yüz gülmesi, ayrı bir gönül ferahlaması oldu.

"Manastır'da ezanımız okunmakta artık beyim, namazımız kılınmakta, Manastır bizim."

"Hamdolsun İne Beğ. Gelinimin ayağının uğurudur, çok şükür. Dirliği ne kadarmış?"

"Şimdilik yüz bin akçe denilir."

"Yüz bin akçe? Eyidir. Kara Timurtaş Paşa'ya haber salınsın. Tımar ile Has arası bir düzen düşünmüştük; budur uygunu, zeamettir. Manastır'a ilk giren beğe zeamet olarak verilsin."

İne Bey çıktı, Doğan girdi. Yüzü ter içinde, gözleri çakmaklıydı: "Beyim, Murad Beyim gelen zafer haberi-

dir. Sırbistan'da Niş kesinlikle bizimdir. Sırp Kralı artık kulunuzdur; mübarek ola."

"Doğan Beğ! Bu da mübarek ola, gelinimin uğurudur, müjdene beğlik yeter mi?"

Doğan Bey, kaldırdığı gibi attı kendini Murad Bey'in ayaklarına; göğsü doluluktan taşıyor, kendini tutamıyordu: "Hanım! Sultan Murad Hanım. Ben beyliğe layık değilim henüz; izin ver, buyur savaşta hak edeyim, sana layık olayım."

Murad Bey, göğsü güzel dağların huzurunda eğilip, Doğan'ı omuzlarından tuttu: "Kalk Doğan Beğ. Beğlik illa ki er meydanında alınmaz. Beyi anası doğurur, alnından belli eder, senin alnın ak. Bayezid oğlum kolayına yiğit beğenmez, bilirim. Savaşta da beğliğini perçinlersin, mübarek ola."

Doğan çıkmadan Bayezid Bey üçüncü haberi getirdi: "Aziz babam, eski Bizans kralı Yoannis zindanından kaçmış, sana iltica etmek ister."

Murad Bey yerinden kalktı. Kısaca düşündü. Çıkıp çıkmamak arasında ikircikli, ayrıca yüreği yüreğine sığmadığından sevincini belli etmekten korkup çekinen Doğan Beğ'e baktı, yine kısaca düşündü:

"Dur Doğan Beğ, çıkma. Oğul Bayezidim, yoldaşın Doğan Beğ için düşünürüm ki... Beğdir artık böyle bilesin, attan, atlardan eyi anlardı, öyle mi?"

Bayezid Bey yan gözle Doğan'a baktı. Alışılmamış, değişik gözleri, kardeş yakınlığıyla bir anda kutladı Doğan'ı, babasının sorusunu da bekletmedi:

"Öyledir aziz babam, çok eyi anlar."

"Yahşi. Öyleyse bu Doğan Beğ bundan böyle, yeni kuracağımız Voynuk sınıfını yedip yönetsin. Voynuk sınıfı Doğan Beğ Pençik Oğlanlarından kurulacaktır, böyle uygun gördük. Süvarilerin atlarına bakacak, ahırlarını,

yemlerini, sularını, hastalıklarını velhasıl atı koruyacaklardır. At süvarinin birinci silahıdır; silahı da süvarisi de ha dedin mi hazır, sağlıklı olmalıdır. Voynuk sınıfı at uşağı sınıfı, böyle belle sen. Göreyim seni, gözüm arkamda kalmasın. Gelelim şimdi Bizans'a... Bizans'a. Sen çıkabilirsin Doğan Beğim." Öksürdü. Doğan Bey'in kapıdan çıkmasına yakın bir daha: "Mübarek ola." dedi; "Tanrı yüzümüzü ak ede."

Doğan Bey çıkar çıkmaz da beklemeden: "Bayezid oğlum, Bizans'a sarılmanın zamanı mıdır dersin?" diye sordu.

"Zamanıdır dersen zamanıdır aziz babam."

"Öyle derim. Şu düğünleri bitirelim hele. Buyruğumdur, böyle ilet, Bizans kralı, eski olması zarar değil Yoanidis'i geydirip kuşatsınlar, düğün konuğumdur. Şimdiki Bizans elçisinin üst başına, Mısır Sultanından gelen temsilcinin yanına oturtulsun, ikramda izazda kusur olunmaya. Soylu Arap atlarından elli tanesini seçtir, sözüm ona Yoanidis bize düğün hediyesi getirmiş olsun, hediye geçidi yapılırken bunlar da görünsün. Hadi şimdi beni yalnız ko. Bunca sevindirici habere iki rekât şükür namazı kılmazsam yarım sayacağım kendimi hadi oğul."

Bayezid Bey sessizce çıktı. Çıkar çıkmaz da Bursa'nın çifte düğün uğultusuna kaptırdı kendini. Düğünün en civcivli zamanı yaklaşmak üzereydi? Bayezid Bey, alnını boydan boya, baş dönmesine benzer bir tül kuşağın sardığını hissetti. Yüreğinde de, göğüs boşluğunda da aynı tüller ipildiyordu. İlk defa Devlet Hatun'u düşündü; Devlet Hatun'u. Kadın olarak. Hiç görmemişti. Boyu posu, yüzü, gözleri... Kaşlarının çalımı, saçları... Delikanlı bir heyecan yavuzluğuna kapılıp gitti bir göz açımında.

"Nedir oğul? Bu ne haldir? Sanırsın şairdir Bayezid Beğ oğlumuz, düştedir?"

Babasının sesi, her zamanki Murad Beğ sesinden daha derviş, ürkütmeden yaklaşıvermişti. Bayezid Bey utandı. Sandı ki Murad Bey, oğlunun Devlet Hatun'a daldığını anlamakta, başını önüne eğdi, utangaç: "Meydana daldım da..." dedi. "Gelen elçiler yerlerini almakta."

Murad Bey, ömrünün çiçeğini açıyordu sanki öylesine doluydu. Oğlunun sırtını sıvazladı usul usul: "Gel birlikte bakalım." dedi. Kemer altına yaklaştılar: "Şu, Mısır Sultanının elçisi midir? Hele bak marsığa nasıl da kurulmakta, sanırsın cihan sultanının elçisidir. Hamid Beğliğinin elçisini seçebildin mi?"

Kemeraltından görünen geniş meydanın ulu çınarlarında, ayrıca has Bursa ipeğinden ala sayvan gölgeliklerde yerlerini almış, Arap, Tacik, Türkmen, Bizanslı, Venedik, Ceneviz ve daha bir nice ülkeden gelmiş bir nice kalabalık elçi kimi kendi aralarında konuşup, tanışlar selâmlaşıp hal hatır sorarak beklemekteydi.

Bayezid Bey çoğu birbirine benzeyen Türkmen elçilerini, hele uzaktan, hele güneş karşıdan tam gözüne vurduğundan seçemiyordu. Kamaşan şehla gözlerini kıstıkça güneş ışıkları daha bir azıtıyordu. "Ayırd edemedim aziz babam." dedi. "Bağışla."

Murad Bey, düğünden öte bir derin düşüncenin dalgınlığında: "İne Beğ el üstünde tutmuştur inşallah." Dedi. "Tembihimizdi. Ötekilerden daha hoş tutulmalıdır."

"Hamid Eli küçük bir beğliktir aziz babam. Küçük bir beğliğin elçisine ayrı bir ilgi göstermekten maksat?"

Murad Bey, oğlunun sözünü yarım bıraktı: "Gel." dedi. "Gelin alayı Bursa'nın kapısından girmiş olmalı. Elçileri fazla bekletmeyelim artık."

Merdivenleri inerken, yukarıda, kemerin altında yarım bıraktırdığı oğlunun sözünü tamamladı:

"Büyüklerin gönlünü almak daha kolaydır oğlum."

dedi. "Bunu böyle bilesin. Küçüklerin gönlü çetin cevizdir, kapandıkça kabuk bağlar. Hamid Beğ'le bir alışverişim olacak."

Bayezid Bey kardeşi Yakub Bey'i düşündü; bir garip kıskançlık içinde: "Hamid Bey'in kızı da yok ama..." diye söylendi.

Murad Bey: "Bir şey mi söyledin oğul?" diye sordu, Allah'tan cevap beklemedi: "Yakub karındaşın nerelerdedir? Görünürlerde yok, acayip..." dedi.

Bayezid, az önceki, kendisine de garip gelen kıskanışını saklıyormuş gibi aceleyle: "Gelin alayına karşıcı gitmek istediydi." dedi. "Çok istediydi. Git dedim."

Murad Bey kapının eşiğinden adımını atmak üzereydi, ayağı eşiğin üstünde süründü; uzun uzun oğlunun yüzüne baktı. Bayezid, babasının gözlerini hiç bu kadar yakından görmemişti, babasının gözlerinin bu kadar dost, bu kadar içten, güneş ışığına has bir ısınmışlıkta baktığını da görmemişti.

Murad Bey: "Yakub'u hoş tut oğul." dedi. "Hoş yiğittir."

"Neden böyle söylersin aziz babam? Bir kusurum mu olmuştur? Bilmediğim..."

"Bilmem. Yok, bir kusur yok. Babalık işte, aklıma geliverdi, aklıma oğul. Yakub hoş yiğittir."

Sanki aklına başka şeyler de gelmişti, söyleyemediği. Bayezid'in içi burkuldu, bu seferki kıskanma değildi, kötü bir acıydı: "Yakub hoş bir yiğittir." deyip tekrarladı babasını. "Karındaşımdır, beğler de sever."

Murad Bey: "Beğler de..." dedi. "Şu senin düğün bitsin bakalım, Yakub'a da bir gelin gerekecek; nasibi nedir, nerdedir görürüz. Oğul gelen uğultuya bakarsan gelin alayı çok yakındadır, varalım yerimizi alalım."

Fakat daha bir iki adım bile atmadan at sürüp sağ-

dan gelen Yakub Bey'in atlayıp indiğini gördüler. Yakub Bey, delikanlılığın düğünle karışmış coşkusunda:

"Gelinimiz geldi aziz babam." dedi.

Murad Bey evecenleşti; görenin sultandır demesi imkânsızdı, sıradan bir babanın heyecanlanmasında: "Aman bekletmeyelim, gönlünü kırmış olmayalım." Dedi. İki kanadı olsaydı o anda ikisini de açar, birinin altına Bayezidini, ötekinin altına Yakubunu alır uçuverirdi, uçuruverirdi. Meydanın girişine kadar gelmiş orada beklemekte olan gelin alayına doğru gitti; Bayezid, bir adım gerisinden geliyordu, onun bir adım gerisinden de Yakub.

Meydanın hemen girişinde kantarmasından eyer takımına, özengisine kadar altın, gümüş, sırma işlemeli, ibrişim gölgelikli pırıl pırıl bir al atın üstünde Devlet Hatun bütün alımlılığıyla bekliyordu. Atın dizginlerini tutan, teslime hazır tutan Germiyan Beyinin veziri bekliyordu. Göz kamaştıran zenginliğiyle gelin atının arkasındaki yolu doldurmuş olan belki bin, belki iki bin, belki daha fazla Germiyan atlısı bekliyordu. Konuk elçiler, meydanı çevreleyen evlerin pencerelerinden taşan, ağaçlardan seyreden, çepeçevre bütün meydanı dolduran halk susmuş, bekliyordu. Murad Bey'le oğulları, ağır ağır bu bekleyişe gittiler.

Gelin atına gelince Murad Bey, Germiyan Beyinin vezirini selamladı. Germiyan Beyinin veziri selamı alıp dizginleri Murad Bey'e uzattı. "Hayırlı uğurlu olsun Beğim." dedi. "Emanetini teslim al."

"Bismillahirrahmanirrahim." diyerek elini gelin atının dizginlerine uzattı Murad Bey. Dizgin el değiştirirken Germiyan Beyinin veziri de Besmele'yi tekrarladı. Murad Bey, atı meydana doğru çekti. Soluğunu kesmiş susmakta olan kalabalıktan o esnada bir "Hay maşal-

lah!" avazesi bir alkış hengâmesi koptu ki, çoğu atlar ürküp şaha kalktı, kişneyip durdu; gelin atı bile huysuzlanır oldu. Murad Bey, dizgini sıkıca tutmak zorunda kaldı.

Konuk elçilerin oturduğu ala sayvanların ortasında kurulmuş görkemli bey çadırının az önüne geldiklerinde bütün elçiler ayağa kalktılar, alkış tuttular. Orada, vezir Çandarlı Ali Paşa gelini karşıladı. Yerlere, boydan boya ipek Türkmen halıları serilmişti. Gelin atı, ipek halıların göz alan renklerine ürkerek bastığında Ali Paşa, iki elinde zorlukla taşıdığı som altından mücevher kakmalı büyük bir kutuyu açtı, içinden avuçlayıp aldığı inci, yakut, safir, elmas ve daha nice bir değerli taşı gelinin başından aşağı serpmeğe başladı. Serpilen her avuç değerli taş, Devlet Hatun'un başından aşağı dökülürken gün ışığında bin bir renge bürünüp yanıyordu. Akla hayale gelmez binlerce rengin binlerce ışığı ipek halılara akıyordu.

Çadırın önünde Murad Bey atı durdurdu. Başını Devlet Hatun'a doğru kaldırdı: "Devlet Hatun kızım, iner misin artık?" dedi.

Sanki duymadı Murad Bey'in baba sesini Devlet Hatun. Kıpırdamadı. Murad Bey bir daha: "Devlet Hatun kızım, iner misin artık?" diye sordu. Devlet Hatun sanki yine duymadı, yine kıpırdamadı.

Murad Bey üçüncü defa sordu; Devlet Hatun üçüncü defa duymadı, üçüncü defa kıpırdamadı.

Murad Bey gülümsedi. "Pekey kızım." dedi. "İnmen için ne versem sana? Ne versem azdır. Şu sıra Sofya şehrini kuşatmadayız. Tanrı'nın izniyle alacağız. Sana veriyorum kızım Devlet Hatun, iner misin attan?"

Devlet Hatun bu sefer attan indi.

Murad Bey gelinini sağ yanına aldı, Bayezid Bey'i soluna. Yakub, Bayezid'in solundaydı. Gelinin sağında

ise Germiyan Beyinin veziri. Ali Paşa bir adım geride kaldı. Gelinin atını alıp götürdüler. Murad Bey, gelinle güveyinin arasına oturdu. Oturur oturmaz düğüne çağırılan konukların sunduğu hediyeler geçidinin ilki göründü. Vezir Çandarlı Ali Paşa'nın, katar katar yüklü develeriydi. Geçtiler. Atlar, atlar, atlar geçti. Has Arap atları, uçuşan yeleleriyle Selçuk kırmaları, Türkmen atları, Macar atları. Sonra köleler, sonra cariyeler; sarışın, esmer, kumral, Habeş, dal fidan boylu Sırp güzelleri, Rum dilberleri... Çerkez köleler, Gürcü köleler, zenci köleler, bitmek bilmedi. Mücevher sandıkları, billurlar, altın ibrikler, gümüş leğen takımları, ipek halılar, sonu gelmeyecek sanıldı. Gören gözler tas tas açılmıştı. Bir zenginlik ırmağı akıyordu. Sanırsın duyup işitilmemiş, görülüp anlatılmamıştı.

Her bir elçinin yahut beyin sunduğu hediyeler geçince Murad Bey yavaşça başını çeviriyor Çandarlı Ali Paşa'ya, Ali Paşa yavaşça eğilip kulağını Murad Bey'e veriyordu: "Bu geçen elçinin hediyesini falanca beğe verin, filanı feşmekana bağışlayın." buyuruyordu. Buyruk yerine geliyor, duyanın ağzı açık kalıyordu. Bu ne cömertlik idi böyle? Bu ne biçim dünya malı umursamazlığıydı?

Mısır Sultanının hediyeleri geçerken kimsede hal kalmadı dense yeridir. Sanki Sultan hediye sunmuyor kibrini azametini gözlere sokuyordu. Ali Paşa eğilip bekledi. Murad Bey başını çevirmedi. Ve korkunç bir sessizlik sardı ortalığı aniden.

Görülmemiş güzellikte ve görülmemiş tüllere bürünmüş yüz Rum kızı ve ipekli sırmalar içinde yüz Rum köle onar onar sıralanmış, geçmeğe başladı. İlk onunun ellerindeki altın tepsilerde tepeleme dolmuş Venedik altınları parıl parıl yanmaktaydı, geçtiler? Sonraki onlu,

gümüş tepsilerde tepeleme dolmuş eski İtalyan altınlarının parıltısını taşıdı, geçtiler. Ve her onlu, hiç birinin eli boş olmadan altın ibrikler, kupalar, billurlarla geçtiler. Bunların asıl hediyelerin öncüsü olduğu sonradan anlaşıldı. Asıl katar, asıl armağan kervanı kölelerin cariyelerin ardından sökün etti. Yüklü develerdi, takımları altın işlemeli katırların hediye kervanıydı. Murad Bey'in bile başı döndü, gözleri kamaştı. Beylerinden Evrenuz Bey'in hediyesi olduğunu öğrenince yüzü en dolu tebessümlerde Çandarlı Ali Paşa'ya döndü:

"Bu Evrenuz Bey'in hediyeleri, bir teki eksilmeden, olduğu gibi Mısır Sultanının elçisine verilecektir, sakın şaşmayasın Ali." dedi. "Mısır Sultanınkini de Evrenuz Bey'e. Geriye kalanların hepsi, hepsi Ali, yoksullara dağıtılsın."

En son yaşlı bir kadın göründü; bir başınaydı. Sırtı, omzuna yakın kamburcaydı. Giydikleri pek de yeni sayılmazdı ama temizdi. Hani yaklaşılıp koklansa yasemin otu kokardı yeni kopmuşundan. Elinde, üstü örtülü, tepsiyi anıştıran bir nesne tutuyordu. Yürüyüşü, toprağı incitmeyen, öyle olduğu halde sen benimsin diyen bir kendini bilmişlikteydi.

Yaşlı kadın görününce Devlet Hatun yerinde kımıldanmıştı.

Kadın, gelinin önüne geldiğinde Devlet Hatun kalktı, kadının elindeki tepsiyi aldı, örtüsünü açtı. Altın yaldız cildiyle nefis bir Kur'an-ı Kerim ve dört altın anahtar gün ışığında ışıl ışıl ortaya çıktı.

Kur'an-ı Kerim ve altın anahtarların tepsisini Devlet Hatun, diz çöküp Murad Bey'e sundu.

Murad Bey ayağa kalkmıştı. Kur'an'ı Kerim'i aldı. Öptü, başına koydu. Saygılı duruşunu bozmadan döndü, Ali Paşa'ya verdi. Altın anahtarların tepsisini de gelinin-

den alıp Bayezid Bey'e uzattı: "Bu bizim değildir oğlum." dedi. "Emanet odasında saklansın. Kıyamete kadar inşallah."

Diz çökmesinde bekleyen gelininin ellerinden tutup kaldırdı, elini öptürdü; Devlet Hatun'u kendi yerine Bayezid'in yanına oturttu: "Tanrım elem keder vermesin." dedi. "Uğurlu olun birbirinize, ölümden sonra da ayrılmayın."

Düğün bitti sanılırken, ala sayvanların hemen arkasındaki saflardan, saygılı bir düzende kaynaşma görüldü. Kalabalık, birine yol veriyora benziyordu. Az sonra: "Somuncu Baba. Somuncu Baba." sesleri uğuldadı.

Somuncu Baba, bir gölge yürüyüşünde gelip gelinle güveyinin önünde durdu. Sessizce kuşağındaki kabarıklığı çıkardı; say ki henüz fırından çıkmış nar kızarmasında bir somun ekmekti. Besmeleyle ikiye böldü. Bölünen somun sıcak sıcak tüttü. Murad Bey, sıcağı tüten taze ekmek kokusunu içine sindire sindire bekledi. Bütün düğün boyunca gizliden duyduğu bir noksanlık tamamlanıyor, sancıyan bir yaraya sıcak ekmek içi sarılıyordu. Somuncu Baba'nın dua kıpırtısındaki dudakları, ikiye böldüğü somunun iki parçasını da ayrı ayrı öptü, birini geline verdi besmeleyle, birini güveyiye. Yine besmeleyle. "Tadın." diye fısıldadı. "Karabudunun gönül fırınında pişmiş emeğidir; sırtınızı pek, dölünüzü bereketli tutar."

Geldiği gibi bir gölge yürüyüşünde döndü, kalabalığa karıştı.

Her şey, o düğün zenginliği çabuk unutuldu da Somuncu Baba'nın bu ekmek verişi unutulmadı, söylenip durdu gece yarılarınaca; hanlarda, bekâr odalarında, evlerde, çadırlarda. Her anlatan kendiliğinden bir şeyler ekleyerek büyüttü, büyüttü, büyüttü.

Gece yarısına doğru bile kimse yatmak bilmiyordu. O saatlerde, yeni bir haber handan hana ulaştı: "Murad Beğ Hamid Eli Beğinin topraklarını satın almış. Seksen bin altına almış. Murad Beğ, aldığı topraklarla Hamidoğlunun ve Karamanoğlunun toprakları arasına bir kama biçiminde girmiş..."

"Bir kama biçiminde?"

"Seksen bin altına?"

"Hamid Eli ile Karamanoğlunun toprakları arasına hemi de? Sıkışmak mı ister bu Murad Beğ yoksa kama olup iki yanını birden kesmeği mi niyetlenir? Murad Beğ'dir bu, düşünür; gece düşünür gündüz düşünür. Düğün yapar yine düşünür, düğün düşüncelerinin göstermeliğidir!"

Bir vakit de bu sorular soruldu, bu cevaplar verildi, böyle düşünüldü.

Hanın birinde, nice bir zaman sonra vakit gece yarısını aşmış iken, uyku iyiden iyiye bastırmış, isli karanlığını yalpalayan taş direkli kemerlere de çökmektey-

ken: "Murad Beğ bizim için düşünür, yormayın kendinizi ağalar." denildi. Bu karar, bütün düğünü bağlıyordu, herkes odalarına çekilecekti, görünüş onaydı. Ama olmadı; en köşede oturan, görünüşünden de tek tük görülen sarhoşlardan biri olduğu anlaşılan gencecik bir yeniçeri, vakte uygun düşmeyen ters bir cevap verdi:

"Öyledir." dedi. "Onca zenginlik benim ayağıma da aksaydı ben de sizin için düşünürdüm."

Öylesi bir düğünün hoşgörmemezliği olmazdı, gördüğüne duyduğuna nasıl olursa olsun hoş baktırırdı. Başka zaman olsa tek tüklüğü bile göze batacak olan sarhoşluğu dahi hoşça gösterirdi. Onun için genç yeniceriinin sarhoşluğuna da, vakte ters düşen lafına da pek aldıran olmadı. Hatta yedi sekiz kişi gülüp yeni bir eğlencelik çıkmış olmasından hoşlandılar. Uykuya kalkanlardan oturanlar oldu, yarenlik uzayabilirdi.

"Bre benim uykum gelmemiş meğer, haydaaa!"

Ne var ki yine genç, yine yeniçeri olan iki üç kişiden biri, önden atıldı, sesi eğlenceliğe benzemiyordu: "Ne dersin sen arkadaş? Lafının bilicisi misin?" diye çıkıştı.

Bir diğeri: "Zenginlik yüreğine oturdu herhal, yiyemediğinden mi?" deyip laf attı.

Üçüncüsü ise daha açık: "Sen bozguncunun biri olmalısın." deyip çıktı ortaya.

Vakte göre ters konuşan yeniçeri üçüne de teker teker baktı; üçünü de teker teker süzdü. Türkmen'den çok değişik bir yüzü vardı. Üsküfünün altından taşan saç uçları kara, sert, çalı ucundaydı. Gözleri sarhoşluktan mı gayri nedense bilinmez kızarmıştı. Kızarmış bakıyordu. Durup dururken: "Siz hiç soğan yediniz mi?" diye sordu aptalcasına: "Acı soğan yediniz mi?"

Bu sefer orta yaşta bir yeniçeri: "Ha bu delii!." dedi yüzünü ekşiterek. "Lafına bakılmaz bunun, ben yatmağa

gidiyorum. Yarenlik yeniden başlamayacak, koyulaşmayacaktı; yarenliğe dönülmeyeceğine göre o pis uykuya varmak bu deliyi dinlemekten evlaydı, kalkmağa yöneldi.

Ama gencecik yeniçeriye "Bozguncu musun?" diye soranı daha bir sertçe; "N'ooolmuş?" diye sordu. "Soğan yemeyen adam mı olur bu dünyada, acısını yemedin mi soğanın tadını mı alırsın? Soğan dediğinin de ne ilgisi varmış bu düğünle bu zenginlikle?" diye ekleyince de anlaşıldı ki vakit hızlanacaktır, körükler açılmıştır kapağından. Nitekim gencecik yeniçeri, sallanarak da olsa ayağa kalktı. Gözlerindeki kırmızılaşmamış bakış ışığa çıkınca daha bir belli oldu.

"Ben yedim." dedi. "Herkes yermiş bana ne, bana acı geldi. Bir lokma kuru ekmekle daha acı geldi. Hepiniz yeniçerisiniz. Çoğunuzun çocukluğu yoksul Türkmenlerin yanında geçti. Onların yediği bu kuru soğandır yalnız, acıdır. Onlar bir acı soğana bu zengin düğünü beslerler neden? Durun, uğuldamayın daha bitmedi. Biz döğüşürüz, savaşa sürülürüz, ölenimiz olur, neden? Bu düğünlerin zenginliğini beslememiz için midir?"

Sesi de arada bir sallanıyordu. Sanki sesi de kırmızı bakıyordu bir baş acı soğanda.

Üç genç yeniçerinin eli de aynı anda kamalarına gitti. Kapıya yakın oturmuş, sarı benizli zayıfça bir başka genç yeniçeri gözlerini kırpmadan bu abuk sabuk konuşana bakıyordu. Görmüş geçirmiş olduğu her halinden belli bir başkası araya girmeseydi kamalar çoktan çekilir, görünüşe göre bıçağı bile olmayan sarhoş göçüp giderdi:

"Durun hele." dedi. "Durun canım benim de bir sorum olacak şu soğancıya. Hey, bak hele bu yandan bana bak sen. Savaş dedin hani pek savaşmışa da benzemez-

sin ya savaştın diyelim, ya şimdi ne ararsın burada, ordunun yarıdan çoğu Urumeli içinde değil midir?"

Az kalsın: "Kaçtım!" diyecekti soğandan söz eden gencecik yeniçeri, ağzını ona göre açmıştı, nedense: "Bizi çağırdılar." dedi dudaklarının büzülüşüne uymadan. "Başka yana salacaklar. Ondan burdayım. Düğünü görünce ne için döğüşeceğimizi anladım. Siz..."

Kapının yanına yakın oturan sarı benizli yeniçeri: "Hey, hey." ünlenmesinde kalktı. "Sen Börklüce'sin bre tanımışım seni." Türkmencesi çetrefilliydi.

Börklüce sese dönünce gelen sarı benizi tanıdı, kırmızılaşmış gözleri ilk defa sevinişe döndü. Gece vakti yarısının yalnız bunalmışlığını attı bir çırpıda: "Torlak Kemal sensin!" dedi.

Boş bir sekiyi devirerek koştu. Kucaklaşırlarken Torlak Kemal kulağına "Deli misin sen Börklüce aklın mı yitmiştir bre oğlan!" diye öfkelendi. Gözleri daha çok üç genç yeniçerideydi, daha çok onlara: "Kusuruna kalman yoldaşlarım." dedi eğri büğrü Türkmencesiyle; "Bunadır dedikleri Börklüce Mustafa. Yiğit oğlancıktır aklı kıttır. Akıllısı böyledir?" Elinin birini parmaklarını açа açа oynattı: "Böyledir işte, oynakça. Serez akınında bir topuz yedi başına, şuracıktan mıydı bre Mustafa, kaldır börkünü." Börklüce Mustafa'nın ense kökünü gösteriyordu. "Götürüp yatırırım ben onu. Bimarhaneye gitmek için geldiydi Bursa'ya." Lafını uzatıyor, Börklüce Mustafa'yı adım adım kapıya, kapıdan yana itiyordu. Belli etmemeğe çalışıyordu. "Ne dediğini bilmez şarabı tadınca, bağışlayın ağalar yoldaşlar bağışlayın bu aklı yarımı."

Az biraz sinirlenen hava yatışmağa yüz tutarken üç yeniçeriden biri: "Soğan meselini cuk oturtmayı eyi biliyor aklının yarımı ama." diye bir daha çıkışmak istedi. "Murad Bey'e laf mı edilecek burada?"

Torlak Kemal Börklüce Mustafa'yı kapıya getirmişti, usulca: "Aman sus gözünden sevem cevap yok." dedi. Yüksek sesle de sarı benizli yüzü sırıtarak: "Töbe yoldaşlarım ağalarım ne demek? Murad Beyimize mi bizim, hangi aklı kıt edecek bundan başka, töbe!" dedi. Kapıyı açmıştı, itti Börklüce'yi dışarı: "Hadi bize uğurlar ola." deyip kendi de çıktı.

Dışarıda Mustafa'ya elinden geldiğince sert: "Sen sarhoş musun doğrudan yoksa aklın mı oynamış bre Börklüce!" diye bağırdı. "Ağzından çıkanı duymuş mu kulağın. Kelle gider burda bre, kelle yok burda."

Börklüce Mustafa, gece yarısını çoktan aşmış vaktin serin gecesini derin bir solukta içine çekti, bir daha, bir daha çekti. "Salak bunlar." dedi. "Bre Torlak kan içici bunlar, salak. Böylelerine az biledir bu söylediğim."

"Doğrudur, doğrudur da, yani yeri midir burda? Bir kepçe suyun içinde boğarlardı senin başını."

"Boğsunlar. Ben diyeceğimi dedim ya, kulaklarında yer eder ya, unutamazlar ya."

Börklüce Mustafa, doyamadığı bir heyecanla içini döküyorken duruverdi. Eğilip Torlak Kemal'in yüzüne, özlemiş dost bakışlarla baktı, sevmiş baktı: "Doğrudur dedin bre Torlak, bana hak verdin, doğrudur dedin." deyip kollarını açtı, kucakladı. "Oh Torlak. Kemal ahhh! Sen karındaşımmışsın meğer benim, özlemişim seni bre. Sözlerime hak verdin he mi? Öyleyse sen de benim gibi düşünmektesin. Düğünü gördün değil mi? Nerden gelir bu zenginlik düşündün he mi? Nasıl bir vurgun, nasıl bir soygun düzenidir bu? Gördün değil mi?"

Torlak Kemal ürke korka çevresini yokladı bakınıp: "Gördüm, gördüm de..." dedi çarçabuk. "Bura konuşmanın ortası değil kardaş. Salak dediklerinden biri düşer yanımıza düşer tepeden, başımıza sarar belanın acısını,

soğanı. Gel karanlığa karışalım, güvenimizi elimize alalım, görmesinler, konuşuruz o zaman bre uzunundan nah böyle."

Börklüce'nin kolundan çekerek yan sokakların birinin karanlığına girdiler. Torlak Kemal yürüyüp handan uzaklaştıklarına aklı yatınca soluklandı: "Eyi ki vakit geçmeden tanımışım seni." dedi. "Soğanı ağzına alınca, nasıl derler, hah soğandan söz edince daha bre bu Börklüce'dir demişim, demişim de eh, acabadır demişdim."

"Demek sen de unutmadın soğanı?"

"Unutur mu Torlak Kemal, acıydı?"

"Acıydı ya."

Börklüce Mustafa dişlerini gıcırdattı: "Yoksullar." dedi. "Bu düğünü, bu zenginliğin boş yere, gösteriş için saçıldığını görseler, o yoksullukların çalınmışlığından olduğunu bilseler..."

"Bunlara güvenme." dedi Torlak Kemal; "Bunlar Türkmen'dir. Çıplak gezdirirler kendilerini, beyleri için. Beylerine ipekten geydirirler. Beyleridir devletleri, onun için, anlıyorsun he? Ne derim ben, sen eyi konuşuyorsun Türkmenceyi, ne derim çıkarmışsındır. Sen, ne işin vardır Bursa'da sen Mustafa?"

"Kaçtım."

"Kaçtın mı? Deli değil çıldırmışsın sen. Bre bu Murad Bey'in ülkesindedir bulunduğumuz yer. Burda yeniçeri nasıl kaçar?"

"Kaçar. Benim gibi."

"Bulurlaaar. Yakalarlaaar. Asarlaaaar. Murad Bey'in ülkesidir demişim mi?"

"Bir Ecevit vardı bizimle hatırladın mı? Çocuk iken kaçtıydı daha, buldular mı? Senin Murad Bey'in ülkesi deyip büyüttüğün bu ülkeden kaçmadı mıydı? Buldular mı?"

"Yoo kaçıştır o kaçışı."

"Hani Murad Bey'in ülkesinde kaçan bulunur, yakalanır, asılırdı? O çocuktu bre Torlak Kemal, yol bilmez iz bilmezdi. Ben kocaman büyüdüm. Yolları da izleri de bilirim. Bu zıkkım dillerini de. Hem de eyi bilirim, bunun için çok talim ettim."

"Eyi etmişsin ne etmişsen." dedi Torlak Kemal; "Ben de kaçtım işte. Ecevit'i anmışım idi bir gün, aklımın köşesinden çıktı fırıldak. Kılıç sevmemişim, alışamamışım bre. Eğlenir oldular hepten, te böyledir bu. Kaçarım dedim, korkarım yine de."

"Korkma artık Torlak, vay bre kaçtın ha, gel seni bağrıma basacağım." Börklüce Mustafa Torlak Kemal'e sarılıp bir daha kucaklarken, gittikçe artan sevecenliğinin yanı sıra gittikçe artan bir güvenceyle bağrına basıyordu, sıkıp kucaklıyor sıkıp kucaklıyordu kollarında: "Yoldaşım!" diye dolup boşalıyordu; "Eski, en eski yoldaşım, iki olduk he mi?"

Yan sokağın karanlığının görünmezliğinde şimdi daha güvenli yürüyorlardı, biraz daha sereserpe. Bir süre konuşmadılar, ayak seslerinin düzensizliği karanlığa güvenerek karıştı. Torlak Kemal bir ara: "Kimi görmüşüm bilirsen, bilir misin bre?" diye sordu. Sormasıyla da ensesine bir şaplak attı: "Bre kimi değildir kimleridir oy oy. Bir Doğan derlerdi, vardı, esmer oğlan, bildin he? Tamam, onu görmüşüm. Bey olmuş keratasının oğlanı herhal, Bayezid şehzadesinin yanındaydı görmüşlüğümde. Te bre sık sık gözüme battı, haa, çalındı."

"Doğan bizden değil Torlak. Kendi kanlarından soylu bir oğlana benzerdi. Bey de yaparlar paşa da onun için. Bu Türkmen beyleri öyle adam ayırmaz görünüyorlar ama bakma sen, yalan. Çevrenin öyle görmesini istiyorlar. Gerçeğe gelince, beyliği de paşalığı da kendi

kanlarından gelmeyene vermiyorlar. Bizim gibi devşirmeler ölüme sürülüyor, soyguna itiliyor. Bizim sırtımızdan Türkmen'i besliyorlar, Türkmen'i bey, paşa yapıyorlar. Bir gün Türkmen'in karnı tok sırtı pek olunca bize de vururlar tekmeyi, it inine sokarlar ki geberelim diye. Yalan mı?"

"Bre sen bu Türkmenceyi bilmişsin çok eyisinden mi? Vay vay bre, nerden, nasıl? Alkış sanadır. Sözünü anlamışımdır. Doğrudur, dersin. Kaçtım, düşündüğümden sencileyin çünkü, ondan kaçmışım. Eyisinden konuşamıyorum he? Tamam dur dur şimdi buldum. Bizi gözetse gözetse Bedreddin gözeder. Şey gözetir, he? Şimdi onu deyecekmişim sana."

"Bedreddin mi? Ben tanır mıyım?"

"Ohooo, hem de yakınındandır tanıman. Biz beş kişi gelirken, bildin? Sen, ben, Ecevit, Doğan... Birimiz de..."

"Ha şu ısıtmalı oğlan!" dedi Börklüce Mustafa hem sevinmiş hem sevinmemiş; "Bedreddin idi adı, öyle ya. Hep gözü yerde düşünürdü. Bursa'ya Kadı mı olmuş yoksa? Onu mu gördün?"

"Adamın kadı olacağını bulmuşsun bre? Ne kadı, hangi? Yüreği bizim yürektir, ben anlamışım o zaman bilmişim, bizim yürekten var, bizim türlümüz solur. Sabahtandır, kalabalığın ortacığındaydı görmüşlüğümde, hah işte öyle kalabalıkta görmüşüm."

"Dur dur, yavaş yavaş. Sen boş değilsin anlaşılan yavaş yavaş söyle, yoksa zor anlayacağım. Şimdi sen, Bedreddin'in de bizim gibi bu soğan-düğün düzenine karşı olduğunu mu söylemek istersin? Ezilmiş bir adam diyorsun he mi? Deme bre! Şuna bak sen, ısıtmalı gözlerden anlamalıydık ama, çocuktuk pek bre, neyse. İşimize yarayacak mı dersin?"

"Sanmam!"

Torlak Kemal'in sesi, Börklüce'nin umutlanan kafasını karıştırdı. Torlak Kemal "Denedim." diye devam etti. Düzgün cümleler hazırladı aklında. "Zordan tanıdı, tanımadı he tanıdı işte, öyle tanıdı. Bana sorar isen, tanıdı çok eyisinden beni. Horasan mıdır neresi orası Mısır, değil. Horasan'dan gelmiş, Mısır'a getmeğe. Heyyy yarın gidiyor bre. Bana hangi handa kalır yolunu gösterdiydi. Orayı arardım senin hana girdim yanlışından, anladın he Mustafa?"

Börklüce Mustafa, anladığını belli etmek üzere başını salladı. Düşünüyordu. Torlak Kemal'in çetrefil Türkmencesinden işe yarar bir ipucu bulmağa zorlanıyordu. Bulur gibi olduğunda: "Aman eyi ki yanlışlıkla benim hana girmişsin Torlak." dedi. "Ya girmeyeydin? Neyse, sağ olasın. Bu Bedreddin'in tarif ettiği han nerde, bulabilir misin? Beni oraya götürebilir misin şimdi?"

"Buralardadır, bir yerlerdedir. Seninkidir benzetmişim, öyle bir han imiş. Buluruz. Tek değiliz he, çiftiz. İkileştik, kolay olur işler, buluruz."

Börklüce Mustafa düşünceli düşünceli: "Tektik, iki olduk, yarın üç oluruz, bakarsın bir yıl geçmiş üç bin olmuşuz, beş bin olmuşuz. Tekin kaderi de tek değildir Torlak, yeter ki cesaret göstere, ortaya çıka. Yeter ki kaçabile çokluğa..."

Karanlıkta Torlak Kemal Börklüce Mustafa'nın yüzünü göremiyordu, söylediklerini kesin olarak anlayamıyordu, ama önemli, çok önemli şeyler söylediğini hissediyordu. Sarı benizli yüzü sımsıkı kapanmıştı dudaklarının üstüne burun deliklerine, karanlığı kokluyordu: "Neler söylüyorsun bre sen Börklüce?" diye sordu; "Ben, az, bilirsin, bence konuş, anladığım gibiyse, he? Kapalıca olmasın, açıkça, bilsem mi?"

"Şimdi Bedreddin'in yerini arayalım." dedi Börklüce

Mustafa sadece. "Senin Türkmenceyi de ilerleteyim, ne demek isterim, yanımda görür yanımda anlarsın, senin akıl dağ gibidir, yeraltından akan sulara benzer bir yandan da, şendeki aklın dağlığını göstermeden akıtırsın, bana öyle geliyor."

Bir daha da konuşmadı. Bedreddin'in kaldığı hanı bulmak için düşündü, bulmak için yürüdü, bulmak için terledi.

Bedreddin'in kaldığı hanı, o da tarif uyuyor diye, gün ışımasına yakınken bulabildiler. Fakat kapısı çoktan kapanmıştı. Açtıramadılar da. Açtırmak için uğraşmak, kendileri için de tehlikeli olurdu. Torlak Kemal'in kendini bulduğu handa yaptığı o kötü konuşmanın tehlikesini şimdi daha iyi anlamağa başlamıştı. Üstelik adlarını da biliyorlardı ordakiler, ikisi de boş bulunmuş bağıra bağıra birbirlerini adlarıyla çağırmışlardı. Bunları Torlak Kemal'e anlatamazdı. Gözlerine de ağır bir uyku çökmüştü zaten. Torlak'ın da kendinden farksız olduğunu görüyordu. Hanın önündeki iri çınarlardan birinin dibine, peykelere uzanıp yatmaktan başka çareleri yoktu.

Öyle yaptılar. Yattılar.

Yatar yatmaz uyudular. Güzel bir unutuş olup uyku, her yanlarını sardı; kaçaklıkları, saklasalar da gizliden gizliye hissettikleri ürpertili korkuları, umutları, hele ikileştikten sonra artan umutları horlamağa başladı.

Yine de tan atımına yakın uyandı Börklüce Mustafa. Ya düşünde ya içgüdüsünde, gayri bilemediği bir çuvaldız ucu dürtmüş, uyandırmıştı. Yaban hayvanlarının yadırganışında bakındı dört bir yanına; uyuyan Torlak Kemal'i görünce yüzü insanlaşmış bir tebessüme döndü su sızımında. Toplandı, sırtını çınarın iri göğdesine verdi, yaslandı. Ne de olsa gözlerinde çapaklanmış uyku artıkları vardı. Bursa'nın, geceyi sıyıran ışımasına bıraktı

kendini. Günlerdir süren düğünün, dünkü akıl durduran zenginliğinden kalma bir salınış, nazlanmakta olan ipince bir tül dokumasında, sine sine dolduruyordu Bursa'yı. Ancak çok dikkat edildiğinde hissedilebilecek bir serinlik, sabahın zengin uykusunu koyulaştırıyordu.

Derken, sabah ezanı okundu. Sağdan soldan; aşağıdan yukarıdan, kulak verince hele epeyce uzaklardan Bursa'nın uyku ile uyanıklık arasında yelpazelenen sabahına; o salmışa, o nazlanmakta olan ipince tülün görünmez ilmiklerine yağmağa başladı. Börklüce Mustafa farkında olmadan toplanmak istedi. Kafasının içinde bir yere bağlı sandığı kıldan ince kopmaz tellerin gelişigüzel oturmuşluğunu çekip toparladığını, keyfine uzanmış ayaklarını toplayıp edepli oturmağa zorladığını sezdi, istememesine rağmen oluyordu bunlar, canı sıkıldı. Direndi, aksini yapmağa keyfince oturuşunu bozmamağa; hatta daha da dağılmağa, ezanı umursamamağa direndi. Böyle yaparsa kaçmasının lezzetini çıkaracaktı; böyle yaparsa Börklüce Mustafalığına inanacaktı. Ama direndikçe, sabahın olanca Bursasına, olanca sabahlığına dolmakta olan ezan binlerce diken olmuş Börklüce Mustafa'ya daha çok battı, battıkça da Börklüce inadına yayıldı. Göz ucuyla Torlak Kemal'e baktı.

Torlak Kemal bir yanından öte yanına döndü. Ayağından biri peykeden yere sarktı dönerken, öteki dikilmiş durdu. Yarı şişirilmiş bir koyun derisinde gergin yatmaktaydı Torlak Kemal. Börklüce Mustafa'nın hoşuna gitti. Duruşunu, yan yatışını Torlak Kemal'in duruşuna, yan yatışına uydurmağa uğraştı, ona benzetti. O ara bir kolu, Torlak Kemal'in dikeli duran ayağına dokundu, hemen çekti. Torlak Kemal'in o ayağı da peykeden düştü, yarı sarktı.

Ezanlar, sona doğruydu. "Hayya alelfelah" çağırışı

Bursa'nın artık düpedüz uyanmış sabahının bütün boşluklarını doldurmuş, şırıl şırıl akıyordu. Bursa'nın dışına da taşacağa benziyordu.

Torlak Kemal, uykudan kopmağa üşenen gözlerini yarı açmış, dirseklerine yaslanmış: "Ne oluyor?" diye doğrulmağı denemişti. "Ezan mı?"

Börklüce Mustafa, uyuması için Torlak Kemal'in göğsüne bastırıp elini itti: "Ezan!" dedi homurdanarak. "Keyfine bak sen, uyumana bak. Bizim ezanımız değildir."

Torlak, yatmakla uyumak arası ikirciklenmiş: "Ezansa?" diye sordu; "Sabah ezanıdır bre, kalkmalıdır, bre abdest almalıdır." Gırtlağında boğum boğum uyku topaklanmıştı. Uyku topaklanmasını zor atmış, yeni uyanmış bir alışkanlığın evmesinde doğrulmağa debeleniyordu.

Börklüce Mustafa kıyasıya bastırdı elini Torlak'ın göğsüne: "Yat bre!" dedi hınçla; "Al uykunu, ezan bizim ezanımız değil dedim, başkasının ezanına ne abdesti alacaksın?"

"Camiye gidilmeyecek mi bre biz? Namaz. Kılmaca yok muyuz?"

Börklüce Mustafa dişlerini sıktı; taşsı, bile bile ve bu taşsılıktan bu bile bildikten hazlana hazlana: "Neden?" dedi; "Namaz neden Torlak? Kimin namazına?"

Torlak Kemal, göğsüne bastıran Börklüce yüzünden kalkamadı ama bitmek üzere olan ezanın yüreğine acılı bir ağırlıkla çöktüğünü de fark etti. Bu sefer uzanık ayaklarını çekti, topladı. "Namaz bre canım." dedi. "Cami. Cami namazının nedeni, kimdeni mi olurumuş?"

"Anlaşıldı, sen kolayına kurtulamayacaksın." dedi Börklüce Mustafa terslenerek; "Kaçmışsın ama görünüşün kaçmış. Camiden, namazdan, ezandan... Osmanlı'nın

neyi varsa ondan, yaptığı pis aşıdan kaçacaksın. Sendeki aşı eyi tutmuşa benzer oğlum Torlak Kemal, eyi mayalanmışa benzersin. Yalnız dilini düzeltmeyeceğiz, aşını da bozacağız. Cami mami yok bundan gayri; ezan mezan yok, becerebilirsek bizim ezanımız okunmalı, bizim camimize çağırılmalı millet."

"Bre nedir bu aşı? Bizim cami kim yapar bize, aman, bizim camimizi biz nerde yapmışız. Börklüce, yarım dilim düğüm oldu, dur bre. Ezan namaz içindir."

"Eyi. Biz de onu dedik zaten. Bunlar, bizi çocuk iken durup dururken mi Türkmenlerin yanına verdiler sanki? Bilmen gerek. Niyetleri kendilerine benzetmektir, kendilerinin inandığına inandırmaktır, ben benzemedim. Ben inanmadım da. Ne yaptılarsa, neyi öğretmeğe çalıştılarsa tersi yerleşti bana, tersini düşündüm hep. Yüreğimin en orta yerindeki sese seve seve uydum. Çünkü atalarımın sesiydi. Anlayabildin mi Torlak? Ne derim, ne demek isterim anlayabildin mi? Sana bu dili öğreteceğim, bu dil ile bozacağım bunları. Bir tek unutmak istediğim kendi dilim idi, unuttum. Bir tek şeylerini almalıydım bu heriflerin, dillerini aldım; en eyisini aldım hemi de. O dili bana öğrettiklerine pişman olacaklar Torlak, pişman!" Torlak Kemal'in göğsünü bastıran eli, el değil kazıktı; Torlak Kemal'e bakan gözleri göz değil ateşin en kızılıydı ve Börklüce Mustafa'nın yüzü, sağdan soldan gerilmiş, aşağı yukarı çekiliyor, inip çıkıyordu. "Pişman olacaklar!" diye uludu adeta; "Sen tutmuş namaz diyorsun Torlak, hangi namaz?"

"Heç mi namaz kılmadın? Heç mi seferde adam öldürmedin bizden yana?"

"Biz? Hangi biz? Murad Beyliler mi yoksa savaştıklarımız mı?"

"Murad Beyliler canım."

"Canımmış. Neden canımmış? Bre senin iliklerine mi işlemiş Türkmenlik yoksa? Neden kaçarsın, nasıl kaçarsın öyleyse? Sakın? Sakın Torlak sen?"

Börklüce Mustafa'nın her yanı bir arada Torlak Kemal'e kuşkulu baktı hınç kumkumasında. Ateşin en kızılında gözlerinin içinde korkak yalabuklar seyridi.

Fakat Torlak Kemal fırlayıp doğruldu göğsünde kazıklaşmış eli iterek: "Nerden çıkarmışsın bre işkilin buncasını sen? Kuşku, kurt kuşkusu sendeki bu. Ben bilirmişim sanki seni görecek, bre dur doğrusu şudur. Senin nerde olduğunu bilir miymişim? Handa bulacağımı haaa? Ben kendim kaçmışım, sensiz sensiz. Eee? Sensiz kaçan adama sen neden kuşku göstermişsin Börklüce?"

Kendinden kuşkulanılmış olması Torlak Kemal'in tepesini attırmıştı. Çetrefil Türkmencesi dolaştıra bulaştıra Börklüce Mustafa'ya dökülüyordu: "Durmuş bakmışsın şimdi de karşımdasın." diye soludu. "Nedir bakışın he uşak?"

Börklüce Mustafa gevşedi, rahatça yaslandı çınara: "Ne bileyim." dedi. "Öyle bir konuşman var ki, bizmiş? Hangi biz bre Torlak? Biz bizimle savaşıyoruz, bizimkilerin üstüne sürüyorlar bizi. Murad'ın ülkesine kattığımız köyleri kentleri hatırlasana. Ben bir kere katıldım, bir kere gördüğümü biliyorum, tıpkı benim doğduğum köye benzerdi. Benim doğduğum köydeki gibi kuyusu vardı, sokakları taş idi, kadınları öyle bakardı. Namaz kıldın mı dedin bana. Kıldım, göstermeliğinden kıldım, görüp inansınlar diye. Abdestsiz, inadına cenabet hemi de. Öç aldım böyle namaz kılaraktan."

"Yaaa" dedi Torlak Kemal, gözleri bir görünmeyenin korku ipildemesinde kirpiklerini yeldirmişti. Börklüce'nin gözlerine bakamıyordu, gözlerini ha bire kaçırıyordu, sağa sola nereyi bulursa. "Yaaa" diye tekrarladı.

"Tabi yaa ne sandın beni sen." diyerek döktü içindeki yükü; "Savaşa da gittim, adam da öldürdüm, o tarif ettiğim köydeki tarif ettiğim kadınlardan da öldürdüm, neden? Benim gibileri doğurmasın diyedir belki. Evet öyle benim gibilerini doğurmasınlar diye, benim gibilerin çocukluğunu satmasınlar diye. Üff sen anlamazsın Torlak bunlardan herhal. Ne ise. Ama anlayacağın bir laf edeyim. Kefere dediklerinden erkek olarak bir kimseyi öldürmedim. Öldürdüklerim, erkek olarak, ya yeniçeriydi kendi soyuna kılıç çeken soysuzlardan idi ya has Türkmenlerdendi. Punduna getirip öldürüyordum, içlerinden biri. Hele o biri Torlak ah o biri! Öyle bir düşüş düştü ki elime, öyle bir düştü ki sorma. Has Türkmenliğiyle böbürlenip dururdu it. Fırsat buldu mu bizim gibilerin devşirmeliğine, adam olmayacağımıza atıp tutardı. Boğmak gelirdi herifi içimden ama çaresiz kalırdım. Derken savaşın birinde, fazla katılmadım ben, üç dört hepsi, herhal Serez'deydik, baktım yanı başımda. Börklüce, it yanında bak, vur gitsin pisi pisine dememe kalmadı kılıçlı kolundan oklanıp düştü yere. Benden yardım bekledi. Ettim; öyle bir yardım ettim ki Torlak Kemal dinle bak da ağzın açık kalsın. Savaşmağı bıraktım vardım itin üstüne, çektim hançerimi vurdum vurdum vurdum. Neresine gelirse vurdum. Her bir vuruşumda da bu benim için, bu Torlak'ın için, bu bilmem kimin için diye boğazım kurtlana kurtlana vurdum. Herifin gözleri şaşmış, aha böyle açılmış bana bakıyordu. Hançerlenmesinden acı duymuyordu da it, benim yaptıklarımı aklı almıyordu herhal, öyle şaşa şaşa öldü. Nasıl?"

Börklüce anlatırken yüzü gözü, ağzı burnu tekmil o günü yaşıyordu; öyle kinlenmiş, öyle kinine doymuş: "Nasıl?" diye sordu bir daha; "Torlak anladın mı hepsini? Kötü mü yapmışım?"

Torlak Kemal, Börklüce'nin anlatamadıklarını da anlamıştı. Ne kötü yapmışsın diyebildi ne iyi yapmışsın diyebildi. Korkmasına korkmamıştı ama Börklüce Mustafa'dan ilk defa ürpermişti, ürküntü duymuştu. Börklüce Mustafa'ya bakamıyordu. Gözleri yine kaçacak yer arıyor, sağa sola koşuyordu. Handa, hanın kapısında geziniyordu. Kurtuluşu pencerelerin birindeki aydınlıkta buldu: "Bak, bir aydınlıktır pencere var." dedi. "Hanın namaz odalığıdır olmalı."

"Sen benim soruma cevap vermedin, beğenmedin herhal?"

Torlak dudaklarını büzdü. Gözleri hanın aydınlık penceresinde olduğu halde: "O zaman öyle gerekmiştir." dedi. "O zamandır..."

Börklüce Mustafa, Torlak Kemal'i omuzlarından tuttuğu gibi çevirdi kendine: "Gözlerini kaçırmadan konuş Torlak; bana bak da konuş. Kancık konuşmasıdır bu seninkisi, kancık konuşmasını da bırak. Sen Yahudi'sin. Yahudiler kancık olur korkak olur diye senin de olman gerekmez, benimlesin, benim gibi kaçtın artık, benim gibi konuş, erkek gibi erkek!"

Torlak Kemal'in gözleri alnına, alnını kırıştırarak kalktı; sarı benizi dudaklarını çekerek kasıldı. Kasılma, başlangıcında duyduğunu göstermeyen gözlerine de geldi, sesi çatallanmıştı bayağı: "Bana bakasın Börklüce Mustafa." dedi. "Ben korkmam. Kafam var benim lafı bulamamışım lafı değil kafamı kullanırım. Sen anlarsın, bu yola düşer idim iken sana danışma yok, olmadı, Torlak danışmamış sana. Yahudi'nin hepisi kancık olmamıştır, olmaz. Bunu bilesin derim. Ama sizin Rum'dan kancık olmayanı görmedim ben, Rum, hep kancık, olmayanı görmedim, sen de anladın he?"

Bu defa gözlerini indiren Börklüce Mustafa oldu; se-

sini indiren de: "Ben Rum değilim." dedi.

Torlak Kemal tavrını bozmadan: "Her ne olmuşsan..." dedi. "Bana ne. Beni ilgilendirmedi. Yoldaş olduk mu? Yoldaş isek yoldaşlık yeter bana. Ötesi dangalakçalıktır. Böyle mi derler?"

Börklüce Mustafa'nın sesi daha inecek yer bulamamış: "Canım. Torlak, ne dedik yani? Şimdi sen. Bre sen namaz, ezan mezan karıştırınca..."

"Karıştırttım. Çünkü karıştırttırırım. Neden demelisin mi? Cevap yok, kolay değil. Türkmence bitti, bu kadar. Kendi dilim de bitti, bu kadar. Eh, nece dert anlatayım? Bunca yılın yılında onunla eğilip büğüldük. Namazınan ezanınan. Yalan olsa alışmak oluyor. Hah, sen alışmış donlarını, aha şunları, kolayına çıkartır mısın mı? Çıkartıp atar mısın sen mi? İşte öyledir dediğim, ezanı duydum, uyku uyuyordu gözlerimde. Duyunca ezan, kalkarsın denilmiş. Ne vardır bunda?"

"Kaçtık ya biz Torlak? Osmanlı'dan kendimize kaçtık ya. Ben onu demek istedim. Bunların neyi varsa onlarından kaçmadık mı?"

"Tamam, durma üstünde gayriceğim. Ben durmayacak."

"Ee? Şimdi de sen mi kuşkulandın benden?"

Torlak Kemal'in yüzü gözü ağzı burnu eski haline dönmüştü. Börklüce Mustafa'yı enine boyuna süzdü: "Yok." dedi. "Yoktur. Kuşku yoktur." diye tekrarladı. "Kafam var bende. Yüreğim yok, kaçar iken yüreğim yok, bıraktım, almadım yanımda. Kalk gayricek, şimdi hanın kapısı açılacak. Türkmen namazdan sonra dirilir, dökülür ortalıkta böyle karınca olur. Ne yapacak idik isek burda, herkes görür orta yerdeyizdir. Orta yerde durup iken yapamayız. Gece burda yatışımız. Nasıl derlerdi, hah, tedbir olmadı, tedbirsizlik oldu. Talih var bre

bizdedir; kolcu görmedi, tutmadı. Talihten bizde. Bilesin bunu."

"Bre bunları düşünecek halde miydik Torlak? Uyku gözlerimizden akmaktaydı?"

"Öyledir, onun orasıdır öyle. Allah'tan düğün son gecesinde oldu, kolcular düğün keyfinde oldu."

"Allah yok, Allah deyip durmaca yok. Bunların Allah'ı batar oldu bana, sus bre."

Torlak Kemal delici baktı: "Bizim Allah yok mudur? Allah olmaz sanmakta mısındır sen bizi?"

Börklüce Mustafa belinledi: "Ne demek? Ne demek istemektesin?"

"Bakasın Börklüce bak. Eyisinden bak bana Börklüce Mustafa, dinleyesindir. Bir iş yapılacak, biz yapacağız. Yapacak isek istemeliyiz mi? Kaçtık, biz biz olduk gayricek, kendimiz olduk, he? Tamam. Hep kaçacak mıyızdır? Say bizi ki ipek böceğiyiz biz. İpek böceği isek, şimdi bir koza, anladın, bir koza gerek bize mi? Bir koza gerek yuvalanacağız, yuvalanmamız için gerektir mi? Beslenmemiz için, korunmamız için, saklamamız için. Sen bir koza, ben bir koza. Sonra başka kozalar. Kozadan kozaya şeyler, salgılar, ipek salgıları, bağlar gerek. Sonradan sonra bütün kozalar açılır, ipekler iplik olur birleşir, dokunur, bu gerek. Dokuma neye göredir, neye göre dokunacaktır? "

"Sen? Torlak sen? Ne yapmak niyetindesin sen? Türkmencen çürük ama düşündüklerin sağlam bre. Dur şimdi, sen dedin ki. Ne yapacaksak burda, herkesin gözünün önünde durup yapamayız. Önce bize bir yuvalanacak yer gerektir, bir ipek böceğiyiz biz, dedin. Öyle bir koza he mi? Bu kozanın içinde düşüneceğiz, iş yapacağız, ipek hazırlayacağız. Günü gelince bütün kozalar açılacak, ipekler iplik haline gelecek, birbirine bağlana-

cak, dokunacak dedin. Hangi örneğe dokunacaksa ona uyularak dokunacak dedin, tamam mı?"

"Tamam, böyle işte, böyle dedim. Kaçtık ya, neden kaçtık? Bir iş yapacaktık."

"Ben bilmem. Kaç dedi içim. Hıncım vardı. Bunları kemirmek istiyordum, bu Osmanlı'yı. Nasıl kemireceğimi düşünmediydim. Canım düşündüydüm de böyle senin gibi düşünmediydim. Aklımı aldın benim, gerçekten kafa varmış sende laf yerine bre!"

"Eyi. Anladın. Hanın kapısı açık oldu şimdi. Kalk. Bedreddin'i görelim, Bedreddin'i bakalım biz. Konuşmalı yapmalıyız onun ile. Bakacaksın, belki, kim bilir mi?" Sustu Torlak Kemal.

Kalktı. Hanın kapısına doğruldu.

Hanın kapısına, elinde bir tahta kova ile ufaktan bir adam çıkmıştı. Hancının yamağı olmalıydı.

Hancının yamağı, elindeki kovadan aldığı suları kapının önüne önüne serpti, çevreyi sulamağa başladı. Kapının hemen dibinde süpürgesi de hazırdı. Selam verdiler. Hancının yamağı aksi, huysuz bir suratla selamı aldı. Başını çevirmeden: "Ne arıyorsunuz?" diye sordu.

Börklüce Mustafa dik, "Ne demek ne arıyorsunuz?" dedi. "Han değil mi burası?"

"Han dediysek babanın hanı demedik."

Torlak Kemal Börklüce'ye, aldırma dercesine bir işmar çakıp adımlarını değiştirmeden yürüdü. Börklüce: Selam verdik, yetmedi mi?" deyip Torlak Kemal'e uydu: "Yetmedi ise söyleyim. Bedreddin'e gidiyoruz, izin verirsen göreceğiz, izin verdin herhal, ne dersin?"

Hanın önünü yeterince ıslatan yamak: "Ha şu..." dedi. Tahta kovayı bırakıp süpürgeyi aldı. "Bugün gidiyor." Islattığı yeri süpürmeğe daldı.

Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa duraksayıp ba-

kıştılar. Yamak: "Yoldaşı mısınız?" diye sordu. Sanki: "Bana ne be!" dedi.

Börklüce Mustafa diliyle dişinin arasında: "He, öyle." diye geveledi. "Hangi odaydı Bedreddinimiz?" diye sordu son hecenin üstüne basarak. Torlak Kemal, Börklüce'nin, "Bedreddinimiz." diyen sesini düşündü. Pek yapmacıklıya benzemiyordu, öteden beri alışılmış bir sahipleniş vardı hatta Türkmenler bu sahiplenmişliği çok belirtirlerdi, içinden: "Bedreddinimiz." diye tekrarladı. Yine içinden, üstüne basa basa "...miz." dedi Börklüce'nin sesinde; "miz. Bizim."

O sıra hancı yamağı, süpürgenin sapını, ikinci katta, dip köşedeki kapılardan birine uzatmıştı. "Nah işte, ordaki." demişti. "Sağda olanı. Yoldaşı değilseniz başıma iş açmayın ha!" Haldır haldır süpürmesine döndü.

Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa, Bedreddin'in odasına girdiklerinde ne odada ne Bedreddin'de yolculuğa çıkacak bir hal göremediler. Gerçi oda boştu, sedirimsi bir yatak olmasa büsbütün boştu. Üstelik yatakta da yatılmışa benzer bir görünüş yoktu. Ocağın az bu yanında, ufacık pencerenin ışığından da yoksun köşesinde Bedreddin, kapkara bir koyun postuna diz çökmüş, hiç de kolay ve bu yakınlarda kalkacağa benzemeyen bir duaya vermişti kendini. Gayrı duada mıydı yoksa hastaların hasta düşüncesinde miydi onun orasını şeytanı bilirdi. Yanılgısız görünüş, Bedreddin'in iki büklüm oturuş görünüşüydü. Bütün başı, ancak duada böyle göğsüne inebilirdi; yüreğinin üstüne yatıktı, ola ki yüreğini dinliyordu.

Börklüce Mustafa ses çıkarmadan dirseğiyle Torlak Kemal'in böğrüne dürttü. Torlak Kemal'in dönüp soran gözlerine de, hemen yatağın ayakucunda, yarı gizlenmiş hasır bir zenbili gösterdi. Kitaplar, kitaplar, kitaplardı.

Zenbilde galiba ne giyecek ne yiyecek ne içecek vardı kitaplardan başka. Olamazdı, görülen kitaplardı. Torlak Kemal, Börklüce Mustafa'nın kulağına yaklaştırıp ağzını: "Bu ısıtmalı oğlan bre." dedi. Bir tuhaf olmuştu, inanamamıştı: "Bunların hepiciğini okumuştur şimdi?"

Börklüce Mustafa dudak büktü, o da Torlak Kemal'in kulağına eğilip fısır fısır: "Belki de yazmıştır." dedi.

Torlak Kemal büsbütün inanmaz baktı: "Yok canım bre."

"Geldiniz mi? Neden geciktiniz?"

İkisi de ürperdi. İkisi de donup kaldı. Birbirlerine baktılar bir; ürpermiş, dönmüş, açıkçası korkmuş baktılar, bakıştılar. Sonra Bedreddin'e çevrildiler. Bedreddin diz çökmüş oturmuş iki büklümlüğünü bozmadan başını çeyrek döndürmüş, yıllar öncesinin o ısıtmalı gözlerini daha derine almış, daha ısıtmalandırmış baka baka, içi bilinmez mağaraların karanlığında: "Geldiniz mi? Neden geciktiniz?" diye sormuştu.

Torlak Kemal, iki dudağı da titremeli: "Siz? Ne? Bilmek?" dedi. Toparlayamadı cümlesini: "Allah Allah!" deyip kaldı. "Ne iştir bre?"

Börklüce Mustafa daha kendinde sordu:

"Geleceğimizi bildin miydi Bedreddin? Kim söyler? Söyleyebilir yani?"

"Kimse." dedi Bedreddin. "Malum oldu, bilindi. İçime doğar. Bu posta diz çökerken aklıma düştünüz. Gönlümde gördüm sizi. Herhal beni aramaktalar diye düşündüm. Karanlıktı. Aydınlığı bekledim. Kapı açılınca da... Bursa'da tanıdığım bildiğim kimse yok, kim açar kapımı yalnızlığımda?"

"Hancı." dedi Börklüce Mustafa. "Hancı açamaz mı?"

"Neden açmasın?"

"Hancı neden açsın? Parası dünden verildi ne alaca-

ğı olur. Bir kapıyı alacağı olan açar, hakkı olan."

"Bizim hak yok." dedi Torlak Kemal; "Bizim alacak, yok o da."

"Neden açtınız kapımı öyleyse?" Kızmış yahut öfkelenmiş değildi, sinirli de görünmüyordu, belki biraz hayrette idi o kadar: "Neden gönlüme düştünüz?"

Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa yine bakıştılar. Ne demeleri gerektiğini düşündüler. Şunun için deseler olmaz, bunun için deseler olmaz, hiç olmazdı. Doğrusunu demek... Doğrusunun ne olduğunu, Bedreddin'e hangi doğru için geldiklerini düşündüler bir ara da. Sonunda Börklüce Mustafa kararlı: "Biz kaçtık!" dedi.

Torlak Kemal, çekine çekine, Bedreddin'in: "Kimden? Neden? Deli misiniz bre?" demesini bekledi.

Bedreddin, verilmiş bir selamı alıyormuşçasına, hâlâ yarı yüreğine eğik çeyreği gelenlere dönük başıyla yatağı gösterdi: "Oturun öyleyse. Demek gönlüme düşmeniz kaçmanızaymış. Nasıl bir kaçmadır? Benim gibi mi?"

Börklüce Mustafa ağzı açık: "Sen de mi?" diye sordu. "Bre sen de mi? Eyi ama sen neden? Sen Türkmen'sin, yeniçeri de değilsin."

Torlak Kemal çekip yatağa götürmese, oturmaları için de ayrıca çekmese Börklüce Mustafa'nın yürümek de, yatağa oturmak da aklının ucuna gelmeyecekti.

Bedreddin, ikisinin de oturmasını bekliyordu. Oturduklarında gözleri Börklüce Mustafa'da olduğu halde: "Kaçanın cinsi cibilliyeti mi vardır?" diye sordu. "Türkmen, Türkmen olmayan ben, Bedreddin insanları böyle ayırarak düşünmüyorum. Tanrı da düşünmüyor. Tanrı benim gibi düşünüyor."

Börklüce Mustafa, Bedreddin'in, önceleri sayıklama sandığı sözlerinin hiç de sayıklama olmadığını anladığında Torlak Kemal'in gözlerinde acayip bir ışık yanıp

sönmüştü; sırtından yukarı bir şimşek çıkmış sanki kafasının orta yerinde patlamıştı. Yüreği ağzına gele gele Bedreddini pohpohlayıcı sesi: "Sen Tanrıca konuşuyorsun." dedi. "Tanrı'yla bir."

Börklüce Mustafa, bön bön bakmasaydı Torlak Kemal sözünü yarım bırakmayacaktı; fakat Börklüce'nin son bakışı biraz da keyfini kaçırdı, kırk yılda bir düzgün bir Türkmencenin ağzından çıktığını, çıkacağını da biliyordu; kafasının ortasında patlayan şimşeğin hızı da kesilmişti, canı sıkıldı. Porsuyup: "Olur mu idi?" diye sordu ve Börklüce'ye de kötü kötü baktı. Mustafa allak bullak oldu.

Bedreddin değişmeden: "Senin kolun, senin bacağın yahut bunlar gibi herhangi bir yerin senden ayrı mı hareket eder?" diye sordu. Cevap beklemiyordu sorusu, beklemediği için de, çöpümsü meselelerden söz ediyormuş gibi: "Etmesinin mümkünü yoktur." dedi. "Öyleyse tıpkı bunun gibi, insanların da Tanrı'dan ayrı hareket etmesi imkânsızdır!"

Torlak Kemal, Bedreddin'in birdenbire susması üzerine atılıp: "Ha biz şimdi..." dedi; "Biz hepiciğimiz ha bu vakit, her bir cinsten bütün insanlar Tan..." diyemedi, daha ötesine varamadı dili; ateş yutmuş da ateş boğazından geçmemişti sanki, kalmıştı, yakıyordu.

Bedreddin başını salladı: "Bu, bu kadar; ötesini sen anlayıver artık."

Torlak Kemal, ballı bir şerbet içmişçesine kendinden geçmişti; gözlerini süze süze Börklüce Mustafa'ya bakıyordu. İşaret parmağını dudaklarına götürmüş: "Aman sakın, konuş ha." der gibilerden parmağı usul usul dudaklarına dokunduruyordu. Fısıltı halinde: "Neler, neler, neler." dedi.

Börklüce Mustafa da düşünüyordu. Bönleşmesin-

den sıyrılmıştı haylidir ama Torlak Kemal'in "Neler, neler, neler"inden farklıydı. Bu yüzden, Torlak'ın fısıltısına, işaret parmağının bağlayıcılığına, hele gözlerinin hapsedişine rağmen kendi bildiğine gitti. "Kaçıyorum." dedin. "Yani bizim gibi, nereye kaçarsın?" diye sordu.

Torlak Kemal'in yüzü de gözleri de öfkelendi, işaret parmağı adam döğecek gibiydi.

Börklüce Mustafa omuz silkti. Gözlerini Bedreddin'in ağzına dikti. Bedreddin: "Tanrı'nın topraklarının sonu yoktur." dedi.

Börklüce: "Murad Bey'in ülkesinden?" diyecek oldu.

Bedreddin kesti sözünü: "Ben Tanrı'nın toprakları dedim, Murad Bey'in ülkesi nedir?"

Torlak Kemal, kaçan fırsatı başka türlü yakalamış olmanın heyecanlanmasında, Börklüce yine bir budalalıkla kaçırır telaşıyla cevap verdi: "Bu bildiğimiz topraklardır işte." dedi. "Bildiğimizdir mi? Dünkü düğünün zenginliğini veren ülke. Görmüş müydün sen dahi."

Bedreddin'in sesi, Torlak Kemal'in telaşlı, anlatmak için çok çaba sarf etmiş sesini aldırmadan, iyice mağaralandı; yüreğine yarı inik başı tam indi, ikisine de bakmıyordu; gözleri, diz çöktüğü kapkara koyun postunun kıtıklanmış tüylerindeydi:

"Öyle bir şey yok, öyle bir toprak yok. Ülke Tanrı'nın ülkesidir. Zenginlik dediğimiz mal Tanrı'nındır. Kimse bir başına sahiplenemez, bir topluluğun adına da sahiplenemez. Emanete, Tanrı'nın olana sahiplenilir mi?"

O şimşek, Torlak Kemal'in kafasının orta yerinde yine çaktı; sırtını ürpertti boylu boyunca. Ama Börklüce Mustafa yine berbat etti ortalığı, Torlak Kemal'in cinlerini başına çıkara çıkara berbat etti:

"Biz de ayak gibi, el gibi hani sen dediydin ya öyle işte, öyleysek Tanrı'nın olan bizimdir, hepimizin öyle

mi? Niye tek başına Murad Bey'in olsun?"

Torlak Kemal'in cinleri yok oldular; Börklüce'ye beğenerek baktı bu kere. İçinden, düzgün bir Türkmencede konuştu: "Bilerek soruyor bre bilerek soruyor vay hele." deyip kulaklarını Bedreddin'den gelecek sese açtı bütünüyle. Yüreği pıt, pıt, pıt atmakta idi.

Bedreddin'in mağara içine saklanmış sesi Torlak Kemal'in umduğunu vermedi açıkça: "Öyle mi anladın?" diye sordu. "Yaaa?" dedi düşünüp bir an; "O demeğe geliyorsa..." Kaçtı ses, koşa koşa kaçtı: "Ben o demeğe getirmedim, onu demedim. Tanrı'nın olan, Tanrı'nındır. Anlayıver artık." Bedreddin'in sesi ayrıca yorulmuştu da, öyleye benziyordu.

Torlak Kemal, yine yüreği pıtpıtlarla yüklü: "Pekey ne zamanaca Tanrı'nın malı? Bizim, hepimizinki olan malı demek istemişimdir. Ne zamanaca Murad Beylerin dilediğince kullanılacaktır? Mahşerece mi?"

Bedreddin kaldırdı başını yüreğinden. Bir Torlak Kemal'e bir Börklüce Mustafa'ya baktı. Gözlerinde, ısıtma sarısından ayrı kırmızı halkacıklar dolanmaktaydı, Torlak Kemal öyle sandı. "Kızdırdık herifi." diye geçirdi içinden; "Hay konuşamaz olaydım yine, dilim de tutulmadı bre." Ufak pencereye gün vurmuş, han odası olanca çıplaklığıyla belli olmuştu. Bedreddin'in cevabının gecikmesi Torlak Kemal'i huysuzlandırıyordu. "Bu kadarını aldığımız da yeter. Yeter ya dahası daha eyidir." deyip duruyordu yüreği. "Aman bu Bedreddin, bunu kullanmak, bu kitapları." deyip duruyordu henüz kendisine de açık seçik gelmeyen bir sürü düşünce dizisi arasında. Öte yandan kulakları, tamamen Bedreddin'-deydi, Börklüce Mustafa'yı dahi unutmuştu o anda.

Bedreddin, Börklüce'ye de çok uzun gelen bir susuştan sonra Torlak Kemal'e, düşüne düşüne:

"Ne mahşeri?" diye sordu.

Torlak Kemal, bu adam eğlenmekte mi bizimle, dercesine unuttuğu Börklüce'ye baktı; Mustafa da şaşakalmıştı. Fakat ikisi birden aynı anda: "Mahşer." dediler. Susup birbirlerini beklediler sen konuş ben konuşayım der gibilerden ama yine ikisi birden: "Bildiğimiz mahşer işte." dediler aynı anda.

Bedreddin: "Teker teker konuşun." dedi.

Bunun üzerine Torlak Kemal: "Dur bredir Börklüce, söz bendedir olmalıdır." dedi aceleyle. "Mahşer diyenimdir benimdir." deyip sırayı aldı. Bir yandan da Türkmencesini ayarlıyordu aklı. Dura dura, Bedreddin'in eğlenip eğlenmediğini de ölçüp ara yerde "Mahşer." dedi. "Ölünce, insanların hepisinden. Tanrı'nın yanında dirilme var ya, bize dediler kim vardır bre dediler. Mahşer dememizdir bundan, bre Bedreddin bundan demişiz mahşer dedi isek. Sen bilmez isen bilmemiz bizim. Ne var gülünecek bunda bre!"

Bedreddin gülüyordu gülmesine de sessiz sessizdi. Bir atın olmazsa bir geyiğin gülmesi olsa herhal böyle gülerdi. Gülüşünde: "Aldırmayın, gülmem ne sana ne de sanadır." dedi. "Gülmem mahşerinizedir. Öyle, senin anlattığın gibi derler mahşere. Mahşer o değildir, mahşer yoktur yok!"

Börklüce bile, Torlak Kemal gibi ateşe oturmuş sandı kendini; ikisi de aynı biçimde sıçradı yerlerinden, gözleri halkalandı, patır patır açıldı: "Ne? Ne dedin Bedreddin, aklı başında olarak mı dedin? Yoksa biz mi yanlış duyduk heyy." Kulaklarını yokluyorlardı, yanlış duymuş olmalıydılar.

Bedreddin, Börklüce'nin de Torlak Kemal'in de halini gördüğü halde yadırgamamış bakıyordu. Ya söylediğinin nasıl bir ateş olduğunu biliyordu ya da bu ikisini

inek dana cinsinden sayıyordu, inek dana cinsi aklı almadığını görür duyarsa tabi sıçrardı yerinden. Bir süredir karanlık bir mağaranın içinden konuşan sesi bu defa apaydın ortaya çıkmıştı:

"Ölünün dirilmesinden maksat bedenin, bedenin parçalarının yok olmasından sonra, eski hallerine dönecek şekilde birleşip dirilmesi değildir. Olmaz öyle şey, olmaz!"

Torlak Kemal'in kabı kabına sığmıyordu.

Börklüce Mustafa çekinmese koşup Bedreddin'in ağzını öpecekti. Kaçtı kaçalı, koca bir denizin dalgalarında kaybolacağını sanmışken şimdi, koca bir kara parçasının ayaklarına doğru uzandığını görüyordu.

Fakat Bedreddin, sustuğu sözünü tamamlayınca ikisi de damdan düşmüş gibi oldular. Bedreddin, yine çok açık bir sesle: "Tanrı her şeyin en eyisini bilir." demişti.

Torlak Kemal kendini tutamadı: "Bize baştan dediğin, ilk, ilk, ilk söylemişsin idi, o yeter bre!" dedi. "Ötesi senindir, senin olsun."

Bedreddin "Yaa..." dedi yine; "Neden?"

Kuşkulanmış mıydı? Börklüce'ye Bedreddin kuşkulanmış gibi geldi. Sesini ayarlayarak: "Biz melek değiliz ki." dedi. "Sözünün birincisi bize göre, ötesini melekler dinlesin, onlar için."

Torlak Kemal'e bakarken: "İyi bağladım mı?" demek istiyordu. Torlak Kemal, gülümseyerek gözlerini yumdu. Açtığında, Bedreddin'in az önceki gibi güldüğünü gördü. "Deli, bu herif deli, gencecikten delirmiş." diye düşündü. "Kara Mustafa'nın yanında yürüyüp gelirkenki yollarda da böyleydi bu, işimize mi yarar, ayağımıza bağ mı olur bilmem ki. Börklüce'nin düşündüğünü bilebilsem... Denemek en eyisi. Dene."

Torlak Kemal'in düşüncelerini Bedreddin dağıttı:

"Melekler ha? Cinler de var mı Börklüce Mustafa?"

Geldi geleli adlarını anmamıştı; Börklüce, adını Bedreddin'in ağzından duymuş olmanın yakınlığında: "Olmaz mı? Var." dedi. Sonra kendini inkâr etmiş sandı: "Öyle diyorlar." diye lafı çevirdi. "Senin de bildiğin gibi."

"Ben bilmiyorum. Nasıl var?"

"Nasıl? Var işte. Bedreddin bizi mi sınamaktasın sen?"

"Yanlış. Bildiğiniz her şey yanlış. Hayallerinizi var kabul ediyorsunuz. Kitaplar gerçeği anlamaktan uzaklaştırır, kitaplara kanıyorsunuz. Siz değilsiniz, okuyup okuduğunu sanıp size anlatanlar aklanıyor. Huriler, melekler, cinler, köşkler, ırmaklar, cennet meyveleri. Bütün bunlar, bütün uydurulan bunların benzerleri yok, böyle şeyler hayal, hayal, hayal! Gerçek değil, olamaz."

Bedreddin'in "Hayal, hayal, hayal. Gerçek değil." diyen sesi, hanın taş odasında çınladı uzun süre. Börklüce ile Torlak serseme dönmüşlerdi.

Bedreddin: "Seni Hakk'a götüren her şey melek, Hak'tan uzaklaştıran her şey şeytandır." deyince bu sefer de sersemlikleri umutsuzluğa döndü, bunalmış baktılar. Torlak Kemal, bunluğun itişinde: "Başta dediğin gibi, hani Tanrı, yani biz, ben bunca düşünürüm ben, ne dersin Bedreddinimiz?" diyerek Bedreddin'i başlangıç sözüne döndürmek istedi.

Bedreddin: "Anlayıver." dedi. "Ötesini sen anla gayri."

Börklüce Mustafa: "Açsan, söylediklerini açık desen." diye geveledi.

Bedreddin gözlerini aça aça, belerterek: "Asılmamı mı istersin sen?" deyip baktı.

Titredi bütün bedeni Börklüce Mustafa'nın, tutamadı kendini, olduğunca kapkara koyun postuna bıraktı.

Bedreddin'in ayaklarını buldu elleri: "Şeyhim!" diye inledi. "Benim Şeyhim, seni ben şimdi buldum kabul et."

Torlak Kemal, hesapta bu işin de bulunup bulunmadığını düşünüyor, ummadığı bu şeyhlenişe, bu şeyh edinişe bakıp seyrediyordu. Börklüce Mustafa, yalansıza benziyordu görünüşte.

Fakat Bedreddin irkilmiş gibi iteledi Börklüce'yi. Elleri, bir garip tedirgin, korkulu bir nesneyi, bir cini mesela yahut bir şeytanı bir düşte kovalıyor gibiydi. Börklüce'nin öpmek için didindiği ayaklarını çekiyor altına altına, saklamağa uğraşıyordu. Öte yandan "Şeyh?" diye soruyor; "Ne şeyhi? Nedir bu?" diyordu. Ama Torlak Kemal, Bedreddin'in bu garip istemezliğinde gizlenmiş bir istemenin yer ettiğini, sesindeki tedirginliğin şeyhliği itmek istemediğini, kabullendiğini el altından, gizliden hatta sevdiğini bile sezinledi. Börklüce Mustafa'ya yardım etmek yerinde olacaktı, tam zamanıydı. Bir anda, soyuna has bir hesap yazıldı çizildi Torlak Kemal'in kafasında; Bedreddin'in on yıl, yirmi yıl sonrasını görür gibi oldu bir su yüzünde bu yazılıp çizilen hesapta. Börklüce Mustafa'nın da: "İşte tanığım Torlak Kemal'dir, ben senden ayrılmam gayri Şeyh Bedreddin, ölsem de koğsan da ayrılmam şeyhim." demesi gözünü büsbütün açtı, varıp Börklüce'nin yanına, kara koyun postuna doğru uzandı, Bedreddin'in ayaklarını aradı elleri:

"Şeyhim!" dedi. "Ben de senin Torlak'ın olmuşumdur. Düşündüklerin bu Torlak'ın düşündükleridir. İnandıkların inandıklarımdır mı? Duyacağız, uyacağız, yayacağız. Şeyhim yayacağız. Başın üstünedir yemin ederiz."

Börklüce Mustafa: "Yeminimizdir!" diye inledi tekrarlarken.

Hancının yamağı bu sırada içeri girdi. Ya gördüklerini anlamamıştı, anlamayacak kadar gönül gözü kördü

yahut da böyle şeyleri göre göre kanıksamıştı. Şaşmadan, kervanın yola çıkmak üzere olduğunu söyledi. Ardına bakmadan da yürüyüp gitti.

Bedreddin düşüne düşüne doğruldu. Yüzünde, ne düşündüğünü belli eden tek bir çizgi yoktu. Isıtmalı gözleri ise aksine yumuluydu; görenin nasıl olup da yürüdüğü yeri gördüğüne şaşar cinsinden yumulu. O durumda yatağın ayakucuna kadar gitti, eğilip hasır zenbili aldı; ağırcaydı, kaldırışından belliydi. Börklüce Mustafa atılıp zenbili şeyhinin elinden almak istedi. Bedreddin bırakmadı. Bu sefer Torlak Kemal aynı hareketi yaptı, ona da vermedi; hafif sesi: "Bu benim yüküm." dedi. "Herkes kendi yükünü kendisi taşımalıdır."

Kapıdan çıkarken, Börklüce Mustafa: "Bizi de götürür müsün şeyhim?" diye sordu.

"Nereye?"

"Gittiğin yerece. Gittiğin her yere. Seninle olalım."

"Gittiğim yer Mısır'dır."

"Olsun. Neresi olursa olsun sana ihtiyacımız var."

Bedreddin eşiği atlamıştı, çıkmıştı, adımlarını ağırından da olsa açmıştı. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, biri bir adım sağında öteki bir adım solunda, ellerini göbeklerinin altında bağlamış oldukları halde Bedreddin'in adımlarına adımlarını uydurmuşlardı.

Börklüce fısıldayarak ısrar etti: "İzin ver Şeyhim."

Torlak Kemal de ısrar etti: "Şeyhim. Gelelim. Bedreddinimiz."

Bedreddin hem yürüdü hem: "Benim nerede duracağım belli değil." dedi. "İçimde adımlar var. Benim mi? Kendi adımlarım mı yoksa yabancı adımlar mı seçemiyorum. Çocukluğumdan beri bu böyledir. Kendimin kendinden ayrıldığını görüyorum bazen. Benden ayrılan ben, elimi tutuyor, ayrılmayıp bekleyen benin elini tutu-

yor, götürüyor. Siz buna uyamazsınız."

İkisi birden: "Uyarız." dediler. "Uyamazsak uymağa çalışırız Şeyhim."

"Uymakla olmaz bu, uymakla olmaz bu, duymak gerektir. Birilerinin geleceğini gelmeden önce duymak gerektir; alıp götürüleceğini. Beni alıp götürüyorlar, götürüp asıyorlar. Asılmışlığımı görüyorum. Asılmışlığımda bir Bedreddin'in benden çıktığını, asılmışlığımın altında yaşadığını görüyorum, yaşamakta devam ettiğini, ötesini anlayın gayri."

İkisi birden: "Anlarız şeyhim, "dediler; "Dilersen anlatırız da."

"Sakın ha! Sakın ha!" diyerek döndü Bedreddin. Isıtmalı gözleri son perdesinece açıktı: "Sakın ha!" diye tekrarladı bir daha; "Tanrı bile ol demeden olmadı yeryüzü. Öyleyken vermek istediği emaneti yeryüzü de yüklenemedi, çekemem dedi; gökyüzüne vermek istedi, gökyüzü yüklenemem dedi. Dağ taş deniz, yüklenemem dediler. Emaneti yüklenmek pek zor. İnsana yükledi emanetini Tanrı bunun üzerine. İnsan ise pek zalim, pek bilgisiz..." Susup yürüdü merdivene doğru.

Merdiveni iki üç basamak ininceye kadar Börklüce de Torlak Kemal de konuşmadılar. İkisi de aynı şeyi düşünmüş olmalılar ki iki basamak daha inince bir ağızdan: "Mısır dönüşü." dediler.

Torlak Kemal cümleyi: "Bulsak sizi..." diye tamamladı. Börklüce Mustafa: "Ol der misin Şeyhim?" diye sordu. Bedreddin her ikisine de sustu.

Ancak merdiveni taşlığa indiklerinde Bedreddin: "Bir de Ecevit olacaktı bizden?" sorusuyla yüzünü ikisine çevirdi. "O da kaçtıydı, sizden önce. Kaçışını gördüydüm. Kaçışını söylemediydim. Dün, sizin gibi o da gönlüme düştü ama gelmedi sizin gibi; yanılmışım. Beni tu-

tup tutup asmağa götüren o. Bazen içimde yürüyen o, benden önce koşan o. Neyin nesidir bilemem. Bir yerlerde ayı oynatıyor olmalı Ecevit?" Sorar gibi bakıyordu.

Börklüce Mustafa: "Herkes bir şey oynatır zaten." diyecekti. Densizlik etmiş olmamak için sustu.

Bedreddin tuhaf, burkuk, belli belirsiz: "Herkes bir şey oynatır zaten." deyip yürüdü.

Bir ölüm katılığında adım atamadı Börklüce Mustafa; soluk alamadı, yutkunamadı, yırtılacakmış gibi açılan gözlerini yumamadı. Sersemlemenin çok ötesindeydi.

Börklüce Mustafa'nın Bedreddin'in ardından gitmediğini gören Torlak Kemal de durdu. İkisi de aynı yere bakıyorlardı. Hanın kapısı, sabahın ışıklarını yutuyordu. Tozlu ahır kokusu genizlerini yaktı. Neden sonra Torlak Kemal: "Niye gitmedin arkadaş?" diye sordu. "Sen gitmedin ben sana uydum, niyedir?"

Börklüce Mustafa yutkundu. Kafasının içinde, şeyhim dediği Bedreddin dolanıp duruyordu; onun anlattığı biçimde karma karışık adımlar yürüyordu, koşuyordu, durmuyordu. Düşte konuştu: "Gidelim." dedi. "Bu iş burda başladı. O bizi çağırır, çağıracak yahut biz onu buluruz, bulacağız. Anlattıklarını düşündün mü? Düşünebildin mi?"

"Bilemiyorum. Handan çıkalım şu handan. Çıkarsak biz, orda, en eyi düşüneceğim. Bu adam, bu Bedreddin Mısır'da ya hepten bütünce yiter ya da..."

"Ya da?" diye sordu Börklüce Mustafa; "Ya da? Söylesene, bizi emzirir mi?"

"Emzirmek? Hu, çok eyi. Öyle."

Torlak Kemal, emzirmenin ne olduğunu bilmiyordu. Sormak istedi, sormak istemedi, acıktığını anladı; ekmek, zeytin, peynir, çökelek, emzirmek? Süt?

"Ne düşünüyorsun?"

Torlak cevap vermedi. Kaynayan, buğulanmış sütleri, sütleri, sütleri düşünüyordu.

Sabah ezanında uyandıkları çınarın dibinde durdular bir ara. Torlak Kemal: "Şimdi ne yapılacak biz?" diye sordu. "Biz ne yapacak?" Çınarın çevresindeki peykeye oturmuştu. Karnını oğuşturuyordu. Kalktı hemen. "Böyle olmaz." dedi. "Kaçılmaz böyle. Gitmeli bir yerlere bre heyy koza. Börklüce koza dediydi ben, kozayı örülmeli bir yer olacak yok bre, kozayı örecek bir yer olmalı mı?"

Börklüce Mustafa: "Timur!" dedi durup dururken. Timur'u ikisi de düşünmüyordu; o ana kadar ikisinin de aklına gelmemişti: "Bu adı duydun mu Torlak?"

"Uzak." Dudağını kıvırmıştı, büktü, büzdü, umutlanmadı.

"Olsun. Mısır da uzak. İki uzak yakın demektir."

"Sen bilirsen. Timur, doğrudur ise, göçebedir, yerleşmemiş gibi. Bura, Murad Bey yerleşiktir. Yerleşik yerde kaçak yok, kaçak yerleşmedik yerde barınmış."

"Anladım. Kaçağın yerleşmemiş yerde barınması kolaydır, güçlenmesi de. He dediysen... Yolumuz Timur'un ülkesi olsun. Olsun mu?"

"Olsun."

Bursa, sabah uyanışını çoktan unutmuştu. Giden, gelen, atlı, yaya... Bursa doluydu. Hem de göz göz doluydu.

Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa kıyı mahallelerden dolaşıp şehrin dışına çıktılar. Tozlu bir yol göz alabildiğine uzandı önlerinde.

Torlak Kemal, alışkanlıkla besmele çekti.

Mustafa tersledi: "Kötü başladın Torlak Kemal! Alışkanlığını sıyırıp atamazsan yolun sonuna varamayız, bilesin bunu."

Korkunç bir uğultuydu duyduğu. Bulamaç yapışkanlığında kıvır kıvır kıvranan kapkara dumanlar, çekilmez bir baş ağrısı olmuştu, akşam kararmasına yüz tutmuş şehrin üstüne mi çöküyor yoksa şehri de birlikte alıp göğe doğru mu kıvranıyordu belli değildi. Kudurmuş arıların kovanda birbirine girişi ne ise duyduğu uğultu da o idi; kara, bulamaç yapışkanlığında kıvranan dumanların altında koyulaştıkça koyulaşıyordu. Böyle giderse, gece yarısına kalmaz ne şehirde yağmalanacak mal ne de yanacak yapı kalacaktı. Bunlar yetmiyormuş gibi, kara bulamaç dumanların arasından isli alev dilleri yükselip alçalmağa başladı. "Herat!" diye hayıflandı mırıltısı; "Herat! Ah Herat sen böyle yanacak miydin?"

Gençlik yıllarının diz çökmüşlüğünde okuyup boy attığı medresedendi şu dumanlar herhalde. Onun yanında sivrilip sivrilip de kara dumana boğulduğundan düşen alevler neyin nesiydi pekey? Yüreği cızzz dedi; göğüs boşluğunda tarifsiz sıkıntılar kabardı. Yoksa o canım kapalı çarşının el oyması sakafı mıydı? Oydu evet ah oydu, nasıl diye bile düşünemedi. Cayırtısı burdan duyulan bir çöküntü, alevlerin birden parlayıp dumanları bastırması, yüzlerce binlerce kıvılcım. Ve o anda da o kötü, o uğursuz uğultunun delice coşması başladı. Bir yarım saat kadar sürdü. Gözünü ayıramıyor, yüreği gör-

memek için çırpındığı halde seyretmekten kaçınamıyordu. "Tıpkı, tıpkı, tıpkı Bedreddin gibi." diye düşündü. Bedreddin'in ısıtmalı sesi hemen kulağının dibindeymişçeneydi: "Bazen olur ki kendimi kendimden ayrılmış görüyorum." demekteydi; "Ayrılan kendim, ruhum; ayrılmayıp giden kendim, bedenim." demekteydi; "Ruhum bedenimi bir yabancı gibi seyrediyor. Ruhsuz bedenim alevlenip yanacak yer arıyor ama ruhsuz ne yapar?"

"Herat gibi." diye mırıldandı; "Herat benim bedenimdi; Herat'ı ruhum seyrediyor. Bedenim, Herat yanmakta; ruhsuz yanmakta hem de." Gözlerini acıyla yumdu elinde olmadan. Kulakları da duymaz olsaydı bir. Uğultuya çığlıklar da karışmıştı şimdi. Kadın çığlıkları, çocuk çığlıkları. Çığlıklar korkmuş, güçsüz, takatsizdi. Açmak zorunda kaldı gözlerini.

Açtığı zaman da, kapalı çarşının alevlerinin Herat'ın üstünde ehramlaştığını gördü. Bunca yıldır korku nedir bilmemişti; mümin korkmaz insandan gelenden, derdi. Ama gözlerini açınca gördüğü alev ehramından korktu. Yıllarca önceki, böyle bir gece hayallemesini hatırlamıştı. O Keş kenti hayallemesinin on yıla varmadan bu Herat gerçeğinde canlanması dayanılacak gibi değildi. Korkusu kendindendi. "Tanrım niye böyle? Neden?" diye diye sıktı dişlerini. Yine bunca yıllık ömründe bilmediği bir isyan sarsarı damarlarında köpürdü. "Bilsem, bundan sonrası da böyle olacaksa Tanrım niçin bu ömür? Yeryüzü bir kan çanağı mı; yeryüzü bir yangın yeri midir ki bir adam salarsın tutuştursun diye, kan döksün diye? Ona bayrakla tuğ sunan ellerimi kır, bu böyle devam edecekse gösterme bana Tanrım, gösterme!"

Bir damla ruh yahut bir damla erimiş ışık donmuşluğunda, elleri yarı açık, gözlerini dumandan ve alevlerden alamadan bakamıyordu. Gelen uğultuları duyduğu

halde, hemen gerisindeki geniş taş sahanlıkta şakırdayan ayak seslerinin farkında olamıyor; başlangıçta kabaca iken azalan, azalınca da daha bir saygılılığa varan konuşmaları duymuyordu. Ancak çok açık bir sesin: "Hey! Kimdir ordaki bakın!" deyişini duyabildi. Bedeninin her bir damarı ayrı ayrı dile gelmiş: "O!" diye bağırdı. "O! O! O!"

Herat'ın yanan damarları duman duman, ehramlı alevleri direk direk. On yılın gerisinde hayallediği kellelerden ehramlar değildi henüz; ama olmayacağını göstermiyordu. Bunu yapan da, dumanlarla alevleri doğuran da hemen arkasındaydı şimdi; "Kimdir oradaki, bakın!" diye buyurmuştu. Sahanlığın akşam esmerliğinde duldalanmış o köşesinin birden alevlenmiş olmasını o kadar istedi ki o anda; hayatında hiç bir şeyi bu denli istediğini hatırlamadı, ister istemez döndü; Herat yangını arkasında kalmıştı. Çığlıklar, iniltiler arkasında kalmıştı ama uğultular, ama güçsüz çığlıklar, delice naraların kabalığında ezile ezile yüzünde, çatlarcasına yanan gözlerindeydi. Yüzünde, çatlarcasına yanan gözlerinde, ucu sivri uzunca aksakalında bağıra çağıra ve kendisiyle birlikte dönmüştü: "Benim Emir Timur!"

"Seyyid Bereke! Seni aratırım. Bu kıyamette başına bir hal gelmesinden korkarım."

Timur'un coşkunluğu, hatta biraz da taşmağa hazır gururu sesinden belliydi. Yangını görmemesi, sesleri duymaması imkânsızdı; belki içinden, yüreğinden, gönül kökünden geliyordu, bilmez olur muydu? Öyleyken bu coşkunluk, bu hemen taşmağa hazır gurur nasıl olur da hayat bulurdu? Anlayamadı Seyyid Bereke, hiç.

"Herat'ı gençliğimden bilirim Emir Timur, yabancım değildir. Şimdiki kıyametini de bildim. Burda benim başıma bir iş gelmez ki, gelemez."

Coşkunluğu da taşmağa hazır gururu da bunaldı herhalde Timur'un. Nitekim sesi ekşicene çıktı:

"Yakmak benim buyruğum değil. Yağma ise yenenin hakkıdır, bana susmak düşer. Seyyid Bereke, bunları başıma kakmak istediysen cevabı budur. Neden sevinmezsin? Yenen biziz. Bana bayrakla tuğu ilk veren olduğuna göre, inandığın adamın yenişi senin yenişindir."

"Haklısın. Öyle bakarsan öyle görünür."

"Seninle tartışmak istemem, vakti de değil, olsa bile zamanım yok. Tartışacak çok günlerimiz olacak hocam, o zamana saklayalım. Savaş bu. Ayağımı topal kolumu çolak bırakırken de savaşdı, ben sustum. Bir yer yakılıp yıkılmadan yenisi yapılamaz. Herat da öyle. Yenisini tanıyamayacaksın."

"Fazlası haramdır. Yakmadan da yapılır, yakmadan da. Haklısın, yeni Herat'ı tanıyamayacağım, çünkü izi kalmayacak. Yenisi de Herat olmayacak."

"O kitaplarda öyle hoca. Kitabın yazdığınca savaşılmaz. Kitapların yazdığınca yaşanabiliyor mu? Savaş gerçektir, onun için acı verir, onun için sevilmez."

Seyyid Bereke de tartışmak istemiyordu, yeri de zamanı da değildi, biliyordu. Ama demiri sıcağında düğmenin gerektiğini de biliyordu. Ola ki şu yanan Herat, şu güçsüz yağma çığlıkları yahut canavarlaşmış mallanma naraları Timur'a, sıcağındayken döğülürse yeni biçimler verebilir, başka kentlerin hiç olmazsa Heratlaşması önlenebilirdi. Timur'un: "İçeri girelim hocam, karnımın aç olduğunu anladım nedense." demesine rağmen Seyyid Bereke: "Yağmayı durdurabilsek yangın da durur belki." dedi Seyyid sesinde; "Bir nesne çok yakılırsa kül olur, kül dirilmezlik demektir."

Timur kekremsi güldü. Tolgasının altından taşıp serpilmiş apak saçlarıyla kekremsi gülüşü birbirinden o

kadar uzak idi ki Seyyid Bereke, hele şu sıra ne söylese Timur'a bir faydası olmayacağını anladı. Yanlış vurulan bir çekicin sıcak demiri yamrulatmaktan başka bir işe yaramayacağı belliydi. Bir ara Seyyid Bereke, aklından: "Acaba başlangıçta, daha başlangıçta mı çekiç bu sıcak demire yanlış vurdu?" diye düşündü.

O arada da Timur, kekremsi gülüşünü değiştirmeden: "Yenen orduya yağmalama diyecek güç bilmiyorum ben Seyyid Bereke." demişti. "Yağmalama demek, yenme demektir. O zaman baş olmanın ne değeri kalır? Ordusu yenmeyen Emir yağmalanır. On yıl geçmemiştir bir akşam vakti tartışmamızın üstünden, geçmiş midir? Geçti mi yoksa? Sanmıyorum. En çok on yıl. O zaman kurduğum yeni ordu düzenini tartıştıydık, güvenemediydin. Şimdi Harezm ülkesi var mı, nerde? Yok! O ordu düzeni yok etti. Duglat Emiri var mı? Yok! O düzen dize getirdi. Herat yok, Buhara yok, Horasan yok. Horasan Seyyid Bereke. Ama güvenemediğin, bütün bunları yok eden o ordu düzeni yerli yerinde; sağlam! Demir gibi! Ama Herat yanmış yakılmış, yanıp yıkılsın ne gam! Dedim sana, her yanıp yıkılanın yerine yenisi yapılır dedim. Harezm'de kelle kelle üstüne yığılmış, yığılsın ne çıkar! İnsan da ağaca benzer budadıkça gümrahlaşır, kesildikçe yeni filizler fışkırır o filizler eskiyi değil seni bilir yeni, yeniyi Seyyid Bereke yeniyi bilir; senin ellerinde şekillenir, dilediğin aşıyı yaparsın, sen aşılarsın kendi ellerinle. Kandan korkan kurban kesemez Seyyid Bereke bilesin. Ama kurban kesmezsen Tanrı'nın bir buyruğunu da yerine getirmemiş olursun."

"Tanrı buyruğu olmasa gerek." diyecek oldu Seyyid Bereke, hızını alamayan Timur: "Ne çıkar!" deyip fırsat vermedi. "Söz gelimidir, din buyruğu diyelim. Yağma olacak, çığlıklar duyulacak, başka çaresi yoktur bunun.

Bu ordu düzeni başka türlü devlet olamaz. Yeryüzü geniş değil Seyyid Bereke, sanıldığı kadar geniş değil, insanlara dar geliyor. Dar geldiğinden kaynaşıyor insanlar. Bir tek devlet olursa kaynaşma durur, kan fazlalığını hazmedemeyen bedene hacamat yapmaz mısın? Dünya da kan fazlasından hasta, çığlıklar duyulacak çünkü huzur başka türlü gelmez! Dur Seyyid Bereke sözüm bitmedi; açlığım da gitti gideceği yere. Aklıma geleni deyivereyim. On yıl önce bir de kalıcılıktan, kalıcı devletten söz ettiydin. Cevap vermediydim açıkça. Neden? Oğullarım küçüktü, kanlı savaşlar bizi bekliyordu, eşiğindeydik her şeyin. Oğullarım ölebilirdi. Ölmediler, büyüdüler. Başka kadınlarla evlendim, neden? Yeni çocuklarım, çok çocuklarım olsun istedim, biri ölürse ötekiler yaşasın istedim. Çünkü kalıcı devlet demiştin, çünkü benden sonra beni yaşatacakların bulunması gerekliydi. Büyük oğlum Cihangir'i düşün, lekesi var mıdır? Ölsem beni aratır mı? Bir yeni Timur say onu, genç Timur, sağlam hazıra konmuş güçlü Timur. Altınordu Devleti'ne aman veriyor mu? Toktamış gibi bir beğe soluk aldırıyor mu? İşte sana kalıcı devlet!"

Timur'un soluk almamacasına konuşmasından Seyyid Bereke kendisi nefessiz kalacak gibi olmuştu. Hem durup bir an soluk alması hem de tam yerinin gelmiş olması epeydir düşündüğünü söylemesine sebep oldu. Bu Herat yanmasından da önemliydi, Herat yağmalaması gibi gelip geçici olmayacaktı. Nefessiz gibi kalışından da kurtulacaktı: "Emir Timur bu Altınordu..." dedi. "Bu Altınordu, kaç zamandır söylemek isterdim. Bence, evet bence, nasıl desem bir tuhaf..."

"Nasıl bir tuhaf?" diye sordu Timur soluyarak.

"Türk'ün Türk'ü vurması... Acı. Bir de, Altınordu'yu yıkmak demek dağınık, adam olmaz Urus'un ekmeğine

yağ sürmek demek olmaz mı? Ben kitap ehliyim, kılıç ehli gibi düşünemem, ama. Urus'u baş belası yapmaktır dünyanın başına bu. Bir Türk Devletini yıkıp yerine Urus devletini diriltirsen, can verirsen ona, on kere bin yıl sonra adını hayıra anmazlar senin."

Hiç değilse, "Yaa..." demesini, durup düşünmesini beklerken Timur'un kasıla kasıla gülmesi Seyyid Bereke'nin gücüne gitti. Timur, hem de sonradan kaba bir çeri gibi, kasıklarını tuta tuta gülmekteydi:

"İlahi hocam, İlahî Seyyid Bereke, sen beni dinlememişsin, benim neler neler düşündüğümü anlamamışsın. Altınordu'yu yıkınca Urus'u dirilteceğim, Urus'a can verip devletleştireceğim ha? Ben, dünya geniş değil demekteyim, bu dar dünyada Urus'un yeri mi olacak sanmaktasın. İzin ver de bir daha güleyim. Cihangir? Beni göremezsen Cihangir'i, oğlumu görürsün, Urus dediğine ne yapacağını görürsün hocam. Şimdiyece vurup yıktıklarımız da Türk Emirlikleriydi, neden? Biz neyiz? Niçin savaşıyoruz? Bana değilse bile oğlum Cihangir'e güven Seyyid Bereke, senin ellerinde büyüdü. Benim güvencemdir, geleceğimdir, bir tek Cihangir'e güveniyorum, bir tek ona..."

Seyyid Bereke, hiç de öyle kötü düşünmemiş olmasına rağmen, laf ağzından çok kötü çıktı. Hem de Timur'un o kaba çeri gülüşüne bir şamar gibi indi:

"Ya Cihangir senden önce yarım kalırsa?"

"Ne dedin? Sen ne dedin?"

Seyyid Bereke ancak o zaman lafının nereye vardığını anladı ama çıkmıştı bir kere, ezile büzüle: "O şekil söylemedim." dedi. "Kusura bakma Emir Timur, demem o deme değil idi."

Fakat Timur'un ipi kopmuştu bir kere, en acı sesinde: "Savaştır." dedi. "Her şey olur. Cihangir ölür, Timur

ölür. Şahruh var, Mirza Han var, onlar da ölürse ötekiler var. Onların oğulları, oğulların oğulları olacak Seyyid Bereke, korkman yersiz. Ben kalıcı olacağım kalıcı!" Hırslı, doymamış, kalın bir kütüğe sıkı sıkıya sarılmış gibi: "Cihangir yarım kalmayacak!" diye bitirdi sözünü. "Cihangir benim kalıcılığımın başlangıcı olacak."

Seyyid Bereke o kadar istiyordu ki: "Kalıcı olacağım demekle kalıcı olunmaz." demeği; yüreği öylesine bar bar bağırıyordu ki. Ama söylemek bunu, Timur'un bedenini boşaltıp barutla doldurmak demek olacaktı; diyemedi. Susmak da kötüye yorumlanmak anlamına gelecekti. Bu yüzden, Seyyidliğini hatırlata hatırlata: "Türk'ün Türk'ü vurması yine de kötü." dedi. "Gidelim Timur Bey, açlığını uzatmak günahtır, ben de acıktım."

"Artık aç değilim." dedi Timur yine burukça: "Seni biraz sevindirmek istiyorum. Kalıcı devlet dediğin Osmanoğlu'nun devleti. Murad Beğ Bizans'ı sarıyormuş yahut niyetleniyormuş. Her neyse niyet neyeyse sonuç onadır. Türk Türk'ü vurmuyor o yanda sevinmedin mi?"

"Emir Timur, eğer benim her sözümü böyle sen..."

"Değil, inan ki değil Seyyid Bereke, Bizans'ı almalarını istiyorum. Alınca Bizans'ın nasıl yağmalandığını nasıl yakıldığını görmesem de duymanı istiyorum. Böyle yapmazlarsa Bizans'a girerler, girmesine girerler ama daha öteye gidemezler. Yeniçerileri gitmez, bu biir. İkincisinde de almalarını istiyorum Bizans'ı; alsınlar ki bana bir de Bizans derdi bırakmasınlar, büyümüş olsunlar, büyümüş bir devletle karşılaşayım, onu alt edeyim. Kim kalıcıdır kim geçicidir göresin. Hadi gel sofraya buyur, o işi birlikte bitirelim hiç değilse..."

Seyyid Bereke o an, Timur'dan uzak bir yalnızlığı yaşamak istedi; yahut cevap verip, içeriye sofraya Timur'la birlikte gitmemek. Ama burada, Timur'la bu sonu

gelmeyeceğe benzer tartışmayı sürdürmek Herat'ın yanışını, yağmalanışını durdurmayacaktı; bu çığlıkları susturmayacak, sezilmekte olan kan kokusunu bütün bütüne körükleyecekti. Hiç olmazsa içerde Herat'ı görmeyecek, bu çığlık çığlığa can çekişen kenti belki de duymayacaktı. Gençliğinin okumuşluğunu yeşerten medrese, gençliğinin gözlerinin süsü el oymaları, gençliğinin okumuşluğu şimdi nasıl dışarda kalmış ise öylece dışarda kalacaktı. Onun için yenik, yıpranmış: "Gidelim Emir Timur." dedi. "Sofra Tanrı'nındır."

Timur, sahanlığı içeriye bağlayan kalın, deri üstüne atlas kaplamalı perdeyi açarken: "Sadece sofra mı hoca?" diye sordu. "Bizim bilmediğimiz daha bir nicenin sahibi de Tanrı değil midir?"

Kalın, deri üstüne atlas kaplamalı perde açılır açılmaz bir parıltılı aydınlık çapıp gelmiş, kapanır kapanmaz da dışarda yanıp yağmalanan Herat kendi çığlıklarında, karanlık akşamüstü dumanlarında boğulup kalmış gibiydi. Seyyid Bereke, dar bir geçitten, binlerce mumun aydınlığında bir kucaklanmaya girerken gözleri yerde, hep, Timur'un: "Bizim bilmediğimiz daha bir nicesinin..." deyişini düşünüyordu. Pırıl pırıl silinmiş yer döşemesinin mermer taşları, yanan binlerce mumun parıltısını oynaştırıyor, yere eğik gözlerini aldatıyordu. Gürültülü, yenmiş olmanın ele avuca sığmazlığında acıkmış tümen beylerinin kalabalığıyla dolmuş bir sofraya oturmak kadar çekilmez bir mecburiyet düşünemiyordu, pırıltılı mermer zeminde her adımıyla uzaklaştığı Herat'ın can çekişen çığlıklarını, bu acıkmış tümen beylerinin neşesine değişmek için dayanılmaz bir arzu duyuyordu. Geniş, kocaman bir sofa olduğunu hissettiği bu binlerce mum ışığını geçerken, neden sonra, sinek uçsa kanadı duyulacak bir sessizliğin, mumlarla ışıklarla

birlikte, sofanın ayrılmazlığı olduğunu fark etti. Herat'ın orta yerinde oldukları halde sanki o cehennemden çok, çok uzaktaydılar. Aynı anda da Timur'un, dışarda tartışan, sahanlıktaki zaferinde boğulmuş Timur olmadığını sezdi. Her halde o da düşünmekteydi; görebildiği adım atışları hiç de cesur değildi, saygılıca, geri kalmağa çalışıyordu.

"Şu yandan gideceğiz Seyyid Bereke, soldan."

Timur'un sesi de dışarda, sahanlıkta durmadan atılan ses değildi. Ya binlerce mum ışığında bocalamış ya da dumanlardan, çığlıklardan aldığı cesareti orada, yine dumanlarda ve çığlıklarda bırakmıştı.

Seyyid Bereke, aklından bir türlü çıkaramadığı Timur'un: "Bizim bilmediğimiz daha bir nicesinin de..." deyişini düşüne düşüne, solda, bir sıra kemerli mermer sütunların birinin hemen arkasında saklı gibi duran altın yaldız bezenekli ceviz yaprağı yeşilinde bir başka kalın perdenin aralandığını seçebildi. Aralanıştan, sofadakinden daha koyu bir aydınlığın boşalması gözlerini kırpıştırdı.

Timur bekleyip yol verdi.

Seyyid Bereke, Timur'dan önce girip girmemekte ikirciklendi.

Çam yarması bir Gürcü köle perdeyi biraz daha araladı; herhal Seyyid Bereke'nin boyuna ayarladı. Mermer sütundan farksız bir susuşta bekledi. Seyyid Bereke, odada ve sofada yanan mumların ışık şavkımasını duyacağını sandı; fakat deminden beri o çok istediği sessizlik bu sessizlik değildi. Bu sessizlikte gizlenmiş insan elleri vardı, insan ellerinin fazla becerikliliği, övünüşü; "Benim, bu sessizliği böyle ayarlatan da hazırlatan da benim!" deyişi vardı, sevemedi. Girmekten başka bir yolu yoktu. Besmele çekip adımını attı. Umduğu gibi

olmayan, aksine dar bir odaydı. Işığın çokluğu biraz altın şamdanların sarı parparından, biraz kol kalınlığı mumlardan fakat daha çok odanın darlığındandı. Orta yerde uzunca bir masa ki oymalardan görünmüyordu ve masanın üzerinde her biri ayrı bir mum ışığını şavkıyan altın, gümüş, mercan saplı, mine kaplamalı tabak, kaşık, sahan ve ara yerlerde küçük gümüş, dallı şamdanlar ve üstte, tam masayı ortalayan üstte asılı billur bir avize. İster istemez başını kaldırıp bakmak zorunda kaldı Seyyid Bereke. Bir mum pırıltısı, avizenin billurlarında bin mum ışığı oluyor iken yanan mumların sayısını bilmenin mümkünü yoktu. Yukardan aşağı masanın ortasına kabara kabara bir ışık seli iniyordu.

Timur, yalanı olmayan bir sinirlenişte: "Kim söyledi bu ışıkların yanmasını?" diye bağırdı. "Söndürün! Avizeyi, şamdanları söndürün, sofradakiler yeter!"

Nerden çıktılarsa, herhal duvar boyasında bir yanı boydan boya tutan halının arkasındaydılar, üç dört elulağı, göz açıp kapamadan daha az bir zamanda buyruğu yerine getirdi. Yumuşak ayak seslerinin oraya buraya gidişinden başka bir ses duyulmadı o sıra, sonra sönen mumların cızırtısı duyuldu. Sonra sönmüş mumların yağımsı kokuları doldu. Seyyid Bereke, birden burnunun direğinde, nemli bir medrese odasının taş soğumasını duyuverdi, taş soğumasını bekledi. Uzak, çok uzak bir hatırlayıştı; gece yarılarıydı, sessizlikti, kargacık burgacık yazılmış kitaplardı ama o kadar inanmış, o kadar huzur vericiydi. Umut yüklüydü; kan, yangın, çığlık ve yağmaya döndü hatırlayışı birden. Burnunun direği sızım sızım sızladı, genzi yandı.

Uzaklar, geldikleri gibi sessiz gittiler; perdelerin arkasından gelmişlerdi saklanarak, perdelerin arkalarına çekildiler gizlene gizlene.

Az önce mum ve billur ışığına boğulmuş oda loşlaştı.

Timur, sofranın başköşesini gösterdi: "Şöyle buyur hocam!"

Seyyid Bereke, hemen önündeki yere oturdu besmeleyle. Timur, karşısına geçti. Sofranın başköşesi boş kaldı. Sofra uşakları göründüler. Billur sürahilerde şerbetler, gümüş bir tasta buğusu tüten çorba getirdiler. Keklik palazına pirinç çorbasının dumanlanmış baharatı odadan çıkmamış olan sönmüş mum kokusunu bastırdı. Billur sürahilerdeki buzlu şerbet, billur görünüşünün dışında ayrıca, sürahiye kendi renginin buzunu sığamıştı.

Timur çorbadan iki kaşık içti, üçüncüsünü içmedi; kaşığı kâsesinin içinde bıraktı. Kaşığın kâseye değen çıt sesinde Seyyid Bereke bakmadığı için Timur'un yüzünü bilemedi. Herat'ı unutmak istiyordu; sahanlıktaki tartışmanın da üstüne düşmemeği. Hatta bir süre Timur'u kendi halinde bırakmağı düşünmekteydi. Sönmüş mum kokularının hatırlattığı o çok uzaklarda kalmış medrese odasının umudunu bir daha yaşayabilecek bir yer, bir zaman var mıydı acaba? Mekke'ye gitmek... Yine Mekke'ye gitmek... Bir daha Mekke'ye... Mekke, o çok uzaklardaki nemli gece yarılarının taş medrese odasını cennete çeviren umudun kökeni gibi geldi. Mekke, umut, huzur; bir sonsuz sessizlikte baş eğiş...

Çorbanın baharatı midesinde yanmağa başladı. O anda da Timur sofra uşağına çorbadan sonraki yemeğin getirilmesi için işaret etti. Seyyid Bereke'den gözlerini alamıyordu. Ama baktığı Seyyid Bereke değildi aslında; oğlu Cihangir'i, Cihangir'den sonrasını, ondan da sonrasını düşünüyordu. Düşüncesi bir yerlerde ok acısında sancımağa başlıyordu. Tolgasını çıkarıp uzattı gelen uşağa. Uşağın elinde üstü kapaklı yemek sahanı vardı.

Yemeği nereye koysun, tolgayı nasıl alsın, çözemedi; yüzü buruştu korkumsu, aptallaştı, bakakaldı. Timur, tolgasını uzatmıştı. Bir tolgaya, bir uşağın yüzüne bakıyordu Aklında Cihangir vardı, Cihangir'den sonrakiler vardı. Uşağın aptallaşması, korku buruşmasında donmuş yüzü bir yenilgi sararmasına dönüyordu Timur'un bakışlarında. Neredeyse tolgasını fırlatıp atacak idi. Seyyid Bereke, uzanıp aldı tolgayı dervişlere has bir gösterişsizlikte; sevecen bakan gözleri uşağa, Timur'un yemeğini vermesini söyledi gülümseyerek; sonra götürmesi için tolgayı uşağa verdi.

Timur: "Bazen bir tolga bile çok geliyor." dedi, kendi kendine konuşmuş da olabilirdi; "İki kişi nereye koyacağını bilemiyor. Üçüncüye?" Göğüs geçirdi ve Seyyid Bereke'ye baka baka: "Her zaman aradığın üçüncüyü bulamazsın ki Seyyid Bereke." dedi. Bir özür dileme mi idi? Seyyid Bereke'ye bir hak veriş yahut hepsinden ayrı, bir kötü önsezi miydi? Anlaşılmıyordu. Seyyid Bereke, Timur'un bu anını sevdiği kadar Timur'u sevemediğini anladı. Belki de Timur'un gönlüydü konuşan.

Yardımcı olmak istedi: "Küçük hareketler güzeldir." dedi. "Küçük şeyler gönül ürünüdür, sevdirir; sevindirir."

"Gelgelelim kalıcı olmaz." dedi Timur. Bir saplantıya benziyordu. Kendi kendini kuran bir zembereğin kendi kendini kemirişinden farksızdı. "Büyük şeyler kalıcıdır. Büyük, büyük hareketler!" diye ısrarla burdu sözünü.

Seyyid Bereke az kalsın: "Herat gibi büyük şeyler." diyecekti; "Kelleler, yangınlar, yağmalar..." Dilinin ucuna gelmişken Seyyid gönlü çekiverdi dilinden, diliyle birlikte. "Emir Timur, acıktığını söylemiştin." dedi onun yerine; "Tanrı'nın sofrası yemek içindir."

Timur, önündeki tabakta, kızarıklığı nefis kokan kaz

döşünden küçük bir parça kopardı, ağzına götürüyordu, götürmedi. Tabağa bıraktı gerisingeriye: "Hocam kalıcı olmak için üçüncü gerekli midir? İkinci bile olmadan olur derim ben. Tek kişi ne yapacağını biliyorsa kalıcıdır."

Seyyid Bereke'nin, sahanlıktaki tartışmaya dönmeğe hiç niyeti yoktu. Sudan bir sözle geçiştirmeği düşündü. Fakat Timur, hiç beklemiyorken sofradan kalkıverince o da yemeği bırakmak zorunda kaldı. Hatta kalkacaktı. Ayakta bir an durup bocalayan Timur: "Hayır sen otur hoca. Yemeğini ye, bak sana ne göstereceğim." dedi.

Seyyid Bereke oturup bekledi. Zaten yemekler kendine göre değil idi hele bu akşam hiç, hiç, hiç yemek istemiyordu gönlü.

Timur, düşte yürüyenlerin dalmışlığında, uşakların görünüp kaybolduğu perdeye yürüdü, açmadan: "Çelmeye haber salın o iki kişiyi getirsin!" diye buyurdu. "Tez olun, çapın!" Sanki buyruğun gidişini bekledi perdenin arkasından, ayrılmadı. Döndüğünde Seyyid Bereke Emir Timur'un yüzünün oğulup parlatılmış eski bir altın sarısında düşünmekte olduğunu gördü. Odanın loşluğundan yahut altın şamdanların sarı parıltısından sandı ama yaklaşınca Timur'un yüzünün, oğulmuş altın şansında değil balmumu erimişliğinde nemlenmiş olduğunu anladı; yıkıcı bir fırtınayı zor atlatmış yahut canavarlarla boğuşmuş bir yüzün yorgunluğu ancak böyle olurdu. Acımak geldi içinden Timur'a; "Yakıp yıkmasa keşke; yakıp yıkmasa, dar gördüğü bu dünyayı yönetmeğe layık tek adam!" diye düşündü; "Ama neden Tanrım bu adamın içinde canavarlar büyütüyorsun? Yazık!"

Ansızın sol böğründe, en alt kaburganın ucu kaşınıverdi. Aldırış etmedi ama aldırış edilmeyecek cinsten değildi. Kaşımazsa, kaşımadan edemeyecekti. Timur, hemen hemen bir adım ötesindeydi. Yüzü kendisine

dönük, çolak kolu masaya dayanmış, uzun ince endamı hafifçe masaya dayalı çolak koluna yaslanmıştı, kendisine baktığı da muhakkaktı. Bu durumda kaşınmak, Seyyid Berekeliğine yakışmazdı da Emir Timur'un huzurunda saygısızlığın dik alası olurdu, dahası düşünülemezdi. Öyleyken eli kendiliğinden gitti kaşınan yere. Ve çarçabuk kaşımak istedi. Ama, kaşıntı kaşıdıkça arttı, arttıkça eli acele etti, doyamıyordu; bir cennet lezzetiydi sanki Allah kahretsin! Bir yandan da gözünü Timur'dan ayıramıyordu. Az önce Timur, tolgası elinde nasıl bocalamış ise Seyyid Bereke de öyle olmuştu. Yüzüne, suçüstü yakalanan yaramaz çocukların, ayıplanması zor utanışı yayılıvermiş, gözleri haddinden fazla masum, çocuk gözlerine dönmüştü. Timur, hiç görmediği, hele Seyyid Bereke'den umamayacağı bu acayipliği seyrediyordu, neredeyse gülecekti: "Keşke gülebilse, gülebilse, gülebilse bir..." diye geçirirken içinden Seyyid Bereke, kart kart kazıdığı kaşıntıdan kurtulduğunu hissetti; hissedince çekti elini hemen. Elini çekmesiyle birlikte de tın dedi yere bir maden yuvarlak düştü, ikisinin de bakışları arasında ince tınlamalarda sıçradı, yuvarlandı.

Timur güldü artık; ipleri kopmamış da olsa henüz bağlı, henüz gergin gülerken: "Hocam bu nedir? Nedir?" diye sordu. "Kaşıntıyı anladık da, bu? Bu? Nedir?" Eğilip aldı yuvarlağı. Seyyid Bereke'nin utanmış gözleri alı al moru mordu. "Mühür, hay hocam mühür mü bu? Mühür ya. Allah Allah, ne yazar bunun yazısı?"

İş olacağına varmıştı bir kere. Olanları geriye döndürmek, olmuşu olmamış yapmak ne mümkündü ne de bir işe yarardı. En iyisi, yüreğini geniş tutup gülüvermek, yaslanıp ardına rahatlamaktı. Seyyid Bereke de öyle yaptı ve: "Mühürdür." dedi. "Evet Emir Timur, mühürdür."

Gözlerini hırsızlamadan perdeye çevirdi: "Gelse bari kimler gelecekse." dedi niyaz edip yüreği.

Timur, eğilip aldığı mühürü okumak için ışığa tutmuş bakıyordu. Yazıyı sökmek için oynayan dudakları biçimden biçime giriyordu, kesin bir biçim alamıyordu. Sonunda Seyyid Bereke'ye uzattı: "Ne yazar burda? Güzel yazılmış, istifi hoş, usta işi. Okumak her kişinin harcı olmasa gerek. Ne yazar? Arapça mıdır?"

Seyyid Bereke mühürü aldı ama okumağa kalkmadı, rahatını da bozmadı: "Kur'an-ı Kerim'den bir Ayet-i Kerime'dir Emir Timur." dedi yavaşça; "Üst yayda, Tanrı adaleti buyurur diye yazılı; alt yayda ise, Allah adalet üzere olanları sever diyor. Sizin için hazırlanmıştı. Uygun bir zamanda sunacaktım." Garipsi gülerek sözünü tamamladı: "Tam da uygun zamanı buldum sayılır."

Timur'un yüzünde hiç bir değişiklik olmadı. Baktı sadece eskisi gibi. İlkin biraz önceki gülüşünün yine de hoş olan izleri silinmemişti, yerli yerindeceydi ama ağır ağır silindi, yok oldu; gülüş, yerini izsizliğe bıraktı. Ne diyeceği, ne söyleyeceği hiç anlaşılmaz bir durgunluğa büründüğü zaman da: "Biz adalet üzere değil miyiz demek istersin?" dedi durgun durgun.

Her şeyi beklerdi de Seyyid Bereke Timur'un, hiç değilse o anda, böyle bir söz söyleyeceğini beklemezdi. "Hep o kendi kendini kuran zemberek!" diye geçirdi içinden. Ama bir karşılık vermesi şarttı, gecikmemeliydi. Timur'un az önceki gülmüşlüğünü kötünün kötüsü bulandırmamak için düşüne taşına, lafları ince eleklerden geçiriyor, kıl terazilerin kefesinde tartıyormuşçasına:

"Madem ki âlemde bir tek Tanrı var Emir Timur... Sen de, mademki sen de, dünya üzerinde bir tek kişi hükümdar olmalıdır buyuruyorsun. Dünyayı, bir kişinin açlığını doyuramayacak kadar küçük lokma buluyorsun.

Sözüm şu olacak sana. Oturabilir misin? Oturabilirsen söyleyeceğimi daha kolay söylerim ayakta durdukça başımı döndürüyorsun. Yani şimdi..."

Ne söyleyecekti? Neyi? Nasıl? Hoplatmadan bu adamı, zembereğin kemirişini hızlandırmadan, mümkünse durdurarak, nasıl söyleyecekti? Tasarlaması dahi yorucuydu.

Timur, Seyyid Bereke'nin isteğine uydu. Meraklandığı belliydi ama yüzü durgun, anlaşılmaz durgun yüz idi yine.

Timur oturunca Seyyid Bereke, böğründeki kaşıntının tutacağını sezdi, böğrüne yakın kıvrıldı azıcık.

"Böyle düşündüğün için seni kınayamam, kimse kınayamaz." dedi. "Gelgelelim, böyle düşünen böyle düşüncesinin hakkını vermelidir, vermesi şarttır. Çünkü ulu bir ruhun haklı bir ihtirasıdır. Bu ihtirasın emzirip doyurulabilmesi için sahip olduğun topraklara yeni topraklar katmak yetmez. Tanrı'nın birliğine ve ululuğuna inanmak gerektir. Her şey Tanrı'nın birliği ve ululuğuyla başlar; bu düşünce tek başına bile sonsuz bir düşüncedir, yüceliğe erişmeğe yeterlidir. Adil olmak, adaletten kıl payı olsun ayrılmamak, Tanrı'nın birliğine ve ululuğuna inanmanın birinci basamağıdır. Sana söyleyeceklerim bu kadar Emir Timur, yorma beni artık."

Timur, Seyyid Bereke'nin susması üzerine gözlerini yumdu hemen açtı, Seyyid Bereke'nin dudaklarına yapıştırırcasına dikti gözlerini, ayırmadı bir süre; orada, sözün sonunu, devamını aradı, bekledi, istedi. Oradan sözün devamını sökmeğe çalıştı. Sonra başını önüne eğdi, düşündü, düşündü. Kaldırıp gözlerini yeniden Seyyid Bereke'ye baktığında hayli üzgün görünüyordu, fakat inançlı bakıyordu: "Tanrı şahidimdir." deyip bekledi. "Tanrı, bil ki Seyyid Bereke bil ki, Tanrı şahidimdir;

bugüne değin kimseyi sırf öldürmek için öldürmedim, buna aracı olmadım, böyle buyurmadım. Yemin ederim ki zulüm olsun diye zalimlik için öldürmedim. Daima karşımdakiler, evet karşımdaki daima onlar kendi ruhlarının katili olarak çıktı karşıma, oyunu yanlış açtılar, yanlış taş sürdüler, yanlış hileli hücumlarda bulundular, şah dedim o zaman. Yemin ederim ve inanmanı isterim Seyyid Bereke."

"Benim inanmam... Benim inanmam... Sen inandıktan sonra Emir Timur; sen nasıl inanıyorsan öyledir."

"Böyle inanıyorum."

"Tanrı esirgeyen ve bağışlayandır."

"Ondan hiç kuşkum yok!"

Bir süre ikisi de konuşmadılar, ikisi de susup düşündüler. Haber ulağı içeri girdiğinde, ikisinin de başları önlerine eğikti. Ulak, dua ettiklerini sandı, beklesin mi çıksın mı şaşaladı. Seyyid Bereke, ancak Timur'un duyabileceği şekilde: "Ulak." dedi; "Geldi, bekliyor."

Timur sanki uykudan uyandı: "Ha, evet." dedi. Ulağı geri getirecekken "Getir." buyurdu; "Gelsinler."

Uyanmış, dirilmiş, cenk elbiselerinde atına binmişe benzeyiverdi hemen. "Dinlemeni istiyorum Seyyid Bereke." dedi. "Şu kalıcılık meselesi, şu yeniçeri, içimden çıkmıyor diye kötü düşünmeni istemiyorum. Bir düğüm bu, kördüğüm. Ya ben çözeceğim, sağlığımda çözeceğim ya da sana ispat edeceğim. Cihangir'e kalmayacak bu iş, uzamayacak onca."

Ulağın getirdiği iki kişiye rağmen, Timur'un ispat etmek istediği her neyse onun da bağlı olduğu kördüğümü çözecek olanın bu iki kişi olmasına rağmen Seyyid Bereke düğümü çözmeğe çalışıyordu, çözeceğini de sanmıyordu, iki kişinin ikisini de, hele sarı benizlisini hiç gözü tutmamıştı, ötekisi sarı benizlisini aratacak cins-

tendi. Timur'un bunları neden getirttiğini açıklamasını beklemek, düşünüp yorulmaktan daha kolaydı. "Sabır." dedi yüreği. "Timur'da göremediğim haslet." diye düşündü. Timur, ulağa çıkmasını işaret etti. Ulak çıkınca, bir iki düşünme dolanışından sonra kesin karara varmış olanların taş gibileşmesinde gelip Seyyid Bereke'nin yanına oturdu, iki kişiden sarı benizlisine: "Hey sen!" dedi. "Sen... Kim olduğunu söyle."

Sarı benizlisi: "Adım Kemal." dedi. "Geldiğim yerde Torlak Kemal derlerdi."

"Asıl adın, asıl adın?" diye sertlendi Timur.

Torlak Kemal şaşmış: "Asıl adım..." diye gevelendi; "Yok, bilmem, böyle dediler bana. Yahut ki unutmuşum."

"Nesin, necisin sormadan söyle, sordurma!"

"Yeniçeriyim, ...riydim."

"Evet yeniçeriydin!" diye gürledi Timur; "Şimdi?"

Torlak Kemal arkadaşına, arkadaşı Torlak Kemal'e baktı. Torlak Kemal'in yüzü iyice sarardı, bir dudağı uçukladı: "Yeniçeriydim." dedi. "Kaçtım. Yanlış iş bu, bize göre değil."

"Aslın? Aslını saklar mısın?"

"Aslım? Murad Beyli. Yok şey, yahudiydim, yahudiyim."

Timur: "Sen?" diyerek ötekine döndü; "Söyle!"

"Börklüce Mustafa adını taktılar bana. Sevmedim. Yeniçeriye yazdılar."

"İstedin de mi yazdılar?"

"Çocuktum. Kimse istemez yeniçeriye yazılmağı. Aklım başıma gelince kaçtım. Rum halkından aslım. Seni deyip sana geldik, senin işine yararız dedik. Murad Bey'in hakkında çok şey biliriz. Bizim gibi kaçacak çok kişi vardır, kan içici değiliz, olmayanlar çokluktadır."

Timur, Seyyid Bereke'ye gururla baktı. Seyyid Bere-

ke gözlerini en çok Börklüce Mustafa'dan ayırmıyordu.

Timur: "Sormak istediklerin varsa sor hocam." dedi. "Ola ki..."

Seyyid Bereke Börklüce'ye baka baka: "Yok." dedi kolayından; "Söylediler söyleyeceklerini."

Timur, Börklüce'yle Torlak Kemal'e "Çıkın!" buyurdu; "Sizi getirenin yanına gidin!" Torlak Kemal ile Börklüce Mustafa çıkıncaya kadar da dönüp bakmadı Seyyid Bereke'ye. Çıktıklarında ancak: "İşte..." dedi. O kadar.

Seyyid Bereke düşünmeden: "Biri yalan söylüyor." dedi. "Rum halkındanım diyeni, kanına uygun konuşuyor."

Timur, sinirlenmemeğe gayret etti: "Ne bildin?"

"Açık, belli. Yalanı saklamak zordur. Anlayamadığım, senin neyi ispat etmek istediğindir Emir Timur."

"Bunların sözü, kaçması, daha başkalarının da kaçmış olması neyi gösterir?" Timur eline altın bir kaşık almıştı, Seyyid'in cevabını dinlerken elinde evirip çevirmedeydi. Seyyid Bereke sorusunu sorunca Timur altın kaşığı kaldırıp attı sofranın ortasına, ayağa kalktı: "Neyi? Neden anlamamakta direniyorsun hoca, neden yoruyorsun beni? Kalıcı dediğin devletin ordusundan bunlar. Sağlam dediğin yeniçeri düzeninden kopanlar, ilk adımdayken daha; kopan yüzlercesinden ikisi, ikisi!"

Seyyid Bereke, insanı çıldırtan bir sükûnette: "Olabilir." dedi. "Söyledim ya, ordudur bu, kaçanı koğalayanı olur."

"Bizde neden yok? Neden görülmedi şimdiyece?"

Hışım yüklü gözleri, aksine bir cevap verilecek olsa bütün yıldırımlarını boşaltmağa hazır bekliyordu. Seyyid Bereke artık bıkmış, usanmış, artık bir sonuç alınamayacağından yüzde yüz emin, fakat yorgun kalktı; gören, ağzını bile açmadan gidecek sanırdı.

Belki Seyyid Bereke de o niyetle kalkmıştı. Ama Timur'un, bütün yıldırımlarını aksi cevap verecek olanın üzerine hemen dökmeğe hazır hışım yüklü gözlerinden utandı, Timur için utandı, dervişçe geldi Timur'un önüne kadar; yüreği Mekke yalnızlığının özlemini duya duya: "Herat Cami'nin. Ulu Camii'nin, son cemaat yerinin hemen sağ başında bir büyük abanoz direk vardır, düne kadar vardı hiç değilse, bilir miydin? Görmüşlüğün olmuş muydu?" diye sordu.

Emir Timur değil firavun olsa şaşardı soruya, sorunun soruluş şekline, soran o uzak derviş sese... Timur belinledi ayrıca: "Şimdi nedir bu? Soru mudur?" dedi. "Hoca benim dememle ne ilgisi var bunun?"

"Var! Çok, pek çok var. Senin sorunun cevabıdır hem de." Sesi, belli bir gerginlikte dikleşmişti, indi usul usul; "Ben o direği dikilmeden de bilirim, ağaç iken. Kökü, dalı budağı yerindeyken, öyle getirdi manda kağnıları, cami yapılıyordu. Ben medresede okuyordum. Bir yaşlı usta, dülger ustası, eline ayak keserini aldı, başladı yontup kesmeğe budamağa, yongalar koptu, işe yaramaz parçalar sağa sola sıçradı, atıldı, düştü. Her işe yaramayan parça koptukça abanoz ağacı kendine geliyordu, biçimleniyordu, işe yaramayanları, yongaları o bu alıp götürüyordu, işine yarayacak şekilde kullanıyordu. Abanoz ağacı şahane bir direk oldu sonunda, sağa sola sıçrayan yongalardan eser kaldı mı bilemem, işe yaramadığı için harcanıp gitmiştir. Ama git bak Herat'ın Ulucamiine. O şahane direk orada duruyordur, seninkiler yakmadıysa tabi duruyordu."

"Yaa!" dedi Timur yutarcasına.

Seyyid Bereke aldırmadı bile: "Evet yaa. Ağaç yontula yontula en güzel biçimini bulur, yongadan bize ne? Ama ben bunu oğlun Cihangir'e anlatsam daha iyi olur-

du, inşallah döndüğümde. Dönersem..."

"Nereye? Neden?" Sırtından zırhı başından tolgası dile gelse de: "Biz gidiyoruz." deselerdi Timur ancak bu kadar sahiplenmiş sorardı sorusunu.

"İznin olursa Mekke'ye gideceğim. Bunca dağdağa bana göre değil, bana Peygamberimizin yalnızlığı lazım."

"Oğlum Cihangir'den söz ettin, neden?"

Seyyid Bereke'nin cevabını almak fırsatı olmadı. Düşüncesiz bir ulak giriverdi içeriye. Timur, bütün öfkesini ulaktan aldı:

"Ölümüne mi susadın budala! Nedir bu?"

Ulak, bin bir korku hamurunda: "Oğlunuz emirim, Cihangir Şah'tan bir haber..."

Timur, ulağın sözünün sonunu beklemeden, ulağı da iterek yana, sofaya fırladı. Ulak tirtir titremekteydi itildiği yerde.

Dışardan ne bir ses ne bir soluk geliyordu.

Daracık odada küçük gümüş şamdanların dallı mumluklarında mumlar, sofranın altınına gümüşüne, mercanın minesine dökülüyordu sessiz sakin bir kötü sağanak soğumasında, çisiltisini duymak mümkün olabilirdi.

Seyyid Bereke, görünmez bir korkunun, birdenbire muma, altına, gümüşe sindiğini, oralarda titrediğini sezinledi. Damağında bir acı biber damlası dağılıverdi ansızın; böğründe, kaburgasının ucu şeytansı bir kaşınmada kudurdu, itildiği yerde titremekten bir hal olan ulağa çevrildi gözleri: "Nedir?" diye sordu. Korkuyordu, çekiniyordu, cevabı duymak istemiyordu yüreği, geri itmeğe hazırdı. Bunca yıldır, çekine korka sorduğu ilk soruydu; alacağı cevaptan aptalcasına korktuğu ilk soruydu da.

Ulak, ya yerinde duramayacak hale gelmesinden ya

bilinmedik bir korkusundan ya da Seyyid Bereke'ye sığınmak çaresinin umudundan, secdeye varırcasına Seyyid'in eteğine düştü; sürüne sürüne yaklaştı; tuttuğu eteğe bırakmamacasına sarılıp yalvardı: "Sana sığındım Seyyid Bereke Şeyhim sana sığındım."

"Nedir? Ne oluyor?"

"Cihangir Şah... Ey Seyyid, Cihangir Şah sizlere ömür..."

"Anlamadım!" diye inledi Seyyid Bereke, kulakları tersine mi dönmüştü, tavan mı gözlerine çakılıyor yoksa gözleri mi tavana fırlıyordu; bir dünya yangınının ateş aldığı yere mi düşmüştü bedeni? Hıçkırdı sesi: "Ne dedin?"

O esnada, ancak boğazlanan bir atın haykırışına benzetilebilecek bir yırtınma dışardaki sofanın mermerlerinde çın çın öttü boğularak:

"Yalan! Yalan, hayır yalan, olamaz bu inanmam! Tanrım olamaz Cihangir midir ölen oyyy!"

Seyyid Bereke sahanlıktayken duyduğu yanıp yağmalanan Herat'ın güçsüz, takatsiz çığlıklarıyla Timur'un sofasının mermerlerini yırtan çığlıklarını tartacak bir terazi düşündü elinde olmadan; damağında ezilen az önceki acı biber damlası boğazına sıvanmıştı boylu boyunca; durmadan kanıyordu.

Ulağın, eteğine sımsıkı yapışmış ellerinin üstüne diz çöktü düşünmeden; saray başına yıkılmış gibiydi.

Duaya başladı.

Herat'ın yangını iki gün sürdü; dumanları, için için yanışı bir haftayı buldu. Yanık insan eti kokusuna, kurtulanlardan günlerce kusan oldu. Çoğu ütülenmiş sokak itleri, kiminin kuyruğu kiminin yarı göğdesi yanmış sahipsiz kediler, yoksulun yoksulu görünüşlerinde bir acayip dolaştı günlerce ve yanık odun kokularıyla insan cesetlerinin sonradan çürümeğe de başlayan kokuları arasında hırlaya miyavlaya, ne aranmakta olduklarını bilmeden aranıp durdu. Ayrıca Herat'a, Timur'un umudu oğlu Cihangirinin yası da çökmüştü. Yağmanın, yangının canı derdine yahut mal şenliğine dönmüş sonu gelmez sanılan gürültüsü susuvermişti; yerlisi yağmalanıp yanma acısına susarken, Timurlusu kendi yasında boynu eğik kalmıştı; yağmanın da zaferin de sarhoşluğu çok kötü ayılıyordu.

Hele Timur'dan çıt çıkmıyordu. Söylenenlere bakılırsa sarayın en kuytu en ışıksız odasından çıktığı yoktu; sanki iki ayağı birden topallaşmış, iki kolu birden çolaklaşmıştı. Tümen beyleri umup beklemedikleri için bu hali, can üzgünlüğünde bir başıboşluğa kendilerini kaptırmışlar, kantarması düşmüş veya gemi dizgini kopmuş bir atın yönsüzlüğünde bunalmışlardı. Binbaşılardan yüzbaşılara, yüzbaşılardan onbaşılara, onlardan da çeriye yağan bir kötü çisil herkesi sindirivermişti.

Herat'ın yerlileri hiç değilse bunu fırsat bildiler, her nasılsa sağ olup yaşamanın sevincini birden duyuverdiler. Gelgelelim onu da belli edemediler. Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal bu ikinciler, Herat'ın yerlileri arasındaydı. Timur'un oğlu Cihangir'in ölüm haberi başka bir işe yaramasa da, bir müddettir, vakitli vakitsiz Timur'un huzuruna çağırılmaktan ikisini de kurtarmıştı. Bundan yararlanıp dışarı çıkabilme; yanık, yağmalı Herat'ı dolaşabilme imkânını bulmuşlardı. Dolaşmaları yine uzak, yine de uzun olmuyordu. Birbirinden sakladıkları, hele Torlak Kemal'in su sızdırmamacasına sakladığı korkuları, kaldıkları han bozuntusu yerden şöyle böyle uzaklaştıklarını hisseder etmez adımları geviyordu, isteksizleştiriyordu, budalaca sebeplerle geri döndürtüyordu. Haftanın sonuna doğru, çıkışları biraz daha uzun, biraz daha uzak oldu. Herat'ın en az yanıp yakılmış Ulu Cami mahallesinin az ötesindeydiler. Buradaki ağaçlar da yeşilini karartmamıştı. Caminin çevre bahçesindeki çimler, yer yer yaban çiçeklerinde albenisini henüz sürdürüyordu. Musalla taşlarının bu yanındaki demir mermer işlemeli şadırvanın suyu nasıl olmuşsa kurumamıştı.

Herat'ın yanıp yakılmışlığını tek serinleten olduğu için mi yoksa Bursa'dan en son gözlerinde kalan o sonsuz su, o sonsuz yeşil özleminden mi her nedense Börklüce Mustafa, yine ayaklarının gerilip gerilmeğe hazırlandığını hissetmesine rağmen dönmek istemedi. Musalla taşlarından hemen sonraki yolun ötesinde, iki yanı kerpiç duvarlı, duvar boyları bir sıra dut ağaçları yüzünden yeşil gölgeli daracıkça bir ara sokak görünüyordu; uzunlamasına bir güzel serinliğe sevdalanmış, kim görse göreni çekecek bir işvedeydi. Üstelik tek bir Allah'ın kulu yoktu sokakta, görünmüyordu.

Börklüce Mustafa: "Gel şu yoldan gidelim Torlak Ke-

mal; gidelim, ordan dönelim." dedi; kendi bağını da koparmağa çırpınan bir arzuyla istemişti.

Torlak Kemal fırsat bulsa çoktan dönecekti, daha camiye gelmeden. "Epeyce uzaklaşmadık mı?" diye sordu. "Bakarsın bir arayan soran, bre Börklüce bir çağıran olur bakarsın."

Börklüce Mustafa'nın gözleri de gönlü de çoktan sokağa varmış yürümekteydi. "Gel, gel." dedi sarhoşlaşmış; "Gel Kemal kim arayıp soracak be aslanım, herkes kendi canı derdine düşmüş."

"Gözlüyorlardır, böyle başıboş bırakmaz bunlar adamı. Hey, deliliği bırak; babamızın ülkesinde değiliz dönelim."

Börklüce durmadı. "Ne zaman babamızın ülkesinde olduk ki Kemal." dedi. "Ne zaman olacağız o da belli değil. Öyleyse her ülke bizimdir, yürü!" dedi.

Musalla taşlarının arasından sıyrılıp dolandı, yolu da geçti. Oradan sağı solu kollamağa lüzum görmeden sokağa saptı. "Babamızın ülkesiymiş..." diye bağırdı. "Sen arayadur babamızın ülkesini, gökte ara gökte, belki bulursun."

Torlak Kemal Börklüce'nin arkasından koşmak zorunda kaldı. Yetiştiğinde: "Delisin sen." dedi. "Bu, burda yapılmaz hiç değilse, burda yapılmaz. Derimizi yüzerler sonra..."

"Tutarlarsa yüzsünler. Türkmenceni adama döndürdük diye durmadan konuşma, bakarsın kelimelerin tükeneceği tutar, yürü bakalım kim tutacak?"

"Ne demek istiyorsun Börklüce? Kaçmak isteyen söyler bunları."

Börklüce Mustafa, dut ağaçlarının birbirine karışmış yapraklarına baka baka yürüyordu: "Şu yapraklara bak sen, ışığı nasıl süzüyorlar gördün mü?" dedi.

O anda da ayağı, fırlak bir taşa takılıp tökezledi.

Torlak Kemal, aklını başına al der gibi: "Yerde yürüyen yere bakar." dedi. "Göğe dalıp yürüyen böyle senin gibi olur, sarhoşladın mı ne? İçmişe benzersin."

"Eh, öyle say Torlak. Bir tökezleyen düştü sayılmaz. Timur Timur dedik; geldik cendereye sıkıldık. Hani cehenneme inansam cehennem bu Timur'dur diyeceğim. Eyi ki oğlu öldü de çağırılmaktan kurtulduk, ikide bir gel, ikide bir gelsinler, söyleyecek yalan da bittiydi."

Yok yere güleceği tuttu Torlak Kemal'in. "E bu doğru." dedi. "Rahatlamak mı istiyordu nedir; fark ettin mi Timur'un gözleri bizi görür görmez su içen ineklere dönüyordu he? Hani yalan olduğunu bile bile söyle bre, diyece. Börklüce! Heyy Börklüce! Hişt, dikkat ol yine o adam peşimizde, sakın sezdirmeyesin. Aklım kesti artık Timur'un çaşıtı bu herif, dedim sana bu Timur bizi boş bırakmaz, oğlu yerine babası ölse adam takar izimizi sürdürür bizim dedim, inanmadıydın. Aynı adam yine."

"Ne ister bizden pekey?" Börklüce Mustafa sesini de adımlarını da kısmıştı. "Kötü bir şey yapmadık şimdiyece. Gizli saklı yerlerde gizli saklı dolaştığımız da yok, neyimizi izleyip haber verecek sanki. Dolaşıp gezmek suç mu? Kafamızın içine de giremez ya."

"Bre Timur bu. Nerde ne yapacağı bilinir mi? Timur'un ülkesi Timur'un ülkesi dedin, geldik işte. Hani iki uzak yakın demekti. Öyle dediydin, nerde yakın? Sen de Timur'dan farksızsın."

"Yani zalim miyim?"

"Yok öyle değil!"

"Ya. Gaddar."

"Yok bre. Herkesin bir düşündüğü yerde sen başka düşünüyorsun, iki düşünüyorsun demek istediydim. Aman bırak şimdi gevezeliği bu adam n'oolacak bu adam,

peşimizdeki? Timur'un çaşıtıysa? Ne yapıyorsun sen?"

Dar sokak, hiç belli değilken çok dar başka bir aralıkla sağa sapmış, Börklüce sapağı dönüvermişti. İşmar edip Torlak Kemal'i de çağırdı. Gelince:

"Öğreniriz." dedi usulca; "Eğer aynı adamsa çaşıt olamaz. Buralıya benzemiyor eyi baktın mı? Nasıl bildin ardımızdan geldiğini? Dönüp dönüp bakar miydin?"

"Yoo. Bilmiyorum ama buraya geldik geleli ardımızda hep birileri varmış gibi geliyordu. Hatırlarsan kaç gün önce ilk sezen de ben olduydum."

"Sus artık. Ayak sesi yaklaştı. Bak, sine sine geliyor. Burda olduğumuzu bilse geçip gider, ama bilmiyor. O ne? Ayak sesi yok oldu. Döndü mü nedir?"

Gerçekten de yumuşak bir çediğin kaldırımda saklanmağa çalışan adımları duyulmaz olmuştu. Torlak Kemal de Börklüce de soluklarını kesip beklediler, sokağı dinlediler.

Börklüce Mustafa zor duyulur bir sesle: "Gitti herhal. Döndü." dedi. "Geçtiğini görürdük, geçmedi he mi?"

"Geçmedi."

"Başımı uzatıp bakacağım, ne dersin?"

"Ya ordaysa?"

"Ordaysa mı? Olursa olsun bre, neyin nesidir anlarız heç değilse. Korkumuz mu var? Kaçmak isteyen burada durup beklemez."

Dedi ve kafasını uzatıp baktı. Ama bakmasıyla birlikte geri çekilmesi bir oldu; aptallaşmıştı: "Ordaaa. O da bizim gibi, bizi kollamakta."

Ne yapacaklardı şimdi? Karar veremediler, bir süre dudaklarını büzüp düşündüler göz göze. Torlak Kemal, az sonra, kaş göz işmarıyla: "Böyle, yavaş yavaş gidelim, birden kaçalım." dedi. Börklüce Mustafa ise hiç cevap vermeden adamın karşısına çıktı. Torlak Kemal'den çok

adam şaşırdı, ummuyordu. Börklüce Mustafa, üstelik adamın yakasına da yapışmış, boğarcasına sıkmıştı:

"Söyle sen kimsin? Neden ardımızdasın? Kimse yok şurda, doğrusunu söylemezsen boğar kaçarım, Timur'un çaşıtı mısın?"

Adam, bir çala Torlak Kemal'e benziyordu, bir çala Bedreddin'e; Bedreddin gibi ısıtmalı yüzü vardı, ısıtmalı bakıyordu. Yalnız bunun bir de uzun, kızıl keçi sakalı fazladandı, iyice bakılınca kızıl keçi sakalın boyama olduğu anlaşılıyordu. Kirli bir bezin sarih olduğu keçe külahının altındaki kafası, kazılıydı, cascavlak. Isıtmalı gözleri beyaz beyaz açılmıştı, ısıtmalı yüzü titriyordu, sakalından belliydi titremesi. Çok kötü, bozuk, yarı anlaşılır bir Türkmenceyi söke söke:

"Ne çaşıtı?" dedi; "Çaşıt nedir? Timur'la ilgim yok."

Börklüce Mustafa'nın gözleri inanmamıştı. Torlak Kemal'e: "Ne dersin?" gibilerden baktı. Torlak Kemal ne evet ne hayır diyordu, dudak büktü.

Adam: "Adım. Ni. Ni. Nikolas." dedi. "Rum, ram. Rum milletinden. Sakız Adasından."

Börklüce Mustafa Torlak Kemal'e: "Sakız Adası?" deyip döndü. Torlak Kemal ilkin yine dudak büktü. Nikolas: "Sakız Adası, Sakız Adası." diye geveleyince, "Var öyle bir yer Mustafa bırak hele, boğma." deyip düşündü. Nikolas'a da: "Bergama'nın denizinde midir bu yer?" diye sordu. "Oralarda diye duyduydum. Oralardaysa? Senin ne işin var buralarda?"

Nikolas başını sallayıp durmaktaydı. Elleriyle de, yakasını tutup sıkan Mustafa'yı gösteriyordu. Moraran yüzünü, gözlerini gösteriyordu. Torlak Kemal: "Bırak, yalan söylemiyor." dedi. "Gelen giden olur bakarsın. En eyisi aramıza alıp şu dar yol boyunca gidelim. Konuşturalım. Yalanı dolanı varsa haklarız bir kıyıda."

Nikolas, haklarızdan, neyi söylemek istediklerini anlayınca telaşla: "Yoktur. Ben rahibim. Bu dar sokağın sonunda bir yıkık bahçe vardır. Oraya gidelim. Orda, orda, orda konuşalım." dedi.

Nikolas'a güvenemeye güvenemeye, bir adımını bile gözden ırak tutmayaraktan, aralarına alıp dar sokağın sonuna vardılar. Nikolas doğru söylemişti. Yıkık, bakımsız bir bahçe; yangına da uğradığından daha bir alt üst olmuştu. En kuytu, en göze çarpmaz bir köşesini bulup, çalıların ardına oturdular. Nikolas'ın ağzına baktılar, beklediler. Nikolas tıknefes olmuş: "Sakız'ı bildiniz?" dedi. "Sakız'ın yanındaki adadır bizimkisi. Ben orda manastırın rahibiyim. Sakız Adasında bir de keşiş var. Giritlidir aslı, kendisini öyle biliriz. Giritli değilse belki..."

Börklüce Mustafa: "Giritli olmuş olmamış bize ne, sen seni anlat." dedi.

"Ben beni..." diye tekrarladı Nikolas; "Haa, ben beni. Beni bilmek için Giritli keşiş bilinmelidir öncelik."

"Eyi, pekeyi, bildik Giritli keşişini senin." diye sabırsızlanan Torlak Kemal oldu. "Sonrası? Sonrası? Sonrasını söyle sen."

"Sonrası? Ha lafın sonrasıdır, evet. Giritli keşiş der ki din laf. Yaniya din ne kelimedir?"

Börklüce Mustafa: "Keşiş mi bunu diyen?" diye gözlerini aça aça sordu; "Yok canım. Ben böylelerinin bizimkilerden çıktığını sanırdım, dilimin sürçmesine bakma alışkanlık, bizimkiler diye birileri yok. Neyse, senin keşiş, öyle diyorsa, nasıl keşiş oluyor öyleyse?"

Torlak Kemal: "Bre adamın dili bozuk. Bir zamanlar ben nasıl sap derken saman derdim anıştırsana, bu benden beter. Bakalım kelimeleri bilerek mi çıkarır ağzından? Sus da bitirsin." dedi. "Olmazsa kelimeleri biz ular ekler ne dediğini çıkarırız."

Nikolas, ikisinin konuşmalarına kulak açmıştı, Torlak Kemal susunca: "Hah, böyledir, budur bu." dedi. "Ben der, siz anlar, anlarsınız. Din yoktur, herkes kardaştır diyor benim keşişimiz. Din yok, mal da yok. Mal denilen yoktur; malın hepisi de kardaştır, kardaşlarındır der keşişimiz, benim, bir de..."

"Dur dur dur hele dur bu sizin keşişiniz?" diye Börklüce Mustafa araya girmek isterken Torlak Kemal çıkıştı: "Sen dur bre." dedi. "Adamın ağzından laf dirhemle çıkmakta, ne kesesin? Konuşsun hele. Hadi rahip baba kısa kes, bitir sözünü çabuk, biz ne dediğini anlıyoruz korkma. Yalnız uzatma, geveleme, dikinden söyle dikinden!"

Nikolas, kelimelerin hızını kaçırmıştı bir kere, toplamağa zorlanıyordu, beceremeyince: "Böyledir bu." Deyip kestirdi attı. "Buraya, bu Herat'a değil Horasan'aydı, ordan gelirim buraya. Horasan'a gelmemi buyurdu benim keşişimiz. Burda bir, bir adam; yüz yıl, yok iki yüz yıl herhal önce ortaya çıkmış. Demiş ki, demirciymiş bu adam. Deri önlüğünü bayrak yapmış bu demirci, bundan sonra demiş ki, bu günden kelli en güçlü olan ateşe boyun eğilecektir, ateş herkesi yakar, su herkesi yaykar demiş, toprak herkesi yutar, havayı da herkes nefeslenir demiş. Öyleyse ateş de su da toprak da hava gibi herkestir, herkesindir, insanlar da sudur, topraktır, havadır hem de ateştir. Öyleyse insanlar da herkesindir, yaniya ki ayrıcanalık olmaz, olamaz."

Torlak Kemal, düşüncelerin en olmazına, en ağırına yattı gitti. Börklüce Mustafa işin içinde bir bit yeniği aradı; var mı yok mu bulmağa çalıştı. Rahibin, hele kızıla boyanmış sakalıyla saçı kazınmış kafası pek gözünü tutmamıştı. Anadolu'dan Timur'un ülkesine gelinceye değin yol boyu çok sık gördükleri deli dervişlerin yüzü gözü aklına geliyor, bu herifin de onlar gibi bir işe yara-

maz kul olup olmadığına karar veremiyordu.

Torlak Kemal, düşünmesinin dalmışlığında: "Pekey bu adam?" dedi; "Bu senin keşişim dediğinin söylediği demircinin deri bayrağının altına gelen olmuş mu? Yoksa demirciyi delidir deyip tepelemişler mi?"

"Çok, çok, çok" dedi rahip. Çok çok çok, derken de gözleri gerçekten inanmış, hatta çok beğenmiş bakmaktaydı: "Bütün buralarda yer, yer, yer, yer yerinden oynamış, öyle bir cemmi gafir ki..."

"Ne ne ne? Ne ola ki o dediğin?"

Torlak Kemal, çok uzununa daldığı düşüncelerinden kolayına sıyrılamadığı için, biraz rahibin konuşma biçiminin etkisinde, biraz da son sözünün ne demek olduğunu anlamadığından: "Ne? Ne? Ne? Ne ola ki o dediğin?" demişti. "Ne kâfiri bre?" diye tekrarladı.

"Kâfir? Yok, demedim onu."

Rahip, konuşabilme hızını kesen Torlak Kemal'in yüzüne bakıyordu. Boyalı kızıl sakalı, ısıtmalı yüzünde kuşgözüne dönmüş ısıtmalı gözleri budalalaşmıştı.

"Yok, demedi ben öyle bir halt." dedi öylece; "Kafir yok. Ha, cemmi gafir. Cemmi gafir dedim. Şey yaniya ki, çok kalabalık. Böyle, böyle, sanırsın böyle bir ordu demek anlarsan. Ben duydu böyle; benim keşişimizden duydu ben."

Börklüce Mustafa Torlak Kemal'in dizine vurdu elini bir hoş keyifle: "Torlak bunu biliyor muydun? Bre bu iş? Bre bu iş, ne iş, ne iş, ne iş kardaşım Kemal, ne iş!"

Torlak Kemal'in de düşünen yüzü ışımıştı; sinsi, yer altında, kâfirce. Aynen Börklüce gibi: "Bre bu iş." dedi. Rahibe sokuldu daha bir: "Bana bak!" diye sordu: "Senin keşişin de sakallı mıdır? Sakalı kızıla boyalı, keçe külahının altı kazınmış böyle cascavlak mıdır?"

Börklüce Mustafa canı sıkkın:

"Nene gerek Torlak, sana ne? Lafı neden dağıtırsın?"

Rahip anlamamıştı zaten; her anlama gelecek bir baş sallamasıyla yetinmişti. Torlak Kemal Börklüce'ye aldırmadı: "Sen sus hele." dercesine bakıp, rahibe büsbütün sokuldu. Kızıla boyalı sakalının kıl, boya, ter karışmış kirli kokusunu duyuyordu şimdi: "Var demek." dedi; "Bundan bundan var, pekey. Bu bir işaret midir? Hani, sizin gibi düşünen, sizin gibi inananlar birbirini tanısın diye midir?"

Rahip yine anlamadı. Yine başını sallamakla yetindi.

Fakat Börklüce Mustafa yoldaşının niyetini sezmişti. Sezince de, deminden beri beynini kemiren kurtlar delicesine kıpırdanmağa başlamış, Börklüce Mustafa'nın aklını almıştı: "Senin Giritli keşişin de demirci gibi mi düşünür?" diye sordu.

Rahip anladı bu sefer. Heyecanlandı da. "Tabi, tabi, tabi demirci gibi düşünür ya neden beni buralaraca salsın?"

Torlak Kemal, gözlerini arayan Börklüce Mustafa'nın gözlerini buldu; Börklüce Mustafa'nın gözleri yanıp sönen kum gibi yıldız ışıklarında bir gidip bir gelmedeydi. Kendi gözlerinin de onunkilerden farksız olmadığını, görmeden biliyordu. Bu, eğer böyleyse, Sakız Adası'nın keşişi tam aradıkları adamdı; tıpkı şeyhlendikleri Bedreddin gibi aradıkları adamdı. Bedreddin çürük çıkarsa bu Sakızlı keşiş yerini doldurabilirdi. Bedreddin çürük çıkmaz ise keşiş, Hıristiyanları tutan sağlam bir ayak olurdu. Keşişi düşündü ikisi de. Birbirine pek benzemese de üç aşağı beş yukarı çizdikleri surat aynı çizgileri taşıyordu. Bu surat, Sakızlı keşişin suratı, şu konuştukları rahibi, Horasan demircisinin isyanını öğrenince buralara yollamış, buradaki insanların böyle bir olayı nasıl karşıladıklarını o zaman, şimdi nasıl düşün-

düklerini, böyle bir demirci yeniden çıkarsa ortaya, ama doğudan ama batıdan yeniden çıkarsa, tutumlarının ne olabileceğini öğrenmesini istemişti, ölçülüp biçilecekti buna göre. Belki de Timur'un has düşüncelerini öğrenmeğe niyetlenmişti, neden olmasın? Timur yerleşmemişti daha; anlaşıldığına göre büyük, çok büyük, çok çok büyük lokmalar istiyordu, onun peşindeydi. Böyle bir isteğe yön vermek, böyle bir isteği belli bir zembereğe bağlamak, bu zembereğin gücünden yararlanmak kendi düşünceleri için. Sakızlı keşiş bunu da hesap etmiş olabilirdi.

Ne demişti Börklüce bir vakitler? "Yerleşilmeyen göçebelik yerde güçlenmek kolaydır." Kolay olacağından, yerleşmeyen göçebenin kafasına düşler, büyük düşler sokmak daha kolay olacağından belki de.

Hele Bedreddin'le Sakızlı keşişi bir yapmak; biriyle ötekini, ötekiyle berikini tamamlamak... Onlar, o ikisi düşünedursunlar. İnsanları şöyle, insanları böyle birleştirirsek daha mutlu olurlar diye düşünedursunlar. Düşüncelerini kudrete çevirmek kudrete! Torlak Kemal ile birlikte; yeri geldi mi Torlak Kemal'i de iterek (Burada Torlak Kemal de yeri geldi mi Börklüce Mustafa'yı da iterek, diye düşündü); evet iterek tek başına, insan sürülerini sürmek, sürmek, sürmek!

Düşündüklerini Torlak Kemal anlattı rahibe; en son, çok gizli olan bölümlerini kendine saklayarak anlattı. Bitirince: "Bu böyle mi oldu? Böyle midir? Bunun için mi geldin buralara?" diye sordu.

Rahip dağlarca yükten kurtulmuş; öylesine bir "Ohh." çekti. Bu kadar uzununu, böylesine toparlayarak anlatmasının mümkünü olamazdı. "Hah." dedi. "Eyi bildin, tam tamamadır, budur." Dağlarca yükten kurtulması keyiflenmeğe dönüyordu artık. "Sende var akıl." dedi

Torlak Kemal'e. "Sende de..." dedi Börklüce'ye dönerek; "Ayrıca, başka şey var, ne derler? Neyse. Ben gördüm sizi. Timur kancı; Timur çok Müslüman. Bizi duysa keser, durmaz keser. Siz ikiniz de buralı değilsiniz. Kılık Anadolu kılığı ama surat Türkmen suratından başka. Timur değil; siz bir şeysiniz, kaçak!"

Rahipten artık korkmuyorlardı, kuşkulanmıyorlardı da. İkisi de güldü; ikisi de: "Kaçağız, eyi bildin." dedi. Sonra Börklüce Mustafa şeyhlerini, Şeyh Bedreddinlerini anlattı. "Şimdilerde Mısır'da." dedi. Onu beklediklerini, işaretini alır almaz yoluna baş koyacaklarını anlattı. Olmamışı olmuşu, söylenmemişi söylenmişi birbirine karıştırıp hepsini olmuş, hepsini söylenmiş niyetine anlatıyordu. Bir ara, Horasan demircisinden daha öte düşünceleri olduğunu şeyhlerinin, kimi geceler o demircinin ruhunu çağırıp onunla konuştuğunu, Mısır'da şimdi şu sıra, burdaki bu konuşmaları da dinleyip duymakta olduğunu ballandırdı. Öyle ki, Torlak Kemal bile anlatılanların hemen hiç birinin doğru olmadığını bildiği halde can kulağıyla gönül verip dinledi. Bazen, Börklüce'nin nefeslendiği ara yerlerde atılıp noksanlarını tamamladı; yenilerini ekledi. Bu noksanların, bu yenilerin de hiçbirisinin doğru olmadığını bildiği halde Börklüce Mustafa da onları can kulağıyla, gönül verip dinledi. Bitirdikleri zaman ikisi de yorulmuş, ikisi de kendinden geçmişti.

Rahip, baştan ayağa şaşkınlıktı. Kızıla boyalı sakalını tutup çekiyor, karıştırıyor; keçe külahının altındaki kazınmış cascavlak kafasını külahını itip kaşıyor, ısıtmalı alnının sarı beyazlığının yağlıca sızan terini avucuna silip sakalını sıvazlıyordu. "Bu... Bu... Bu..." diyordu; "Bu, bu, bu. Bu bir şeydir, yaniya ki keşişimizin marifetidir. Beni, beni, beni burada sizi bildiğinden; sizin burada

olduğunu, olacağınızı bildiğinden, burada burada. Sizi, sizi, sizi size beni gönderdi." Şaşkınlıktan başka belliydi ki bir kötü darmadağınıklıktaydı. Ama tez toparladı kendini: "Keşişimiz beni buraya sizin için yolladı." dedi bir çırpıda; "O biliyordu, biliyordu, buraya geleceğinizi biliyordu."

Börklüce Mustafa: "Torlak! Bulduk ocağımızı biz, yurdu bulduk!" dedi bir hoşça.

Torlak Kemal yerinde duramadı, neden olduğunu bilemeden kalktı. Bütün damarlarında: "Kalk, durma kalk, kalk, kalk!" diyen kaynamalar fokurduyordu, o fokurtulara kalkmıştı, o fokurtulara uymuş seke seke dolanıyordu. Ve o fokurtularda: "Sakızlı Keşiş'in yurdu, yuvalanacağımız yerdir, doğrusun Mustafam." dedi. "Burda iş yok bize. Burda Timur var, Timur var, Timur var..."

"Boşa gelmiş de sayılmadık Torlak." Börklüce de kalkmıştı, biraz Torlak Kemal gibiydi, biraz rahip gibi, biraz da çok eski bir Börklüce Mustafa'ydı.

Rahip korktu görünüşlerinden: "Oturun kuzum." dedi. "Şimdi gören olur, şimdi görünmenizi heç istemem. Geleceksiniz benimle, gelirsiniz mi? Sakız'a. Sakız'a, benim ilen bir iken gelirsiniz mi?"

"Ne demek? Geldik bile babam."

Rahibin iki yanına oturdular.

Rahip, sağına soluna bakmıyordu. "Öyleyse bu gece." dedi. Kuşkudaydı, güvensizlik duyuyordu çevresinden; güvensizliği yeni başlamıştı hem de. Gözlerinin gücü yetse çalıların diplerinden köklerini de arayacaktı.

"Bu gece, bu gece, bu gece. Tezi yok bu gece. Şimdiden birer birer çıkalım burdan. Akşam üstü burada, hah bu bahçede, bahçede, buluşuruz muyuz?"

Börklüce Mustafa: "Biz gidemeyiz." dedi.

Torlak Kemal Börklüce'ye: "Neden?" diye sormadı.

Rahip sordu.

"Gidemeyiz de ondan; ortalıkta görünmemiz, göze çalınmamız eyi olmaz. Bakarsın Timur'un aklına gelir çağıracağı tutar; Herat'tan bilmem nereye gideceği tutar. Ortalıkta görünmemiz hatırlatma olur, sonra da kurtulamayız. En eyisi biz, bu bahçedeyiz, hep bu bahçede. Sen gelirken yanına yiyeceği bolca al, akşama dev gibi acıkmış oluruz bakarsın."

Rahip yine sağı solu kolaçan etti, gideceği yönü seçti. "Tamam, tamam, tamam." dedi. "Bu bahçede. Yiyeceği düşünmeyin gayri, bendendir o."

İkisi birden: "Tamam!" dediler. "Bu bahçedeyiz hep bu bahçede."

Bedreddin, sırtında yarım çuval dolusu yük, Kahire güneşinin ateşini de terini de saçından tırnağına duya duya hem gidiyor hem söyleniyordu:

"Güneş! Yakmak içindir; Tanrı'nın kahreden gözüdür. Güneş, var etmek içindir. Tanrı'nın var edici gücüdür. Kitaplar da insanların gözüdür öyleyse. İnsanların gözü ne işe yarar? Görmeğe, görmeyen kitapları neyleyim ben? Göstermeyen kitapları neyleyim?"

Sırtından beline aşağı kayan çuvalı hoplatıp omzuna yakın yerleştirdi; tuttuğu uca sıkıca sarıldı; alnındaki ter yere damladı: "Kitaplar, şimdi yüksünüz. Sadece yüksünüz sırtımda şimdi." İnce, zayıf, dermansız bacakları titremekteydi, diz kapakları ya çıkıp fırlayacaktı yerinden ya da kilitlenip bir adım bile attırmayacaktı; nefesi göğsünden zorluyordu:

"Ya Şeyh! Ya Hüseyn-i Ahlati bir kere daha yetiş imdadıma. Nasıl beni dünyaya döndürdüysen. Nasıl açtıysan gözümdeki perdeleri yetiş yine. Hüseyn-i Ahlati sana dönüğüm!"

Hastalanışını, ölümcül yataklarda çenesi kenetlenmiş, iskelet bedeni kupkuru yatarken, ölüm bir kurtuluş, ölüm bir medet umucu olmuş iken Hüseyn-i Ahlati'nin gelişini hatırladı. Öküz dili otunun kökünü kaynatışını Ahlati'nin, bu suyu elma şerbetine karıştırışını, içirişini,

sabah akşam balla sütü kaynatıp kaynatıp içirişini ayrıca; ve bir gün, ter ter ter üstüne terleyip kendini başka dünyalarda sandığı bir gün yine bu Şeyh Hüseyn-i Ahlati'nin: "Kalk Bedreddin artık, yürü!" deyişini; "Kalk ve yürü, eyisin, ve dirisin, bu dünya senin gayri, yürü!" deyişini.

"Benim mi? Bu dünya? Olamaz. Bu dünya herkesindir."

Hüseyn-i Ahlati'nin: "Senindir, hayır senindir!" deyişini ısrarla; "Yalnız ve sadece senindir, sen olmazsan dünya da yoktur çünkü. Sensiz bir dünyayı sen düşünebiliyor musun? Düşünemezsin. Çünkü senin yaşamadığın bir dünyaya var demenin mümkünü yoktur. O halde düşündüğün, senin içinde yaşadığın dünya senindir, senin olandır."

"Yani şimdi ben hastayken?"

"Dünya da hastaydı."

"Ölseydim ?"

"Dünya da ölürdü."

"Öyleyse? İnsan yaşadıkça dünya varsa; yaşayan, yaşadığı dünyanın sahibi ise sultanın da benim kadardır hakkı."

"Ya sen ne sanırdın?"

"Yaşadığım hemi de düşündüğüm dünya benimse insanlar da benimdir. Yahut her insan her insana sahiptir, kadını erkeği düşünülemez, sultanı kulu düşünülemez. Sınır yoktur, insan insanın sınırıdır bu da ortaklıktır; ortaklık iştiraktir ayrıcasız."

"Ya sen ne sanırdın?"

"Kitaplar böyle demiyor, kitaplar Şeyh Hüseyn-i Ahlati... Sen bana can verdin."

"Kitapları ya sen ne sanırdın? Seni öldüren kitaplardır. Herkes kendince yazar, benim dediğim doğrudur

der. Hiçbiri doğru değildir. Doğru olan senin içindedir."

"Ya Tanrı? Tanrı?"

"Ya sen ne sanırdın? Tanrı Tanrı'dır, içindekidir. İçindekini de tabiatta görürsün, kitapta ne arar?"

Birdenbire yıllarca öncesi gelivermişti Bedreddin'in hastalıktan yeni açılmış gözlerine; Börklüce Mustafa, Torlak Kemal, soylu görünüşü can sıkan Doğan, Ecevit. O kaypak, o bulanık su, o su yılanında eğile büğüle kayan Ecevit gelivermişti gözlerine; sonra Kara Mustafa. Kara Mustafa'nın azgın, devenin altında parçalanışını görür gibiyken yumdu gözlerini sımsıkı Bedreddin. Görmek istemediği tek varlıktı azmış deve. Sımsıkı yumulu gözlerinde dervişler belirdi, yola taş düşüyorlardı. Bir sessiz, hayır bir bülbül sesinde ay ışığı dervişlerin ellerinden akıyordu yola, taş taş, ışıl ışıl. Yola taş döşeyen dervişlerden birinin, bir gece sessiz, huzurlu, alabildiğine hür, bülbül sesli bir gece: "İki kitap..." deyişi "İki kitap, biri tabiattır şu gördüğün her şey." deyişi... "Bedreddin? Bedreddin? Neden direnirsin? Bu göz yumuş, bu kendini yeyiş neden? Neyi görmemek istersin, neye göz yumuyorsun inatla?"

Soran, uyaran ses, Hüseyn-i Ahlati'nin dost sesiydi, hemen yanı başındaydı, kulağının dibindeydi, canının içinden sesleniyordu.

Nefret dolmuş bir öfkede: "Kitaplar?" diye fısıldadı. "Kitaplar şeyhim kitaplar? Kitapların zehrini ben bilmemişim."

"Dök artık o zehirleri Bedreddin, o yükü at! Unut. İçindekini, senin olanı, tabiatı yaşa demek istiyorum, içindeki tabiattır senin, yalansız olan tek gerçektir!"

"Kalk buyurmuştun şeyhim, kalkıyorum."

Bedreddin kalkmıştı. Bacakları titriyordu, üzerinde duramıyordu ama yine de bir çırpıda giyinmişti. Yarısı

yırtık bir çuval bulmuştu. Kitaplarını, kitaplarını, birini bile bırakmadan, eline nasıl geldiyse, bir zamanlar tutmağa kıyamadığı, ciltlerini sevip okşadığı eski can dostlarını döşü, bağrı demeden kaldırdığı gibi çuvala doldurmuştu, sırtlamıştı, gidiyordu.

"Nedir? Nereye? Bedreddin ne yapıyorsun?"

"Buyruğunu şeyhim, zehirleri, Nil'e dökeceğim."

Çıkış o çıkış, yük o yük, Bedreddin o Bedreddin. Soluk soluğa, Kahire'nin ölümsü güneşini unutmuş, dizlerinin iki büklümlüğünü umursamadan Nil kıyısını bulmuştu. Terini kurulamağı, soluklanmağı, hatta düşünmeği bırakıp, çuvalı olduğunca sulara kaldırıp atmağı da akıl edemeden, doldurduğu delicelikle birer birer çıkarıp fırlatmağa başlamıştı:

"Bu senin için Mübarekşah Mantıki, bu senin için Babarti, bu senin için Fazlullah, bu senin Ekmel, senin için, senin için, senin için Hüseyn-i Ahlatı!"

Çılgın çığlıkları düşüyordu Nil'e her kitapla birlikte. Nil, her kitapla birlikte Bedreddin'in çılgın çığlıklarını alıp götürüyordu. Bedreddin, her kitaptan, her çılgın çığlıktan sonra biraz daha yükü yeğnilmiş, biraz daha kendine gelmiş, biraz daha dünyada bir ağaç, bir ot, bir su damlası olduğunu hissediyordu. Son çığlık gırtlağında yırtıldı adeta. Boş çuvalı kaldırıp atmıştı:

"Bitti! Zehir bitti hey bitti zehir! Şimdi benim ben, içimdekiyim! İçimdeki!"

"İçimdeki..." diye mırıldandı. Birden boş, bomboş kaldığını sandı. Bomboş, bir çuval gibi bomboş; dikine duramayacaktı bomboş çuval, yığılıp kalacaktı.

Bedreddin de duramadı, çöktü. Nil'in kıyısındaki toprağa oturuverdi. Nil, önünden akıp gidiyordu; kirlice, sarı bulanık, hiç sevmediği duru pekmez bir Nil. İçindeki doluluğu mu alıp götürüyordu ne?

Bir bahçe açılıverdi Bedreddin'in gözlerinin önüne. Sisler, nasıl bir bahçe olduğunu saklıyordu. Yıkık mıydı? Terkedilmiş miydi? İnsansız bir boşluğa mı çiçek açmadaydı? Seçemiyordu gözleri, fersiz bakıp durdu:

"Tabiat." diye söylendi; "Tabiat bu bahçeyse eğer? Ben bu bahçedeysem... Bu bahçedeysem..."

Çocukluğundan beri duyduğu, hissettiği, biraz da korktuğu içinde yürüyen, koşan, çırpınan o adımlar yine yürümeğe, koşmağa, çırpınmağa başladı.

Bedreddin, adımların gelmesini, gelmesini, gelmesini bekledi. Gelmesini ve kendini çiğneyip yoluna kendi bildiğince devam etmesini...

Yürüyen, koşan, çırpınan insanlar, atlar, oklar, yaylar, mızraklar, kılıçlar, Konya'nın surlarına yüklenip duruyordu.

Neden Konya'ydı? Neden Bizans değil de Konya'ydı? "Biz istemez miyiz Türkmen Konya'yı bırakıp keferenin Bizans'ına yüklenmeği? Biz istemez miyiz Peygamberler Peygamberinin, Muhammedimizin övdüğü emir olmağı? Gel gör ki bu Türkmen Konya bizi rahat komaz; bir bıçak gibi sırtımızda oğul Yakubum, bir bıçak gibi sırtımızı dönüvermemizi bekler. Yahut bir budak bu Konya, batacak, derimizi yırtacak boş bulunursak. Bu böyle olduğu için de ne varıp Bizans'ı sarabiliriz ne de Urumeli'nde Urumeli'nin derinliklerine dalabiliriz; Urumeli'nin ne kadar derinine insek bu Konya'da Karamanoğlu o kadar bayram eder. Yoksa bir arslanın bir tavşanla uğraştığı görülmüş müdür?"

Yakub Bey, Murad Beğ babasının derdini anlıyordu. Çaresiz kalmasa Bizans'ı bırakıp Konya önlerine hiç mi hiç gelmeyeceğini de biliyordu. Düğün çeyizleriyle, Venedik akınlarıyla, hoş geçinip gönül almalarla Türkmen beğlerinin toprakları ya sahiplenilmiş ya da güvence altına alınmıştı.

"Aksini mi düşünmektesin Yakubum? Benim Karamanoğlu eniştene kıyıcı davrandığımı, Türkmen karındaşlarımızın kanlarına girdiğimi mi düşünüyorsun ?"

Yakub Bey: "Hayır." diyemiyordu; "Evet." de diyemiyordu. Söylentiler böyle idi tıpatıp. Yeniçeri pek din-

lemiyor aldırmıyordu ama Karamanoğlu olacak, üstelik damatları olacak Karamanoğlu'nun yaydıklarıydı bu söylenti de bir söylentiydi söylenti olmasına fakat karın ağrıtıyordu.

"Cevapsız bıraktın beni. Pekey. Ben bu Konya'nın üstüne almasına yüklense idim. Ben. Murad Beğ olarak bu Karamanoğlu tavşanıyla essahtan uğraşsaydım Bayezid'i geri gönderir miydim Edirne'ye? Bayezid delice düşünür, delice vurur. Edirne'ye gönderir miydim? Bak, bir öğle namazını kıldık, çadırımdasın. Söyleşiyoruz seninle. Hangi savaşta, hangi savaşın içindeyken hemi de söyleşme eğlencesine verdik kendimizi? Göstermelik savaş bu bizimkisi, öleni az olsun, hiç olmasın dediğimiz bir savaş. Neden on beş gündür oyalanmaktayız?"

Yakub Bey, babasının, her zaman kulağında uzun kış gecelerinin ısınmış uykusunu demleyen sesine dalmıştı. Yıllar var ki böyle bir konuşmaya, bu sese can atıyordu. Savaşlardan baş alamayışları, aldıklarında ortaya çıkan nice bir dağdağa engel olmuştu. Şimdi, şu saatte, dışarda yürüyen, koşan çırpınan insanlar, atlar, oklar, yaylar, mızraklar, dışarda Konya Surları varken bu büyük Beğ Otağının içi ne kadar unutturucu zamanı, ne kadar dinlendirici idi. Murad Beğ babası konuşmuyor, içindeki kaygu yükünü, belki nice bir sonraki insanların soracağı soruların sıkıntısını döküyordu. Bir ara, karındaşı Bayezid'den söz ettiğinde, Yakub Bey'in gözü kararır gibi olmuştu. "Yalnız, bunca yıldır babamla böyle iki ikiyeyken yine mi Bayezid?" diyen bir şeytan ses aklını dağıtmıştı ama çabuk toplamıştı kendini.

"Yıldırım." diye mırıldanmıştı; "Karındaşım Bayezid yıldırımdan farksızdır gerçekten."

Murad Beğ'in nasır bağlamasını çok istediği, öyleyken nasır bağlamak şöyle dursun inadına çözüm çözüm

çözülüp her yıl biraz daha pekleşmiş yüreği kuşça çırpınıverdi: "Bayezid'e karşı bir gizli kinlenmesi mi vardı yoksa Yakub'un?" Olmasını hiç istemiyordu. Fakat olabileceğini de biliyordu. Üzerinde durmamağa gayret ederek hatta o huyunu da kınadığını sesinin belli etmesini isteye isteye:

"Yıldırım!" dedi. "Doğrusun. Vurdu mu acıması yoktur yıldırım gibi düşüyor, nereyi yakacaksa orayı yakıyor, ne bir adım bu yanı ne bir karış öte yanı, düşmek istediği yeri. Gel gör ki beğlik tek başına yıldırım gibi düşmek değildir. Yıldırımların ne yüreği vardır ne gönlü; yüreği ve gönlü olmayan nesne de yakmasını bilir ancak. Konya'yı yakmak kendimizi yakmakla birdir. Karamanoğlunu yok ettik say. Ne geçer elimize? Bir sürü küskün Türkmen? Bir sürü tedirgin Türkmen beği? Bir sürü yüreği yanık karabudun... Oğlum millet böyle yapışmaz birbirine, devlet böyle kurulmaz. Dini bir, soyu bir, dili bir bütüne sevmek şerbeti varken nefret zehrini sunana beğ denilmez, böylelerinin eline dört uyuz keçi vermek dahi haramdır. Bak, güvercin haberleri ne der? Biri inmeden biri binen ulaklar ne haber getirir? Urumeli'den yana sıkıntıya düşeceğimizi! Sırp Kralının boş durmadığını... Papa'yı, Bizans'ı, Macar'ı arkamızdan vurmak için kışkırttığını bildiriyor gelenler. Bu durmaz, bu bizim Batımız durmaz, kuyruk acılarını unutmazlar. Bizim bu Anadolu'da yuvalanmamızı, güçlenmemizi istemezler. Durmadan uğraştıracaklar bizi. Onun için Karamanoğlunun Konyasına geldim Bizans'ı bırakıp. Yumuşak geldim. Niyetim Doğumuzu, bizden olanı bir vakit daha güvenceye almaktır. Yoksa... Bir gün gelecek, nasıl olsa bir gün gelecek ne Karamanoğlu ne şu ne bu kalacak. Tanrı'nın adaletine sıkı sıkıya sarılan Anadolu'yu bütünleyecek."

"Biz olacağız inşallah aziz babam." Yakub Bey'in inana inana: "Biz olacağız inşallah aziz babam." deyişine Murad Bey düşüne düşüne: "İnşallah" dedi. Dalmış, düşünen gözleri Yakub Bey'in yüzündeydi: "Biz olacağız." diye tekrarladı. "Biz? Siz. Sizin; Bayezid'le senin sırt sırta vermenizi ne kadar istemekteyim oğul. Biriniz sağlam bir dizgin biriniz yerinde duramayan bir tay. Sanki ben, kendim, bir düşte gibi ikiye ayrılmışım."

"Ben aziz babam..."

"Yorma kendini oğul Yakubum, Tanrı'nın yazdığı şaşmaz, bizim için de şaşmaz. Şu Konya bitsin hele, Karamanoğlu bir vakit daha yerinde oturur hale gelsin ki.."

Sanki Murad Bey'in cümlesini bekliyordu dışarısı; duymuş gibi bir deli sağanak halinde yer yerinden oynadı. Bayram sevinci hiç kalırdı yanında. Murad Bey'in işareti üzerine otağın kapısına koşan Yakub Bey, Konya Surlarında beyaz bayraklar gördü. Ana kapı yavaş yavaş aralanmaktaydı. Bayram sevincini aşan deli sağanak bir anda suspus oldu.

Ana kapıdan bir kadın görünmüştü. Karalar giyinmiş, koyu öğle sonunun altın sarısında yakan güneşinde gölgemsi, varla yok arası adımlarla bu yana yönlenmişti. Bir adım gerisinde üç çocuk, üçünün de başlarının öne eğik olduğu burdan belliydi, adımlarına baka baka yürüyorlardı. Aklar giyinmişlerdi. En küçükleri hem öndeki kadının yürüyüşüne hem yanındaki iki çocuğun adımlarına uymakta zorluk çekiyor, adımları şaşıyordu. Belki de korkuyordu.

Yakub Bey'in gözevlerinden gönlüne doğru bir ses: "Ablam..." diye titredi; "Sultan Hatun ablam bu." Gözlerini yumdu, dişleri kendiliğinden sıkılmıştı. "Bunu yapmamalıydın Karamanoğlu, böyle yapmamalıydın, yapmayacaktın!"

Yine de bir süre ablasının gölgemsi gelişini, yeğenlerinin bir adım geriden o gölgemsi gelişe uymakta zorluk çekişlerini seyretti. Bu geliş, Konya'nın anahtarını getiren bir geliş miydi yoksa yalvarışa mı geliyordu? Bir zamanlar can parçası bildiği babasını, şehrini kuşatan bir düşman bilip ayak öperek bağışlanmak mı dileyecekti? "Ona benziyor." diye düşündü. "Aklar giyen bacım, karalar sana yakışmamış. Karalar geyip yasta mı gelecektin. Ah, ah Bayezid ağam haklı herhal haklı, kılıç sonuna kadar konuşmalıymış susana kadar, haklı!"

Tezden dönüp Murad Beğ babasına haber vermesi aklına geldi. Ablasının gölgemsi gelişi gözlerinden, yumsa da arkasını dönmüş olsa da gitmiyordu. Karalar geyinmiş bir genç kadın, öğle güneşinin gölgemsiliğinde yumulu gözlerini tın, tın, tın adımlıyordu.

Fakat otağa girince, babasını bıraktığı gibi, hatta bıraktığından da derviş buldu. Ya bu Karamanoğlu savaşını ciddiye almıyordu yahut da niyeti gerçekten Konya'ya, şöyle bir gözdağı vermekti, kuvvet gösterisiydi. Kızıyla torunlarının gelmekte olduğunu duyunca gülümsemekle yetindi. Derviş, hep o derviş babası. Fırsat bulur bulmaz eğreti geyinmiş gibi üzerinden çıkarıp attığı beğliğini, sultanlığını biri alıp geyinse de dervişliğini bıraksa çocuklar gibi sevinecek olan babası. Yakub Bey, babasının asıl bu yanını sevdiğini en çok o anda anladı.

Murad Bey ayağa kalkmıştı; dervişliğinden kalkmıştı. Beğliğine, sultanlığına yürüyordu istemeye istemeye. Yakub Bey'in yanına geldiğinde, bir elini omzuna koyduğunda beğliğinin en katısını geyinmiş oldu:

"Karamanoğlunun haremini sen karşıla, otağın kapısından sen içeri al, yalnız konuşmak isterim. Kapımızda da sen bekleyesin!"

Gözlerini yarı araladı yarı kapadı, Yakub Bey'in o-

muzlarını süzdü, usulundan: "Dünya ne kadar çileli." diye mırıldandı. "Kızım için, benim için de. Git karşıla ablanı oğlum."

Yakub Bey otağın kapısında ablasıyla hemen yüz yüze gelecekmişçesine yürüdü. Otağın dışı da içi kadar sessizdi, içinden de sessizdi. Dışarı çıktığı zaman sessizliği gözleriyle gördü. İki sıra olmuştu, otağın on on beş adım ötesinden Konya Surlarına kadar bir taş sessizliğinde uzanıyordu. Ne savaşa, ne Konya'ya ne de Karamanoğlunun her zaman beklenilebilecek kancık tuzaklarından birine aldırıyordu. Garip, topraksı, ağaçlara özgü bir saygıda sanki gelenleri koruyordu. Yakub Bey, babasının, otağın kapısında karşıla demesine rağmen bekleyemedi. Ne denli saygılı bir koruyuculukta olurlarsa olsunlar, kız kardeşinin iki yanında sıralanmış bunca gözün babasının, Bayezid Bey ağasının, kendisinin, bacısının gizliliklerini seyretmekte olduğunu sandı. Battı bütün bu gözler. Acıyla, yüreği yana yana bacısına doğru yürüdü.

Solgun görünen yüzünden başka her yanı karalara bürünmüş bacısı da önüne baka baka yürüyordu. İki yanında sıralanmış insanlar değil, dümdüz duvarlar, surlar vardı; dümdüz duvarların arasında bir yalnız, yapayalnız yol, Tanrı'nın sıcak nefesinde sadece, nasıl karşılanacağını bilemediği bir sonuca tırmanıyordu. Arkasından gelen oğulları bir gün gelip de bu tırmanışı anlayacaklar mıydı acaba? Yüreği koparcasına çarptı. Tam önünde duran bir çift çizme... Kuzguni kuzu derisinden. Hep ucu kıvrık yaptırırdı çizmesini hep kuzguni kuzu derisinden yaptırırdı. "Yakub?"

Yakub Bey, otağın kapısından gelinceye kadar, bu ilk yüz yüze gelişte söyleyeceği ilk sözü tartıp düşünmüş, hazırlamıştı. Kolayca söylerim sanıyordu. Bacısı-

nın: "Yakub!" diyen mırıltısını duyunca hazırladığı cümlenin kolay kolay söylenemeyeceğini anladı. Bacısı Sultan Hatun öylesine yorgun, öylesine yıkılmış bakmaktaydı ki... Sanki babasına karşı gelen o idi; kılıç çeken, arkadan vurmağa kalkan, yenilen o idi. Ağır ağır kaldırıp baktığı gözlerinde kadın utanışının yanında bir de çekingenlik okunuyordu. Yakub Bey fısıltıdan da hafif: "Abla!" diyebildi ancak. "Babam, babamız seni bekliyor, gel."

Sultan Hatun: "Üzgün müdür?" diye sordu. "Bağışlar mı bizi?"

"Sen bir şey yapmadın ki?"

"Biz... Karamanoğlu olarak..." Bacısının sesi titriyordu, düştüm düşeceğim diyen bir sesti.

Yakub Bey'in gözleri bacısının sağ omzundan en küçük yeğenine kaydı. Yumuk, boncuk karasında, pırıl pırıl bir çift gözün kendisine çevrilmiş olduğunu gördü. Yeni bir kaynağın toprak üstüne ilk çıkışı, gün ışığına kavuşmuş olmanın su ışıyışı gibi kirliliklerden arınmış bir çift göz. İnsanın içesi geliyordu doyamadan. Ama bacısı Sultan Hatun'un gözleri de vardı bu arada, cevap bekliyordu. Düşten uyanmış bir yeğnicelikte Yakub Bey:

"Gidelim abla." dedi. "Babamız yalnız görüşecekmiş senin ile. Babamız seni özlemişe, çok özlemişe benzer, çekinme."

Bacısının yüzü birazcık rahatladı, gülümsemeği denedi: "Babamıza böyle mi gelmeliydik?" dedi. "Elini böyle mi öpmeliydik?"

Yakub Bey otağın kapısına kadar bir tek laf edemedi. Ancak otağın kapısına geldiklerinde: "Üzülme." dedi. "Neyin nasıl olacağını bilseydik belki dünyaya gelmek istemezdik. Savcı Bey karındaşımızın halini düşün, benim sonum neye varacak bilir misin?" dediğinde bir

ateş yumağı yüreğine oturdu, boğdu yüreğini, nefes aldırtmadı; yutkuna yutkuna: "Benim, sonum..." dedi. Toplaması gerekti kendini, topladı zor da olsa: "Her şeyde bir hayır vardır abla." dedi nefes alarak; "Gül artık. Gül de gülüşün kalsın gözümde, bakarsın bir daha göremem seni."

Sultan Hatun korkuyla baktı kardeşine: "Neden böyle konuştun? Neden sarardın durup dururken? Yakub? Yoksa? Bayezid ağabeyimizden mi. Kötü bir haber mi?"

Yakub Bey o zaman farkına vardı sözlerinin, yüreğindeki ateşin, boğuluşunun. Ağzından çıkan laflar epeyce yüklüydü, bocaladı. Kötü bir önsezi gelip çakıldı bu defa gırtlağına, gözü seyridi; tedirginleşti: "Yok canım." dedi o halinde; "Yok öyle demedim, onu demedim, savaştayız ya, her zaman savaşmak zorunda olan kimselerdeniz. Sen benim lafıma ne bakarsın. Gül sen, gül bacım, eskisi gibi, babamızda seni gülümser görürse yüreği ferahlar."

Sultan Hatun bacısı gülümsedi. Başlangıçta eğreti duran gülümseyişi gitgide yüzüne yerleşti. Otağa o yüzde girdi.

En küçük yeğeninin otağa girerken dönüp kendisine bir daha, bir daha bakması Yakub Bey'in üzüntülerini az da olsa gidermişti. Yine de bacısına yok yere neden: "Bakarsın bir daha göremem seni." dediğini düşünüyordu. Ablasının gülümseyen yüzünü çoktan unutmuştu. Arada bir, en küçük yeğeninin otağa girerken dönüp dönüp bakışı geliyordu gözlerine. Konya surlarında beyaz bayraklar ipildiyordu. Demin, bacısına iki sıralı saf olup yol veren yeniçeri öbek öbek toplanmış, kendi halinde dinlenmekteydi. İçerde, otağda birkaç değil bir tek canlının bile varlığını gösterecek belirti yoktu, öğle

sonunu aşan güneş, ne kadar ateşi varsa toplamış, göğün maviliğini kasıp kavurmadaydı. Kuşlar, aklı karalı, irili ufaklı, hırçın yahut tembel kanat açmış pekmez kıvamında bir sıcakta yüzüyorlardı sanki. Keyifsiz, isteksiz bir savaşın keyifsiz, isteksiz bir diye düşünmekteyken Yakub Bey kan tere batmış bir yol ulağının İne Bey'in çadırına yakın yerde at durdurup indiğini gördü. Bu kadarcık bir hareket bile savaş sonu durgunluğunu hareketlendirmeğe yetmişti.

Yol ulağı diye bildiği atlının İne Bey'in çadırına girmesiyle birlikte İne Bey'i de yanına almış olarak çıkması bir oldu. Otağa doğru evecen adımlarla geliyorlardı. Yaklaştıklarında Yakub Bey gelen atlının Doğan Bey olduğunu anladı. "Yaman haber olmalı." diye düşündü. "Hem de Bayezid Bey ağamdandır." Daha önceki ulakların, güvercin haberlerinin Doğan Bey'in getirdiği ile ilgili olduğunu hissetti. Karşısına geldiklerinde, Doğan Bey'in hiç uyumamış, yorgun, yol tozunun inceden çamurlaştığı belli yüzünden getirdiği haberi okumağı denedi. Fakat Doğan Bey'in yüzü varını yoğunu gösterdiği halde bir tek getirdiği haberi saklıyordu. Bütün savaş boyunca yanındaymış da az önce ayrılmış gibi selamladı Yakub Bey'i.

İne Bey, Murad Bey'in yanına hemen girip giremeyeceklerini sordu.

Yakub Bey: "Beklemek gerekecek." dedi. "Kapıda benim durmamı buyurduğuna göre..."

Doğan Bey: "Vakit geçerse..." diye üstelemek istedi. "Önemli bulabilir..."

"Bayezid Bey Ağamdan mı? Sırp Kralının marifetleri midir? Gelişme mi var?"

"Evet. Bayezid Beyim yola çıktı."

"Ya Edirne?"

"Evrenuz Beğ'dedir. Buyruk beklenir. Almağa geldim."

"Çok mu kalabalıklar? Nasıl cüret ederler?"

"Susuz kalmış yılan baygın olur Yakub Bey, baygınlıkta sürünür. Murad Han da Konya'da, ola ki Konya'yı uzak bileler, uzaktır biraz, bilebilirler."

Yakub Bey ikircikliydi; otağa girsin mi girmesin mi? Baba kızın, belki bir daha bulamayacakları yalnızlıklarını bozsun mu bozmasın mı? Allah hayra yazsın şu son yarım saat içinde bu ikinci kötü önsezi bu ikinci "bir daha göememek, bir daha bulamamak" umutsuzluğu... Neden? Ne vardı bu Konya'nın uğursuz güneşinde hep bir sonu getiriyordu aklına bilmeden, düşünmeden sadece sezgi ile? Doğan'ı da İne Bey'i de otağı da düşünemiyordu. İçerde, otağda, bir baba kız, diz dize, neyin özlemiydi giderdikleri?

"Yakub Beyim? Düşünmektesin, kararın nedir? Doğan Bey hemen dönmek niyetinde?"

İne Bey, tezinden cevap bekliyordu.

Doğan Bey ise İne Bey'den de tezineydi.

Yakub Bey hiç istemediği halde: "Pekey." dedi. "Girip Murad Beğimize ulaştırayım geldiğini."

Otağa girdiğinde babasıyla ablasını yan yana oturmuş buldu, diz dize değiller idi. Karşılarında da ablasının oğulları sıralanmıştı. En küçükleri yine dönüp Yakub Bey'e baktı; güldü şirin şirin.

Ablasının yüzü otağa girmeden önceki yüklü yüz değildi, evlenmeden önceki Sultan Hatun'un yüzüydü. Yine babasının yanındaydı; yine babasının Murad Beğliğine sığınmış güvenmekteydi.

Murad Beğ'in yüzü ise dervişliğinin en cömert denizindeydi. Yakub Bey girince beğce çevrilmişti bu beklemediği girişe. Oğluna: "Kapıda sen varsın diye sana gü-

venmiştik Yakub Bey!" dedi. Yarı gücenikti.

"Güvenini yitirmek istemem aziz babam, fakat Doğan Bey ulak geldi; kendisi."

"Az daha bekleyemez miydi?" diye söylendi Murad Bey; karabudundan bir baba, bunca yıldan sonra kızıyla baş başa dertleşmekteyken biri gelse de dertleşmelerinin arasına girmiş olsaydı ancak bu kadar keyfi kaçmış sokranabilirdi. Fakat hemen Murad Bey oldu sesi: "Geldiyse bekletmeyelim, kızımız her zaman kızımızdır, Karamanlıyı oğlumuzdan ayrı tutmayız, böyle biliriz." dedi.

Sultan Hatun izin istedi.

El öperken: "Buyurursan damadın da elini öpmek diler aziz babam, buyurursan merhametine sığınmak diler." dedi. "Bağışlandığını senin ağzından duymak dirlik verecektir. Bizi düşünerek merhametini eksik etme." niyazında bulundu.

"Hay kız neler söylersin sen?"

Murad Bey'in sesi yüreğinden titremişti. Nasıl çıktıysa öyle konuştu, saklamağa gayret etmedi: "Ne merhametinden söz edesin? Merhamet Tanrı'ya özgüdür, yalnız Tanrı'ya. Var git yüreğini ferah tut. Bu can bu tende oldukça, Tanrı bize sağlık verdikçe Karamanoğlu Konyasında bizden yana tasalanmasın, biz bu dünyanın derdinde değiliz. Bize eyilikle gelen eyilik bulur, kötülükle gelen de. Sen çocuklarını büyütmeğe bak, çocukların Karamanlı olmasın yeter ki, Osmanlı da olmasın, Türkmenliğini bilmesi yeter. Şimdi Doğan Beğimizin getirdiği haberi alalım artık, gerisini sonra konuşuruz. Hadi fidan kızım benim, gözüm üstünde ola."

Çocuklar da el öpünceye değin bekledi. Sultan Hatun, gözlerini babasından hiç ayırmadı, ayıramadı daha doğrusu. Babası, gerisini sonra konuşuruz demişti. Babası dediyse dediği gibi olurdu yüzde yüz ama ağabeyi

Yakub'un dışarda, otağa girmeden az önce söylediği sözün yürek yanıklığından gönlü henüz kurtulamamıştı. Çocuklar el öpmeği uzatsalardı keşke, dönüp bir daha bir daha öpselerdi. Zaman, bu el öpüşlerde dursaydı. Ayakları otağın dışına çıkmak istemiyor, gönlü, otağda kalınsın istiyordu. Ne var ki dışarda da bekleyen haberci vardı ve Murad Beğ babası ayağa kalkmıştı.

Ondan sonra kendisini Kosova'da buldu Murad Bey. Murad Han'ın Konya surları önündeki otağında ayağa kalkışı, Sultan Hatun'un bir türlü çıkmak istemeyen, hala Bursa Sarayının has kızlığını unutmamış ufacık adımları; en küçük yeğeninin su ışımasında dönüp dönüp bakan pırıltılı çocuk gözleri, dedesine gülen, dayısına oyunlar düşünen çocuk gözleri, unutamadığı bir dünya vaktinin acımsı şeker damlalarıydı. Dünyaya özgü bütün vakitlerin gelip geçiciliğinde akmış, eskimişti. Fakat eskidikçe tatlanan şerbetlerden olmuştu. Bu dünya vaktini, yine dünya adamları, İne Bey'le Doğan Bey otağa girer girmez sürmüşler çıkarmışlar, yerine kendi vakitlerini yerleştirmişlerdi, İne Bey'le Doğan Bey'in getirip yerleştirdikleri vakit savaş kokuyordu. Burda, bu Anadolu'nun göbek bağı Konya'da, daha savaşın yarası bile dağlanmadan nice bir uzaklıkta, Urumeli'nden, savaş bulutlarından dem vurmuşlardı. Sırp'ı anlatmışlar, Arnavut'u, Macar'ı, Bizans'ı anlatmışlar, Papa'yı anlatmışlardı.

"Sırp Kralı Lazar." demişti Murad Bey tükürürcesine; "Macar Bey'i." demişti; "Arnavut'un Jorj Kastriotası, Bizans imparatoru ha. Papa da." Sesi küçümser, sesi hor görür, sesi yavaş yavaş öfkeli: "Haçlılar!" demişti. "Yine Batımız? Bu bizim Batımız ölümüne mi susamış-

tır? Yoksa bizim mi sonumuzdur? Her neyse. Pekey, gidelim! Görelim sonu. Timurtaş'a haber salınsın. Konya'dan kalkış Urumeli'nedir! Pekey Haçlı Beyleri, görelim!"

Bu görelimin sonu gece demez gündüz demez, uyku durak bilmez bir yürüyüş olmuştu. Atlının yayanın, kağnılının ve kağnısızın bir anda kalkışı, kısa bir süre ve bir anda konuşu, yine kalkışı olmuştu. Edirne'de Evrenuz Beğ de Urumeli'ne yollanmış, Sofya'da Bayezid Bey yıldırım hızında babasına yan vermişti. Ertuğrul oğlu Osman Beğ'den Murad Han torununa kalıp büyüyen Beğlik, Tuna kıyısı boyunca varını yoğunu ortaya dökmüş, ağırlığı bilinmeyen düşüncelerini toza bulayıp yürüyor, yürüyor, yürüyordu.

Evrenuz Beğ öncü çıkmıştı. Döndüğünde upuzun, göbeğine büklüm büklüm inmiş sakalı kuşkulu, hayli içeri çekilmiş gözlerinin üstünü perdeleyen kabarık ak kaşları kuşkulu, geçmiş bunca yılı hiçe sayarak börkünden taşmış süt köpüğü saçları kuşkuluydu:

"Bu yeni haçlılar..." diyen sesi de, hayli içeriye çekik çakırı en az yüz yıl önce eskimiş gözleri de kuşku kıpırdanmasında umutlara zorlanmak istiyordu. "Yeni Haçlılar Murad Beğim, katı, çok, pek çok katı. Bunu bilelim de..."

"Katılığı? Kimin sonuna olur Evrenuz?"

"Tanrı bilir Murad Beğim, bu Evrenuz nicedir katı Haçlılar gördü. Deden Osman Beğ'den bu yana görür bu gözler, Osman'la bile görmüştür, Gazi Fazıl ile Hacı İlbeğ karındaşım ile bile görmüştür. Baban Orhan Beğ, karındaşın Süleyman Beğ ile bakmışlığı vardır birlikte. Gel gelelim bu yeni Haçlılar? Bunların yanında karınca azlıktır. Dağı arkalarına almışlar Hacı İlbeğ karındaşım gibi gece baskını yapamayız. Bir yanlarını tümüyle Morova Nehrine dayamışlardır, vursak boğulan biz oluruz.

Yayıldıkları ova dümdüz; onları avcı bizi keklik yapar bir dümdüz ova zıkkım. Ne deyim? Bu yeni Haçlılar akıllıca yerleşmişler, pek katı..."

Yakub Bey, Konya'dan sonraki bunca yorgunluğun sonunda kendini bulduğu bu dümdüz ovadan huylanmıştı. Dilinden yüreğine durmadan: "Kosova. Kosova." sözü akıyordu; "Kosova." Hele Evrenuz gibi Beğliğin aklı bir beğ de böyle konuşunca huylandığı Kosova'yı büsbütün çekilmez bulmuştu.

Korkmuyordu; ürküntü değil su ürpertisi bile yoktu yüreğinde. Ama bu huylanış, koca bir kömüşün bir küçük kör arıdan huylanışı gibiydi; iğreniyordu.

Bulundukları yer kamburca bir tepe üstüydü. Çadırımsı dallarının gizlediği iri bir çınar ağacının dibindeydiler. Öncüye çıkmaktan dönen Evrenuz Beğ, gördüklerini anlatıyordu. Kaçamaktan baktığından gözüne çarpan dümdüz ova, sağ beri yanında güneşi geri veren uzun bir su şeridinde nehir, geride neler neler yapacağını saklayan ağaç denizine gömülmüş dağlar, yanlamasına sereserpe dağlar. Ovada, hiç yoksa on bin adım uzunluğunda beş bin adım eninde yayılmış kaynayan zırhlar, başlıklar, mızrak uçları, güneşi her biri ayrı ayrı geri çevirerek meydan okumakta.

Burada, iri çınarın dibinde babası Murad Beğ sıkıntılı. Yüzü derviş yüzünden o kadar uzak ki yakıştırmanın bile mümkünü olamaz; Murad Beğ hep düşünüyor, çınarın dibinde topladığı beğlerine, paşalarına, yeniçerilerin seçilmişlerine bir bir bakıyor, tartıyor her birini, ölçüp biçiyor. Bitirince çevirip başını aşağı ovaya, Evrenuz Beğ'in söylediği yeni Haçlılara bakıyor, daha bir sıkıntıya boğuluyor yüzü, sesi boğuluyor, gözleri boğuluyordu. Kulağı Evrenuz Beğ'deydi, hep herkes görüyordu. Nitekim: "Evet Evrenuz Beğim." dedi olanca sıkıntısıyla;

"Görünüş bize yararlı olmayacağa benzemekte, savaş bize sırtını döndürmüş, gülmez. Biz yerimizi seçememişiz daha, yerimiz de onların faydasınadır."

Evrenuz Beğ: "Onların yeri üstelik pek sağlam." diye sözünü tamamladı. "Toprağı üç sağlam engelini kalkan yapmışlar kendilerine, biz bu üç kalkanı deleceğiz önce, delebilirsek Haçlılarla yüz yüze geleceğiz. O zamanaca yorulmazsak, işimiz bitmezse adamımız kalırsa elimizde, azlığız çünkü. Hadi elimizde adam kaldı diyelim, yorulmuş olacağız, Haçlılara yorgun erişeceğiz, onlarsa yorulmamış. Buna bir çare bulmak gerekir her şeyden önce."

Murad Bey: "Çare?" dedi; "Evet çare? Aklıma başvezir Çandarlı Ali Paşa'nın babası gelir, Hayreddin Paşa rahmetlimiz. Bir gün bana sormuştu: "Savaşta, zaferden emin olmak için ne yapmak gerekir? Devletin geleceği için ne düşünmelidir?" demişti. Bilen bir vezirdi rahmetli, bize de durağı Cennet olası babamıza da devlete de büyük hizmetleri vardır. Cevap verdim: "Zaferden emin olmak isteyen, devletin geleceğini düşünen bir kimse, Tanrı'nın lütfettiği her fırsattan yararlanmasını bilmelidir; inançları uğruna ölmesini bilecek ordusuna güvenmelidir." dedim. Rahmetli yeniden sordu: "Tanrı'nın lütfettiği fırsatlardan nasıl yararlanılır?" dedi. "Durup düşünmeden bir anda aklına danışacaksın." dedim. "Fırsatın yararını ve zararını tehlikeleri ile birlikte o anda düşüneceksin ve ağır basan yararlı hangisi ise ona eğileceksin." Noksan buldu benim cevabımı; Cendereli Hayreddin bilen bir vezir idi, bilen insan düşündüğünü söylemekten çekinmez. "Doğru fakat noksandır." dedi. "Fırsat dediğin, zamandan farksızdır, sen kararında gecikirsen o seni beklemez. Karar verdiğin anda uygulamazsan kararın da zaman gibi uçar gider, önce eyi düşünmek,

sonra düşündüğünü yıldırım hızıyla uygulamak, bir de ordunun sevgisini ve güvenini kazanmış isen, ordunun bizzat başında isen ve onlarla birlikte vuruşuyorsan onlar gibi ölmeğe hazır isen zafer senindir..." Böyle tamamladı bizim noksan sözümüzü. Şimdi biz buradayız, Kosova'dayız, ordumuzun başındayız, ölecek olanlarla ölmeğe hazırız. Başka heç bir düşüncemiz yoktur. Senin, toprağın üç engeli onlardan yana dediğin bizim için bir fırsat olamaz mı Evrenuz Beğim? Öyle düşünsek... Engelsiz yanlarından vurursak nehirde onlar boğulur, dağ onların yolunu keser. Sarıca Paşa? Bir de seni dinlesek? Önce, eskiden kalmalar konuşmalı ki tecrübelerini dinlemiş olalım ne derler, nasıl düşünürler?"

Sarıca Paşa, kendine güvenerek konuştu: "Yel, karşımızdan esiyor, dağdan; böyle esip böyle süreceğe benzer. Burayı eyi bilenlere sordum, bu aylar hep böyle olurmuş. Bazen o da pek az, bizim bulunduğumuz yerden o yana estiğine rastlanırmış. Gel gelelim az, rastlantı cinsinden az. Biz şimdikinin yarın da devresi gün de böyle süreceğini bilmeliyiz. Öyleyse savaşın tozu toprağı bizi bunaltacak onları rahatlatacaktır. Bu durumda Haçlılara yüklenmek zafer umudunu daha başlangıçta kesmek olur."

"Pekey Sarıca, çaresi?"

"Çaresi Murad Beğim yeniçeriyi geriye çekip develeri sürmektir. Altı yedi bin deve var orduda..."

Herkes birbirine bakmağa başladı. Sonra herkes Murad Beğ'e baktı. Genç beylerden kimi Bayezid Bey'i kimi Yakub Bey'i süzdü. Evrenuz Beğ: "Develer?" diye dudak büktü; "Belki olur." Çakırlığı yüz yıl öncesinden eskimiş hayli içeriye çekik gözleri, ummuyordu. Veziriazam Ali Paşa'ya: "Ne dersin sen?" der gibilerden bakındı. Bununla birlikte güvenemiyordu bakışları.

Murad Bey: "Olur, niye olmasın; nasıl yapılacağını desin hele duyalım." deyince Sarıca Paşa: "Bin kadar serdengeçti, her biri altı deveyi ürkütüp köpürterek sopalarla sürerse, köpürmüş deve sürüsü Haçlıları epeyce uğraştırır, biz de bundan yararlanabiliriz. Ben başka çare göremem." diyerek düşündüğünü açığa vurdu.

Açıklama, akıllıcaya benziyordu. Öncülükten dönen Evrenuz Beğ'in umutsuz sözlerine başka bir çare de bulunmaz görünüyordu.

Murad Bey'in: "Evet denenebilir, denenmelidir." demesi, aklının, Sarıca Paşa'nın düşündüklerine yattığını gösteriyordu. Fakat Bayezid Bey tutamadı kendini: "Bize de söz hakkı var mıdır Murad Beğimiz?" diyerek söz isteyişi taş düşüşünde oldu. Başka bir yerde olsa, hemen patlamak üzereyim demek gibiydi. Daha Sarıca Paşa'nın develerden söz açışında gözleri kararmış, yılların küllendirdiği bir toz duman ayaklanmasında Demirci Boran Usta'nın delirmişliğinde boğulur gibi olmuştu; kulakları Boran Usta'nın çılgın haykırışlarından patlamıştı: "Karılar gibi savaşırsan sana bin lanet bin lanet bin lanet Murad Han'ın oğlu, bin lanet!" çığlıkları şehla gözlerinden fışkırmıştı. Murad Bey, oğlunun her zaman bildiği deli taylığının bu yerinde duramayan fırlayışına yine de alışamamış baktı: "Eskilerin konuşması bitti mi?" diye sordu. "Bitti ise..."

"Eskiler ne diyeceğini bilmez olmuş Murad Beğim dinlemek gerekmez artık!"

Murad Bey bilmiyordu Boran Usta'yı; topu bilmiyordu, sarp kayaları, Demirci Boran Usta'nın gümelesini, topları, topları, topları bilmiyordu; Boran Usta'nın yaban hayvanlarını ürküten delirmişliğinde can çekişmiş çığlığını duymamıştı. Bunun için de oğlu Bayezid Beğ'in, engellenmeğe gelmeyecek bir taşışın ucundaki

fırtınasını anlayamıyordu. Ama yine durdurulmamalıydı bu fırtına, durdurulmak istenirse dibinde bulundukları şu iri çınarı hiç dinlemez kökünden sökerdi. "Seni dinleyelim öyleyse Yıldırım Bayezid Bey. Konuş!" dedi.

İlk defa yıldırım sözünü ekleyerek konuşmuştu, dinleyenlerin hepsi fark etti. Fakat Bayezid fark etmedi.

"Ya korku, ya eskimek, her neyse bilemeyeceğim, konuşan beğlerin aklını almış. Neden? Osmanoğulları düşmanla savaşmaktan korkuyorlar mı yoksa? Öyle mi sanılır? Anadolu'da bunca zamandır vuruştuk, Urumelinde yıllardır at koşturuyoruz. Hangisinde kendimizden az düşmanla savaştık, hangisinde kılıç sayısında ok yay sayısında üstündük? Develerin ardına saklanıp karılar gibi mi kazandık bu savaşları yoksa Ulu Tanrı'ya güvenerek çarpan yüreğimizle bileğimizin gücünden mi güç alarak zafere koştuk? Zafer de kurtuluş da şu anda sadece imanımızda, sadece cesaretimizdedir. Müslümanız, Türkmen'iz korkaklık bizden uzak durmalıdır, deveeler bizim cesaretimiz olamaz! Tanrı'ya güvenmeyen yenilir. Zafer yeneceğine inananlarındır, yenilenler korkaklardır Murad Beğ!"

Çınarın her bir yaprağından ateş parçaları yağıyordu sanki Bayezid Bey konuşmuyordu da. Çınarın her bir yaprağından Bayezid Bey'in her bir parçasına Demirci Boran Usta lanetini kusuyordu; toplarını kaldırıp kaldırıp atıyordu, parçalıyordu. Yıllar öncesinin küllenmişliği, unutulmuş sanılan unutulmamışlığında diken dikeneydi.

Sarıca Paşa, olduğundan da fazla sararmıştı; dudakları tir tir titriyordu. Sakalı can çekişiyordu. Öfke, aklını darmadağınık etmişti, söyleyecekse bile söyleyeceği sözü bulamayacaktı. Evrenuz Beğ'in çakırı çoktan eskimiş gözleri hiç görünmüyordu. Genç beylerin yüzü aydınlık-

tı, Bayezid Bey'e koşuyordu. Yakub Bey hem çok beğenmiş, ağabeğinin konuşmasını yüreğinin başında duymuş hem utanmıştı. Gizli bir ayıbın çekingenliğini duyuyordu. Murad Beğ, oğluna ancak gönlünden hak verdi.

Kim, nasıl, ne şekilde söze girecekti pekey? Biri bu yağan ateşin üstünü küllemeliydi, su serpelemeliydi. Öne eğik düşünen başlar böyle birini arıyordu.

Veziriazam Çandarlı Ali Paşa, veziriazamlığının konuşması gerektiğine bu sırada inandı. Gönlü Bayezid Beğ'in yıldırım sağanağından yanaydı; aklı, Sarıca Paşa'nın öfkesi yatışmalı, diyordu. Yüreği, Murad Beğ'in üzüntüsünü duya duya: "Bizim yolumuzu kitabımız çizmiştir ulu Hanım, kitabımız Kur'an-ı Kerim'dir." dedi. "İzin verildi bilerek konuşuyorum, bağışlanmak dilerim. Kitabımız ışığımızdır. Dünümüzü aydınlatır, bugünümüzü aydınlatır ve hem de yarınımızın aydınlığıdır. Bu sabah, namazdan sonra açtım; niyetim okumaktı, gönlümü aydınlatmaktı. Açtığım yaprağın ilk ayeti Tanrı'nın kesin buyruğunu duyurdu bana; "Ya Nebi, inanmayanlarla ve puta tapanlarla savaş!" buyruluyordu. Düşündüm. Şu kadar inanmayan bu kadar puta tapan diye buyrulmuyordu. Sayıca senden fazla, senden üstün, senden güçlüyse savaşma diye de buyrulmuyordu. Düşünür iken dalmış, ulu kitabı kapamışım. Üzülerek yeniden açtım. Aynı yaprak değildi, beni yeni bir yüce buyruk bekliyordu, şu ayeti kerime idi: "Neden endişe ediyorsun? Unutma ki inanmayanların nice muazzam ordularını inananların küçük ama cesur savaşçıları yok etti." Tanrı böyle buyuruyordu Murad Hanım, ben bir aciz kul olarak bu buyruğa ancak uyarım; ancak, zafer inananlarındır amenna derim."

Murad Bey: "Cendereli soyu..." diye düşündü. "Bu Ali Paşa gözümü arkamda bırakmayacak benim." Yü-

zünden, ne düşündüğünü anlamak imkânsızdı. O durumda: "Ya sen ne diyorsun Timurtaş Paşam?" diye döndü.

Timurtaş Paşa'nın sesi de yatıştırıcıydı: "Develer, yerinde bir düşünüştür Murad Beğim." dedi. "Sarıca Paşa karındaşıma hak veririm. Ancak, yeni haçlılar kadar, belki onlardan daha çok bizim için tehlikeli olur diye korkarım. Karşıdan esen yelin tozu, bir de haçlı kalabalığının mızrakları okları ve ayrıca arkadan bizimkilerin sopaları develeri köpürtmenin de ötesinde kudurtup gerisingeriye döndürebilir, bu da bizim ayak altında kalmamız demektir. Hangi ordu kılıcını kendine çalar Hünkârım? Ben duymadım da görmedim de. O halde?"

Karşı dağlardan esip gelen yel, iri göğdeli çınarın yapraklarını çok değişik bir şekilde hışırdattı; yel, ya artmıştı ya eksilmişti. Bir süre yaprak hışırtıları devam etti. Murad Bey, çınarın altında toplananlar kadar, belki onlardan daha fazla, görünmeyen gelmiş geçmiş ulu canların varlığını duyduğunu sandı; sanki yapraklar hışırdamıyor da o canların diliyle söyleşiyorlardı. Birden, ta bir zamanlar, Geyikli Baba'nın omzunda söküp getirerek, babası Orhan Beğ'in avlusuna diktiği kavağı hatırlamıştı, koca, gümrah. Geyikli Baba ve Orhan Beğ olarak serpilip dallanan; bir yanı Geyikli Baba bir yanı Orhan Beğ olan, öyle irileşen kavağı zaman zaman gönül kökünde duyar, zaman zaman elleşir, konuşurdu. Şimdi o kavak mı uçup gelmişti burayaca? Şu çınarın her bir yaprağında onlar, onlar, onlar mıydı hışırdayan?

Öyle olsun olmasın, bu sanış, hoşuna gitti Murad Bey'in. Artık, oğlu Bayezid'in o öfkeli çıkışına da gücenmiyordu. "Benim kanım başka türlü konuşamaz." diye düşünürken Timurtaş Paşa'ya: "O halde..." diye baktı.

"Vuracağız Murad Beğim! İznin olursa vuracağız! Ya

biz ya Haçlılar, ben diyorum ki biz, vuran kazanır!"

Murad Bey cevap vermeden bir kere daha sol yanındaki ovaya baktı; dağı, nehir uzantısını ve kıvrımını, ovanın dümdüzlüğünü hesapladı. Yelin esişini ölçtü herhalde ki yüzünü buruşturdu. Sonra, namazda selam verircesine sağına döndü yüzü; kamburca tepenin eteklerinde, geriye doğru dağılıp gizlenmeğe çalışmış ordusunu süzdü. Epey bir süre gözlerini kırpmadı, nefes alıp almadığı da şüpheliydi.

"Bismillahirrahmanirrahim." diye mırıldandı; "Allah'ın dediği olur her zaman. Müslümanız ve Türkmeniz, yeter bu. Vuracağız! Bu güne dek nasıl vurduysak, niçin vurduysak bugün de öyle vuracağız. Ben, tam ortada, başta olacağım. Yıldırım Bayezid ordunun ikinci bölümüyle sağımda, Yakub Beğ üçüncü bölümüyle solumda yer alacaktır. Durumumuz hafif kıvrık yay durumudur. Ali Paşa, ordunun bir kısmıyla benim arkamda, Haçlıları çektiğimizde vurması için hazır bekleyecek. İne Beğ'le Sarıca Paşa'nın çerileri Yakub Beğ'i yedekleyeceklerdir. Evrenuz Beğ Yıldırım Bayezid Beğ'in sağ gerisinden, gerektiğinde dağı tutacak şekilde yerini alıp çerisini düzenleyecek bütün savaş yayılmasının bağlantısını Doğan Beğ'in bölüğü üstlenecektir. Doğan Beğ'in bir anlık şaşması bozulmamızı tezlendirir, ona göre davranıla. Öteki beğler, bu kuruluşa göre Ali Paşa tarafından yönetilecektir. Timurtaş Paşa vurucu gücümüzdür; buyruğunda akıncı beğlerini yerine ve vaktine göre, yerine ve vaktine vurmak üzere salacaktır. Tanrı yardımcımız olsun. Yarın, inşallah ya büyük bir kapıyı ebediyen açacağız ya ebediyen kapayacağız. Şimdi herkes tedarikini görsün."

Kamburca tepenin üstündeki dalları çadır eteği çınarın dibinde, kendiliğindenmiş gibi sanılan meşveret

Murad Bey'in açtığı şekilde Murad Bey'in, buyruğu andıran tembihleriyle bitti. Bayezid Bey'le Yakub Bey'in dışındakiler gitmişler, Ali Paşa gitmek üzereydi. Az önce, Timurtaş Paşa'nın sözlerini bitirdiğinde hışırdayan çınarın yaprakları bu sefer, dal şakırdamasında sertleşiverdi. Murad Bey, o zamanki sanısının tesirini yeniden yaşamağa zaten hazırdı. O hazırlıkta başını kaldırırken azmış bir fırtına öncesi gelip çattı çınara; dal, yaprak, burç komadı birbirine kattı. Ovanın üstünü aşarak dağdan gelen yeldi. Murad Bey ürperdi. Yelin esip geldiği yana ürpererek baktığında ovada ne kadar toz toprak varsa ayağa kalkmıştı, döne dolana kıvrılıyor, yelin koğalamasında geliyor, Murad Beylilerin eline yüzüne gözüne yağıyordu. Bu böyle sürerse, yarın da eserse?

Sonunu düşünmek istemedi Murad Bey, düşünmek elinden gelmedi afeti. "Gidelim." diye mırıldandı. "Ali, beni bekleyesin. Sen arkamdan gel Yakub!" Buz kesti birden bedeni, bütünüyle, tepeden tırnağa dondu. Niyeti, o sözü, Yıldırım Bayezid'e söylemekti, ağzından Yakub adı çıkmıştı. "Neden? Neden? Neden?" diye sızlandı her yanı ama hiç bir yanından doğru dürüst bir cevap gelmedi. Yel, esip durmaktaydı, daha da azıtıyordu. Dalları çadır eteği olmuş çınarı yerden yere vuruyordu; gücü yetse kökünden söküp atacaktı ama çınar öylesine bir kök salmıştı, öylesine bir sarılışla toprağa benim diyordu ki yel, ne denli azıtırsa azıtsın bundan ötesine varamayacaktı. Bir tek bu, "Neden? Neden? Neden?" diye sızlanışına cevap gibiydi yelin azgınlanışı. Tam tamına da olmasa, iyi kötü bir ferahlıktı:

"Sen de Bayezid Beğ orduyu hazır tutmak için gerekeni yap! Bu kadar! Akşam ekmeğini birlikte yiyeceğiz, fırsat bulursak namazdan sonra da konuşacaklarımız olur belki, inşallah."

Azgınlaşan yelin önünde durmak da zorlaşmıştı. Murad Bey, uçarcasına indi tepeden.

Bayezid Bey, sırtını çınarın iri göğdesine dayamıştı; yüzü ovaya, Haçlı kalabalığına dönüktü. Azgın yelin sürükleyip getirdiği toz toprak ağzına burnuna doluyordu, soluk almasını zorlaştırıyordu. Gözlerini de kısabildiği kadar kıstığından boz bulanık gördüğü ve pek seçemediği Haçlı kalabalığın, neden saldırmadığını düşünüyordu. "Bundan eyi zaman bir daha bulamazlar hâlbuki hınzırlar burda olduğumuzu da biliyorlar, az olduğumuzu da. Yazık, fırsatı kaçırıyorlar. Bu yel böylece o yana esmeliydi o yanı bunaltmalıydı ki gece der miydim ben, bastırmaz mıydım? Torbada kekliğiz biz onlar için şu an, yazık."

"Ama yarın?" diye sıkılı dişlerinin arasından söylendi, dişleri gıcırdıyordu. "Ama yarın? Yarın bu fırsata yanacaksınız!" Ağzına dolan tozlar, çamurumsu bir tatla kumlanmıştı, tükürmeğe çalıştı. Azgın yel, her tükürüşünü yüzüne geri getiriyordu. Ayrıca, tükürmek istediği çamurumsu tatla kumlanmış tozların yerine yenileri doluyordu ağzına. Dalları çadır eteği çınar uğuldadıkça uğulduyordu. Derin, kara, içi bilinmeyenliklerle dolu bir mağaranın içine yıkılışından gelme seslerle çırpınıyor, döğünüyordu. En eyisi tepeden inmek, toza dumana kalkan azgın yeli kötü bir kadere yorumlamaktan bunalmış olabilecek çerinin arasında dolaşmaktı. Babasının buyruğu da böyleydi. Akşam ekmeğinden sonra buyruğun sonucunu sorardı.

Demirci Boran Usta bir gelip bir gidiyordu gözlerinin önüne; azgın yelin azmışlığında uğul uğul uğuldayan çınara karışmış sesi kulaklarını oyuyordu. "Hayırdır inşallah, hayra alamettir." diye diye tepeyi indi. "Karılar gibi savaşırsan lanetler olsun, lanetler olsun,

lanetler olsun!"larla uğuldayan Demirci Boran Usta'nın çılgın sesi de ardınca geliyordu. "Acaba şimdi?" deyip irkildi gönlü boydan boya; "Şimdi? Acaba şimdi? Bu sesi ancak bu bastırır Bayezid, Haçlılar hiç beklemiyorken şimdi? Bir on bin kişi al yanına, Evrenuz Beğ'i al yanına. Bir zamanlar Hacı İlbeğ'in Sırp Sındığı'nda yaptığı baskının bir eşini yap, vur, durma vur!

Az kalsın yere kapaklanıyordu; yel, en kötü azgınlığında arkadan vurmuş o sıra ayağı da bir köstebek yuvasının yumuşak kabarığına girmişti. Tersliğe güldü kötü kötü: "Baskını biz yedik, baskın yapmağa niyetlenene bak sen!" Eğlenmek geldi içinden; kendi kendisiyle, yıldırımlığıyla, Bayezidliğiyle, Murad Beğ'in oğlu olmasıyla, eğlenemedi. Demirci Boran Usta'nın sesinden kurtulmanın mümkünü yoktu.

Bu azgın yeldeki ordunun halini düşünmek istedi.

Tepenin eteklerine dağılıp fundalarda, top çalılarda duldalanmış orduyu karışmış, develerle hele atları kişner, höngürder bir hengâmede bulacağını sanıyordu. Beklediğinden çok azı yok denecek kadar bir kıpırtı görmek, o da yer yer, tuhafına gitti. Gördüğü bütün atların, bütün develerin gözleri bağlanmıştı. Kimi çadır bezi, kimi don gömlekten kesilme bezlerle gözleri korunan hayvanlar, yaradılışlarından sezme bir fırtına huysuzlaşmasının dışında hiç de tehlikeli değillerdi. Soruşturunca Voynuk Takımının aldığı tedbirden olduğunu anladı.

Görünce de Doğan Bey'e: "Yahşi, beğendim tedbirini Doğan." dedi. "Voynukların eyi yetişmiş buncasını ummazdım. Yoksa yarın Haçlılara kör atlarla nasıl giderdik? Bu toz toprak insanın gözünü kör eder, nerde kaldı ki hayvanların etmeye."

Doğan Bey'in esmer yüzü en genişinden, su serinle-

mesinde içten güldü: "Öyle konuşan bir beye bizim gibi kullar azdır beyim." dedi.

Bayezid Bey: "Hangi öyle konuşan Doğan?" diye şaştı. Meşvereti gerçekten unutmuştu. Demirci Boran Usta'dan da uzaklaştığının farkına vardı. Geriler, atlar, savaşı anıştıran her nesne kötü bir düşü sıyırmış, Bayezid Beyliğini açığa çıkarmıştı.

"Bağrımızdan kopanı konuştun Bayezid Beyim, İne Bey'in, İnce Balaban Bey'in, benim, hepimizin. Sarıca Paşa develer deyince..."

"Yaa... Evet. Öyle. Develer. Ama sanırım babamı gücendirdik Doğan."

"Sanmam Bayezid Beyim. O seni bilir."

"Bakalım, akşama anlaşılır."

Fakat Murad Bey'in gücenip gücenmediğini anlayamadı Bayezid Bey. Azgın yel, durulacağı yerde büsbütün azıttı, yeri göğü birbirine kattı. Kimse çadırından çıkmasın, gözcüler de kendine göz kulak olsun buyruğunun ardından Murad Beğ'in de çadırından çıkmayacağı, yalnızlığına çekileceği haberi geldi; akşam ekmeğini bir başına yiyecekti.

En çok Yakub Bey üzüldü bu habere. Nedense o akşam babasından hiç mi hiç ayrılmak istemiyordu. Birdenbire, bir küçük çocuk yalnızlığı duyuvermişti. Belki azıtan yel, belki göz gözü görmez karanlığa eklenen toz bulutu belki de hiç bir savaş arifesi akşamında görmeğe alışık olmadığı suspusluk içinde herkesin kendi içine çekilmesi küçük çocuk yalnızlığına sebep olmuştu. Ne olursa olsun, böyle bir anda sığınacak bir kanat altı arıyordu, o da babasının yanıydı. Gelinmesin denildiğine göre ona da gidemezdi. Bir ara, ağabeyi Bayezid'e gitmeği aklından geçirdi, canı çekiyordu ama ayakları canının çekişine uymuyordu bir türlü. Yıldırım Baye-

zid'in çadırına yaklaştığı halde, gönlü çadıra gitti, ayakları geri döndü. Çadırına dönüp duaya vermek kendini, gelirse uykuya sarınmak en eyisi olacaktı galiba.

Ayakları babasının çadırının az beri yanınaca gitti. Orada oyalandı bir süre. Otağın kapısı aralansa, babası görünse, çağırıverse... O çağırıya koşmaktan daha güzel ne olabilirdi yeryüzünde Tanrım! Otağın kapısı kıpırdanmadı bile. Murad Beğ'in çadırı gecenin karanlığına, toz bulutuna, azgın yele karşı soluk turuncuda ışığını dışa vuruyordu.

Düz ayak kurulu sofranın üstündeki yemeklerden hiç birine el sürülmemişti. Bakır sahanların kapakları nasıl kapanmışsa öylece, açılmadan duruyordu, çoktan soğumuşlardı. Murad Beğ seccadesindeydi, namazda. Titrek iki kandilin ışığına, kıbleye yakın bir köşede irice bir mumun arada bir dillenen alevi eşlik etmekteydi. Kandillerdeki yağın cızırtısı, sağır bir zamanı iteliyordu. Namaz bitmek bilmiyordu. Kandillerin yağı tükendi tükenecek, irice mum yarılanmak üzereydi. Çadırı döğen yel, sızabildiği yerlerden içeriye dolmağa çalışıyordu. Murad Beğ ne kandillerde ne mumda ne de çadırı döğen yeldeydi.

Kandilin biri söndü sonunda, yağı tükendi. Çadırın içinde, yanmış yağ cızırtısında kokan isimsi bir tüllenme dalgalandı.

Murad Beğ, secdeden secdeye varıyordu, ikinci kandilin yağı da bitti. Cızırdadı, yalap yalap titredi, söndü.

İrice mum, tomur tomur erimekteydi; budaklanmıştı, bir karış kalmıştı. Çadırın içinde tüllenen yanmış yağ cızırtısındaki koku yenilendi; isler, çadırın tavan direğine dolandı.

Murad Beğ namazı bitirmişti. Nur Suresini okumağa başladı. Yerin ve göğün nurlanması tek umuduydu, tek

arzusuydu; varını yoğunu, bir canından başka nesnesi olmayan Muradlığını vermekten çekinmeyeceği tek dileğiydi.

Mum, bir parmak kalmıştı. Tomur tomur eriyip budaklanışında şişmişti. Şişmişliğinde eriyordu. Nur Suresi mumun can damarı ölmüş gibiydi. İssiz bir alev yalazında parlıyor, çadıra ses çıkarmadan siniyordu.

Mum, yağ göleği halinde eridi, kandilleşti; çift dilli çift fitilli yanmağa başladı, kısalı uzunlu, biri titrerken öteki dimdik, çadırı, çift mum da bir vakit daha aydınlattı.

Murad Beğ Nur Suresi bittiğinde, belki de ikinci okuyuşuydu, üçüncü okuyuşu da olabilirdi bilmiyordu, mum da söndü. Bu sefer mum kokusunda yanık bir kararış çadırın içini görünmez etti.

O zaman Murad Beğ başındaki börkü çıkarıp yanına koydu. Yakasını, yarısınaca açtı. Sanki göğsü bağrı yangınlar içindeydi: "Tanrım!" diye inledi. Titreyen elleri yaprak yaprak açılmıştı. Gözleri, göz pınarlarından yanmakta, ha doldum ha boşatıyorum demekteydi: "Tanrım huzurundayım. Ne han ne sultan ne de beğ. Orhan oğlu Murad olarak huzurundayım; sana ben gerek isem ben geldim işte. Savaş dedin savaştım. Nizam-ı âlem için savaştım, zaferi bana lütfettin, lütfunu ödemekten acizim. Nizam-ı âlem için yenilmek varsa, yenilmem senin şanına yakışırsa eğer, razıyım yenilen ben olayım. Benim yenilmem ile iş bitiyorsa, kimsenin kanı dökülmeyecek ise bundan sonra, yenilen ben olayım. Ne dünya, ne malı, ne şanı, ne şerefi. İstediğim bilirsin ki bunlar değil, hiç biri değil; seni istiyorum artık sana kavuşmağı. Sende dinlenmeği istiyorum. Bundan başka bir dileğim yoktur. Bu azgın yel dursun, bu toz toprak uğrunda savaşanlara engel olmasın. Bunun pahası ka-

nım ise eğer izin ver aksın, bana yarın şehitliği çok görme, duyduğunu biliyorum, çünkü huzurundayım!"

Yerin göğün sustuğunu sandığı bir kendi sesinin bir de onu duyan Tanrı'nın varlığının ötesinde başka varlıkların olacağına inanamayacağı bir sırada, çadırı hissetti Murad Beğ; çadırın dışında bir çisilti duydu. Kulak verip dinledi, olamazdı, imkânsız bir şeydi bu. Akıllı uslu yağan, tozu toprağı yelin azgınlığını bastırmak istercesine bir yağmur yağmaktaydı. Ses, yağmur sesiydi, çisilti oydu!

Kendi kendinden taşan bir sevinç sarhoşu olmuş fırlayıp çadırın kapısına koştu; göğüs bağır baş açık çıktı dışarı, yağmuru duydu. Doya doya, bedenine sindire sindire ıslanmışlığını duydu. Gözlerinden yanaklarına inen yaş mıydı yağmur suyu muydu farkında bile değildi.

"Tanrım. Bu bir muştu mu? Bir şehitlik müjdesi mi Allah'ım?" diye haykırmak geldi içinden ama boğdu haykırışını bile bile. İçi içine dar geliyordu, göğsü yüreğine sığmıyordu; zor attı çadırın içine kendini. Yatağa kapandı kaldı.

"Lazar! Fırsatı kaçırdın artık." dedi. "Neden olduğunu bilmiyorum ama kaçırdın. Yarın senin yerinde ben olmak istemem gayri."

Lazar'ı hatırladı, öteki Sırp Beylerini, Arnavutları, Boşnakları, Bulgarları ve Macarları.

Güldü.

Güvenliydi.

Ama Lazar güvenli değildi.

Hiç istemediği halde şaraplar, şaraplar, şaraplar içmişti. Şaraplar, şaraplar, şaraplar Lazar'ı Lazarlıktan çıkarmış; tozun, dumanın fırtınasının ayağına kadar getirdiği fırsatın bir daha geri gelmeyeceğini düşüne düşüne kendini yeyip bitirmişti. "Ziyafet savaş sonrasınındır, savaş sonrasının olmalıdır, Murad Bey'i bir daha bu havada yakalayamayız!" dedikçe birkaç milletin birkaç beyi bir olmuş direnmişti. "Murad Bey elimizde kıskıvrak. Murad Bey'in üstüne gitmemiz onu kaçırmamız demek olur. Kaçarsa güçlenir geri gelir, bırakın o bize yüklensin. Nedir ki? Kaç kişidir ki? Dağ bizden yana, nehir bizim için akıyor. Haşmetli Kral Lazar korkar mı yoksa?" Haşmetli Kral Lazar korkar mı?

İşte bir bu laf, işte bir bu laf iç burkuntusu.

Korkmak mı? Gülmüştü katıla katıla. Ama yine de ısrar etmişti: "Hayır! Beni bilen bilir. Murad Bey'i de bilen bilir. Kökünü burda kazıyalım."

Sonunda Macarlar söylemişti söyleyeceklerini: "Biz, yarın meydan savaşında, diş dişe göğüs göğüseyken savaş isteriz? Murad Bey ovada keklikken ona uçma imkânı veremezsin Kral. Macarların cesaretini fırtına yüzünden elde edilmiş bir kör döğüşüne değişemezsin!"

O zaman gelsin eğlence, gelsin şaraplar, gelsin ne

varsa? Ne varsa gelmişti işte. Şarap içtikçe dağıtmıştı içeni. Ve hayınlık söylentileri açığa vurulmuştu.

Miloş? Miloş Kapiloviç. Lazar'ın, fırtınadan yararlanıp Murad Bey'in ordusunu basma fikrine en çok karşı gelenlerdendi de. Karşı gelmekte direndikçe: "Sabaha. Kralım sabaha. Zat-ı Devletlerinize öyle şanlı bir hediye sunacağım ki dünya şaşacak. Sabaha lütfen!" dedikçe bacanağı Vuk Brankoviç kralın kulağına eğiliyor: "Şanlı kralım, aziz kayınbabam, bu Miloş damadınız sabaha Murad'la anlaşacak, satacak bizi göreceksiniz." Fiskosunu sürdürüyor sürdürüyordu.

Lazar bunalmıştı, bunaldıkça şaraba düşüyordu, şaraba düştükçe Murad'ı unutuyordu; Murad'a satılan, satıldığı söylenen, kulağının dibinde durmadan kellesi için fısır fısır fısırdanan Miloş Kapiloviç'e yükleniyordu. Yüklenmeler iğnelemeden başlıyor, irileşiyor, derinleşiyor, açıkça: "Sen, Miloş Kapiloviç, kızımın kocası Sırp Beylerinin onuru geçinen sen, hayınsın! Kalk ve saklama, açıkla. Şerefin ve taşıdığın Sırp Beyliğinin onuru bunu ister senden!" biçimini alıyordu, almıştı.

Miloş da sarhoştu. En az Kral Lazar kadar, bacanağı Vuk Brankoviç kadar, Ulah Prensi Mirçe'den çok, Arnavut Beyi Jorj Kastriota'yı gölgede bırakacak cinsinden sarhoştu. Yanında oturan Bosna Kralı Tvertko olmasa çoktan ağzına geleni boşaltacak; kral demeyecek, kayınbaba düşünmeyecekti. Tvertko da Miloş'un kulağına eğiliyor: "Sen hayın değilsin, biliyorum Kapiloviç, Vuk Brankoviç'in dileği seni ortadan kaldırtmak, sonra Lazar'ın hakkından gelmek. Krallığa oynuyor o. Ama sabret, ben varım. Senden yanayım. Vuk'un oyununu biz oynayacağız. Savaş yarına kalırsa, yarına. Vuk'u ortadan kaldırtırım, söz sana. Lazar'ı sen düşün. Ama Murad'ın ordusunu bozup dağıttıktan sonra haaa. Sen Sırp Kralı,

ben Boşnak. Başka güç kalmayacak ta oyandan ta bu yana. Hadi şerefe!" diyordu.

Lazar bunu da görüyordu. Tvertko'yu da aklının bir köşesine yazıyordu. Yarına diyordu; yarına kalsın, içinden; sarhoşlamış.

Fakat hayınlığını açıkça yüzüne vurunca Miloş'un, artık Tvertko da tutamamıştı Kapiloviç'i. Gözleri kızıl şarap kâselerinden beter fırlamış: "Kral!" diye haykırmıştı. Tvertko eteğini, alttan, göstermeden çekiyordu. "Kral!" Ne diyecekti? Hayır açıklamak istemedi. "Yarına!" dedi. "Lütfen. Sabaha kadar hayın bilin beni ve artık bu meseleyi lütfen deşelemeyin. Ben, yarına kadar, hayınlığı kabul ediyorum. Ama yarın konuşan ben olacağım!"

Kral Lazar, bu sarhoş ama kesin, bu şarap dolmuş ama güvenli çıkışı yuttu. Yutmak zorunda kaldı. Çünkü şu anda daha ileriye gitmesi, şarap meclisinin dağılması olacağı gibi, çaresiz yarına kalan savaşın da şimdiden kötü bir dağılması, bir yenilgisi olabilirdi.

"Pek güzel konuştun Miloş Kapiloviç." dedi ayağa kalkarak. Masanın bir ucunu kendine destek yapmıştı; yoksa içi, bir şarap fıçısı çalkantısındayken ayakta durmakta güçlük çekecekti; "Seni yarın akşama kadar damadım ve Sırp Beyi olarak bileceğim. Hayınlığını düşünmüyorum. Yarın akşam konuşacağız. Şimdi şerefine içeceğim. Hep birlikte."

Şarap kâseleri şerefe, şerefe, hep şerefe kalkmıştı artık. Miloş Kapiloviç'in, Tvertko'nun, Brankoviçin, Kastriota'nın ve ötekilerin. Sonu gelmemişti. Bittiğinde yeniden, yeniden başlamıştı.

Lazar, Murad'ı iyice unutmuştu. Kuşkularını, endişelerini ve savaşı. Sızdı.

Şarap meclisi de sızdı.

Murad Bey uyandığında gün ışımak üzereydi. Otağın kapısından başını uzatıp baktı. Sessiz, sakin, gösterişsiz bir güzellenmede sabaha hazırlanan yorgun bir gece kalıntısı gördü.

Abdestini alırken de namazını kılarken de hep geceki yağmurun altında ıslanan, ıslandıkça içi dışı huzur dolan Murad'dı.

Gün ışırken kamburca tepeye çıktı. Dalları çadır eteği olmuş iri çınarın altından aşağı ovaya baktı. Gecenin yağmuru tozu toprağı bastırmış, ovanın kirini pasını silmişti; ta karşı dağların ağaçları yunmuş arınmış bir yeşillikte doğan güneşe nazlanıyor, görünen köylerin kimi camlarında gün ışıkları kızarıyordu. Dün olmamıştı, hiç olmamıştı sanki. O azgın yel yalandı, o toz toprak dumanı geçmişin bir korkulu düşüydü.

Ovada Haçlılar, Haçlılar; gübre böcekleri kalabalıklığında, sert kabuklarıyla vığıl vığıl kaynaşıyorlardı. Murad Bey, bir eliyle dayandığı çınarın göğdesini seve seve okşadı. "Bir sen göreceksin." diye mırıldandı; "Sen dünü gördüğün gibi, bugünü de sen göreceksin, buradan. Bir Murad vardı dersin gayri, nizam-ı âlem için gelmişti, nizam-ı âlem için gitti dersin. Hoşça kal çınar!"

Ondan sonrası ölümüne bir savaştı artık.

Murad Beğ, akçalmadan sık dokunmuş kolay bir

gömlek giyinmişti. Başında tolgası, sağ kolu dirseğinece sığalı; nar göğüslü al atının kuyruğunu eliyle topuz bağlamıştı. Bir tek kılıcı vardı elinde, vuracağı da korunacağı da o tek kılıcıydı; kimse ağız açamamış, hiç değilse bir kalkan olsun, bir topuzcuk bulunsun diyememişti.

İlk savaş narası da Murad Beğ'den koptu; ortada, yeniçerinin en önündeydi. Naralandığı şimdiyece ne görülmüş ne işitilmişti ama duydular işte: "Sürün aslanlarım, gün bugünkü gündür sürün! Ya Allah Bismillah! Bayezidim, hazır mısın Yakubum!"

Yakub Bey'in "Hazırım!" demesine kalmadan Murad Beğ varıp Haçlı ordusunun ortasına vuruvermişti. Bir vurduğunu gördüler bir de Haçlı ordusunun çöken ortasını. Murad Beğlerini gören yeniçeriyi durdurmanın mümkünü olmadı bir daha. Çöken Haçlı ortası geriliyordu, fakat Murad Beğ'le yeniçeriler, iki yandan Arnavut bölükleriyle Macar bölüklerinin kıskacına düşmekte olduklarını fark edemediler. Bir anda ortalık allak bullak olmuştu. O ana kadar yirmi beşinde bir delikanlıdan daha atak döğüştüğünü gördükleri Murad Beğ'i de göremez olmuşlardı. Arnavut bölükleri soldan arka taraflarını iyiden iyiye kesmek üzereydi. Yakub Bey ok yemiş gibi oldu. Yeniçerilerini Arnavut bölüklerinin üstüne nasıl sürdüğünü, çemberi nasıl yardıklarını, Murad Beğlerine nasıl ulaştıklarını bilemedi.

Murad Beğ'in elindeki ağırca kılıç sanırsın bir el çekiciydi. Kuşbaşından daha hafif kalkıyor, fırıl fırıl dönüyor, her kalkışta her dönüşte ya bir ya iki Haçlı atından düşüyordu. Ne gözü bir şey görüyordu Murad Beğ'in ne kulağı ses duyuyordu, "Allah!" deyip naralanıyor; "Sürün! Sürün ha aslanlarım benim, sürün!" deyip dalıyordu. Arnavut bölükleri de dağılmıştı. Fakat Macarlar bastırdı bu sefer, Boşnaklar bastırdı, Sırplar

çıktı ortaya. Yakub Bey, babasıyla aralarına, Haçlıların dolduğunu, Murad Beğ'in tam arkasından, hem de yek başına çevrilmek üzere olduğunu gördü ama yetişmesi imkânsızdı. O an kulağının hemen dibinde bir ses kükredi: "Yakub Beyim Murad Han'ı bize bırak, seni çeviriyorlar kurtul sağa kaç, Bayezid Bey gelmektedir." diyen ve bir yandan da kalabalığı yarmış at süren Doğan Bey'i gördü. "Yettim Murad Hanım solunu kolla sen, ben Doğan'ım, sağdayım!"

Doğan Bey'in dört yeniçeri ile yetişmesi Murad Beğ'e kısa bir süre soluk aldırdı ama Haçlılar bitmek bilmiyordu.

Yıldırım Bayezid Bey herhalde bu bitmek bilmeyişi bekliyordu. Uçarcasına daldı Macarlara. Göz kapandıysa açılmadı, açıldıysa kapanmağa fırsat bulamadı o kadarcık arada Macarlara dalmasıyla dağıtıp çıkması, Yakub Bey'e soluk aldırmayan Boşnaklarla Arnavutların tam orta yerlerine at sürmesi bir oldu. Daldığı yerde can bırakmıyordu: "Yakub! Arslanım benim, Arnavutlar kaçıyor koma, sür!"

Fakat Murad Bey yine sıkışık duruma düşmüştü. Haçlıların en azılı yerini seçmiş o yana çevrilmişti, yükleniyordu. Murad Beğ'in artık tanınmış olması ise, savaşın sonunun bir an önce alınması için, üzerine daha çok, daha çok; daha çok Haçlının kapanmasına sebep olmuştu.

Bayezid Bey babasına koştu. Bir an yan yana geldiler. Omuz omuza, baba oğul, kılıç kılıç üstüne bir doyulmaz savaşa verdiler kendilerini.

"Doğan! Timurtaş Paşa'ya yetiş sen!"

Hem vuruyor, hem bütün savaş alanını tarıyordu gözleri Bayezid Bey'in; "Baba sen geri çekilsen artık. Haçlılar bozguna gidiyor."

"Sen Osmanoğlunu korkak mı sanırsın Bayezidim? Aman Boşnak solunda, soluna vur!" dedi, fakat oğlundan önce kendisi yetişti, vurdu. Ama aynı anda da Yıldırım Bayezid: "Baba sağına eğil!" demesiyle birlikte Murad Beğ'in solundan bir Macar'ı mızraklayıvermişti. Doğan Bey'in sesini de duydu: "Timurtaş Paşa koğalıyor Beyim, Sarıca Paşa zordadır, yetişmelisin. Heyy İnce Balaban Bey, Yakub Bey'e kay!"

Doğan Bey'in sesi daha: "Sarıca..." derken Bayezid akmıştı bile. Giderken de buyruğunu eksik etmemişti: "Doğan! İne Bey Murad Han'ı yedeklesin, tezine!"

Ve akşam olmuştu.

Gün, dağların üstünden ağmağa bakıyordu.

Haçlılardan kalan ölmüş, nehre kaçan boğulmuş, dağdan medet umanların peşine Yakub Bey düşmüştü.

Şehitlerle yaralılar ayrılıyor, tımara alınıyor yahut gömülmeğe hazırlanıyordu. Macarlarla Arnavut ölülerinin karıştığı bir tümsek temizlenmiş, Murad Beğ'in otağı kurulmuş yanına yöresine halılar serilmişti. Ala sayvan geriliyordu. Murad Bey şaşkının şaşkınıydı; üzgünün üzgünü, yüzü keder kumkumasında, gözleri inanmamış bakıyordu. Yüreği: "Şehitlik istedim ben Tanrım neden duymadın!" diye bar bar bağırmaktaydı. Bayezid'in gelişini gördü; Bayezid'in alımlı, yiğit gelişine bile dalgın baktı. Atından inişinin yorulmamışlığının farkında olamadı. "Murad Beğim kutlu olsun, zafer senindir!"

Bölük pörçük gülümsüyordu Murad Beğ: "Zafer inananlarındır her zaman oğul."

"İnanan sendin baba!"

Kucaklayıp bağrına bastı oğlunu; sarıldı, bir daha sarıldı: "Emeğin helal olsun, hak ettik." Bir yandan da sırtını sıvazlıyordu. "Yakub da eyiydi. Çok eyiydi. Nerdedir? Göremedim."

"Dağa kaçanların ardında. Yetişirse sanırım birini bile sağ komaz. Burada bitsin bu Haçlılık der herhalde."

"Haklı. Gel şu savaş alanını dolaşalım. Sabahki o kendini beğenmiş gururdan ne kalmış görelim. Demin inanan sendin dedin bana. Evet. İnanan bendim. Bendim ama sağım."

Bayezid Bey, babasının sesindeki bir tuhaf burkulmayı yadırgadı: "Ne demektir bu aziz babam? Sağlığın nimetimizdir, bilmez misin?"

"Bilmez olur muyum hay oğul. Neyse, gel dolaşalım."

"Yarına kalsa baba, yorgunsunuz."

"Gel dedim hay oğul. Sabaha yaban hayvanları ne bırakır ki?"

Gidilecekti; çaresizdi. Bayezid Bey boyun eğip babasının bir adım gerisinde yerini alacağı sırada Ali Paşa, Timurtaş Paşa, İne Bey geldi. Kutladılar. At sürüp yaklaşmakta olan Doğan Bey'i gördüler. Bir haberdir belki deyip beklemekteyken üç yeniçeri, on on beş adım ötede, yaralı bir Sırp'ı iteleyip durdular. Görünüşünden Sırp'ın soylu biri olduğu anlaşılıyordu. Murad Bey'in: "Nedir? Nicedir?" sorusuna yeniçerilerden biri: "Sırp Kralının damadı Miloş Kapiloviç olduğunu söyler Murad Beyim bu adam, sizi görmekmiş dileği." dedi.

"Yaa..."

Murad Beğ'in az önce bar bar bağıran yüreği öylesine bir rahatlamada yayıldı ki Murad Bey ürperdi bu rahatlamadan. Göğüs boşluğunu dolduran ürperti hemen gizlenerek huzura döndü. Cevap veren yeniçeriye:

"Konuğumdur, incitilmeye. Otağın önüne getirin." buyurdu.

Bayezid Bey babasının otağa dönüşüne sevindi. Öyle şeylere pek inanmadığı halde, gün batarken bir savaş alanının ölülerini dolanmağı tekin bulamamıştı. Yeniçeriler Miloş Kapiloviç'i, saygıda kusur etmeyerek,

otağın önünde bekleyen Murad Beğ'e götürüyorlardı.

Miloş Kapiloviç'in yaralı, yorgun, ayrıca yenilmiş olmanın acısında olduğu belliydi. Yine de saygılı davranmağa gayret ediyordu, o da görünüyordu. Murad Beğ'in huzuruna gelince izin isteyip sultanın ayaklarına kapanmağı, bağışlanmak dileğinde bulunacağını söyledi. İzin almadan da, içtenliğine inanılmaması zor bir harekette, Murad Beğ'in ayaklarına kapanıp öptü. Murad Beğ utanır gibi eğildi, Miloş'u omzundan tuttu, kaldırmak istedi; fakat ne kaldırabildi Miloş'u ne de kendisi kalkabildi. Canı yanmış bir acıda iki büklüm olurken: "Allah!" deyip düştü. Miloş Kapiloviç kaşla göz arasında, koynunda saklı hançerini çıkarmış ve Murad Beğ'i yüreğinden vurmuştu. Herkesin, Yıldırım Bayezid'in bile ne olduğunu bilemediği anlayamadığı donmuş bir şaşkınlıkta Miloş koşmuş, Doğan Bey'in az önce geldiği atına sıçrayıp binmek istemişti. At huysuzlanmasaydı binecekti de ama at huysuzlandı, şaha kalktı. Doğan Bey yetişti o zamanaca, yakaladı. Yeniçeriler de yetişmişlerdi. Yeniçerilerin kılıçları bir inip bir kalkmıştı; Doğan Bey, yakaladığı Miloş'u yeniçerilerin kılıçlarından kurtaramadı. Paramparça bir Miloş Kapiloviç düştü ayaklarına.

Yıldırım Bayezid de, orada bulunan cümle beğler paşalar da o bir anlık donmuş şaşkınlığın eriyen kendine gelişinde Murad Beğ'e koştular; Doğan Bey ise hekime. Fakat yapılacak bir şey kalmamıştı. Murad Beğ'in başı, oğlunun dizinden Yıldırım Bayezid'e son defa baktı, gülümsedi.

"Şükür, çok şükür." dedi. Zor şer anlaşılıyordu; "Sen. Bayezidim sen. Yakub'u sakın. Eşhedü enla ilahe illal lah..."

Doğan Bey, hekimle birlikte soluk soluğa geldiklerinde Bayezid Bey babasının gözlerini kapatıyordu.

Murad Beğ'in yüzündeki güzel tebessüm yavaş yavaş dondu, sarardı. Tepeden gün ağmıştı. Ağlamaklı, hasta bir esmerlik birden yayılmıştı. Savaş alanı kokuyordu.

Evrenuz Beğ Yıldırım Bayezid'in omzunu usulca tuttu; ikisi de içten içe sarsılıyordu: "Bana bırak artık beğim." dedi. "En yaşlınız benim. Murad Han bundan sonra benim sayılır. Başın sağ olsun." Yarı çevirdiği başı Ali Paşa'yla ötekileri aradı: "Siz Bayezid Beğ'e bakın." dedi; bey yerine buyuran bir tok sesti: "Bayezid, Beğ'dir!"

Yıldırım Bayezid Bey, ne söylenenleri anlıyordu ne de çevresinde toplananların neden toplandığını. Gözleri açıkça kaymış, şehlanın en koyusuna dalmıştı. "Doğan!" diye bağırdı birden; "Doğan tez Yakub'a yetiş! Koğalamağı bırakıp dönsün, kop!"

Doğan Bey atına doğru sıçrarken Veziriazam Ali Paşa buyruğu tamamladı: "Murad Beğimizin halini bildirmece yoktur Doğan Beğ. Devlet buyruğudur, buna göre davranasın!"

Doğan Bey, buyruğun kesinliğini bile bile Bayezid Bey'e baktı. Fakat Bayezid Ali Paşa'nın da sözlerini anlamamıştı. Evrenuz Beğ'in, otağa götürdüğü babasına gidiyordu; dünya yıkılmış olsa umursamazdı bu kadar. Doğan Bey, Ali Paşa'nın kıvılcımlı bakışlarını görünce duramadı artık.

Ali Paşa, Doğan Bey'in atı uzaklaşınca yavaşça Timurtaş Paşa'ya sokuldu. Kulağına yakın: "Paşa karındaş sen de tedbirini al, Yakub Beğ'i yolun eteğinde karşıla, çadırına götür. Meşvereti nerde kuracağız bilinmez bakarsın. Sarıca Paşa karındaşım, ne yana gidersin? İkimizin yanı da Murad Beğimiz olmamalı mı şu sıra? Kur'an'ı Kerim vakti değil midir? Buyur, girelim otağa."

Otağa girerken İne Bey'le İnce Balaban Bey'e: "Akın-

cı beğlerini Evrenuz Beğ'in çadırında toplayın." buyruğunu verdi. Sarıca Bey'i, Murad Beğ'in otağına sokup kendi kapıda kaldı; çavuşlarına, Sarıca Paşa'nın çadırını tutmalarını tembihledikten sonra içeri girdi ancak.

Kosova, ölüleriyle, yaralılarıyla, dirileriyle içtiği kanların ağır kokusundaydı; hantal, devasa bir kara camızın batağa yan gelmişliğinde uyuklamaktaydı. Birdenbire akşam olmuştu tıpkı daha önceki ağlamaklı, hasta esmerliğin çöküşü gibi birdenbire. Yenenler, ne yendiklerini biliyorlardı ne de niçin yendiklerini. Akşamın, gittikçe katranlaşan alacasında kötü bir uyku, savaşın yorgunluğunu hatırlatmağa başladı, öbek öbek değil tek tük ışıklar bile cansızdı, isteksizdi, utanırcaydı. Bir Allah'ın kulu çıkmıyor, ağız açmıyordu, açamıyordu.

Yatsı namazının hemen ardından olmayacak bir yalan sızısı dolaştı çadırları; dilden dile kulaktan kulağa yalanlığından arınıyordu, acısı kalıyordu, hıçkırığa dönüyordu, isyan gibiydi, tutulmaz bir öfke fırtınasında koptu döküldü sonunda: "Hayır! Olmaaaz! Yakub Bey'e nasıl kıyılır? Yakub Bey'e kıyan eller kırılmamalı mıdır, kırılmalıdır, kırılmalı!"

Yakub Bey'i Doğan Bey çağırmış, Yıldırım Bayezid Han çağırtmış, çadırına götürülmüş doğruca Yıldırım Bayezid Han'a değil kimseyle konuşturulmadan götürülmüş, çadırında gizlice, iki it, iki dinsiz imansız, boğup öldürmüş. Yakub Bey: "Yaa?" demiş tıpkı Murad Han babası gibi. Babası gibi. Tıpkı Murad Han babası gibi durağı cennet olan sultan gibi. Sultan Yakub Bey olmalıydı ah Yakub Bey olmalıydı. Sultanımıza kıyan eller kırılmalıdır şimdi heyyyy.

Nasıl birdenbire hasta, ağlamaklı bir esmerlik çökmüş; nasıl birdenbire akşam olmuş ise yine öyle birdenbire susmuş çadırlar ayaklanmıştı, ateşler öbek öbekten

de fazlaydı; nefte bulanmış sopalarda ışıl ışıl alevler isli yalazlarıyla oraya buraya dolanıyor oraya buraya koşuşturuyordu. Sıkça dolanıyordu, sıkça koşuşturuyordu. Görünen bir fitne kaynamasıydı şimdi; bağırış halindeki isyan duyulmuyordu.

Veziriazam Ali Paşa, zaten dağılmadıkları otağda, gelen haberlerden tedirginleşen paşaları, beğleri süzmekteydi. Dışarda kaynayan kazanın nasıl bir kazan olduğunu hissediyordu, böyle bir kazanı da hesaplamıştı. Bir tek kuşkusu Bayezid Beğ idi. Bayezid Beğ'in nasıl davranacağını bilemeyişindendi. Timurtaş Paşa'ya sık sık bakıyordu.

Yıldırım Bayezid Bey, Ali Paşa bu kuşkusunda bocalamaktayken girdi. Gözleri kıpkırmızıydı; kansı dönüyordu. Doğrudan doğruya Ali Paşa'ya: "Nedir bu iş?" diye gürledi. "Neden?"

Ali Paşa sakindi kuşkusuna rağmen. Cevap yerine, Besmele çekerek bir ayet-i kerime okudu: "Bir idam bir isyandan daha hayırlıdır." Sustu ve konuştu hemen: "Haçlıların yapamadığını kendimiz yaparsak devlet kalmaz ortada. Yakub Beğ'in kaybı nizam-ı âlem için gerekliydi sultanım. Ulu atanız durağı Cennet olası Sultan Murad Han da nizam-ı âlem derdi. Rahmet olsun her ikisine de. Tanrı, esirgeyen ve bağışlayandır, Tanrı en eyisini bilir."

"Tanrı esirgeyen ve bağışlayandır." diyerek tekrarladı Yıldırım Bayezid Bey. "Her şeyi biliyordur. Pekey. Şehitlerimiz için gereken yapılsın. Evrenuz Beğ sen bu gece yarılanmadan yeniçerilerini kaldır. Varacağın yer Sırbistan'ın yüreği olacaktır. Sırbistan diye bir ülke duymayacağım bundan sonra. Timurtaş Paşa, sen durmadan Bulgaristan'ın kuzeyine, sen Sarıca Paşa Epir'e! Durma yok, dinlenme yok. Kosova inlerinde kazınacak-

tır. Akıncı beğlerim ne durur nerdedir neden hala Kosova denilen mezarı beklerler? Akıncı beğlerim yarım bıraktıkları akınlarının başlarına, burdaki iş şimdi din adamlarınındır gayrisi savaşadır, Kosova bitmemiştir, bu mezar örtüldü sanılıyorsa sanan aldanıyordur. Bu kadar! Ben çadırımdayım Ali Paşa!"

Sıkılmış bir yumruk gibi çıktı beklemeden. Ali Paşa'dan gayrisine de çıkmak düştü. Gece yarısına yakın ordunun yarısı buyruğu yerine getirdi, buyrulan yollara at sürdü yel yepelek.

Kosova yine sessizliğini örtündü. Kokusuna yattı.

Doğan Bey, İne Bey'i arıyordu. Yakub Bey'i ölüme çağıran olmanın ağır yükünü omuzlarından atamıyordu. "Niçin? Niçin ben? Neden beni seçtin Bayezid Bey neden beni?"

Fakat cevap bulamıyordu. Yakub Bey'in her zaman yürekten bakan, hiç bozulmamış, doğduğu gibi billur gözleri aklından çıkmıyordu. Yolda gelirken: "Ne var Doğan Beyim?" diyen sesi; "Bu kaçanı bulup kökünü kazımazsak bitmez Kosova, babam rahat yüzü görmez, Bayezid Ağabeğim rahat yüzü görmez, yeniden ürerler babamız bilmez mi Doğan Bey neden geri döndürür beni? Niçin yarım bıraktırır işimi? Yoksa Doğan Bey sakın..." Sorular, kuşkular, soruları, kuşkuları Yakub Bey'in. Hiç kötüsünü düşünmeyişi. Aklının ucuna getirmeyişi; Yakub Bey'in sorularına, Yakub Bey'in kuşkularına Doğan'ın cevap veremeyişi. "Neden susmaktasın Doğan Bey? Kötüye midir yoksa gidişimiz?" derken bile kötüye olduğunu sanmayışı... Hiç sanmayışı...

İne Bey'in, Yıldırım Bayezid Han'ın çadırında olduğunu öğrendi en sonunda, çağırıldığını da duydu. Ama ancak çadırdan çıkarken gördü, o da ayak üstü. "Bizans'a gitmem gerekir Doğan. Han buyruğudur." dedi

İne Bey. Doğan tuhaflaştı: "Bizans? Neden Bizans'a? Bizans nerede biz neredeyiz İne Beyim?"

"Han buyruğudur dedim ya."

"Ya ben? Ben nerdeyim?"

"Yıldırım Bayezid Han'dan ayrı düşünebilir misin kendini Doğan Bey? O nerdeyse orda olmalısın herhal?"

"Öyleyse çadırına giriyorum. Senin yolun açık ola." İne Bey'in cevabını beklemedi gayri. Kapıdaki çavuşlara da sormadan doğrulayıp çadıra girdi. Önleyen olmadı. Belki de bekliyorlardı.

Bayezid Bey yalnızdı. Çavuşların önlememesine rağmen Bayezid Bey kimseyi beklemiyor olmalıydı. Bir eli küçücük sakalında, düşünüyordu.

Doğan Bey içeri girer girmez, akşamdan bu yana göğsünde boğulan, boğulan soruları olanca yüküyle boşaltacağını sanmıştı. Bayezid Bey'i o durumda görünce sorularını düşündü, yoktular. Sorular sorulamayacak yerlerdeydi. Doğan Bey girdiğine bin pişman oldu, geri çıkmak aklına gelmedi. Girdiği çadır Bayezid Bey'in yanı değildi, anlamıştı, değişen bir tek çizgisi bile olmayan aynı çadırın her bir noktası sultanlığın ağır, buyurucu, girene derlenip toparlanması gerektiğini duyuran bir sessiz nefesiyle doluyor boşalıyor yeniden doluyordu. Girmişti bir kere, çağırılmadan girmişti; git, buyrulmadan gitmenin elinde olmadığını anlıyordu.

"Sen misin Doğan? Otur. Gelişinin bir sebebi vardır elbet?"

Varsa bile fark etmediği dağınıklığı da toparlandı Doğan Bey'in: "Sebebi? Kendiliğimden, sebebi yoktur sultanım."

"Otur. Eskisi gibi beğ de sadece. Babam da beğ denilmesini severdi."

"Başın sağ olsun beğim. Buyruğun olursa diye dü-

şündüydüm."

"Yanımda kalmanı istedim, yanımda, buyruğum bu şimdilik."

"Cümle beğler, paşalar giderken savaşa?"

"Onların gitmesi gerekti. Çeri beklemeğe gelmez, hele bugün."

"Ben de gitsem beğim."

"Ya... Pekey. Niğbolu olur mu? Niğbolu nasıl? Niğbolu Beğ'i olarak git."

Doğan Bey hiç beklemediği bu buyruğa afalladı. Köklerinden kesilmiş bir ağacın o ağaçsı sızısı düştü yüreğine ansızın. "Niğbolu Beyi olarak mı Bayezid Beğim? Niğbolu?" diye mırıldandı aklı almamış.

"Az mı bulursun? Niğbolu'yu tutmak beni tutmaktır."

"Beğim. Az ne demek çoktur, lütuftur, beni yüceltmektir, nasıl ters düşünebilirim? Hemen mi diyecektim?"

"Hemen! Ben de gitsem diyen sen idin. İstediğin gibi olsun."

Sızısını duyduğu ağacın kökü kesilmişti iyice, dönüşü de yoktu. Niğbolu Beyi demek bir daha Anadolu'ya dönmemek demekti; dönse bile nasıl, neden sonra bir dönüş olurdu ki kök de kururdu gayri, ağaçtan da hiç bir hayır kalmazdı. Güller, güller, güller kızardı Doğan Bey'in gözlerinde, güller nakışlandı; yün ipliğine, ibrişime, boyalara dönüştü. Güller halılarda dokundu, halılarda ince parmaklı eller uçuştu. Uzaklara, renkli halıların en ışıksız, en kara köşelerine kaçıp saklandı, büzüldü, soldular. Cansız, ölümsü büküldüler. "Alanur" dedi sayıklar gibi; "Alanur" der demez de kıpkırmızı kızardı.

"Ne dersin Doğan Beğ? Alanur da nedir?"

Doğan Bey, dayanılmaz ağrıların çatladığı başını tu-

tamaz haldeydi, güçsüzleşen dizlerinin titremesini de önleyemedi. Bayezid Beğ'in eteklerine bıraktı kendini. Ne zamandı? Nerdeydi? Bilemiyordu, böyle bir uğunmada kendinden geçmiş, dökülecek bir etek aramıştı bir zamanlarda. Onu hatırlıyordu, fakat niçin olduğunu bulamıyordu. O halinde, Bayezid Beğ'e Alanur'u anlattı. Bayezid Beğ kımıldamadan, Doğan'ın sözlerini hiç kesmeden dinlemişti. Bitirdiğinde, Bayezid'in iki elini de omuzlarında hissetti. Utana sıkıla başını kaldırdı. Bayezid Beğ'in yüzü gölgelerle çizik çizikti, yer yer kaybolmuştu; kısacık sakalı, dümdüz gölgeleri aşağılara sarkıtıyordu. Değişik bakan gözleri birbirinden ayrı, birbirinden yalnız bakıyordu:

"Kalk Doğan." dedi. "İne Bey gitmese idi onunla git derdim. İne Bey gitti, istersen İnce Balaban Bey'i al yanına. Ali buyruğu yazsın, Alanur'u Kumral Dede Konağından gidip al. Düğünü Niğbolu'da yaparsın. Vaktim olursa bil ki yanındayım, düğünündeyim. Vaktim olursa, inşallah. Kalk artık, çocuklaşacağız ikimiz de. Bakarsın Ali girer çadıra."

Doğan Bey, utanmasa, gücü yetse daha doğrusu yetebilse Bayezid Beğ'i kucaklayacaktı. Omzunu bırakmak üzere olan ellerini tuttu her nasılsa, aldı, yüzünü eğip Bayezid'in avuçlarına bastırdı. Bayezid Beğ'in avuçları sanki ateşti, Kosova'nın yangınındaydı. Öptü. Öptükçe kendine geldi, Bayezid Beğ'in yanan avuçlarındaki ateşin derdini daha iyi anladı, o derdin içine girdi, derdin kendisi oldu: "Beğim." dedi; "Beğim. Bayezid Beğim, ben. Doğan olarak ben." Kıpkızıl yanmış bir yumruk boğazını tıkadı. Bayezid Beğ'in boğazında da böyle bir yumruk olduğunu sezinliyordu.

Bayezid Beğ: "Yolcu yolunda gerek Doğan, gitmelisin." dedi. "Hiç bir nesne ölümün gücünde değildir. Hiç

bir yangın ölümün yakıcılığında olamaz. Hele ölen baban ise. Karındaşın ise. Nizam-ı âlem deyip avunmak zorundaysan... Nizam-ı âlem Doğan Beğ. Ne baba acısını duyurmak hakkını verir insana, ne de karındaşım var dedirtir. Kim bilir, belki de bu sözleri söyleyen şimdi Yakub olacaktı!"

Destur dileyerek içeri giren kapı çavuşu, Doğan Bey'in tam çıkacağı sırada, Bayezid Beğ'e, Bursa'dan bir habercinin geldiğini bildirdi: "Beğim gözlerimiz aydın olsun. Dördüncü oğlunuz dünyaya gelmişler." dedi.

Çavuş gidinceye kadar konuşmadı Bayezid Beğ. Doğan'a beklemesini işaret etmişti. Doğan Bey, kapıya yakın bekliyordu.

Çavuş çıkınca Bayezid Beğ de kalktı. Doğan'a geldi. Haberi almadan önceki Bayezid Beğ'den kıl payı farkı yoktu.

"Bursa'ya uğra Doğan." dedi. "Yavrunun adını Mehmed koysunlar! Dileyelim ki babamızın ve karındaşımızın günahsızlığını yeni doğan oğlumuz yaşasın, bizim adımızı kötüye vardırmasın. Ne garip, yine Demirci Boran Usta kudurdu, ha sen onu bilmezsin Doğan Bey. Onu İne Bey bilirdi. Hadi, yolun açık olsun."

BU ATLI GEÇİDE GİDER

M. NECATİ SEPETÇİOĞLU

Bayezıd Bey: "Benim atam Sultan Murad Handır!" dedi bir solukta. Gücü yettiğince sesini dikleştirmişti; aynı zamanda da gözlerini Demirci Boran Usta'da toplamıştı. Boran Usta'nın bir yüz kırışıklığını bile kaçırmak istemiyordu. Ağzından Murad Han sözü çıkar çıkmaz, Demirci'nin önce hareketsiz kaldığını gördü; ne yüzü, ne gözleri, ne de elleri kıpırdadı. Bayezıd Bey'e öyle geldi ki Boran Usta soluğunu da tuttu açığımı vermesin diye... sonra, ürkek bir tarla kuşu oldu elleri; toparlansın mı kaçsın mı bilemedi. Çok kısa bir an, yavru kuşların uçmasından kısa sürdü alışıp alışmayışı... Fırlayıp kalktı ayağa: "Ben..." dedi; "Bana..." dedi; "Bağışla beni Beğim" dedi. "Bilemedim. Saygıda kusur ettim... Bilemedim ço..." Yutkundu; boğazı tamtakırdı. Elleri göbeğinin bir parmak üstünde kendiliğinden kavuştu, el pençe divan durdu; boynunu eğdi: "Ben... bilemedim" dedi. "Kente inmem hiç... buraya da gelen olmaz, görgüsüzlüğüme ver, bağışla Beğim."

DÜNKİ TÜRKİYE

ISBN 975-371-006-2